

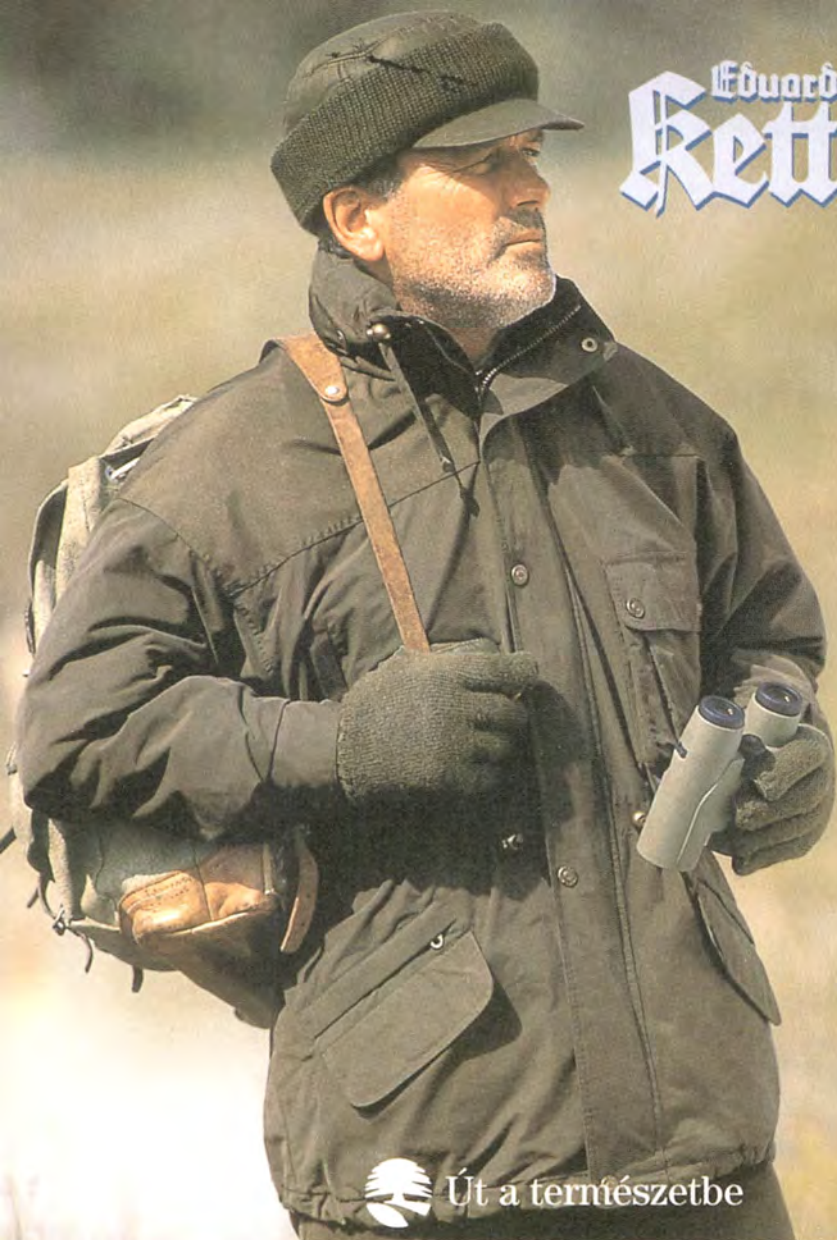
VADÁSZÉVKÖNYV

2000

VADÁSZJEGYET
VÁLTÓK RÉSZÉRE
TÉRÍTÉSMENTES

Eduard
Kettner

Út a természetbe

Fax:

420-4466

Központ, nagykereskedelem, csomagküldő szolgálat:

Eduard Kettner Kft.

1214 Budapest, (Csepel) Rákóczi Ferenc u. 195-197.,

telefon/fax:

420-494

Fegyver, lőszer, optika, felszerelési cikkek és vadászruházat széles választékban kapható szaküzleteinkben:

Budapest, VI., Andrásy út 21. Tel.: 351-0300, **Pécs,** Bajcsy-Zsilinszky u. 3. Tel.: (72) 313-904,
Tatabánya, Sztráda üzlet sor. Tel.: (34) 312-476, **Miskolc,** Király u. 2. Tel.: (46) 340-040,
Zalaegerszeg, Ady Endre u. 13. Tel.: (92) 313-523, **Gyöngyös,** Rózsa u. 2. Tel.: (37) 311-898,
Baja, Arpád tér 1. Tel.: (79) 324-058, **Szeged,** Stefánia u. 9. Tel.: (62)426-782.

2000. ÉVI
VADÁSZÉVKÖNYV

VADÁSZÉVKÖNYV

2000

DNIM

DÉNES NATUR MŰHELY KIADÓ

ORSZÁGOS MAGYAR VADÁSZKAMARA
VADÁSZÉVKÖNYV 2000

Felelős szerkesztő:
PECHTOL JÁNOS

A szerkesztőség tagjai:
BÍRÓ GABRIELLA, DÉNES ISTVÁN, MÁROK TAMÁS,
DR. SZÉKELY ISTVÁN, RÁCZ GÁBOR

A borító és a naptár rész fotóit, valamint az évkönyben lévő vadfotókat
BLAUMANN ÖDÖN
készítette

A borítón látható páratlan 24-es bikát Blaumann Ödön fotósnak még sikerült
a Vadex Rt. területén az elejtés előtt lencsevégre kapnia.

A 14,03 kilogrammos agancs 246,10 nemzetközi pontot kapott
az Országos Trófeabíráló Bizottságtól

ISBN 963 85843 5 1
ISSN 1419-4732

Szerkesztőség címe:
1027 Budapest, Medve utca 34-40.
Telefon: 355-6180 / Fax: 375-8378

MEGJELENT: 53 000 PÉLDÁNYBAN

2000. ÉVI NAPTÁR

VADÁSZATI IDÉNYEK

vadászható fajok	vadászati idő
Gímszarvasbika, golyóra érett: - bika, selejt - tehén, ünő - borjú	szeptember 1.-október 31. szeptember 1.-január 31. szeptember 1.-január 31. szeptember 1.-február 29.
Dámbika, golyóra érett: - bika, selejt - tehén, ünő - borjú	október 1.-december 31. október 1.-január 31. október 1.-január 31. október 1.-február 29.
Őzbak - suta, gida	május 1.-szeptember 30. október 1.-január 31.
Muflonkos, -juh, -jerke, -bárány	szeptember 1.-január 31.
Vaddisznó, -kan, -süldő, -malac koca*	egész évben május 1.-január 31.
Szikaszarvasbika, -tehén, -ünő, -borjú	szeptember 1.-december 31.
Mezei nyúl	október 1.-december 31.
Üregi nyúl, róka, pézsmapocok, nyestkutya, mosómedve, aranybakál	egész évben
Házi görény, nyest	szeptember 1.-február 15.
Fácánkakas, (-tyúk*, külön engedéllyel)	október 1.-január 31.
Fogoly* (a hivatal külön engedélyével)	október 1.-november 30.
Vetési lúd*	október 1.-január 31.
Nagylilik* (a hivatal által meghatározott időben)	október 1.-január 31.
Tökés-, bőjti, csörgő-, barát-, kercece szárca* (augusztus 15-31-ig húzáson)	augusztus 15.-január 31.
Erdei szalonka*	március 1.-április 10.
Balkáni gerle	augusztus 1.-február 15.
Örvös galamb	augusztus 1.-október 15.
Seregély	augusztus 1.-november 30.
Dolmányos varjú, vetési varjú, szarka, szajkó	egész évben
Vetési varjú* (fészektelepeken)	május 1.-február 29.

* A rendeletben előírt szabályok szerint (lásd Vadászévkönyv 1999).

JANUÁR

A hajtás régen megkezdődött. Szélcsend van szerencsére. A nagy fa mögött csöndes várakozással mozdulatlanul telhetik az idő. Már amennyire húszfokos hidegben mozdulatlan maradhat az egy helyben ácsorgó emberfia.

Első dolog a havat elrúgni az „állás” területéről. A fonnyadt, megpuhult cserlevelen tovább bírja a talp a hideget. De még így is kezdődik lassanként a didergés, meg azzal együtt a topogás vágya, ösztöne. Pedig csak most ne!... Éppen csak most ne, amikor a legkisebb mozdulat is árulónk lehet a nesz nélkül közlekedő vad biztos szemének. Egy törpe sólyom cikázik át fölöttem. Ki tudja, honnan jön? Valahonnan a messze erdősegből; onnan, ahol a hajtóvonal a sűrűségben lappangó élet. Csodálatos hatása van az ilyen sisteregve elszálló, zúgásba vesző durranásnak. Tíz vadász közül kilenc megremeg rá, s hevesebben markolja puskáját. Ösztönszerűleg úgy helyezkedik el, mint aki most mindjárt löni készül. Figyelme megkétszereződik, szeme erőnek erejével át akar hatolni fán és bokron; szíve nagyot dobban; nyitott szájjal vesz lélegzetet, mert úgy jobban hallani a legkisebb mozgást is.

A szomszédaim lőnek. Egy pár nyulat látok elvillani abban az irányban. Eszerint hát nem lesz már szarvas ebben a hajtásban. Töltényt váltok. A golyót kiviszem a csőből és söréttel pótolom; hadd jöjjön hát a nyomorúságos nyúl. E pillanatban megdermedve nézek a fantasztikus, zúzmarás bokrok közé; oda, ahol a tuskédszónó alakú galagonya ágboga közt kis nyílások szabad utat hagynak a szememnek. Sötét árnyak jelennek meg ott. Hatalmas nagy árnyak, amelyek játszva dobálják át magokat az alacsonyabb bokron. Oly nesztelenül jönnek, mint a kísértetek. Vakon jönnek, egyenesen nekem, akit egy magamnál vastagabb fa fedez.

Egy farka szarvas!... És az én puskám sörétre van töltve! Ez az, amitől Nimródék meg tudnak öszülni. Amitől jobban megdermednek, mint a húszfokos hidegtől.

A vezértehén – egy vén matróna –, már alig harminc lépésre ha van tőlem.

Diana el ne hagyj!

A golyós patront, régi szokásomhoz híven, bal kesztyűm nyílása alatt a tenyeremben tartom. Egyetlen gyors, gyakorlott mozdulat, s a puszka kinyílik. Kiviszem, s a puha hóra ejtem a sörétes patront, becsúsztatom helyére a golyóst. A „mámi” épp e percben vált át előttem, alig húszlépésnyire. Megmozdulok, amint a puskát emelem. Ő észrevesz, lassú szökéséből egyszerre röpülés válik.

A puszka dörren. A nagy állat úgy esik össze, mint a zsák.

BÁRSONY ISTVÁN (1904)

JANUÁR

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold	
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta
1. Szombat	7 32	16 03	2 14	13 03		17. Hétfő	7 26	16 22	13 00	3 01
2. Vasárnap	7 32	16 04	3 16	13 30		18. Kedd	7 26	16 23	13 45	4 17
3. Hétfő	7 32	16 05	4 17	14 01		19. Szerda	7 25	16 25	14 40	5 29
4. Kedd	7 32	16 06	5 16	14 36		20. Csütörtök	7 24	16 26	15 44	6 34
5. Szerda	7 32	16 07	6 13	15 17		21. Péntek	7 23	16 28	16 56	7 30
6. Csütörtök	7 31	16 08	7 04	16 03	○	22. Szombat	7 22	16 29	18 12	8 15
7. Péntek	7 31	16 09	7 51	16 56		23. Vasárnap	7 21	16 31	19 27	8 53
8. Szombat	7 31	16 10	8 32	17 54		24. Hétfő	7 20	16 32	20 40	9 24
9. Vasárnap	7 31	16 12	9 08	18 56		25. Kedd	7 19	16 34	21 50	9 52
10. Hétfő	7 30	16 13	9 39	20 00		26. Szerda	7 18	16 35	22 58	10 17
11. Kedd	7 30	16 14	10 08	21 06		27. Csütörtök	7 17	16 37	-- --	10 41
12. Szerda	7 29	16 15	10 34	22 13		28. Péntek	7 16	16 38	0 03	11 06
13. Csütörtök	7 29	16 17	10 59	23 22		29. Szombat	7 15	16 40	1 06	11 33
14. Péntek	7 28	16 18	11 25	-- --	◐	30. Vasárnap	7 14	16 41	2 08	12 02
15. Szombat	7 28	16 19	11 52	0 33		31. Hétfő	7 13	16 43	3 08	12 35
16. Vasárnap	7 27	16 21	12 23	1 46						

FEBRUÁR

A hajtóvadászatot elsősorban szarvastehenekre rendezték, amelyeknek februári lelővésére engedélyt kaptak, mert azok már túlságosan elszaporodtak.

- Majd megítkítjuk soraikat - szólott határozott hangon Dönczi Guszti vadásztársunk, akiről hamarosan kiderült, hogy a hajtásokban jobb oldali szomszédomnak jelölte őt ki balga végzetem.

Dönczi kétszer reszeli a torkát és mutogat a róka felé, majd húz egyet a szilvapálinkás üvegecskéből. Bal szomszédom komoly nyugodtsággal áll. Dönczi a róka látására fellelkesülve ismét meglátogatja a szilvóriumos üvegecskét, hogy utána még egyet reszelhessen a torkán. Sok ital lemehetett már azon!

Röviddel ezután a hajtóvonal felől fegyverdörrenés hallatszik és két perc sem telik bele, az erdő mélyében a fehér szőnyegen fekete foltok jelennek meg. Gyorsan reájuk irányítom távcsöveget.

- Jaj, csak most ne reszeljen Dönczi!

Jön a kis vaddisznókonda szapora ügetésben. Meredten, lövésre készen állok. Heten jönnek. Elöl az öreg emse, hátrább, oldalvást az erős agyaras, majd újból koca három südővel a nyomában, utánuk pedig az ifjabb, de elég erős kan. Dönczire pillantok. Izgalmas készülődést árul el, és amikor a konda alig negyven lépésre van előttem, tizenkettes puskájából Brenneke golyóval odagyújt.

A disznók az ítéletes dörrenésre még hevesebben megiramodtak és rohantak tovább felém, hogy a vadászvonal mögötti sűrűségbe váltsanak sebesen. Szomszédom lövése után azonnal megnyitottam a tüzet a nagy kan fejére, amire az hatalmasat karikázott és hátán fetrengve kapálódzott. Aggályos volt a helyzet, hogy Dönczi a széles úton átvágató disznókra újból löni fog, ami éppenséggel nem kellemes, ha a másik vadászember a vaddisznókonda kellős közepén áll. Felvetésemben szerencsére csalódtam, Dönczi indulatait mégiscsak megfékezte. A fiatal kan erős iramban tízlépésnyire vágatott el mellettem, és nem volt nehéz a lapockáját célbakapni. Lövéssemre kettőt ugrott, majd oldalra dőlve, hosszant elcsúszott a havon.

Dönczi hevesen lekapta kalapját, és felém libegtette, majd flaskóját emelgetve, nagyot húzott belőle.

AVARFFY ELEK (1942)

FEBRUÁR

Napok		A Nap		A Hold		Napok		A Nap		A Hold	
		kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta
1.	Kedd	7 11	16 44	4 05	13 14	17.	Csütörtök	6 48	17 09	14 32	5 16
2.	Szerda	7 10	16 46	4 59	13 58	18.	Péntek	6 46	17 11	15 44	6 05
3.	Csütörtök	7 09	16 47	5 48	14 49	19.	Szombat	6 44	17 12	17 00	6 46
4.	Péntek	7 08	16 49	6 31	15 46	20.	Vasárnap	6 42	17 14	18 15	7 20
5.	Szombat	7 06	16 51	7 09	16 47	21.	Hétfő	6 41	17 16	19 28	7 49
6.	Vasárnap	7 05	16 52	7 42	17 51	22.	Kedd	6 39	17 17	20 38	8 16
7.	Hétfő	7 03	16 54	8 11	18 57	23.	Szerda	6 37	17 19	21 46	8 41
8.	Kedd	7 02	16 55	8 38	20 05	24.	Csütörtök	6 35	17 20	22 52	9 07
9.	Szerda	7 00	16 57	9 04	21 13	25.	Péntek	6 34	17 22	23 55	9 33
10.	Csütörtök	6 58	16 58	9 29	22 23	26.	Szombat	6 32	17 23	---	10 01
11.	Péntek	6 57	17 00	9 56	23 35	27.	Vasárnap	6 30	17 25	0 57	10 33
12.	Szombat	6 56	17 02	10 25	---	28.	Hétfő	6 28	17 26	1 56	11 10
13.	Vasárnap	6 54	17 03	10 58	0 47	29.	Kedd	6 26	17 28	2 51	11 52
14.	Hétfő	6 53	17 05	11 38	2 00						
15.	Kedd	6 51	17 06	12 27	3 11						
16.	Szerda	6 49	17 08	13 25	4 18						

MÁRCIUS

Türelmetlen, követelődző szelek nyargalnak, tépik a tölgyek tavalyi lombját, szórják az avart, kavarják a rendet, zilálják a békét. Ideges, inas ujjak csapnak vadul az erdő orgonájába. Riadót zeng a megkínzott tarágak milliő, lila színű sípja. Sír, süvölt, lobog a tavaszi üzenet, verdesi könyörögve az eget, jajgatva hullámszik a nádon és bekiabál a kéményeken. Rázza az ablakokat, s rázza a szépen lehiggadt téli bölcsességet.

Ki muzsikál ilyenkor az erdőn? Ki zörög az ajtón: Isten-é vagy a sátán? Mire lázít? Mit ígér? Nem tudni, de valami mást. Érezni, hogy forr, készül, erjed az új. Jobb lesz az eddiginél, mert más lesz. Szébb lesz a nyugalomnál, mert harc lesz.

Végig az egész világon harsog a rejtelmes riadó, s megdideregve figyelnek fel rá füvek és állatok. Áll a titkos toborzó, csábít, unszol, csalogat: készülődni kell akaratlanul is. Készülődni mindennek megint. Vajon mire várunk hó olvadásának idején? Minden évben újra és megint miben bizakodunk? Feledésbe fűjük ősz emlékét, csalódások pernyéjét a bőjti szelek. A halál havas némasága szertehasadozik és veszekedetten, mámorosan csiripelnek a verebek. A nyomorúság figyelme lazul, a félelem fagya enged. Begyesen duzzad a rügy az orgonabokrokon. Pillanatra kisút a Nap, és mint a drágakövek ragyognak meg jövődő ígérete, parányi rügyek. De bújik a Nap, s megint szürke reszketés csak az orgonabokor: Homályos sejtelmek derengenek, megvilágosodni próbálnának, s kődbe vesznek. Évezredes elfelejtett ígéretetek a bizonyossággal terhesek, s hiába vajúdnak, kinlódva, remegve, hiába. Száll lefelé a Nap, száll vele a remény. Visszaoson a Halál. Zúg a szél, lobog rimánkodva az égig, zeng a toborzó – de csontkezével szorosan fogja le megint a világot a Tél.

Hanem azt a furcsa nyugtalanságot le nem foghatja. Valaki muzsikál az erdőn, valami készül.

Pirosfejű nagy zöld madár röppen el a vén nyárfa oldaláról. Leszáll az ázott, kifakult mezőre. Azután íves repüléssel tűnik el az erdőn. Csend van. Füttyül a szél, de azért mozdulatlan és füledt a magányosság mégis. Mint villám az alkonyatba, úgy hasít belé váratlanul, élesen valami hátborzongató, gúnyos kacagás. A sűrűségben hangosan, diadalmasan hahotázik valaki.

Ki bujkál ott a sűrűben? Ki kacag? Minek örül? Élet-é, halál-é?

Egy nagy didergő közös nyugtalanság, egy nagy ideges, rettegő vágyakozás a világ. Valaki nesztelen léptekkel járja az erdőt. Szállnak, szakadnak a felhők, sírnak, nevetnek. Havaznak, esőznek. Csodát vár a világ. Rügyek, szívek, barkák pattanásig feszülnek.

Valami nagy öröm van eljövendőben.

ZSINDELY FERENC (1931)

MÁRCIUS

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Szerda	6 24	17 29	3 42	12 40		17. Péntek	5 53	17 53	14 39	4 42	
2. Csütörtök	6 22	17 31	4 27	13 35		18. Szombat	5 51	17 54	15 53	5 18	
3. Péntek	6 20	17 32	5 07	14 35		19. Vasárnap	5 49	17 56	17 05	5 48	
4. Szombat	6 19	17 34	5 42	15 38		20. Hétfő	5 47	17 57	18 17	6 15	●
5. Vasárnap	6 17	17 35	6 13	16 45		21. Kedd	5 45	17 58	19 27	6 41	
6. Hétfő	6 15	17 37	6 41	17 53	○	22. Szerda	5 43	18 00	20 34	7 06	
7. Kedd	6 13	17 38	7 07	19 03		23. Csütörtök	5 41	18 01	21 40	7 32	
8. Szerda	6 11	17 40	7 33	20 13		24. Péntek	5 39	18 03	22 44	7 59	
9. Csütörtök	6 09	17 41	7 59	21 26		25. Szombat	5 37	18 04	23 45	8 30	
10. Péntek	6 07	17 43	8 27	22 39		26. Vasárnap	5 35	18 06	---	9 05	
11. Szombat	6 05	17 44	8 59	23 52		27. Hétfő	5 33	18 07	0 42	9 45	●
12. Vasárnap	6 03	17 45	9 37	---		28. Kedd	5 31	18 08	1 35	10 31	
13. Hétfő	6 01	17 47	10 22	1 03	●	29. Szerda	5 29	18 10	2 22	11 23	
14. Kedd	5 59	17 48	11 15	2 10		30. Csütörtök	5 27	18 11	3 04	12 20	
15. Szerda	5 57	17 50	12 17	3 09		31. Péntek	5 25	18 13	3 40	13 22	
16. Csütörtök	5 55	17 51	13 26	4 00							

ÁPRILIS

Hűvös, szeles, felhős áprilisi hajnal. Még csak három óra, s én odakint vagyok a barna vágásban, ahol alig-alig zsendül egynémely gyöngö cserje. Lassan botorkálok az erdei úton, amelyet csak pillanatokra hint meg finom villanófénnyel a felhőfüggöny mögül kandikáló hold.

Amint a kanyarodónál egy percre megállok, hogy tájékozódjam, erős csapódással száll fel a mellettem levő fáról egy nagy madár. De nem búcsúzik el. Csak egy emelettel feljebb kívánczik. Onnan pöröl velem lármás szóval: „kakat” – „Mit akarsz itt? Kakat!...”

Egy fácánkakast zavartam meg éjjeli nyugalmában. A nagy éberség, hogy halk mozgásomra ennyire megriadt, mégis a hajnalt bizonyítja, hiába mutat éjszakát az erdő képe. A kakatolás hamar elhallgat, amint a fácánszállástól tovább vonulok; de a felhős égen más hang vált át fölöttem. „Háp! Háp! Háp! – mondja egyforma időközökben egy bolygó gácsér, amelynek éjjélkor éppúgy eszébe juthat, hogy egy fordulóval másik vízre induljon, mint most. Most már vége az éjszakának. Most már a holdfény villó zöldjébe a hajnali derengés fénytelen világítása keveredik, s amazt mindjobban elnyomja.

Mozdulatlanul állok, s megfeszített figyelemmel hallgatózom. Minden pillanatban jöhet, amire várok. Ez az Ő ideje: ez a hajnali szürkület. Ilyenkor a csepergő, szemecskélő eső még jobban ingerli, hogy megmozduljon, s végigsétáljon az erdő fölött. Az éjszakai hangulatnak, amit meglopni vágytam, s amivel tele szíttam magamat: vége. Most a hajnal az úr; a röpke hajnal, amelynek mindössze negyed-órája van az Ő számára. A rigók mind hangosabbá válnak. Ezeket a nagyszájúakat már el se lehetne csitítani. Nyitott szájjal lesem Őt; az Ő várva-várt hangját.

Végre-valahára belecirpan a többi zajba; utána nyomban hallani a morgó, nyöszörgő korrogást; aztán az alig világosodó égen megjelenik egy fantasztikus árnyék, egy libegő, bagolymódra röpülő hosszúcsőrű madár, amely szinte mámoros imbolygással szeldesi át az űrt

Ez Ő! Az erdei sneff egy vándorpéldánya. Búcsúztatva járja végig a vágást; elkanyarodik téveteg utain a szálerdő felé. Amíg a hangját hallom, egyéb nesz nincs számomra. Elnémul a különös vándorszólam; de a rövidke negyedóra alatt még hallatja egypárszor más-más vándor. Csak ez az egy izgat. Ez az egy tölt el reménykedő vággyal, vajha erre jönne!

A rigók csacsognak; a kóborló gácsér megint fellármázza a környéket. Még egy fokkal világosabb a hajnal. A sneff hangok végképp elhallgatnak. Az a bizonyos negyedóra elmúlt.

BÁRSONY ISTVÁN (1904)

ÁPRILIS

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold	
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta
1. Szombat	5 23	18 14	4 13	14 27		17. Hétfő	4 52	18 37	17 10	4 43
2. Vasárnap	5 21	18 15	4 41	15 35		18. Kedd	4 50	18 39	18 18	5 08
3. Hétfő	5 19	18 17	5 08	16 45		19. Szerda	4 48	18 39	19 25	5 33
4. Kedd	5 17	18 18	5 34	17 57		20. Csütörtök	4 46	18 41	20 30	5 59
5. Szerda	5 15	18 20	6 00	19 10		21. Péntek	4 44	18 42	21 33	6 28
6. Csütörtök	5 13	18 21	6 28	20 25		22. Szombat	4 42	18 44	22 33	7 01
7. Péntek	5 11	18 22	6 59	21 41		23. Vasárnap	4 41	18 45	23 28	7 39
8. Szombat	5 09	18 24	7 35	22 55		24. Hétfő	4 39	18 46	-- --	8 22
9. Vasárnap	5 07	18 25	8 18	-- --		25. Kedd	4 37	18 48	0 18	9 12
10. Hétfő	5 05	18 27	9 10	0 04		26. Szerda	4 35	18 49	1 01	10 07
11. Kedd	5 03	18 28	10 09	1 06	◀	27. Csütörtök	4 34	18 51	1 39	11 06
12. Szerda	5 01	18 30	11 16	1 59		28. Péntek	4 32	18 52	2 13	12 09
13. Csütörtök	4 59	18 31	12 27	2 43		29. Szombat	4 30	18 53	2 42	13 15
14. Péntek	4 57	18 32	13 39	3 20		30. Vasárnap	4 29	18 55	3 09	14 23
15. Szombat	4 55	18 34	14 51	3 51						
16. Vasárnap	4 53	18 35	16 01	4 18						

MÁJUS

Pilishegységi régi vadászterületemen 1928-ban már csak mint meghívott vendég vadásztam. Május 12-én virradat előtt a Hétvályú-forrás mellett épült kunyhómban ébredtem. Mint ilyenkor rendszeren, hajnali fél négykor a mindig legkorábban ébredt kakukk szava és a még nyugovóra nem tért erdei-fülesbagoly sivalkodása hallatszott be hozzám. Derült, hideg idő volt, amikor útnak indultam. Lesiettem a terület alsó részébe, a mélyárok felső végéhez, ahol egy derék őzbakot tudtam. Két hete múlt, hogy ezt a bakot először láttam, amikor április 27-én délután jóval lejjebb, a szakadékszerű, széles árok partjáról a nevezetes sárga bakot lestem. Akkor a meszelátóval vagy négyszáz lépésről néztem, amint a vágásborította lejtő gyéren bokros felső végén egy nála gyengébb bakot kergetett fel s alá. Aztán még két ízben láttam, akkor is, mind a két alkalommal, valamelyik vetélytársát hajszolta. Az őz általában nem valami békés természetű állat, ez a bak pedig különösen összefehetetlennek, zsarnokoskodónak látszott.

Már megvirradt, amikor négy óraker a mélyárok felső részéhez, a „hidlás”-hoz közeledtem, – így nevezik ott a mesterségesen kikészített átjárót az árkon – ahol lesbe ülni szándékoztam. Amint kiszemelt helyemre értem, különös hangokat hallottam. Velem szemben, az árkon túl, a magas cserjék között valami zörgött, morgott, makogott; majd megláttam a vágásban bujkáló derék bakot. A szomszédos szálerdőnek tartva a lejtőn fölfelé ballagott. Nem sokat néztem, sem haboztam, hanem leültem az árokparton, s amikor a bak tőlem hatvan lépésre, egy bokortól félig takarva, magában zsörtölődve, makogva megállt, térdemre könyökölve, gyorsan megcéloztam és oldalba lőttem. A bak eldőlt, néhányat még rügött, kalimpált, majd kinyújtózott. Nagytestű, idős bak volt; huszonkét centi magas, szűkállású, öreges agancsa bár gyöngyözöttség híján csaknem sima, de elég vastag, tömör, kemény és súlyos.

Kizsigereltem a bakot, majd mellültem. Nem kívántam tovább vadászni, hiszen elég volt egyszerre a sikerből; ráértem a következő bakot más alkalommal lőni. Aki siet és mohón vadászik, nem ér rá a vadászsikert értéke szerint megbecsülni, nem ér rá boldognak lenni és az igazi vadászéletnek örülni, elmulasztja meglátni, észrevenni mindazt, ami a vadászatban a legszebb, s amit néhány sor betűvel leírni az avatatlanoknak megmagyarázni nem lehet.

Áhítatosan néztem a májusi nappalodás csodás színjátékát. Felkelt a nap és átvilágított a cserjék zsenge, áttetsző, világoszöld lombján.

NADLER HERBERT (1937)

MÁJUS

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Hétfő	4 27	18 56	3 35	15 34		17. Szerda	4 05	19 17	18 19	4 01	
2. Kedd	4 25	18 57	4 00	16 47		18. Csütörtök	4 03	19 18	19 22	4 29	●
3. Szerda	4 24	18 59	4 27	18 03		19. Péntek	4 02	19 20	20 24	5 00	
4. Csütörtök	4 22	19 00	4 57	19 20	○	20. Szombat	4 01	19 21	21 21	5 36	
5. Péntek	4 21	19 02	5 31	20 38		21. Vasárnap	4 00	19 22	22 13	6 17	
6. Szombat	4 19	19 03	6 12	21 52		22. Hétfő	3 59	19 23	22 59	7 04	
7. Vasárnap	4 18	19 04	7 01	23 00		23. Kedd	3 58	19 24	23 39	7 57	
8. Hétfő	4 16	19 06	8 00	23 57		24. Szerda	3 57	19 25	---	8 54	
9. Kedd	4 15	19 07	9 06	---		25. Csütörtök	3 56	19 26	0 14	9 55	
10. Szerda	4 14	19 08	10 17	0 45	●	26. Péntek	3 55	19 28	0 44	10 59	●
11. Csütörtök	4 12	19 10	11 29	1 24		27. Szombat	3 54	19 29	1 11	12 05	
12. Péntek	4 11	19 11	12 41	1 56		28. Vasárnap	3 54	19 30	1 36	13 13	
13. Szombat	4 09	19 12	13 51	2 24		29. Hétfő	3 53	19 31	2 01	14 23	
14. Vasárnap	4 08	19 13	15 00	2 49		30. Kedd	3 52	19 32	2 26	15 36	
15. Hétfő	4 07	19 15	16 07	3 13		31. Szerda	3 51	19 33	2 54	16 53	
16. Kedd	4 06	19 16	17 13	3 36							

JÚNIUS

Kinyitom a kunyhó ajtaját. A sápadt hajnali derengés felve tekint be. A kecskefejek nesztelen szárnycsapásokkal siklanak tova – még küzd az éj a reggelrel. Károly, a csendes, nyugodt vadászok mintaképe már a reggeli előkészítésén fáradozik. Gyorsan lehajtok egy csésze forró teát, utána élvezettel gyújtok rá egy cigarettára. Fegyveremet vállamra veszem. Ideje indulni, itt a hajnal.

A kunyhó alatt hosszú vágás kerül el. Az egyes meghagyott bükkfák terebélyes lombkoronája halkán susog a hajnali szélben. Lassan lefelé indulunk. Vajon meglátom-e ma a misztikus öreget, az Odvaskő öreg remete bakját, melynél oly sok vadászt már cserbenhagyott minden vadásztudománya.

Rohamosan világosodik, kétszáz-háromszáz lépésre már ellát a kutató szem. Keleten az égbolt sárgás vörös fényben ragyog, meleg nap lesz. Nesztelenül haladunk a vágáson keresztül. Szemem két vörös folton akad meg. Őzek... Óvatosan megállok egy nagy fa törzséhez lapulva. Az első őz felüti fejét. Okos kíváncsi szemét felénk mereszti. Valami nem tetszik neki, idegesen tesz egy-két lépést előre. A második őz ezalatt tovább legel. Nyugodtan, nem vette még észre az előtte álló suta nyugtalanságát. Feje a nagy fűben nem látható. Hátha maga az öreg bak.

Lövésre kész állapotba helyezkedem. Emelje csak fel a fejét, és ha ő az, nem menekszik ezúttal. Alighogy ezt elgondolom, felüti a fejét, füle közt két agancsot veszek észre, de bosszúsán eresztem le a fegyveremet, egy fiatal hatos áll előttem. Néhány pillanatig farkasszemet nézünk, a suta elugrik, utána a bak is. Ijedt, gyors iramban törnek le az erdőnek.

Böh... Böh... Böh – hangzik egy mély hang a futó őzektől balra, odanézek és éppen csak beugrani látok egy kapitális őzet. Fehéren villan meg jó tenyérnyivel magasabban a füle felett az erős, vastag agancs hegye, ő volt az, az Odvaskő remeteje.

A nap éppen most világítja be első sugaraival az Odvaskő oldalát. Smaragdzöld színben pompázik a bükkerdő. Az örvösgalambok légiói suhogó szárnycsapásokkal szelik át felettünk az azürkék eget. Egy ölyv lassú méltóságteljes körökben ível feljebb és feljebb, fel elérhetetlen magasságba, míg csak a végtelen éter el nem nyeli fáradt szemünk előtt a sötétszínű orvadarat. Kis utócserkészés is eredménytelen, visszatérünk a kalibához, ahol a két zömök, mokány hegyi ló már felnyergelve vár reánk.

JUSTH ÖDÖN (1941)

JÚNIUS

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Csütörtök	3 51	19 34	3 25	18 11		17. Szombat	3 46	19 44	20 09	4 14	
2. Péntek	3 50	19 34	4 02	19 29		18. Vasárnap	3 46	19 44	20 57	4 59	
3. Szombat	3 50	19 35	4 48	20 42		19. Hétfő	3 46	19 45	21 39	5 50	
4. Vasárnap	3 49	19 36	5 44	21 47		20. Kedd	3 47	19 45	22 16	6 46	
5. Hétfő	3 49	19 37	6 49	22 41		21. Szerda	3 47	19 45	22 47	7 46	
6. Kedd	3 48	19 38	8 01	23 24		22. Csütörtök	3 47	19 45	23 15	8 48	
7. Szerda	3 48	19 38	9 16	23 59		23. Péntek	3 47	19 45	23 40	9 52	
8. Csütörtök	3 47	19 39	10 30	-- --		24. Szombat	3 48	19 45	-- --	10 58	
9. Péntek	3 47	19 40	11 42	0 29	☾	25. Vasárnap	3 48	19 45	0 04	12 05	☽
10. Szombat	3 47	19 40	12 51	0 55		26. Hétfő	3 48	19 45	0 28	13 15	
11. Vasárnap	3 47	19 41	13 59	1 19		27. Kedd	3 49	19 45	0 53	14 28	
12. Hétfő	3 47	19 42	15 05	1 42		28. Szerda	3 49	19 45	1 21	15 43	
13. Kedd	3 46	19 42	16 10	2 07		29. Csütörtök	3 50	19 45	1 55	17 01	
14. Szerda	3 46	19 43	17 14	2 33		30. Péntek	3 50	19 45	2 35	18 17	
15. Csütörtök	3 46	19 43	18 16	3 02	●						
16. Péntek	3 46	19 44	19 15	3 35							

JÚLIUS

Júliusi nap volt, alkonyodott, de még mindig tikkasztó, pillesztő forróság fűtötte a levegőt. Az ég küszöbén lángoló köntösben úsztak a fellegek és amire az alkony pirja a tájon odafestette káprázatos színét, az mind a pipacs tűzében égett. Az erdő megcsöndesedett, szél sem illant, a madárdal ismét meghalt a rövid júliusi alkonyra. Üregi nyulak motoszkáltak még kint a fiatal, bozótos akácosban, amely alatt alagutakká ásták-fúrták már nagy összevisszaságban a puha, homokos talajt.

A lábas erdő szélén ültem az erdő szögletében, jobbra út húzódott, azontúl volt mindjárt az akácos a kinigli-labirintusaival. Amire vártam és lestem, annak balról kellett kiváltani a szálerdőből a még akkor alig arasznyira nőtt néhány holdnyi mohorra, aztán, ha gusztsusa van azon keresztül és az úton át vacsorához, „terített asztalhoz”, az üregi társaság csalogató tanyájára.

Könnyű eltalálni, mi volt a les célja a forró alkonyaton, amelyben a szűnyogok milliói is agyonspékeltek. Rókakomák irányában igazolódtam! Azt pedig tudják a vadászok, hogy értük sok mindent el lehet ám tűrni, viselni, szenvedni. A bíboros messzeség egyre halványodott, a nappali világosság gyorsan sápadni kezdett. Nekem annál komorabbnak tűnt a nappal haldoklása, mert sűrű, zöld szűnyoghálóba bújttam a fejemet. Ezzel a hálóval vagy zsákkal akárhányszor csodálatba ejtettem a bájos együgyűséggel reám báméskodó özeket, de ha teszem, valami pásztorgyerek keveredett felém, az rémületében okvetlenül az édesanyja után kíváncszott.

Nyolc óra előtt egy-két perccel lehetett. Lövéstávolságon túl kipattan az erdőből két róka. Az első gyanútlanabb vígan villan a moharba. Ez az asszonyi renden lévő. Utána a másik, ez már bátortalanabb, gyanakvóbb, óvatosabb, s csak úgy somfordál, sompolyog az ifjú dáma után. A fiatal úrnak helyén van az esze, gondolom a lélegzetet is visszafojtva, mert máris felém szemez, aki kétoldalvást takarás nélkül a kő mozdulatlanságával ülök zöld mimikrimben a vadászszékemen. Csöpp szél sem rezdül, szimatjuk erről nincs. Közelednek is folyvást, olykor játszadozva és már csak nyolcvanlépésnyire vannak. A zsákmányszerzés vágya azonban kövelőbben ébredez bennök, amikor mindig szaporábban tartanak az út és a nyúleldorádó irányában. Hatvanöt lépésnyire a leshelyemtől, sekély barázdába kerülnek úgy, hogy ülve az elsőnek csak a hátát látom fakón fel-felpirosítani. Gyorsan felállva, rálövök, majd a riadtan menekülő másodikra is. Mind a kettő tűzben összebukik.

AVARFFY ELEK (1939)

JÚLIUS

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Szombat	3 51	19 45	3 25	19 27	○	17. Hétfő	4 04	19 35	20 17	4 40	
2. Vasárnap	3 52	19 44	4 27	20 28		18. Kedd	4 05	19 34	20 50	5 39	
3. Hétfő	3 52	19 44	5 37	21 18		19. Szerda	4 07	19 34	21 19	6 40	
4. Kedd	3 53	19 44	6 54	21 58		20. Csütörtök	4 08	19 33	21 45	7 44	
5. Szerda	3 54	19 43	8 11	22 30		21. Péntek	4 09	19 31	22 09	8 49	
6. Csütörtök	3 54	19 43	9 27	22 59		22. Szombat	4 10	19 30	22 39	9 55	
7. Péntek	3 55	19 42	10 39	23 24		23. Vasárnap	4 11	19 29	22 56	11 02	
8. Szombat	3 56	19 42	11 49	23 48	◐	24. Hétfő	4 12	19 28	23 22	12 11	◑
9. Vasárnap	3 57	19 41	12 56	---		25. Kedd	4 13	19 27	23 52	13 23	
10. Hétfő	3 58	19 41	14 02	0 12		26. Szerda	4 15	19 26	---	14 38	
11. Kedd	3 59	19 40	15 06	0 37		27. Csütörtök	4 16	19 25	0 27	15 52	
12. Szerda	3 59	19 39	16 09	1 05		28. Péntek	4 17	19 23	1 11	17 04	
13. Csütörtök	4 00	19 39	17 09	1 37		29. Szombat	4 18	19 22	2 06	18 09	
14. Péntek	4 01	19 38	18 04	2 14		30. Vasárnap	4 19	19 21	3 11	19 05	
15. Szombat	4 02	19 37	18 55	2 56		31. Hétfő	4 21	19 19	4 25	19 50	○
16. Vasárnap	4 03	19 36	19 39	3 45	●						

AUGUSZTUS

Egy vén őzbak után jártam, amelynek a bükkös alján terülő vágásban volt rendes forgója. Csakhogy most nem cserkésztem, másféle furfanggal akartam hozzájutni az öreg kujon szép trófeájához. Oda akartam sípolni magamhoz pompás kis butolommal, amellyel az őz-suta, meg az őz-ünő hangját remekül lehet utánozni. De csak a legkisebb hiba, csak egy kis gikszer essék a sípolásban, már vége a bolondításnak. A tapasztalt bak rögtön észreveszi, hogy be akarják csapni, s nem „előugrik”, hanem elugrik. Sípolhat aztán annak maga a szerelmes Pán-isten is. A vén bak ilyenkor ravasz nesztelenséggel csúszik el a legsűrűbb sűrűben, úgy, hogy ottlétét még csak sejtetni sem lehet. Ellenben a csalódott fiatal őzdandy dühösen riaszt, vakkant, böffen, amivel a többi kollégát figyelmezteti, hogy jó lesz nem nagyon hinni a „szép szónak”.

Az én öreg bakom, amelyet ezúttal magamhoz szerettem volna sípolni, már régibb ősmérősöm volt és tudtam a szokását. Nincs az a lopódzó nyest, amelyik halkabban tudna mozogni, mint az a vén lurkó, amely a csalogató sípnek sohasem hitt egészen. Ha mozdult is rá, csak bizalmatlanul közeledett és olyan pontosan tudta a hang irányát, hogy sohasem előlről jött, hanem mindig hátulról lepett meg rossz széllel.

Halk robaj támadt a sűrűség közt, a tisztás túlsó határán, mintha ott ketten, vagy akár többen is kergetőztek volna. Azok ott nagyon is bizonyosnak hitték, hogy senki idegen sem hallja őket. Végre megmozdult előttem a gázos és előszökellt közülem egy kecses őzkisasszony, szorosán mögötte pedig a kérője, tolakodó vőlegényjelöltje.

Az öreg bak, amelyet annyira vártam-lestem, íme itt volt előttem! De most eszembe sem jutott, hogy sietve vegyek elégtételt rajta, s hamar leterítsem. Hisz ritka udvarlásnak lehettem általa tanúja, végignézhettem vad és türelmetlen szépelgését, amelyben minden volt, csak éppen gyöngédség nem. A szegény, félénk eladó kisasszonyka elkezdett most már körben futni a tisztás közepén. Hiába! Nem volt itt szabadulás. A zsarnok szerelmes úr csak űzte, hajtotta, kergette a szegény kis szüzcsekét mindig körben, folyvást körben a végkimerülésig.

Nem moccantam volna a viláéért sem! Amikor a fáradt és újdonsült özmenyecske – most már az urától kísérve – betámolygott a bokrok közé csak akkor léptem ki az elhagyott tisztásra. Ott a körben letiport gyepen, megpillantottam az „ördöggyűrűt”.

„Milyen szerencséje is van ennek a vén huncutnak”, gondoltam magamban. Ha valami engedékeny mámival lett volna légyottja, azt bizony nem néztem volna végig ilyen kíváncsian.

BÁRSONY ISTVÁN (1918)

AUGUSZTUS

Napok	A Nap		A Hold		Napok	A Nap		A Hold	
	kelte	nyugta	kelte	nyugta		kelte	nyugta	kelte	nyugta
1. Kedd	4 22	19 18	5 44	20 27	17. Csütörtök	4 43	18 52	20 14	6 41
2. Szerda	4 23	19 16	7 03	20 58	18. Péntek	4 44	18 51	20 37	7 47
3. Csütörtök	4 25	19 15	8 19	21 25	19. Szombat	4 46	18 49	21 00	8 54
4. Péntek	4 26	19 14	9 32	21 50	20. Vasárnap	4 47	18 47	21 25	10 02
5. Szombat	4 27	19 12	10 43	22 15	21. Hétfő	4 48	18 45	21 53	11 12
6. Vasárnap	4 28	19 11	11 51	22 40	22. Kedd	4 50	18 43	22 25	12 24
7. Hétfő	4 30	19 09	12 57	23 07	23. Szerda	4 51	18 41	23 04	13 37
8. Kedd	4 31	19 07	14 01	23 38	24. Csütörtök	4 52	18 40	23 52	14 48
9. Szerda	4 32	19 06	15 02	---	25. Péntek	4 54	18 38	---	15 54
10. Csütörtök	4 34	19 04	15 59	0 13	26. Szombat	4 55	18 36	0 51	16 52
11. Péntek	4 35	19 03	16 51	0 54	27. Vasárnap	4 56	18 34	2 00	17 41
12. Szombat	4 36	19 01	17 37	1 41	28. Hétfő	4 58	18 32	3 16	18 21
13. Vasárnap	4 38	18 59	18 18	2 33	29. Kedd	4 59	18 30	4 35	18 54
14. Hétfő	4 39	18 58	18 52	3 31	30. Szerda	5 00	18 28	5 53	19 23
15. Kedd	4 40	18 56	19 23	4 33	31. Csütörtök	5 02	18 26	7 09	19 50
16. Szerda	4 42	18 54	19 49	5 36					

SZEPTEMBER

Szeptember 22-én is szarvasbögésnek való, pompás hajnalra ébredtem. Derült, csilagos volt az ég és hűvös, szélcsendes az idő. A hegyek alján s a laposokon rétegesen, fátyszerűen feküdt a köd. Három-négy irányból távoli bikabögésnek halk, bűgászerű moraja hallatszott. Amikor a nap a keleti látóhatár mögül előbújt, a sűrű, párás levegőn átszűrődő sugarainak bűvös világítása rövid időre mesés színezést teremtett a tájon. Keleten az égbolt világoszöldes, alatta a hegysor lilás, a napsütötte föld vöröses, az erdő lombozata pedig kékesszürke volt. Az erdőben a mélységes csendet csak az egerek halk szöszmötölése a harasztokon és az aláhulló érett tölgy-makk egy-egy koppanása, vagy ha esés közben száraz ágat ért, ennek pengése szakította félbe.

A szálasban a fagyalbokrok között megint egy magányos bika feküdt. Ezt meg sem láttam. Az engem vagy száz lépésről követő erdőőrtől csak utólag tudtam meg, hogy elcserkeltem mellette, mögöttem kelt fel helyéről és csendesen elsompolygott. A rigyetés úgy megzavarja a bikákat, hogy megfélemedeznek szokott óvatosságukról. A csapatbika élete kevésbé van veszélyben, mert tehenei őrködnek mellette, de a magában kószáló tehenet kereső bika, belefáradva a sok járásba-kelésbe, figyelmetlen és néha fényes nappal is szokatlan, szabad helyen pihen.

Nap-nap után – mindig ünnepi hangulatban – jártam az őszi erdőt, amelybe sehogy sem illik a hétköznapi élet bármilyen gondja. A szarvasbögés, a szeptemberi cserkészlet minden napja a vadásznak ünnepe, mert a szabad természetben, virradással, alkonyattal, sötét éjjel és verőfényes nappal, árnyékos szálasokban és napsütötte réteken, hol templomi csendben, hol harsogva bőgő bikák közelében tölti. Tökéletes boldogság ilyenkor egyedül az erdőben járni! Hullott, egyre hullott a sárgult-barnult falevél, s a fák lombjának gyérülésével lassanként mind világosabb lett az erdő és tarkább a föld. Amikor a szélnek egy-egy rohama belemarkolt az erdőbe és meg-megrázta a fák koronáját, egyszerre úgy megeredt a sok elhervadt levél hullása, hogy a télivilágot, a nagy hópelyhek játékát, a csendes havazást juttatta eszembe. Nesztelenül lebegve hullott alá a fák elaprózott lombja, amelyet a szél időnként úgy megkavart és megtáncoltatott, hogy egy darabig le sem ereszkedett a földre, hanem csupa játékosan szálló pille módjára a levegőben ide-oda himbálva, össze-vissza keveredett. Közben nagyokat koppanva hullott a tölgy-makk, megerítve télire az erdő vadjának asztalát.

NADLER HERBERT (1937)

SZEPTEMBER

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Péntek	5 03	18 24	8 23	20 15		17. Vasárnap	5 24	17 52	19 56	9 04	
2. Szombat	5 04	18 22	9 34	20 40		18. Hétfő	5 26	17 50	20 26	10 16	
3. Vasárnap	5 06	18 20	10 42	21 07		19. Kedd	5 27	17 48	21 03	11 28	
4. Hétfő	5 07	18 18	11 49	21 37		20. Szerda	5 28	17 46	21 47	12 39	
5. Kedd	5 08	18 16	12 52	22 11	☾	21. Csütörtök	5 30	17 44	22 40	13 45	☽
6. Szerda	5 10	18 14	13 51	22 50		22. Péntek	5 31	17 42	23 44	14 45	
7. Csütörtök	5 11	18 12	14 46	23 34		23. Szombat	5 32	17 40	---	15 35	
8. Péntek	5 12	18 10	15 34	-- --		24. Vasárnap	5 34	17 37	0 55	16 17	
9. Szombat	5 14	18 08	16 17	0 25		25. Hétfő	5 35	17 35	2 11	16 52	
10. Vasárnap	5 15	18 06	16 53	1 22		26. Kedd	5 36	17 33	3 28	17 22	
11. Hétfő	5 16	18 04	17 25	2 22		27. Szerda	5 38	17 31	4 45	17 49	☉
12. Kedd	5 18	18 02	17 52	3 25		28. Csütörtök	5 39	17 29	5 59	18 14	
13. Szerda	5 19	18 00	18 18	4 31	●	29. Péntek	5 40	17 27	7 12	18 39	
14. Csütörtök	5 20	17 58	18 41	5 37		30. Szombat	5 42	17 25	8 23	19 06	
15. Péntek	5 22	17 56	19 05	6 45							
16. Szombat	5 23	17 54	19 29	7 54							

OKTÓBER

Alaposan vág az idő, amíg a lóré kivisz bennünket a hatos tóig. Mire lekászálódok, már eső is vegyül a szélbe. Megindulunk az egyik lecsapolt tófenéken, a közép felé. Világosodik. Emberem előre int és valóban, mindjobban közelítő libaszivaj hallatszik. Már ide is ért az első kifelé húzódo libafalka. De hogyan! Puskám jóformán még föl se kapom, amikor az orkán már átsodorja őket felettem. Egy hiábavaló lövés árán megfogadom, hogy vigyázni fogok, mert ennek így a fele sem tréfa. Itt van már a következő csapat is. Gyorsan, kapásból lövök. Semmi! Gyorsan töltök. Csapat, csapat után jön át a fejünk felett, és hogy még nehezebb legyen az elébelövés mértékét tartanom, közben visszafelé is, tehát széllal szembe is kapaszkodik egy-egy liba. A fejemet ide-oda kapkodom, és azt lövöm, amelyik közelebbnek látszik. Így megy ez szüntelenül. Közben kivilágosodik, s lassanként már jobban megy a négy-hat méteres elébelövés. Emberem hangosan számolja a zuhanó libákat: tíz... tizenegy... tizenhat... húsz... huszonöt... huszonnyolc. Megy a dolog remekül, de a töltény még remekebbül fogy. Most már teljesen világos van, s a liba jön végnélkül. Harminchat... harminckilenc... negyvenegy..., s a liba jön. Nézem a töltényszákokat.

Öregem – mondom a halásznak –, „Puff-puff-puff” öregem, menjen be a majorba és hozza ki... „puff-puff”... hozza ki az ott lévő száz darab tölténymet, és mondja meg a főintéző úrnak, „puff”... hogy telefonáljon haza hozzám, hogy a déli vonattal ötszáz töltényt hozzanak utánam... „puff-puff”... Ha a töltényszekrényben nem volna ennyi nyolcas söréttel töltött, akkor az íróasztalomból hozzák... „puff”... Annak a kulcsa azonban itt van nálam, a feleségem tehát töresse fel a zárat, mert a töltény kell feltétlenül. (Gondoltam miért ne csináljak a feleségemnek egy jó napot, hogy most „engedelemmel” törhet be az íróasztalomba.)

A halász elcsúszkál a part felé én pedig aggódva lövöldözök tovább, mert fogy a töltény, fogy feltartóztathatatlanul. Negyvenhatnál járok és az utolsó doboz töltényt bontom ki.

Semmi sem tart örökké, az én huszonöt tölténym sem. Utolsó öt tölténym van a puskában. Most már igazán csak a széllal szembejövőre lövök. Sikerül is az eleje. Ötvenöt... ötvenhat... Két tölténym maradt. Páros liba jön a széllal szembe, szinte állnak a levegőben.

No ezt leduplázom. Nyugodtan lövök az elsőre. Kissé hátul lövöm meg azonban és így másodszor is arra kell lőnöm, hogy még itt zuhanjon le. Vége! Ötvenhét libám van. Ott hevernek előttem a tófenéken.

K. RHÉDEY ZOLTÁN (1943)

OKTÓBER

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Vasárnap	5 43	17 23	9 32	19 34		17. Kedd	6 06	16 52	19 44	10 31	
2. Hétfő	5 45	17 21	10 38	20 07		18. Szerda	6 07	16 50	20 35	11 40	
3. Kedd	5 46	17 19	11 41	20 44		19. Csütörtök	6 09	16 49	21 35	12 42	●
4. Szerda	5 47	17 17	12 38	21 27		20. Péntek	6 10	16 47	22 43	13 35	
5. Csütörtök	5 49	17 15	13 29	22 15	●	21. Szombat	6 12	16 45	23 57	14 18	
6. Péntek	5 50	17 13	14 14	23 10		22. Vasárnap	6 13	16 43	---	14 54	
7. Szombat	5 52	17 11	14 53	---		23. Hétfő	6 15	16 41	1 12	15 24	
8. Vasárnap	5 53	17 09	15 26	0 09		24. Kedd	6 16	16 40	2 26	15 51	
9. Hétfő	5 54	17 07	15 54	1 11		25. Szerda	6 18	16 38	3 40	16 16	
10. Kedd	5 56	17 05	16 20	2 16		26. Csütörtök	6 19	16 36	4 53	16 40	
11. Szerda	5 57	17 04	16 44	3 22		27. Péntek	6 21	16 35	6 04	17 05	○
12. Csütörtök	5 59	17 02	17 08	4 30		28. Szombat	6 22	16 33	7 14	17 32	
13. Péntek	6 00	17 00	17 32	5 40	●	29. Vasárnap	6 24	16 31	8 22	18 03	
14. Szombat	6 01	16 58	17 58	6 51		30. Hétfő	6 25	16 30	9 27	18 38	
15. Vasárnap	6 03	16 56	18 27	8 04		31. Kedd	6 27	16 28	10 28	19 19	
16. Hétfő	6 04	16 54	19 02	9 18							

NOVEMBER

A meztelen favázak s az alattuk egy szebb kor tűnő emlékeiként heverő sárga falevelek vállvetve ébresztik lelkünkben a mulandóság s az enyészet lehangoló gondolatát.

A tölgyekről itt-ott lehull még zörögve egy-egy elmaradt sárga falevél, s aztán elmerül az erdei táj a halálcsend némaságába ismét, de valami különös, megkapó bűbájjal van tele még a hallgatás is itten.

De ni! Egy felvert rigó. Sivítva vágja be magát a vágásszél sűrűjébe, hol ideges izgatottsággal szökdekl, villong az ág között, egyre hallatva különös tak-takkoló beszélgetését, majd ismét megriadva, nagyot sikkant hirtelen, mintha valami rémlátás hallucinálna szemei előtt. Hanem megvan ennek a maga oka. A szomszédos hegyoldal felől gyanús robajt, élesen visító, majd mély, tompa rőfögő hangokat kapkod át a szellő, melyek mind közelebb és közelebb hangzanak. Megzördül a száraz falevél eközben, s néhány karcsú őz riadva siklik át a közeli váltón, majd egy buszma füles baktat elő nagy ügyetlenül, látszólag teljes apathiába merülten, míg egy lehulló makk koppanása fel nem ébreszti angolos flegmájából, s aztán csak egy villanás és volt-nincs.

Ijedten riad fel erre a nyughatatlan szárnyas, s nagyot sikkantva, ideges, tétova rohanással vágódik el a bokrok felett, mintha kergetné valami. Az éles vadászfül hallja, amint jó távol, valahol tik-takkolja el nagy ijedelmét a sűrűben. Hanem nem egykönnyen szabadulhat tőle a vadász. Alig egypár pillanat, s ím a kis villi ismét ott terem a szemünk előtt, szép menüette-szerű hajladozások közben tekingetve le ránk élénk szemével, a hintázó gallyról.

Faggatódzó tekintete elárulja, hogy valami nagyon fontos mondanivalója volna. El nem tudjuk képzelni, hogy mit akarhat. Hanem a magyarázat önként kínálkozik. . . Az élesen fel-felsivító, majd mély rőffenésekkel váltakozó hangok riasztó lármája most egészen közelről üti meg a fület, a gyönyör kéjes érzelmével dobogtatva meg a vadász szívét. . . Előtűnik egyszerre a Landseer ecsetére méltó gyönyörű kép: a turkálva, fel-felrőffenve, majd olykor „neszelve” meg-megálló „kapucinusok” szurtos serege.

„Tak-tak” . . . hangzik a figyelmeztető madárszózat, mit egy kétségbeesett éles visongás követ - és a másik pillanatban, mintha villámszikra érintené - feltartott orral neszt fogva áll meg a derek agyaras, aztán egy rekedt rőffenés, és riadva kotródik tova a fekete sereg. Pillanat alatt elnyeli őket az erdő sűrűje. A távolban egy-egy rigó-rikkantás meg a szemes mátyás árulkodó harsolása jelzi útjuk irányát, mely a vadon titkaiba vezet.

LAKATOS KÁROLY (1897)

NOVEMBER

Napok	A Nap		A Hold			Napok	A Nap		A Hold		
	kelte	nyugta	kelte	nyugta			kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Szerda	6 28	16 27	11 22	20 05		17. Péntek	6 52	16 06	21 46	12 20	
2. Csütörtök	6 30	16 25	12 10	20 58		18. Szombat	6 53	16 05	23 01	12 58	☾
3. Péntek	6 31	16 24	12 51	21 55		19. Vasárnap	6 55	16 04	-- --	13 29	
4. Szombat	6 33	16 22	13 26	22 55	☾	20. Hétfő	6 56	16 03	0 15	13 56	
5. Vasárnap	6 34	16 21	13 56	23 59		21. Kedd	6 58	16 02	1 28	14 21	
6. Hétfő	6 36	16 19	14 23	---		22. Szerda	6 59	16 01	2 40	14 44	
7. Kedd	6 37	16 18	14 47	1 04		23. Csütörtök	7 01	16 00	3 50	15 08	
8. Szerda	6 39	16 16	15 10	2 10		24. Péntek	7 02	15 59	4 59	15 34	
9. Csütörtök	6 40	16 15	15 33	3 19		25. Szombat	7 03	15 59	6 08	16 02	
10. Péntek	6 42	16 14	15 58	4 30		26. Vasárnap	7 05	15 58	7 14	16 35	☽
11. Szombat	6 43	16 13	16 26	5 44	☾	27. Hétfő	7 06	15 57	8 17	17 13	
12. Vasárnap	6 45	16 11	16 58	6 59		28. Kedd	7 07	15 57	9 14	17 57	
13. Hétfő	6 46	16 10	17 38	8 16		29. Szerda	7 09	15 56	10 05	18 47	
14. Kedd	6 48	16 09	18 27	9 29		30. Csütörtök	7 10	15 56	10 49	19 43	
15. Szerda	6 49	16 08	19 26	10 36							
16. Csütörtök	6 51	16 07	20 33	11 33							

DECEMBER

Olyan fáradt a Nap, úgy szeretne már lenyugodni szegény! Beteg. Szédelegve áll sárgás leheletének párájában. Didereg. Bágyadt arcát a láz színesíti.

Öreg, erőtlen téli Nap. Próbál, próbál, de sütésére nem nyílik más, csak jégvirág. Felhőtlen az ég, de keletnek, a síkság felé, mintha sűrű csúnya füst gomolyodna az alján. Abból nő, hízik, készülődik már az éjszaka. Pedig a Nap jó magasan jár még. Lesüt a Nap, s mégis árnyékban az üres határ. Hideg van. Belekékült a hó meztelen háta. Csak szekérnyom, nyúlcsapás fehérednek ragyogóbban, mint nyáron a kite-regetett tiszta ruha.

Csend van, halálos. Még a szél is megfagyott. Nem mozdul, nem moccan, még csak nem is lélegzik semmi. De jobbra a szőlőhegyben megelevenedik egy vékonyka, rózsaszínű fűstszalag. Láthatatlan szálon a mennybe húzzák angyalok. Mögötte kéken, ködösen sötétedik az erdő.

Száll, száll a rózsaszínű füst, egyenesen felfelé, s mikor már éppen felér az opálos égig, a semmiből hirtelenül a hőmezőre ugrik egy bozontos nyúl.

Baktat hármat, s megül. Gondolkodik, miképpen is lehetne hát megérni a holnapot?

Körös-körül kétségbeejtő nyomorúság. Megremeg a nyúl. Fázik. Jó volna aludni. Melegen takargatta a hó, akárcsak az őszi vetést. Nyugodtan lehetett. Fagyos a hó, nincs az a halkan settenkedő veszedelem, amelyet már messziről el nem árulna a ropogása. Néz vissza nyúl a vacca felé, pedig mennie kell ám a mindennapi kenyér után. Hosszú ugyan az éjszaka, de a kenyérkét ilyenkor keservesen apró morzsákra tördeli a fagy, s nagy messzeségekbe szórja szét. Hajnalig, ha egy fél karéjkát össze tud szedegetni.

Ül a nyúl a havon, hosszú az árnyéka. Néz a szőlőhegy felé. Pirosra festi szőrét a Nap. Megindul. Szalad. Valami fekete szálak merednek ki a hóból, arra kanyarodik. Bogáncsszárak. Törötten lóg a fejük, s alattuk kevéske piszok, amelyet a tengelicék vertek ki belőle. Semmi. Csak nyomok körülötte, csalódott nyulak csapása. Talán az övé is köztük, oly régen leesett a hó.

Szomorúan gubbaszt a nyúl. A füle sem látszik, a nyaka sem. Mintha nem is eleven állat volna. Valami szögletes határkő. Valami bugyorba kötött rongyok, amelyet még a cigányok is elhánytak. Ahol ül, ott árok volt a nyáron. Az árkon túl lóhere. És odébb bab, sok virágzó bokorral, s a virágok között zsenge zöld babhüvelyek. Elmúlt. Most más a világ. Ezentúl fájni kell, s éhezni. Szenvedni. Így van.

Megy tovább dolgára a nyúl. Se reménykedés benne, se lázadozás. Márciusban jött a világra. Ez az első tél, melyet megért. Hogy a tél is mulandó, nem tudja. Az eljövendő tavaszt sem. Csak a havat, s csak a fagyot. A jelent.

ZSINDELY FERENC (1931)

DECEMBER

Napok		A Nap		A Hold			Napok		A Nap		A Hold		
		kelte	nyugta	kelte	nyugta				kelte	nyugta	kelte	nyugta	
1. Szerda		7 11	15 55	11 26	20 42		17. Péntek	7 27	15 54	23 19	12 02		
2. Csütörtök		7 12	15 55	11 58	21 44		18. Szombat	7 27	15 54	---	12 27	●	
3. Péntek		7 13	15 54	12 25	22 47		19. Vasárnap	7 28	15 55	0 31	12 51		
4. Szombat		7 15	15 54	12 50	23 52	●	20. Hétfő	7 29	15 55	1 41	13 14		
5. Vasárnap		7 16	15 54	13 12	---		21. Kedd	7 29	15 56	2 50	13 38		
6. Hétfő		7 17	15 53	13 35	0 58		22. Szerda	7 30	15 56	3 57	14 05		
7. Kedd		7 18	15 53	13 58	2 07		23. Csütörtök	7 30	15 57	5 04	14 36		
8. Szerda		7 19	15 53	14 24	3 18		24. Péntek	7 30	15 57	6 07	15 11		
9. Csütörtök		7 20	15 53	14 53	4 32		25. Szombat	7 31	15 58	7 06	15 53	○	
10. Péntek		7 21	15 53	15 29	5 49		26. Vasárnap	7 31	15 59	8 00	16 40		
11. Szombat		7 22	15 53	16 14	7 06	●	27. Hétfő	7 31	15 59	8 47	17 34		
12. Vasárnap		7 23	15 53	17 10	8 19		28. Kedd	7 32	16 00	9 26	18 32		
13. Hétfő		7 24	15 53	18 16	9 23		29. Szerda	7 32	16 01	10 00	19 33		
14. Kedd		7 24	15 53	19 30	10 16		30. Csütörtök	7 32	16 02	10 28	20 36		
15. Szerda		7 25	15 53	20 47	10 59		31. Péntek	7 32	16 03	10 53	21 39		
16. Csütörtök		7 26	15 54	22 04	11 33								

HARMÓNIA A TERMÉSZETTEL

Vadászfestők, állatfestők, természetfestők. Ez a csoport, e népes terület, a maga – pontosan alig meghatározható – határain belül, a legkülönbözőbb művészi előadásmódokat foglalja egybe. Az elnevezés közös: naturalista. De hányféle stílus, hányféle művészi érték van e sokszor használt, de új tehetségek révén a megkopástól mégis mindig megvédett fogalom mögött! Mennyire más ez ott, ahol a természet a festőnek foltokban jelentkező színes tünevény, s ott, ahol bizonyos költészeti tartalom is lappang. Mint például Valaczkai Erzsébet leheletfinom grafikáinál vagy pasztelljeinél. Az az időtlen robusztusság, amit öreg fáiban álmodik, maga az élniakarás és elmúlás, a helyhez-

kötött állandóság egyben. Érződik, hogy a művész egy biztos pontot keres a tájban, a körülötte lévő világban, hisz a fa mögül kilépő vadászó a következő pillanatban úgyszólván elcsörtet, csak nyomát hagyva hátra, és éli tovább a maga sokszínű életét. Vagy a dürgő fácánkakas légies könnyedségében, mozdulatának túlfűtöttségében benne van az az életigénylés, az a tobzó öröm, amit csak a szerelem, az utódlás vágya tud kiváltani a természet teremtményeiből. De itt vannak a verekedő szarvasbikák, kiket ugyanez a vágy hajt, de mozdulataik mégis feszültséget, durvaságot, szétpattanó erőt takarnak.

Képeinek páratlan sajátossága, hogy egyfelől azt a harmóniát közvetítik, amely még meg-

van természeti környezetünkben, amelynek valahol mi emberek is részesei voltunk, és talán néhányan még ma is vagyunk. Másfelől az ábrándozást, a magányt, amely borzongó érzéseket csal ki belőle; aggodalmat, korunk különösen felgyorsult világában azért, hogy ez a harmónia egyre jobban felbomlik, és elveszítjük mi emberek azt a kapcsolatot a természetes környezetünkkel, amely eddig létezésünket meghatározta. Ezt a kettőséget, ezt a küldetés-tudatot érzem én Valaczkai Erzsébet képeiben.

A láttatás és a kivitelezés olyan, melyre csak egy mindenre érzékenyebben reagáló nő képes. Képeit nézve érezzük, hogy azokban benne van a pusztaföldvári tanyavilág, ahonnan elindult. Az első impressziók közvetlen környezetéből, a végtelen rónák határtalansága, a szabadon kalandozó szél játéka. A Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola biológiai rajz szakán szerzett megismerések és részletes tudás, de benne van jelenlegi lakhelyének, a

hevesi Tarnalelesznek erdővel borított környezete, dombjainak, völgyeinek játékos sokszínűsége.

Nézem a képeket és tudom, hogy nincs a hivatalos erőfeszítéseknek olyan programja, amely jobban felkeltené a laikusok figyelmét a természet és lakói iránt, mint egy ilyen avatott művész képeinek látványa. Ezek a képek nem csak láttatnak, hanem érzelmeket közvetítenek. Mindazt az érzelmet, melyet alkotójuk érez. Nekünk, vadászoknak pedig, akiknek sokkal több kapcsolatunk van a természettel, mint az átlagembernek, egy új ablakot nyit ismereteink tárházán, nem a fel- és megismerését, hanem a másképpen látás ablakát.

Valaczkai Erzsébet művészi hitvallását így fogalmazza meg: „Szeretek a legegyszerűbb eszközökkel dolgozni, szeretném nemcsak lányaimat és tanítványaimat rászoktatni a természet rejtett titkainak elmélyült megfigyelésére.”

DÉNES ISTVÁN

A MAGYAR VADÁSZAT TÖRTÉNETE

A magyarok ősei Kelet-Európában már évezredekkel ezelőtt vadásztak rénszarvasra, meg egyéb vadra, különösen prémes állatokra. Olyan vidéken éltek, ahol a prémvadászatnak nagy jelentősége volt. A finn-ugor-szamojéd ősnép alakította ki például az ijascspadát. Tőlük terjedt el Szibérián át egész az Amur vidékéig. Hasonló volt a szerepük a deszkacsapda (finn nyelven: makki) kialakításában és elterjedésében. Az állattenyésztésre való áttéréssel egyidejűleg kialakul a védekező vadászat, amelynek fontos „eszköze” a verem. Egyik módja volt ez annak, hogy a nyájtól távol tartásuk a farkast. Meg kell említenünk a madarászatot is, amely a sztyeppe lakóinak ősi vadászati módja és amivel a magyarság a délkelet-európai pusztákon ismerkedett meg. Mindezekre elsősorban a nyelvtörténeti adatokból következtethetünk. E korból származók szavaink a héja, a sólyom és a harang. A Donyec-medencében török népekkel került kapcsolatba a magyarság, ami a madarászat új módszereinek megismerését jelentette és nyelvünket a karvaly, ölyv, zongor és tör szavakkal gazdagította.

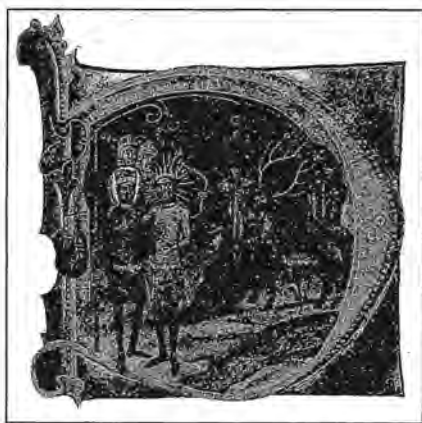
A honfoglalás korában a vadászat egyes formái a magyarság életében harci gyakorlatként szerepeltek. A vadászat lóháton történt, fontos eszköze volt az íj és a nyíl. Így írja le Bölcs Leó a Taktikában és Anonymus is erre utal Gestájában. A magyarok ekkor már vadászkutyákat is használtak. A történetírók is utalnak rá, hogy a Kárpát-medence természeti viszonyai nagyon megnyerték az ideérkező magyarok tetszését. Az Alföld nagy része buja növényzetű ligetes, erdős síkság volt hatalmas kiterjedésű belvizes, mocsaras területekkel. Az északi és keleti részeken óriási erdőségek terültek el. Mindez sejteti, hogy ez a terület rendkívül gazdag lehetett vadban. Ez az állapot jellemezte Magyarországot

az egész középkoron át, amint az számos egykorú feljegyzésből élénk tárul.

E rendkívül gazdag állatvilágban olyan vadfajok is szerepeltek, amelyek azóta teljesen kipusztultak nálunk. Az Alföld erdeiben a honfoglalás korában még őstulokcsordák legelésztek, gyakori volt még különösen Erdélyben a bölény és az ország északkeleti részén még jávorszarvas is élt. A hód vadászata az Árpád-házi királyok korában sokfelé (a Tisza és a Szamos mellett, a Dunántúl egyes részein stb.) elterjedt foglalkozás volt. A hódvadászok külön falvakban laktak, saját ispánjuk vezetése alatt

Őstulok

Géza és László Vácnál

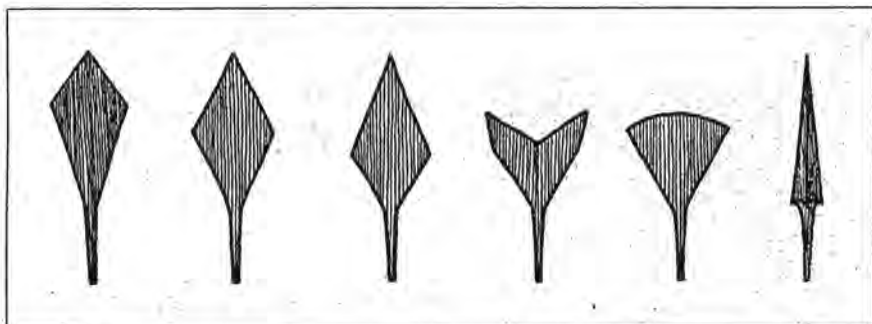
álltak. A hód a múlt században pusztult ki teljesen hazánkban, bár már akkor is ritkaságszámba ment. Eltűnt a daru, a magyarság kedvenc madara is, amelyet a 16–17. században megszelídítve egyes udvarházakban tartottak. A nemesi címereken előszeretettel használták a darut, mint az éberség mintaképét.

A telegepedéssel, a földművelés egyre nagyobb elterjedésével párhuzamosan a magyarságnak nemcsak állami és társadalmi berendezése, hanem vadászata is megváltozott. Sokat vettünk át az itt élt szláv népektől, főleg a népi vadászatok terén, a királyi udvar és nyomában a földbirtokos nemesség vadászata pedig külföldi hatások befolyására alakult ki. Nyelvtörténeti adatokból kiindulva arra kell következtetnünk, hogy őseink egyes vadászfegyvereket, a kutyával való vadászat és a madárfogás egyes módjait vették át különböző szláv népektől. Így például a kopja szó a 10. században tűnik fel. A délszláv eredetű szekerce a pásztorok hajítófegyvere volt. Ugyanilyen a parittyá szó származása, valamint a hort, az agár, a pecér és a szelindek szavunk. Szláv jövevényszavak a galamb, a szalonka, a csiz, a szajkó és a szarka madárnevek, végül a kelepce, a lép, a kalitka és a kas szó is.

A királyi vadászatok és a vadászati szervezet erősen emlékeztetnek a frank birodalomban Nagy Károly idejében kialakított vadászati szer-

vezetre. Nagy Károly udvarában három fővadászmester állt a különböző fajtájú vadászatok élén (a főcserkésző, a kopónagy, továbbá a róka-, borz- és vidrameter). Ezek alá tartoztak a vidéken szolgálatot teljesítő vadászok. A magyar királyok legkedvesebb vadászóhelyei a Bakonyban voltak. Ezért volt a bakonyi ispán a vadászok ispánja, aki az udvarban előkelő helyet foglalt el. Egyébként megtaláljuk a bölényvadászok, a solymászok, a hódászok, a pecérek és agarászok ispánját is. Ők voltak a legfőbb vezetői a különböző vadászati szervezetekhez tartozó vadászszemélyzetnek, akiket tíz- és száznagyok vezetésével katonai jellegű szervezetekben egyesítettek és akik rendszerint egy helyen laktak. A vadászatot és a vadóvást szolgálta a hasonló szervezetben élő, az ország különböző helyein lakó nagyszámú erdőóvó. Királyaink azonban többnyire nagy birtokadományozók voltak és híveik jutalmazása, valamint lekötélése érdekében a Szent István korában az ország területének több mint felét kitevő erdőbirtokokat annyira elosztogatták, hogy a 14. századra a királyi kincstárnak már alig maradt belőlük. Ez együtt járt a királyi vadászati szervezet elsorvadásával, úgyhogy vegyesházbeli királyaink idejében már ritkán találunk ilyen szervezetbe tartozó vadászokkal, erdőóvókkal.

A nagyszabású udvari vadászatok legáltalánosabb módja a lovon való hajtóvadászat kutyákkal. A vadászat tárgya rendszerint valamely nagyvad (bölény) vagy közepes vad (medve, vaddisznó, szarvas) volt. A vaddisznót azonban, amikor a kutyák lefogták, többnyire gyalogosan dárddával vagy kelevézzel szűrték le. A solymászat Magyarországon a 13. században érte el első virágkorát. IV. Béla nagy solymász volt, az ő korában jelentek meg az első solymásztisztségek és az általa verett pénzeken is láthatók sólyomábrázolások. A solymászat korábban sem volt ismeretlen a magyarok előtt, s talán ennek is szerepe volt abban, hogy Nagy Lajos idejében már valósággal művészi fokra emelkedett. Solymászmestere, Magyar László (*Ladislaus Hungarus*) könyvet is írt a sólymok idomításáról, betegségeik gyógyításáról. A könyv sajnos elveszett, de mivel külföldi szerző

A visszacsapós íj vadász-nyíl hegyei. Cs. Sebestyén Károly rekonstrukciója

(Eberhard Hicfelt) is vett át belőle, művének egyes részeit ismerjük.

A Mátyás király idejében folyt solymászatról Janus Pannonius írt verseket. Sóllyommal galambot, nyulat, vadkacsát pedzettek, és a vadászathoz kutyákat is használtak. Zsigmond király a lengyel királytól kapott sólymokat, II. Lajos pedig egy ízben 40 000 arany adósságot engedett el egy jó vadászólyomért. A középkori vadászatban nagy szerep jutott a vadászkutyáknak. A magyarok már a honfoglaláskor hozták magukkal vadászkutyákat. A 13. században sokszor találkozunk agarászokkal, akik a középkori vadászszervezetben külön csoportot alkottak. A vadászatnak általános és mindinkább elterjedő módja lehetett a nyílfogás agárral. Az agárnak volt azonban egy olyan változata, amely erősebb testalkatánál fogva nagyvad vadászatára is alkalmas volt. Megtaláljuk a szag után menő nyomkereső kutyát is, melyet vérebként is használtak. Ezeken kívül a pásztorok a farkas ellen bizonyára használták a juhászkutyákat is.

A vadászati eszközök közül elsősorban a vadászfegyverekről kell megemlékeznünk. A legáltalánosabb vadászfegyver a középkor nagy részében kétségtelenül a nyíl és az íj volt. A magyarok speciális vadásznilyakat is használtak. Ezekén a nyíl csúcsát képezték ki különlegesen, a vadászati célnak megfelelően. Használatuk valószínűleg csökkent, amiben szerepe lehetett a számszerű elterjedésének. Cs. Sebestyén Károly szerint ennek használatát a cse-

hektől vettük át a 12. és 13. században. A számszerű szláv eredetű nevének említésével a 14. század végén találkozunk. Pontosabb célzást tett lehetővé, és a vadászpuskák elterjedéséig használták. (A budavári szoborcsoporton is Mátyás király kezében ezt látjuk.) Fontos szerepe volt a dárdának és a vadászkésnek, valamint a dákosnak vadászatban, mert az agyonhajszolt, kutyák által lefogott vadat végül is le kellett szűrni, amihez hosszú nyelvű szűrőfegyverek voltak a legalkalmasabbak.

Általánosan használták a vadászatban a hálót. Használatuk régi időre nyúlik vissza. Az első ilyen célra alkalmazott hálók halászhálók lehettek. Később fontos vadászfelszerelésként ott szerepelt a nemesember ingóságai között. Nemcsak apró-, hanem nagyvad vadászatára is használtak hálókat. Ha meggondoljuk, hogy a középkori vadászfegyverek mennyire elmaradtak a mai fegyverek mögött, érthető, hogy a vad kézrekerítése nehéz feladat volt. Ezt azonban a hálók nagymértékben megkönnyítették.

A madarászathoz ismét más eszközöket használtak. Ide tartozott a madárfogás, amelyben a lépesvesszőnek és a madarászahálónak volt szerepe. A ragadozó madárral való vadászat (solymászat) kelléktárába tartozott a pedző madár lábára kötött szíj, továbbá a sapka, melyet a madár fejére húztak. Azután a vastag bőrkesztyű, amellyel a solymász a kezét védte a madár karmai ellen, a harang, amivel visszahívták az ököltre a feladatát végzett madarat. Ezenkívül szerepelt a sólyomtargonca,

amely nyakba akasztható fakeret volt, ezen hordták a vadászmadarakat. Az idők folyamán a solymászokat felszerelték a küzdelemben megsebesült sólymok csőrének, tollainak rendezéséhez szükséges szerszámokkal is.

A középkorban nagyon sokféle népi vadfogási eszközt használtak, amelyeknek alkalmazása azonban akkoriban nem esett olyan megítélés alá, mint a későbbi időkben. A hurkok, kaptányok, hálók, török, csövek, kaszák, ötvások akkor még nem voltak az orvvadászat jellegzetes eszközei. Vermet is ástak medve-, farkas- és bölényfogásra. A vadfogást megkönnyítették a vadaskertek vagy „vadkertek”. Már IV. Béla király említi Zólyom megyei vadaskertjét, amely két árok között van. 1355-ben a Csanyik-völgyben a király számára megszereznek a diósgyőri pálosoktól egy birtokot, hogy ott halastavat és vadaskertet létesítsenek. Mátyás király híres vadaskertje Buda mellett, Nyéken volt. Feltehető, hogy a vadaskertek a vadóvást is szolgálták és télen a vad etetéséről is gondoskodtak. Annál inkább is valószínű ez, mivel már II. Géza 1157-ben kiadott egyik oklevelében a szarvasok részére szókó létesítéséről is rendelkezett. Vadaskertje azonban nemcsak a királynak, hanem a nagy birtokokkal rendelkező főuraknak, sőt egyes helyeken a városi polgároknak is volt már a 15. században. Ugyanebben az időben kezdett divatba jönni a szelídített vad tartása. Ebben is a király, mégpedig Mátyás járt elől. A kor divatja ekkor megkívánta, hogy a fejedelmi kertekben különleges állatok is legyenek. Mátyás nem elégedett meg a hazai állatokkal, hanem egzotikus vadállatokat is hozatott. Történetírói emlékeznek meg Mátyás oroszánjairól, amelyek állítólag a nagy király halálával egy időben pusztultak el. Említést érdemel a szelídített szarvas, hód és daru, amelyekről az egykorú feljegyzések szólnak.

A vadászatnak Magyarországon a középkorban nagyon kevés korlátja volt. Ezt talán a sokszor emlegetett vadbőség is magyarázza. A vadászati jog minden szabad magyar embert megilletett. Időbeli korlátozások is ismeretlenek voltak ebben az időben. Az ingatlanulajdon kialakulása bizonyos területi korlá-

tozást jelentett ugyan, mert a vadászati jogot akkor már az ingatlan tartozékának kezdték tekinteni. Ezt a jogot azonban nem mindig érvényesítették a földbirtokokosok. Ha viszont az idegen vadászat észrevehető károkat okozott, akkor panaszt emeltek vagy önkényesen segítettek magukon. Legérzékenyebben a király vadászata érintette a nemesek birtokait, mert a vadászat az egész kíséret beszállásolásával járt. Ezért az 1222. évi dekrétumban (az úgynevezett Aranybullában) a király megígérte, hogy pecérei, solymászái és lovászái nem szállnak meg a serviensek (a nemesek) falvaiban. A jobbágycok a földesúr számára voltak kötelesek vadászni, illetve vadat beszállgatni. Ezzel függ össze, hogy vadászatukat a középkorban nem korlátozta törvény.

Az első vadászattal kapcsolatos törvény 1092-ből való és az ünnepnapokon tiltotta meg a vadászatot, külön büntetést állapítva meg a tilalom ellen vétő papok számára. A II. Ulászló-féle törvény 1504-ben a jobbágycoknak tiltotta meg a vadászatot szarvasra, özre, nyúlra, vad-disznóra, fácánra és császármadárra. Ez volt az első lépés ahhoz, hogy a vadászat nemesi előjoggá váljék, amit azután a későbbi vadászati törvények megismételték, sőt még jobban kiszélesítették.

A 16. században bekövetkezett török hódítás a vadászatban is nagy változásokat hozott. A török által megszállt területeken a sok hadjárat következtében megritkult a hasznos vadállomány, elszaporodtak a ragadozók. Észak- és Nyugat-Magyarországon kialakult a nagybirtokosok vadászata, amire vagyoni helyzetük, vadaskertjeik, udvari vadászaik, nagyszerű vadászfelszerelésük, jó lovaik és vadászkutyáik adottak lehetőséget. Vadászati kultúránk ettől az időtől kezdve fokozott mértékben kerül német és cseh befolyás alá. Onnólán fejlődött tovább Erdélyben, főleg a fejedelmek udvarában, akik közül a legtöbb nagy vadász volt (Báthory István, Bethlen István, Kemény Gábor, I. Rákóczi György, Apafi Mihály).

Továbbra is többnyire lovas vadászatok voltak divatban. Ehhez jó lovak és nagyszámú vadászkutya kellett. Az agár volt utóbbiak közül

Lovas szarvasvadászat ebekkel

a legelterjedtebb, bár a 15. századtól kezdve vizsláról is egyre gyakrabban olvashatunk. Apafi Mihály 129 agarat tartott. I. Rákóczi György saját céljaira 15 agár állt rendelkezésre, de külön 12-12 agár volt fenntartva fejedelmi vendégei részére. Bethlen Gábornak Hókáján és Kormosán kívül még 4-4 palotás agara is volt. Az agár ugyan elsősorban nyulak fogására szolgált, de Apor Péter szerint régen szarvast, őzet, rókát, sőt farkast is fogattak vele. Thököly Imre 1694 júniusában 11 „kölyökmedvét” fogott agaraival. A selyempórázón vezetett agarakat az erdélyi fejedelmek Törökországból sze-

rezték be (Magyarországról szelindekeket exportáltak). Különösen nagyra tartották a strázsát álló, meg a szelektől fajzott török agarat. Az agár, különösen a kiválóbbak, amelyeket főagárnak hívtak, igen értékes volt. 1591-ben valaki egy ilyent 125 forintért vásárolt. Értelhető, hogy nagy becsben álltak ezek a vadászebek, amelyeket az „agárhoz látók” vagy „agárviselők” gondoztak és szekereken vagy ölben vitték a vadászatra.

A kopózás is terjedt. Bethlen Gábornak 50 darabból álló kopófalkája volt. Kollonich-Zay László írja 1743-ban, hogy „az fejedelemmel egy

déveni Páffy domíniumhoz tartozandó szigeten vadászván kopóival, holott 6 szarvasteheket és borjút, 3 szarvast és 3 vaddisznót lőttek." A vizslát különösen fűrjvadászatra használták. Gyulai János 1563-ban kisebb ölyveket és szagos kutyát, azaz fűrjre való vizslát kér Bathányi Kristóftól. Zay Péternek 1590-ben fűrjésző fiatal vizslát küldenek, amelyet nyulászni való vizslával együtt kell a mezőre bocsátani.

Előfordult még az idomított gepárdal való vadászat. A gepárdokat valószínűleg még Mátyás király szerezte be híres állatsereglete számára. Báthory András írja 1551-ben: „Látam János királynál egy párducot, kit néha nyúl után bocsátanak.”

Az egészen nagyszabású vadászatokat, az úgynevezett fővadászatokat német mintára rendezték. A vadászszemélyzet előzetesen átkutatta a levadászandó erdőterületet, annak megállapítására, hogy van-e ott elegendő kapitális vad. Ezután négy oldalról hálókkal körülkerítették az erdőt. A vad csak a legelől levő tisztásra menekülhetett, ahol a vadászok sátra állott. Innen lőttek a vadra. Hibázás esetén a vadat kutyák hajtották újra vissza a vadászok elé. A vadászat befejezése után meghatározott sorrendben helyezték a sátorhoz a teritéket. Ilyen nagyszabású vadászatot rendezett III. Ágost lengyel király 1752-ben, amely alkalommal 42 bölény és 13 jávorszarvas esett, sok egyéb vadon kívül.

Az erdélyi magyar főurak nem így vadásztak bölényre. Nem kényelmes magaslatról lövöldöztek az agyonhajszolt állatokra, hanem egy tisztáson lovon ülve várták a hajtást lándzsával, szekercével és más kézi fegyverrel. Állítólag az utolsó erdélyi bölényt is szekercesapással ütötte le az egyik Bethlen, híres vadász a Plaj nevű hegyen 1762-ben.

A lőfegyverek vadászatra való használata a 16. században kezdett kialakulni. A korábbi időkben gyártott puskák túl súlyosak és nehezen kezelhetők voltak ahhoz, hogy vadászat céljára szóba jöhetnek volna. A 14. század végén gyártott ágyas puskákkal csak úgy lehetett lőni, hogy villára állították őket. Haladás volt a 15. század elején feltalált kanócos szerszám. Az 1515 körül feltalált kerek szerszám már alkal-

mas volt a vadászatra is, természetesen csak nagyvadra. De még ebben az időben is sokáig nem tartották vadásziasnak a lőfegyver használatát. Igazi vadász többre becsülte a jó kézi fegyvereket. Amellett a jó puska még ritka és nehezen megszerezhető volt, csak a gazdag földesurak tehettek szert ilyenekre. A lőfegyverrel való vadászatról inkább csak a 17. századtól adnak hírt a források.

I. Rákóczi György írja 1640-ben: „Tegnap három medvét öltünk, kinek egyikét magunk lőttük és egy rókát is. Ma is egy nagy medvét és egy rókát lőttem. Egy igen nagy szép hiúz is jött reám, de nem áll meg, hozzá lőttem és azután a medvefogó hálóban is bement volt, de mivel nagy volt a szeme, kibutt belőle, nem érthették ott a gyalogok.” Majd hat nap múlva: „...öt medvét, négy özet, két farkast, két rókát, egy erdeit ölettem, mind puskákkal”. Bethlen Miklós 1676-ban használt serétes puskát erdőben, de a golyós akkor is mellette volt.

A tolcsvai Bónis család levéltárában lévő 1665. évi inventárium ij és nyíl mellett pisztolyokat, puskákat és a hozzájuk tartozó felszerelést sorolja fel: „...Vagyon egy igen szép s jó vont liku stuczom, kulcsostul, palaczkostul nr. 1. Vagyon igen szép ezüsttel vert srettes puskám paalczkostul, nr. 1. Vagyon morvai puskám nr. 3., muskétáim, ezüst nyergeim...”

A 16–17. században is nagy jelentőségű volt a vadaskerteknek. Az akkori primitív vadászfegyverekkel itt lehetett rövid idő alatt nagyobb mennyiségű vadászszákmányt ejteni. Ünnepi alkalmakra Bécsbe, az országgyűlésre a magyar vadaskertek szolgáltattak rengeteg vadhúst. 1552-ben Nádasdy sárvári vadaskertjéről írják: „Megjártam a vadkertet, hogy szömmömmel láthassam az gimot, az damvadakból is láttam tizenegyig, de még egy sem borjúzott. Mind az hat bial is jól vagyon.” Therjék Tamás 1548-ban két vadkecskét lövet gazdájának a munkácsi vadaskertben, ahol szarvasokat, dámvadát, hattyúkat, szamarakat stb. sorolnak fel 1685-ben. Nádasdy fogarasi vadaskertje számára Lázár István, a híres székelly főember 1551-ben négy bölényt küldött ajándékba Gyergyószékből. A Zrínyi-javak felbecslésekor 1592-ben

Miksa császár szarvasvadászata hálóval

egy vadaskertet kétszáz magyar forintra taksálnak (terjedelmét nem tüntetik fel). Ugyanakkor ház a vadaskertben 12 forint, négy szakállas ágú 16 forint, egy ekényi nyíres erdő 40 forint, 10 vadfogó háló pedig 100 forint.

A vadászat a 16-17. században még nagyrészt a vad megfogását jelentette, éppen a lőfegyverek tökéletlen volta miatt. Ezért nagy szerep jutott a különféle hálóknak. Hálókat használtak nemcsak a madárfogásra, hanem a nyúlra és a nagyvadra is. Palocsa inventáriumában 1645-ben két farkasfogó hálóról értesülünk. I. Rákóczi György 1640. szeptember 13-án

egy olyan nagy erdei kant látott, mint addig még soha: „az medve fogó hálóba ment volt be”. Zborón 1689-ben egy régi vadászhalót említenek, amely 20 darabból állt. Enyiczke várában 1670-ben három nyulászó háló és 18 nagyvadra való háló volt. Kátay javai között madárfogó hálót és vadászó hálót sorolnak föl. Koháry János hagyatékának leltározásánál a folyosón 31 vadászó hálót találnak. Terítő és zsákoló háló is szerepel. A hálókat többnyire halászmesterek kötötték és foldozgatták, de voltak külön hálókötő mesterek is.

Indulás solymászatra, Lőcse.

Érdekes megemlíteni, hogy tűzokra, vadlúdra és vadkacsára kétkerekű taliga felhasználásával vadásztak. Ezzel sikerült a rendkívül éber állatokhoz az akkori löfegyverek lőtávolán belül jutni.

A nemesi udvarházakban, kastélyok körül különféle szelídített vadat tartottak. Egyik leggyakoribb volt ezek közül a daru. Magyarországon az 1554. évi összeírás szerint 20 szelíd daru volt. Hasonlóképpen előfordult a szelíd hód is. A 16. században a folyókban még sokfelé élt hód. Varsákkal fogták elevenen. A hódfark nyenc csemegének számított, a hód bőr pedig jelentős kiviteli cikk volt. 1578-ban az almóci Szent Mihály-napi vásáron egy kereskedőtől, aki a harmincad-vám kijátszásával akart hód-bőrt szállítani, 139 darabot koboztak el 300 forint értékben.

A páva és a hattyú szintén gyakori volt a háznál tartott állatok között, bár régen mindkettőt a többi vad közt is emlegetik. Motesitzky Miklós írja atyjának 1688-ban: „Darvakra és tengeri fuvakra vagyon gondom, rövid nap alatt fogok küldeni Kmeteknek. Hattyút is ígért Berthoty István úr Zolnoklon.”

A solymászat Magyarországon a legkedveltebb és legerterjedtebb a 16. században volt. A magyar sólymok ismertek voltak Belgiumtól Törökországig. Az erdélyi fejedelmek, a szultán és a magyar király egymásnak küldtek ajándékba sólymokat. A vadászmadarak között szerepeltek még héják, karvalyok és „kiköcsén” madarak. Ebben az időben a főurak is beren-

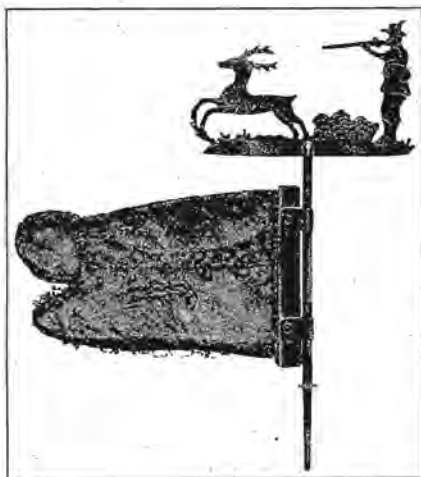
dezkednek a solymászatra, amelyen nők is részt vettek. (Nádasdy Tamás, Gersei Petheő Benedekné, Zayné Bánffy Borbála, Pálffy Miklós mind nagy solymászok voltak.) Fogolyra, fácánra, darura, vadlúdra, köcsagra vadásztak, főleg így ebben a korban. A solymászathoz gyors lovakra is szükség volt, hogy a vadászok a lecsapó vadászmadarat idejében, még mielőtt áldozatát kikezdte volna, elérhessék. Kelltek kutyák is és ezekhez értő pecérek. Minden tehetősebb nemesi családnak megvoltak a saját madarászai, akik a legjobban fizetett szolgák közé tartoztak. Lovon jártak és sokszor jágereknek nevezték őket. Balassi Bálint, a költő kitűnő solymász volt, jó paripái, derék solymai és ügyes vadászebei voltak.

A vadászmadarakat fészekből szedték ki. A fiatal állatot gazdájának kellett betanítania. III. Károly király idejében még virágzott a solymászat, főleg az ő udvarában. Itt különböző rangú solymások, sólyommesterek működtek és külön „falkonari” (solymászati) hivatal is volt. Még Mária Terézia idejében is divat ez a vadászati mód, bár jelentősége erősen csökkent. Tavasszal és ősszel űzték a kora reggeli órákban.

A 16. századtól fogva a földesurak rendtartásaikban gondoskodtak arról, hogy a vadászati lehetőségek biztosítva legyenek. Ebben szabályozták, hogy mely feltételekkel szabad birtokukon vadászni, milyen jogokkal rendelkezik ispánjuk vagy udvarbírájuk, mennyi a lődíj, és a vadóvás, vadgondozás érdekében milyen előírásokat kell megtartani. Ezek a rendtartások szab-

ták meg, hogy a jobbágyok milyen és mennyi vadat tartoznak beszolgáltatni a földesúrnak. „Fogaras várának módja és szokása, kivel esztendő által tartoznak” (a 16. század közepén) megszabja, hogy „télbe minden falutól tartoznak egy özzel, ha az őz nem lehet, azért 16 tikkal, ha azt nem akarna hozni a bírsága 1 forint... Ha szarvast fognak és az várba nem hoznák, hanem eladnák vagy elenyésztének, 1 forint bírsága”. A nyírbaktai erdőrendtartás (1669.) 5. pontja az erdőkben és az egész határban való törhányást megtiltja „sub poena flor 12” (12 forint büntetés terhe alatt). A nagykárolyi rendtartásnak „az madarászó és vadászó jágerek instrukciója” című része (1712 körül) elrendeli szarvasborjú, őzgidra és róka befogását. A farkasvermeket jó karban kell tartani... stb. A vadbőröknek, prémeknek a ruházatkodásban nagy jelentőségük lévén, sokféle előírnak ilyen szolgáltatásokat is.

A sokféle korlátozás ellenére a jobbágyok közül igen sokan vadásztak a maguk módján. Nekik, illetve az orvvadászoknak köszönhetően sok érdekes régi vadfogó eszköz fennmaradását, ismeretét. Nemcsak a vadhús miatt vadásztak, hanem azért is, mert a prémek és a tollak is értéket jelentettek, s a vadfogás ősi szenvedély

A Veszprém megyei szentgáli királyvadászok
kompaniájának célnászajza

is volt. Azonkívül, mint fent említettem, a vadbeszolgáltatási jobbágyi tartozásként is szerepelt. Hajdan a darutollak nagy becsben álltak, nem is szólva a kőcságtollakról. A darvadászat külön foglalkozás volt az Alföld egyes vidékein. A fészekszedők a fiókákat fogták és otthon nevelték fel. A hurkolást általánosan ismerték mint bevált vadfogási módot. A farkasvadászatnak még mindig megvolt a védekezővadászat jellege. Ez az Alföld egyes vidékein, de a Dunántúlon is, még a 19. század elején gyakori volt. A farkasra hajtóvadászatokat tartottak, ha kártételük egyes vidékeken számottevőnek mutatkozott. Lóháton és gyalog is ólomsúllyal ellátott karilás ostorral, botokkal vadásztak.

Figyelmet érdemelnek egyes városoknak, várnegyéknek azok a szabályrendeletei, amelyekben már korán megnyilvánulnak a vadóvásra, vadkímélésre irányuló törekvések. Megtiltják a hurkok, kaptányok, hálók, csövek, kaszák stb. felállítását. Ilyen tilalmakat mond ki a Sáros megyei 1606. évi statútum. Mór város 1663. évi Waldordnungja, Kőszeg város 1649. évi statútuma, hogy csak néhányat említek.

Megengedik viszont a ragadozók pusztítását minden időben. Megjelennek a hasznos vad számára a különböző kíméleti idők. Igaz, hogy először csak igen szórványosan fordulnak elő, de mind határozottabban használják ezt a lehetőséget a helyenként és időnként megfogyatkozó vadállomány újbóli felszaporodásának előmozdítására.

A vadászati jog terén a török időkben csak a helyhatósági jogalkotásban mutatkozik néhol fejlődés, egyébként 1729-ig törvény nem szabályozza a vadászatot. Lényegében tehát a parasztokra vonatkozó vadászati tilalom van továbbra is érvényben. Az 1729. évi XXII. törvénycikk még jobban kiépíti a vadászatnak nemesi előjog jellegét, mert kimondja, hogy nemesember - kevés korlátozással - az országban mindenütt vadászhat, kivéve azokat a területeket, amelyeken az ingatlan tulajdonosa az idegen vadászatot megtiltja. Első ízben jelennek meg a törvényben is tilalmi idők (10. §), de ezek csak az idegen ingatlanon vadászó nemesekre

vonatkoznak. A vetésekben okozott károk kiküszöbölésére a törvény megtiltja a nemeseknek is nemcsak a sinkorán nevű angol vadászkutyákkal üzőtt vadászatot, hanem még ezeknek a kutyáknak a tartását is (9. §).

A 18. és a 19. század elejét a vadászat terén még a rablógazdálkodás jellemzi. A vadaskertől eltekintve vadgazdálkodás, vadóvás alig volt. A vadászatok inkább a rendszertelenség jellemezte. Helyenként különböző sűrűségű vadállomány létezett. Míg az ország egyes részéről úgy emlékeznek meg, hogy nagy a vadbőség, addig másutt vadszegénységről panaszkodnak. Az uradalmak ugyan már gondoskodnak a vadászati érdekek védelméről, a jágereknek meg az erdészeknek kiadott szolgálati utasítások szigorúan meghagyják, hogy a tilos területeken senkinek se engedjék meg a vadászatot, ugyanakkor a vadászszemélyzetnek lődját állapítanak meg az uraság parancsára végrehajtott vadászatokon elejtett vad után. Mindez azonban gyakran nem bizonyult elégségesnek és a vadállomány helyzetét nem mindig javította.

A kurucokban ismét a háború az, amely nem kedvez a vadnak. A kuruc seregek sokat vadásztak, mert az sokszor a hadsereg jövedelmének növelését, a katonaság ételmezését segítette. Nyugat-Magyarországon például az 1707-1709. években az ilyen vadászatok napirenden voltak. Esterházy Antal kuruc generális és testvére Dániel voltak a nagy vadászatok főrendezői, akik akkoriban kezdték meghonosítani a sinkoránokkal való vadászatot. Nagy vadbőség volt akkor Kőszeg vidékén. Volt olyan vadászat, amelyen annyi vadat ejtettek el, hogy elszállításuk szekerekkel is napokig tarott. II. Rákóczi Ferenc is szenvedélyes vadász volt. Beniczky Gáspár, aki naplót vezetett a fejedelem cselekedeteiről, feljegyezte, hogy egy évben 120 napon át vadászott. Volt azonban kedvező jelenség is a kurucok vadászati tevékenységében. A hadi regulamentum farkasbőr-kacagány viselését engedte meg annak a közkatonának, illetve altisztnek, „aki a harcban ellenséget ejtett vagy befoga”. A sérülésmentes bőrért 3 ezüst forintot fizetett a kuruc hadvezetőség, s ez ösztönzőleg hatott a farkasvadászatra.

Vadbőségről számol be az az írás, amely szerint 1756-ban a bécsi udvari kamara a Temesi Bánság területén 10 000 nyulat fogatott be és szállítatott Bécsbe. Bátorkesziben a Pálffy birtokon 1765-ben két hét alatt 5600 darab szalonkát lőttek, melyből a legszebb 1000 darabot a bécsi udvar részére küldték el. 1819-ben a Pusztá-Derekegyházán rendezett hajtóvadászon 2460 lovas hajtó vonul fel a rengeteg nyúl vadászathoz.

Kezdek lassan arra is rájönni, hogy a rendszertelen vadászat és a sok ragadozó lehetetlenné teszi a nemes vad felszaporodását, egy-egy hideg tél az apróvad-állományt veti vissza, még ha volna is belőlük megfelelő mennyiség. Ezért aztán már a 18. század végén találkozunk példás kezdeményezésekkel a vadgazdálkodás fejlesztésére. Így például Alcsúton József nádor rendezkedett be a ragadozók tervszerű irtására és a hasznos vad óvására.

A francia felvilágosodás eszméitől vezérelve adta ki II. József császár az 1786. évi vadászati rendszabályt.

Ez a vadászati jogot már az ingatlanulajdonnal kapcsolta össze. Egyebekben is sok haladó rendelkezést tartalmazott, de a nemesség ellenállása megakadályozta, hogy a rendelkezések törvényerőre emelkedhessenek. A vadászatról és a madarászatról szóló 1802. évi XXIV. törvénycikk lényegében visszatér a vadászatnak mint nemesi előjognak a gondolköréhez. Az ingatlannal kapcsolódás irányában csak annyiban mutatkozott előrehaladás, miszerint a földbirtokosnak megengedte, hogy birtokának akár felét is elzárhatta az idegen nemesi vadászat elől. Bár e törvénycikknek egyes rendelkezései tekintettel vannak a vadtenyésztésre, a kevés korlátot ismerő nemesi vadászat károsan hatott a vadállomány alakulására. A háborúk, továbbá a katonatiszteknek már az előző évszázadban megadott vadászati jog még csak fokozta ezt. Ha mindehhez hozzávesszük az alföldi erdők nagymérvű megfogyatkozását, majd a folyamszabályozásoknak a természetes élőhely megváltoztatását eredményező hatását, akkor megkapjuk a magyarázatát annak, miért pusztult ki vagy húzódtott el

Agarászat

egy-
es területekről sok vad ebben az időben. Sokfelé újra vadaskertek létesültek. A vaddisznó elszaporodása nem mindig volt olyan veszélyes akkor, mint később. Több helyen vadaskertekben tartották, részben a mezei vadkárok megelőzése, részben pedig a sertésvésszel való fertőzés elkerülése céljából. Ortvy Tivadar szerint Pozsony megyében már-már kipusztult, de a céltudatos tenyésztés következtében újból elszaporodott. A sertésvész azonban még sokáig korlátok között tartotta a vaddisznóállományt. Szarvasállományunk a mélypontot a múlt század 60-as éveiben érte el. Azután már a legtöbb nagybirtokos igyekezett a szarvasállományt nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is fejleszteni. Erdélyben a 18. századtól már nem bölényre vadásztak, a medve volt a leghíresebb vadja az ottani nagyszabású vadászatoknak. Erdélyben a szarvas ebben az időben ritkaságszámba ment. Az egykorú források vadszegénységről panaszkodnak, amelynek okát a ragadozók nagy számában látják.

Az angol mintára rendezett falkavadászato-
kat Széchenyi István honosította meg. Amellett változatlanul dívik az agarászat is. Agarászegyletek alakulnak, és részletesen kidolgozzák az agarászversenyek szabályait, amelyeknek fénykorát az 1860 körüli évek jelentették.

A magyar vadgazdálkodás történetében a múlt század vége a korszakalkotó változások ideje. A kiegyezés után, 1872-ben fogadta el az országgyűlés azt a törvényt, amely az akkori, a magántulajdonra épült jogrendszerrel összehangolva kimondta, hogy a vadászati jog az ingatlantulajdon elválaszthatatlan tartozéka. Ez adta meg annak lehetőségét a nagybirtokosok számára - ideértve a kincstári uradalmakat is -, hogy vadászati téren is gazdaságos legyen uradalmuk. A nagybirtokosok a minél kedvezőbb vadászati eredmények elérése érdekében ezzel a lehetőséggel általában éltek is. Az erdőkezelést sokfelé fővadászokra, pagonyvadászokra, jágerekre bízta, akiknek teendői között nagy

Az Országos Magyar Vadászati Védegyelet bronzérme

súlyt kapott a vadászati érdekek előmozdítása és a vadgazdálkodás.

1880-ban indul meg a Vadászlap, az első kizárólag vadászattal foglalkozó magyar szakfolyóirat, amely negyven éven keresztül sokat tett a magyar vadászati kultúra megismertetése és fejlesztése érdekében. Az 1881. év is fontos mérföldkő a magyar vadászat történetében. Ebben az évben alakul meg az Országos Magyar Vadászati Védegyelet és – eltekintve az 1871. évben már megrendezett trófeabemutatótól – ebben az évben rendeznek először országos agancskiállítást Budapesten.

Az 1883-ban elfogadott újabb vadászati törvény már teljesebb és tökéletesebb, mint az 1872. évi. Mint XX. törvénycikk került ebben az évben a törvénytárba és bár 1945 után jelentősen módosították, mégis 74 évig érvényben volt. A törvény a szaporodás idejére (február 1-től augusztus 15-ig) általános vadászati tilalmat rendelt el, ami alól csak a kártékony vad és a vadaskertek vadászata volt kivétel. Gondoskodott a vadászati érdekek megfelelő büntetőjogi védelméről, rendezte a vadkártérítések kérdését és a kártékony vad elszaporodásának megállítására bevezette a hivatalból való vadászatot.

Az ilyen körülmények között kialakult sikeres vadgazdálkodásnak tudható be, hogy a vadászat eredménye szinte évről évre növeke-

dett. Ha összehasonlítjuk az 1879-ben az egész országban lőtt vad mennyiségét például az 1900. évi eredménnyel, kiténik, hogy a terítékre került vad száma megsokszorozódott az időközben eltelt 21 év alatt. Ennek bemutatására néhány vadfaj adatait említem meg, mert azok is jól mutatják az említett változásokat. Szarvasból 1879-ben 851 darabot, 1900-ban 5253 darabot, őzből 1950, illetve 13 736, mezei nyúlból 41 736, illetve 616 255, fácánból pedig 12 551, illetve 90 550 darabot lőttek. (Ezeket a számokat azonban némi fenntartással kell kezelnünk, mert a statisztikai jelentések a múlt század végén még eléggé hiányosak voltak, viszont a későbbi adatok már sokkal megbízhatóbbak.) 1906-ban közel 30 000 darab őz lelövéséről értesülünk, a terítékre hozott mezei nyúl száma meghaladta az 1,5 milliót, a fogolyé pedig csaknem elérte az 1,25 milliót. Ebben az évben 1328 tüzök lelövését hozza a statisztika, és többek között 245 medve, 59 hiúz és 8190 vad-disznó szerepel az összesített lőjegyzékben.

Magyarország ebben az időben ismét hatalmas mennyiségű vadat és vadgazdálkodási terméket exportált. Az 1885–1891. közötti években a kivitt lőtt vad értéke évi 588 000 forint, a kivitt élő vadé 15 600 forint volt éves átlagban. A Magyarországról kivitt élő és lőtt vad, vadbőr, agancs, fegyver, lőpor és vadász-töltény értéke az 1893–1909. közötti évek átlagában 6 220 000 korona volt.

Az első világháború után az ország korábbi területe egyharmad részre csökkent. A hegyvidéki területekkel együtt az erdőállomány nagyrésze is az utódállamokhoz került, s vele együtt több vad élőhelye, illetve élőhelyének nagy része. A háború, a forradalom és a román megszállás megint nagy pusztulást okozott a vadállományban. Bár számszerű adatokkal nem rendelkezünk, mert vadállománybecslés ebben az időben még nem volt, összesített lőjegyzéket pedig nem tettek közé, de az egykorú irodalmi adatok ezt egyértelműen állítják. Elsősorban a hasznos vad pusztulásáról panaszkodnak, amiben közrejátszott a ragadozó és kártékony állatok elszaporodása is.

A vadállomány a 20-as évek elején hozott vadgazdálkodási kezdeményezések, mint például a kormányzat által támogatott vérfelfrísítési akció következtében, meg természetesen a vadállomány védelme és a helyes vadgazdálkodás folyományaként mennyiségileg szaporodott, minőségileg javult. Így a réginél sokkal kisebb területen a leginkább vadászott vadfajokból lényegesen többet sikerült elejteni, mint azelőtt, világosan bizonyítva azt, hogy a gondos és helyes vadgazdálkodás mit eredményez. Különösen az apróvadról mondható ez el. Ezt mutatják az 1885-ös és az 1935-ös évek adatai:

A lőtt vad száma	1885	1935
szarvas	2 317	6 085
őz	11 243	12 145
vaddisznó	3 135	1 372
mezel nyúl	300 535	1 115 064
fácán	39 628	313 985
fogoly	248 430	892 838

Annak a megfontolásnak az alapján, hogy a természeti ritkaságok legnagyobb részét az erdőben találhatók, a természetvédelem szolgálata már 1923-ban az államerdészeti igazgatás feladatkörébe került, és hasonló okok miatt az 1935-ben hozott IV. törvénycikk is „az erdőről és a természetvédelemről” szól. E törvény értelmében azok a vadontenyésző állatfajok, amelyek a kipusztulás veszélyével szemben oltalomra érdemesek... a természetvédelem tárgyai. Az idők folyamán egyre több vadfaj került így védelem alá, amely a vadászati lehetőségek megszűnésével vagy legalábbis jelentős korlátozásával járt. A vadászati tilalmi időket, amelyeket eredetileg a törvény állapított meg, később egyre alacsonyabb fokú jogszabállyal rendezték, hogy a vadászati tilalmat évről évre a vadállomány alakulása szerint lehessen megállapítani. A vadászati módok terén is hozott a kormányzat korlátozásokat ebben az időben. Elrendelték, hogy a nagyvadat és ezek között az őzet is csak golyóval szabad elejteni. Azután egy sor vadfajra általános

vadászati tilalmat rendeltek el, még mielőtt természetvédelem alá kerültek volna. (Ezek között voltak a sólyomfajok is!)

A vadászati szervezetek kiépülése folytatódott ebben az időben. Fölmerül már a vadászati felügyelőségek létrehozása a vadászat fokozottabb ellenőrzése érdekében, de ez csak ügynevezett „vadászati tudósítók” rendszeresítéséig jutott el. Társadalmi vonalon azonban a Vedegetlet mellett még két másik országos egyesület is alakult. A vadászok száma a 30-as évek derekán 28 000 volt, vadásztársaság pedig talán – pontos számot nem tudunk – 100 körül lehetett. A vadászati kultúra fejlesztése érdekében többen iparkodtak tevékenykedni, de nem sok sikerrel. Viszont voltak kiváló vadászíróink már, akik maradandót alkottak. Ezek között kell megemlítenünk Kittenberger Kálmánt, Széchenyi Zsigmondot, Nádler Herbertet, Horty Jenőt, Maderspach Viktort, Apponyi Henriket, Láng Rezsőt, Avarffy Eleket, Félix Endrét, Zsindely Ferencet, hogy csak néhányat említsék ezen időszak kiválóságai közül. De nem hagyhatom említés nélkül Fekete Istvánt, aki felejthetetlen természeti leírásaival örökre beírta nevét a vadászati kultúra és a természet szépségeinek ábrázolói közé. Több vadászati, illetve vadászattal kapcsolatos folyóirat működött, vagy legalábbis indult ebben az időben (Nimród Vadászújság, Magyar Vadászújság, Vadászat–Halászat, Vadászati Közöny stb.). A trófeakiállítások sem hiányoztak ezekben az években. Itt úttörő munkát végzett Nádler Herbert, aki az első trófeabírálati pontozásos rendszert kidolgozta. Ha nem is volt olyan nagyszabású kiállítás, mint az 1910-ben Bécsben rendezett nemzetközi vadászati kiállítás, de voltak ilyenek hazai viszonylatban, szerényebb keretek között. (Németország rendezett nagyszabású vadászati kiállítást 1937-ben, amelyen Magyarország is kimagasló szerepet vitt.)

A második világháború talán még nagyobb pusztítást okozott a magyar vadállományban, mint az első, hiszen az ország hadszíntér volt. Természetes, hogy akinek lőfegyver van a kezében, az meg is lövi az eléje kerülő vadat, különösen, ha

Nádler Herbert

ezt büntetlenül megteheti. Leginkább a nagyvadállomány sínylette ezt meg. Ezért kellett a szarvas, a dám és az őz részére hosszabb idejű kíméletet előírni. A vadállomány nagyságáról a későbbi években már megközelítőleg helyes képet adtak az 1953-ban elrendelt és azóta évenként megtartott vadállomány-becslési adatok.

A háború után a magyar jogalkotásnak – szokásától eltérően – első dolgai között volt a vadászati jog módosítása. Erre természetesen a nagybirtokrendszer megszüntetése miatt szükség is volt. Az 1945-ben kiadott M. E. rendelet kimondta, hogy a vadászati jog az ország egész területén (néhány jelentéktelen kivételtől eltekintve) az államot illeti. Vadászni a továbbiakban csak vadásztársasági tagként lehet. Az állam a vadászati jogot saját (üzemi) kezelésben vagy vadásztársaságnak haszonbérbeadásal hasznosítja. Meg kell alakítani a vadásztársaságok országos egyesületét (ez lett a MAVOSZ), vadászati felügyelői állások szerve-

zését rendelte el, a vadászat gyakorlásának előfeltétele a vadászjegy váltása. A vadászterületek kétfélek: nagyvadások és apróvadások. A vadkárrok fedezetére vadkárjárulékot kell a nagyvadás területen vadászati jogot hasznóbérelő vadásztársaságoknak és a lötvad-kereskedőknek fizetni. A felsoroltakon kívül még sok egyéb rendelkezés jelentette a vadászati jog gyökeres megváltozását (azt azonban, hogy a vad az állam tulajdona, csak 1957-ben mondta ki az az évi 43. számú törvény).

A vadgazdálkodást is a népgazdaság egyéb területein is általánosan alkalmazott tervezési rendszer szerint kellett folytatni. A hosszú távú vadgazdálkodási tervek készítését azonban csak az 50-es években írták elő.

10 évre kellett készíteni és a vadászati hatóság hagyta jóvá. Ezek lettek az éves vadgazdálkodási tervek alapjai, amit azonban minden vadászatra jogosult maga készített, jóváhagyatni nem kellett. Az üzemtervek messze nem teljesültek. Az irányelv már kezdettől fogva az volt,

Nyúlbefogás

hogy a nagyvadállományt (különösen a szarvast és a vaddisznót) szabályozni (értsd: csökkenteni) kell, az apróvadat pedig fejleszteni. Ennek évtizedeken keresztül az ellenkezője következett be: a nagyvad állománya megtöbbszöröződött, az apróvad pedig – a tenyésztett fácán kivételével –, jelentősen megfogyatkozott.

A vadgazdálkodás azonban nem vitásan nagy sikereket ért el. Hamarosan világrekordot jelentő szarvastrófeát, majd ilyen öztrófeát is zsákmányoltak hazánkban. De a dám sem maradt el ezek mögött. Bevezették a kötelező trófeabemutatót, amely egy pontozási rendszer alkalmazásának adott lehetőséget. A helyes lelővést plusz pontok, a hibásakat mínusz pontok jelentették. Megalakult az Országos Trófeabíró Bizottság, majd a megyékben is létrehoztak hasonlókat.

A vadászat és a vadgazdálkodás irányítása a Földművelésügyi Minisztérium hatáskörébe tartozott 1961-ig, azután az Országos Erdészeti Főigazgatóság lett a legfelsőbb szerv, majd

ennek megszűnése után, 1967-től a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium (MEM). 1961-től az 1980-as évek elejéig működött az Országos Vadgazdálkodási és Vadászati Tanács, végén már csak mint a miniszter tanácsadó szerve. Hatásosan tevékenykedett a Magyar Vadászok Országos Szövetsége (MAVOSz), amely igyekezett nagy befolyást gyakorolni a vadásztársaságok életére. (Kezdetben tagja volt minden vadásztársaság, vadász és vadór. Végül azonban a két második elmaradt.) A vadászok száma 1960 körül csak mintegy 16-17 ezer fő volt a különböző tagrevíziók miatt. A MAVOSz a fácántenyésztéssel ért el nagy eredményeket. 1970-ig a fácánállomány nem érte el a 200 000 darabot, de intenzív tenyésztéssel, gépi keltetéssel 1978-ra már több mint 2 500 000 darab lett az állomány. Nagyon sok baj volt az állandóan növekvő vadkárokkal, ami a nagyon felszaporodott szarvas- és vaddisznóállomány rovására írható. Külön gondot okozott a 70-es évektől kezdve a mind gyakoribbá váló közúti vadalgá-

zolás, amelynél a károk megtérítésének jogi rendezése is alapvetően helytelen volt.

Végül meg kell említenünk az 1971-ben Budapesten megrendezett első vadászati világkiállítást. A magyar vadászat eredményeit már korábban megismerték a nyugati országokból

ideérkező évről évre növekvő számú bérkilövő vadászok. A nagy rendezvény ösztönzően hatott a magyar vadászati kultúra fejlődésére is. Egyre növekvő számban jelentek meg magyar vadászírók könyvei.

Így értünk el az 1990. évi rendszerváltozáshoz, amelyben - sok előkészület után - végre 1996-ban megszületett az új vadászati törvény. Reméljük, hogy a magyar vadászat az új politikai rendszerben is megállja helyét és újabb sikerekkel növeli európai hírnevét!

1999. október

DR. CSŐRE PÁL

A HÉTPRÓBÁS VADŐR

Török Sándor bizvást elmondhatja magáról, hogy hétpróbás ember. A Székkutasi Petőfi Vadásztársaság 34 éves hivatásos vadásza ugyanis az idei vadásznapon sikerrel teljesítette a szakmai hétpróbát. A hivatásos vadászok megyei versenyét megnyerte, az országos erőpróbán, a Hortobágyon pedig második lett. Falujában látogattuk meg, vadászterületén autóztunk végig vele, miközben elbeszélgettünk erről-arról.

Székkutas nevét a nem vadászok talán kevésbé ismerik. A takaros Csongrád megyei falu a 47-es főúton fekszik félúton Hódmezővásárhely és Orosháza között. Hatalmas, asztalsimaságú földek között autózik az ember, erdőt kilométerszám nem lát, fasort, bokorcsoportot is keveset. A föld fekete, mint a szurok, kitűnő búza, kukorica és őzbak terem rajta. A székkutasi társaság azon kevesek egyike a megyében, ame-

lyeknek megmaradt a nagy területük. 15 500 hektáron gazdálkodhatnak. S bizony nem is gazdálkodnak rosszul, hisz kitűnő nyúlállományuk van, sok a fácán, és minden évben esik néhány aranyérmes bak is. Itt dolgozik Török Sándor.

- Mindig Székkutason éltem, idevalósiak a szüleim is, most is itt élek feleségemmel és két fiammal - meséli. - A szegedi Kiss Ferenc Erdészeti Szakközépiskolában végeztem 1984-ben, azóta itt dolgozom mint hivatásos vadász. Időközben a Soproni Egyetem vadgazdálkodási szakát is elvégeztem.

Ennek nyomban látványos jelét is látjuk. Amint megérkezünk a vadászházhoz, kollégái kaján vigyorral köszöntik a „Mérnök Urat”. A vadászházat egy régi iskolából alakították át. Azt hiszem, Klebelsberg Kunó nemcsak a közoktatásban és a kultúrában, de vadászati

szállásbiztosításban is nagyot alkotott. Az országban alig van elhagyott tanyasi-falusi iskola, amelyből nem vadászház lett.

- Évente 3000-5000 fácánt nevelünk - vezet körbe Sándor. - Ilyenkor, október végére már kiegészítjük őket, csak néhány kódorog a volier körül.

Szóvá teszem, hogy a háló teteje nyitott.

- Nemigen fordul elő héja - int le vendéglátóm -, leginkább a kóbor kutyák és macskák okoznak gondot, ezekből van a legtöbb. Mi, hivatásosok évente 700-1000 dúvadjelet adunk le. Ebből körülbelül 100 a róka, ezek egy részét úgy ássuk ki. A dudazást jól honorálják: minden jelért 3 golyós lőszert kapunk.

Ha már itt tartunk, a javadalmazást hozom szóba.

- Nem mondhatnám, hogy túlfizetnek bennünket. Nekem 15 év után 31 000 forint a bruttó fizetésem, 24 000 forintot kapok kézhez. Ehhez jön még 17 000 forint benzinpénz, amit szolgálati Simpson motoromra kapok. Az őzbak bérvadásztatás prémiuma a legjobb forrás, az ár 8 százalékat mi kapjuk meg a bakok után. Egy 500 grammos baknál ez körülbelül 50 000 forint.

Márpedig errefelé nem ritka az ekkora bak, vetem közbe.

- Idén is három nagy esett, a megyei csúcstot is mi értük el egy 625 grammos agancsral - mutatja büszkén a fényképeket a vadászház falán. - A létszám nem túl magas, 500 őzet becsülünk, de az én kerületemben legalább három 500 gramm feletti bakot ismerek.

- A fizetés bizony nem túl magas. A vadászársaságoknál gyakori eset, hogy vadőreik bérét alacsonyan igyekeznek tartani, a költségek kímélése céljából. Pedig ha valaki nem tud megélni a béréből, akkor más munka után néz. Földet művel, disznót hizlal, facsetetét nevel.

- Én hörcsöggel foglalkozom - böki ki Sándor, s értetlen arcomat látva nevetve megmagyarázza. - A tsz-nek vállalunk hörcsögirtást. A rágszálók nagy károkat okoznak a vetésekben és más kultúrákban. Mi kis csapdákkal gyérítjük őket. Ezt egész jól megfizetik. Régebben a hörcsögbanda is jó üzlet volt, egy nagy prémért

200-300 forintot is adtak. Állítólag összevarták őket, és a kanadai hadsereg vásárolta meg a hörcsögprémet ruhabélesnek. Ma azonban az állatvédők propagandájának hatására lecsökkent a préme ár, jó ha 50 forintot megadnak egy kivételesen nagy példányért.

- Kíváncsi vagyok, mire szeret legjobban vadászni?

- Bármire - mosolyodik el -, azért választottam ezt a szakmát, mert nagyon szeretek vadászni. Legjobban mégis az egyéni vadászatot szeretem. Területünk szomszédos a Fehértóval és Kardoskúttal, úgyhogy szépen van kacsánk és a liba is előfordul. Idén igen sok a belvíz, úgyhogy rengeteg a vízivad. Két drótszűrű német vizslám van, úgyhogy nincs elveszett madár. Én ennek a fajtának vagyok az elkötelezett híve. Az első kutyám drótos volt, s azóta nem is akarok másfajta kutyát.

Fegyverzete felől is kifaggatom.

- Legújabb szerzeményem egy vegyescsővű cseh puska, .243-as és 12-es a kalibere. Igazi „vadőrpuska”: messzi rókára, kutyára ott a golyó, és ez a kaliber messzi özlővérsre is ideális, a közeli madarakra pedig kéznél a sörétes cső. De van még egy saját 7×64-es cseh golyósom, egy 12-es Merkelem, valamint két szolgálati puska, egy .22-es kisgolyós és egy 16-os IZS.

- A hivatásos vadászok szakmájában sok az öröm és sok a bánat - dobom föl a labdát.

- Én szeretem a szabadságot, azt, hogy viszonylag önállóan oszthatom be az időmet, végezhetem a feladataimat. Nem szeretem viszont ha szakmai kérdésekben nem szakmai szempontok alapján döntenek. Az is kellemetlen, ha egy vadász túl sokat gondol magáról. Például ha egy gyenge lövő rosszul belőtt golyós puskával 200-300 méterre lévő sutákra lővöldöz, és sebez. Rossz érzés naphosszat hajkurászni egy szegény háromlábú őzet.

- Te jó lövő vagy? - térek vissza eredeti témánkhoz.

- A hortobágyi országos döntőben a lövészet tényleg jól ment, mind söréttel, mind golyóssal holtversenyben az első lettem. A trófeabírálattal és a terepen való vezetéssel sem volt probléma. Sajnos a szellemi teszten csúsz-

tam el, ott 6 pontot veszítettem, azzal lettem második.

- No és a verseny hozadéka?

- A megyei győzelemért egy őzbakkilövést kaptam, annak nagyon örültem. Az országos első - aki egyébként ott, a Hortobágyon dolgozik - egy hivatásos vadászgegyenruhát kapott. Én egy piknikkosarat nyertem. Nem tehetek róla, rögtön Maci Laci jutott róla eszembe, bár

az ő kosara nem szögletes volt. Egy éremre vagy oklevélre, amit megmutathatnék a fiaimnak, nem tellett. A legtöbbet azok a kapcsolatok érnek, amelyeket megszereztem, két nagyvadász kollégával is összebarátkoztam. Meghívtam őket fációzni, ők pedig majd visszahívnak disznóra.

M. T.

MINDEN TIZEDIK – A KULLANCSCSÍPÉSRŐL

Javíthatatlan álmodozó vagyok, mint Kengyel tanár úr szerint Tutajos is, a Tüskevár tutajosa... Kíméletlen, számító, reménykedő racionalizmussal álmodozom, mikor is arra gondolok, hogy a követő új vadásznemzedék tudása, ismeretanyaga folyamatosan bővül, gyarapodik. Megismerik az üstökös csorbókát, szemükkel megsimogatják és nevének köszöntik a kapcsos korpafüvet, s tudják mi is a zoonózis... De így vagyok a kullancsokról szóló – terjedő ismeretekkel is. Kis erdész tanítványaim, vadász ismerőseim, tanárjelölt biológus hallgatóim ezernyi „kuruzsló” kencefice, égetés és „simogatás” kezelésével próbálják túrázás, cserkelés, erdőjárás után esténként kivarázsolni a kullancsokat. Zempléni vadászbarátom 4×4-es szuperterepjárón űzi a vadat, s fittyet hány az apró kis kullancsoknak, a „félistenek nem árta”, védi hamis igazát. S valjuk meg, sokan vagyunk mi vadászok, erdőt-rétet, csalitost búvó társaim, hogy már annyszor szedtünk ki magunkból kis kullancsokat, s „semmi bajunk nem történt”... Valahogy azért vigyázunk, nehogy úgy járjunk, mint a mesebeli pásztorfiú... ki őrizte faluszélen nyáját, s játékosan becsapta a falunépet... itt a farkas! kiáltásaival. Párszor sikerült a móka, de aztán tényleg jött a ragadozó, s öldöste a birkáit, de kiáltozására senki sem figyelt, s nem siettek védelmére.

Hát így járhatunk magunk is, ha nem figyelünk az állandó, ismétlődő kullancscsípések veszélyeire. Mert ugyan ismert dolog, hogy ezer kullancsból csak egyetlen fertőzött vírussal, de ezerből már száz(!) baktériummal igen!

Vagyis minden tizedik kullancs bakteriálisan fertőzött. S ez „kívülről” nem látszik! S jó precízen odafigyelve tudnunk kell, mit is kell tennünk, miért is kell elővigyázatosnak lennünk.

Éberem kell figyelnünk, s éveken át kitartóan, egy-egy „megúszott” eset nem „altathatja” el figyelmünket! Sok szakkönyv ismert, de az egyik legjobb, „kurzen gut” ismeretanyagot olvastam legutóbb Bozsik Béla Pál főorvos könyvecskéjéből. (Lyme Borreliosis Alapítvány kiadása 1997.) Bevéődtek Janisch Miklós – aki a kullancsokról mindent tud – tanácsai is zempléni útjaimon. Most mégis, amikor az elmúlt évek „kullancsbőséges” ideire gondolok, a tudományos ismeretek bősége közül a legfontosabb gyakorlati „fele sem tudomány” dolgait emlegetem föl... hiszen nemcsak egy-egy „újszülött” vadásznak, de nekünk öregeknek is nem lehet elégszer hangsúlyozni... legfontosabb a törődés, az odafigyelés és a megelőzés.

A tulajdonképpeni kullancsok (*Ixodes sp.*) rendkívül nyulékony bőré, nyolclábú, szívó szájjormánnyal, szívókéával rendelkező vérszívó élősködők. Csípésük fájdalom nélküli, ezért hosszabb ideig is észrevétlenül maradhatnak az ember bőrében. A középbelükben élő kórokozók (vírusok, baktériumok és egysejtűek) rejtenek veszélyt az emberre. Hazánkban minden ezredik kullancs fertőzött agyhártya-agyvelőgyulladás (enkefalitisz) vírusával. De ennél sokkal gyakoribb és veszélyesebb a minden tizedikben meglevő Lyme Borreliosis, másnéven Lyme-kórt okozó baktérium. A kullancsoknak különböző fejlődési alakjai vannak, s két-éves életük során öregedvén egyre fokozódik fertőzőtségi arányuk. A betegségekről, amit terjeszhetnek, minden vadász bizonyára már hallott, nem ritka eset, mikor egyik-másik vadász-társunk „titokzatos kórban vergődik”.

Leggyakrabban két betegség veszélyével kell számolnunk. Egyik a kullancs-enkefalitisz (vírusos agyhártya-agyvelőgyulladás). Másik a baktérium okozta Lyme-kór. Az első azért is

külön figyelmet érdemel, mert a kullancscsípés első pillanatától, vagyis azonnal bekerülhet a szervezetünkbe a vírus. A kór, egy-három hetes lappangás után mutatja meg magát, igen magas lázzal (39°C), kínzó fejfájással és levertséggel jelentkeznek. Néhány nap után a tünetek megszűnnek és a szervezet ellenállása rendszerint leküzdheti a fertőzést, és akkor nem alakul ki a második szakasz. De ha a testi-lelki állapot labilis (s ez ma bizony néha előfordul nálunk vadászoknál), jelentkezhet a második lázas szakasz (ez rendszerint egy hét után következik be). Ez már az agyhártya-agyvelőgyulladás jele, a vírusok a nyiroksejtekből az idegsejtekbe „költöztek”, megtámadták azokat és bennük tovább szaporodva tragikus körülményeket okoznak.

Szerencsére a kullancs-enkefalitisz elleni védőoltással igen hatékonyan, káros következmények nélkül megúszhatjuk a baj. Három oltás után legalább háromévi védelmet nyerünk (ez aktív védelmet ad), s egy-egy adag emlékeztető oltással további időkre is megnyújthatjuk védettségenket. Erdészeknél, hivatásos vadászoknál ez „foglalkozási betegség”, ezért védőoltással történő megelőzése a munkáltató kötelessége.

Ha valamelyikünk nem kapott megelőző védőoltást, s fokozottan „fertőzött” területen ért kullancscsípés, annyit tehet, hogy sietve (legfőkébb 3 napon belül) a vírusos betegség kivédésére passzív védelmet adó oltást kell kérni az orvostól. Ez már kész ellenanyagot tartalmaz, de a védelem csak egy hónapig tart!

Sokkal, de sokkal veszélyesebb a baktériumos fertőzés, a Lyme-kór!

A Lyme Borreliosis ellen ma még nincs hatékony védőoltás sem, bár az USA-ban beszámoltak a vakcina eredményes klinikai tapasztalatairól. Hazai alkalmazását az eltérő baktérium altörzsek és az esetleges évek, akár évtizedek múlva jelentkező mellékhatások veszélyei miatt nem ajánlják.

A Lyme-kór előfordulásainak pontos gyakoriságát a fennálló diagnosztikus nehézségek miatt még napjainkban sem könnyű pontosan megállapítani. Statisztikai adatok szerint ha-

zánkban évente legalább húszezer új Lyme-kóros fertőzés kialakulására lehet számítani, s ez természetesen azok közül kerül ki, akik erdőn-mezőn-réteken járnak.

A kórokozót csak 1982-ben ismerték fel, s az elmúlt hatvan évet figyelembe véve (amikor a betegséget még nem ismerték), amikor még nem is gyógyították, akár egymilliónál is többen betegedtek meg hazánkban.

A Lyme-kór álnok, alattomos, arctalan betegség. Esetében a kullancs csípése helyén, illetve környékén „kokárdaszerű gyulladt” folt keletkezik. Rendszerint a piros folt megjelenése fej-, izom- és ízületi fájdalmakkal, lázzal és nyirokcsomó-duzzanatokkal jár. A betegen későbbiekben nemcsak az ízületi gyulladás, hanem az agyidegeket is érintő tünetek, panaszok sora mellett, „tútokzatos és bármely szerveket érintő panaszok” összefonódásai jelentkeznek.

A sejteken belül meglapuló baktériumok képesek akár éveket, évtizedekig is „rejtőzni”, de azért mindig „támadásra” készek. S a legváratlanabb időben – amikor az ember ereje-lelke „meghajlik” a váratlan terheléstől, akkor hirtelen aktivizálódnak és a legkülönfélébb dolgokat, a jóindulatú daganatoktól kezdve az érszűkületig, bármely betegséggel társulnak és „ismeretlen eredetű betegségeket” produkálnak.

Ezért is kell nagyon odafigyelnünk a kullancscsípésekre, figyelni, követni a csípés helyének alakulását (legalább másfél hónapig!!!). Jómagam a vadásznaplómba főlírom a csípés dátumát és helyét is! Ha vöröses Lyme „kokárdafoltot”, bőrgyulladást észlelünk, azonnal forduljunk orvoshoz.

Gyógyítható a Lyme-kór! Antibiotikumokkal elpusztíthatók a baktériumok, de... A teljes gyógyulás függ a betegség korai felismerésétől és a pontosan betartott hatékony, tartós antibiotikumos kezelés alkalmazásától.

Nos, a legfontosabb persze az, hogy a kullancs okozta betegségek ellen is fontos a védekezés, a megelőzés, az elővigyázatosság... a törődés, a precíz odafigyelés... magunkra és vadásztársainkra.

Ránézéssel nem lehet a fertőzött kullancsokat megkülönböztetni, s amikor tucatjával

Kullancsok „csatasorban” –
A nagyobbak emberre veszélyesebbek

mászkálnak a nadrágunkon vagy egy-kettőt szedünk ki a bőrünkéből, nem tudhatjuk, melyikben „mi van”. A kullancscsípés lehetőségére hóvirágnyílástól lombhullás utánig számíthatunk. Jó tudnunk, ha cserkelő útra készülünk, már előtte egy héttel célszerű Polybé tablettákat szedegetni. Testsúlytól függően 1–3 darabot. A benne levő vízdoldékony B-vitamin kiválasztódik az izzadságmirigyekben, és ez az „erős illat” a kullancsok számára kellemetlenül hat!

Lyme-folt, terjedő bőrpír – ez a díszes „kokárda”
külföldön „készült”

A Szegei Fehér-tavon az 1960-as évek közepén erős kullancsinvázió volt. Prof Ivo Grulich és Pelikán doktorokkal csapdázva tucatjával gyűjtöttük az apróemlősökről a kullancsokat, még a vakondokokról is. Magunkon is fogtunk, de Mészáros Sándor természetvédelmi vadőrünkön egyetlenegy sem akadt, még mutatóba sem. Csodálkozásunkra elárulta a titkát: a tóra készülődve már előtte (aztán meg közben és utána is) teleszívta magát a legsavanyúbb kocsisborral, s ez tartotta távol tőle a vérszívókat.

Eredményes lehet a bőrön alkalmazott, szét-dörzsölt kémiai kullancsriasztók némelyike (Szuku, Authan spray stb.). Hajunkat rend-

A nőstény kullancs a vérszívást akár testsúlya
500-szorosáig sem hagyja abba!

szerint sapkával védjük, s előnyös, ha ruházunkuk kellően zárt. Igen fontos tevékenység, ha közismerten kullancsos helyeken, vadváltókon járunk, lehetőleg minél gyakrabban és azonnal tartunk kullancsvizitet! Ez fontos! Ehhez társul egy jó tanács, amit magam „kísérleteztem” és bevált, ezért vadásztársak figyelmébe ajánlom: A „kullancsszezonban” minden évben megnöveszttem a hüvelyk és középső ujjaimon a körmeimet. Az így növesztett „csipesszel” azonnal ki tudom szedni a vérszívókat (A kullancscsipeszeket rendre elvesztettem)! Ilyen „csipesszeléskor” vigyázzunk, hogy óvatosan bánjunk a kullancsral, potrohát ne préseljük

A kullancscsipesz rozsdamentes acélból készült, rugós csipesz hajított szárhegygel

Lyme-folt, terjedő bőrpír térden és ízületi gyulladás: ez már az egész test ártalmát jelzi - Erélyesebb kezeléssel gyógyul

össze, s lehetőleg a „csipeszünkkel” a kullancs feji részét minél mélyebben, a bőrfelszínen vagy „alatta” ragadjuk meg. A fogás után kicsit megtekerve körbe-körbe, megforgatás után kihúzzuk és a csipesz helyét azonnal a nálunk lévő jódampullából nyert jódoldattal fertőtlenítsük!

A kiszedett kullancsot öngyújtó lángjával vagy gyufával égessük el. Ha elejtett zsákmányunkban sok kullancsot találunk, összegyűjtve azokat is lángban égessük el.

Ne csak magunkra, de hűséges vadásztársunkra, kutyánkra és vigyázzunk. Vadászatok utáni időkben, napok múltával is nézzük át a „frequentált” helyeken és szedjük ki a kullancsokat. Jódoldattal a csipesz helyét fertőtlenítsük. Vadászat előtt kutyánkat kezelhetjük kullancsokat pusztító, elriasztó szerekkel. A gyakorlatban a Mikrotox néven forgalomba hozott, magyar kutyasampon vált be. Hatásos, de nem olcsó szer a Frontline spray és a Kiltix nyakörv.

A Lyme borreliosis okozta jóindulatú bőrdaganat fülcimpán! - Kezelésre ez is meggyógyul!

Ízületi gyulladás: teniszlabdászerű duzzanatok, az egész szervezet betegségével - Kezelésre meggyógyult

Egyik sem olcsó, de olcsóbb, mint az orvosi kezelés. Kutyánkat, a kullancscsípés okozta fertőzés következtében fellépő vérvizelés (babeziózis) betegíthet meg, és állatorvos idejében alkalmazott védőoltása nélkül bizony pusztulással jár.

Végezetül elárulom, jómagam úgy vagyok a kullancssal gondolatban, mint mikor lőtt rókái-

mat nyúzom - óvatosan, odafigyelve... jobb félni, mint...

De az is igaz, ha a vadászember odafigyel, s nem „kivagyok-mivagyok” góggel járja az erdőt, rétet, akkor nem kell tartania a kullancsveszélytől... vidám vadászörömeiben telnek évei... úgy legyen... javíthatatlan reménnyel kívánja ezt vadásztársainak

CSIZMAZIA GYÖRGY

HOL A HELYÜNK EURÓPÁBAN

A vadgazdálkodás és a vadászat jogi környezete az Európai Unióban*

BEVEZETÉS

Az Európai Unióhoz való csatlakozás egyik legnagyobb feladata a jogharmonizáció, vagyis a magyar jogszabályok és az EU jogszabályai közötti megfelelés kiépítése. E munka jogrendszerünk egészét érinti és a vadgazdálkodásra és vadászatra is hatással lesz. A harmonizáció kérdéseire kapcsolódva – különböző érdekek mentén – gyakran hivatkoznak *európai jellemzőkre, európai gyakorlatra, uniós követelményekre*, mint különböző változtatások alapjára.

A különböző érvelések kezeléséhez és megítéléséhez főleg a vadgazdálkodás és a vadászat európai Uniói környezetét, és általában a terület tagállamokon belüli jellemzőit célszerű áttekinteni.

A KÖZÖSSÉGI JOG KÖRE ÉS FORRÁSAI

A jogszabályok szintjei és hatályuk

Az Európai Közösség jogi alapját a Közösséget létrehozó Egyezmény, valamint ennek módosításai és kiegészítései, az íratlan közösségi jog és a nemzetközi egyezmények képezik. A közösségi jogrend kialakításának célja, hogy biztosítsa a Közösség célkitűzéseinek elérését.

Az Európai Közösség elsődlegesen csak korlátozott végrehajtó hatalommal rendelkezik, az EU-jogszabályok alapvetően a tagállamokon keresztül hatnak.

Az íratlan közösségi jog nincs kodifikálva és általában jogi alapelveket és szokásjogokat jelent.

A Közösség részleges nemzetközi jogi személyiséggel rendelkezik, és ennek megfelelően a kompetenciája körében más országokkal és nemzetközi szervezetekkel egyezményeket köthet. Az így kötött egyezmények a Közösségre és a tagországokra nézve is hatályosak, és a közösségi jog integráns részei.

A Közösség a tevékenységeit különböző szintű (erejű) jogszabályok egymásra épülő rendjében fejti ki. Ezek a *határozatok* (regulation), az *irányelvek* (directive), *ajánlások* (recommendation) és

* Az anyag az Országos Vadgazdálkodási tanács számára az alábbi két tanulmány felhasználásával készült: Csányi, S. 1998. A vadgazdálkodás és a vadászat szabályozása az Európai Unióban. Tanulmány (+18 melléklet). Gate Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék, Gödöllő, 42 pp.

Csányi, S. és Heltai, M. 1999. A vadgazdálkodás magyarországi helyzete és fejlesztésének lehetőségei az EU csatlakozás során. Kutatási jelentés. ZÖLD BELÉPŐ: Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és természetvédelem tématerület – Vadgazdálkodási téma. EU-csatlakozásunk környezeti szempontú vizsgálata. Magyarország az ezredfordulón. MTA Stratégiai Kutatási Program, 75. szám, GATE Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet – BME Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet – GATE Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék, Gödöllő – Budapest (1999. április) 68 pp.

A felhasznált irodalom ezekben a tanulmányokban részletesen megtalálható.

a *vélemények* (opinion). A közösségi jogban ezek önálló jogi elemek, amelyek a nemzeti jogi intézményekhez nem kapcsolódnak. Az egyes jogszabályoknak az Egyezmény aktuális előírásainak kell alapulnia, kivéve az ajánlásoknak és véleményeknek, amelyek azonban nem rendelkeznek kötelező érvénnyel.

Az előbbi jogszabályok hatálya a következő:

Határozat (Regulation): Alkalmazásuk teljes körű és teljes egészükben, valamennyi tagállamra vonatkozó kötelező hatályuk van. Mint „közösségi törvények”, mindenkire kötelező az alkalmazásuk, legyen az egyén, tagország vagy közösségi intézmény. Közvetlenül, minden tagországban hatályosak és az alkalmazásuk nem kívánja meg saját nemzeti jogszabály létrehozását, amely az adott országban bevezeti az előírásait. Az *Európai Közösség Hivatalos Lapjában* való megjelenésükkel a Közösség tagországaiban is hatályba lépnek. Céljuk a közösségi jog tagországokban való egységes alkalmazásának biztosítása. Egyidejűleg azonban az azonos tárgyú nemzeti jogszabályok alkalmazását is kizárják azokban a kérdésekben, amelyek nem kompatibilisek a bennük foglaltakkal. A vadgazdálkodással két ilyen határozat hozható kapcsolatba:

- 3254/91 Tanácsi Határozat a lábfogó csapdák Közösségben való használatának betiltására;
- 1973/92 Tanácsi Határozat a környezet érdekében folyó programok pénzügyi támogatásának rendszerére.

Irányelv (Directive): Hatályuk azokra a tagországokra nézve kötelező, amelyekre vonatkozóan hozták őket. A nemzeti hatóságoknak lehetőségük van arra, hogy megválasszák azt a formát és módszert, amely révén előírásait megvalósítják. A tanácsi irányelvek vonatkozhatnak egyénekre és több vagy valamennyi tagországra. *A tagországok a tanácsi irányelvekben foglalt célkitűzéseket kötelesek megvalósítani, de saját nemzeti körülményeket figyelembe véve eltéréseket tehetnek a jogalkotás során.* A jogalkotást az adott irányelvben meghatározott időn belül kell elvégezniük és a saját rendszerüknek megfelelő jogi formát választhatják a leghatékonyabb megvalósítás érdekében. Ennek a formának olyannak kell lenni, amely a nemzeti jogrendben kötelező érvényű és kielégíti a jogi biztonság és jogi tisztaság követelményeit. A tanácsi irányelvek alapján született nemzeti jogszabályok csak a tanácsi irányelvekben foglaltakkal összhangban módosíthatók. *A tanácsi irányelvek elsődleges célja nem a jogszabályok standardizálása, hanem harmonizálásuk.*

A vadgazdálkodást és vadászatot érintő tanácsi irányelvek a következők:

- 79/409/EEC Tanácsi Irányelv a vad madarak konzervációjáról;
- 92/43/EEC Tanácsi Irányelv a természetes élőhelyek és a vad flóra és fauna konzervációjáról;
- 92/118/EEC Tanácsi Irányelv az állati eredetű minták és a patogének Közösségbe való beviteléről;
- 91/477/EEC Tanácsi Irányelv lőfegyverek megszerzéséről és birtoklásáról;
- 92/45/EEC Tanácsi Irányelv a vad elejtéséről és a vad kereskedelmi forgalomba hozásának a köz- és állategészségügyet érintő kérdéseiről.

Döntés (Decision): Alkalmazásuk azokra vonatkozóan kötelező, akikre vonatkozóan a döntést hozták. Ez lehet tagország vagy természetes vagy jogi személy. Céljuk adott körülmények között felmerült kérdések szabályozása. A vadtrófeák Közösségbe való bevitelének szabályait valamennyi tagállamra vonatkozóan a 92/118/EEC irányelvhez kapcsolódóan két Tanácsi Döntés szabályozza:

- 92/118/EEC Tanácsi Döntés az állat- és közegészségügyi követelményekről, amelyek a közösségbe való import és kereskedelem szabályait fektetik le azon termékek esetében, amelyeket a 89/662/EEC Irányelv A (I) melléklete, illetve patogének esetében a 90/425/EEC Irányelv nem szabályoz;
- 96/500/EC Tanácsi Döntés azokra az állategészségügyi követelményekre és igazolásokra vagy hivatalos nyilatkozatokra vonatkozóan, amelyek a vadmadarak és patások trófeáinak harmadik országból való importjához szükségesek, amennyiben nem történt meg teljes taxidermiai kezelésük.

Ajánlások és vélemények (recommendation és opinion): Nincs kötelező erejük és semmilyen jogusultságot vagy kötelezettséget nem okoznak arra nézve, akire vonatkozóan hozták őket.

Az Európai Parlament szerepe

Az Egyezmény alapján az Európai Parlament (EP) csak bizonyos jogokkal rendelkezik a közösségi törvényalkotásban. Bár ez kör az európai uniós egyezmény alapján bővült, továbbra is csak behatárolt lehetőségeket biztosít. Az EP a törvények alkotása során részt vesz az irányelvek, határozatok és döntések előkészítésében, azok előterjesztéséről állást foglal, és az Európai Bizottságot ezeknek a módosításoknak a figyelembe vételére kéri.

Az EP célja, hogy a jogalkotás egyszerűsítésére, meggyorsítására keressen megoldásokat, ezzel növelve a közösségi jogszabályok alkalmazásának hatékonyságát a tagállamokban és a közösség polgárainak nagyobb megértését a közösségi jogszabályok elfogadására.

KÖRNYEZETI POLITIKA ÉS TERMÉSZETVÉDELLEM AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Környezeti politika

Az európai környezetvédelmi jogszabályok kialakításának kezdete az állam- és kormányfők 1972-es értekezletétől számítható, amikor megállapították a közös környezeti politika szükségességét. Jelenleg több mint 330 közösségi jogszabály foglalkozik a környezeti kérdésekkel (>210 tanácsi irányelv, >45 reguláció, >80 döntés). A jogalkotás kereteit a különböző akcióprogramok adják meg. A jelenleg folyó ötödik akcióprogram a „A közösség politikai és cselekvései programja a környezetért és a fenntartható fejlődésért” címet viseli.

Az EU ennek megfelelően aktív politikát folytat a talaj, a vizek, a klíma, a levegő, a fauna és a flóra védelmére érdekében. A „szubszidiaritás elvével” összhangban a Közösség csak olyan szinten és mértékben foglalkozik az egyes kérdésekkel, amilyen mértékben azok jobban kezelhetők a közösségi szinten, mint a nemzeti és regionális szinteken.

A közösségi környezeti programok kitüntetett része a természetvédelem, és a vadgazdálkodást és a vadászatot érintő közvetlen szabályozás is alapvetően e területhez kapcsolódik.

A gazdasági fejlődés és a népesség növekedése Európában a természetes ökoszisztémák, és a növény- és állatvilág diverzitásának csökkenését okozta. Különösen nagy hatású a természetes élőhelyek eltűnése, amivel összefügg az is, hogy a Közösség területén ismert állat- és növényfajok jelentős része veszélyeztetett. A természet védelmével kapcsolatos nemzetközi egyezmények közül a Közösség többek között a *Bonni Egyezmény* (CMS), a *Berni Egyezmény*, a *Washingtoni Egyezmény* (CITES) és a *Rio de Janeiro-i Egyezmény* (CBD) tagja.

Az Európai Parlament a korábban említett jogszabályokon túl, a természetvédelem területén állást foglalt a fókák védelmének kérdésében, a farkasok és a barnamedve védelmének ügyében,

az amazóniai esőerdők védelmében, a Washingtoni és a Bonni Egyezmények közösségi alkalmazásának kérdéseiben, a GATT kapcsán a kereskedelmi szabályozás és a természetvédelem kapcsolatát érintő kérdésekben, valamint a *tavaszi kezdete és a madárfajok vadászidényeinek vége* közötti összefüggés kérdésében.

A VADGAZDÁLKODÁS ÉS A VADÁSZAT SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ TAGORSZÁGAIBAN

A vadgazdálkodás és a vadászat általános keretei

A vadászat helyzetét és jellegét befolyásolja, hogy egy országban a földhasználat és az urbanizáció milyen mértékű. A vadgazdálkodásra alkalmas területek aránya a tagországok többségében 75-85% között alakul (1. táblázat). Ez az érték hazánkban körülbelül 85%, ami az EU átlagánál valamivel magasabb. Az erdősültség, amely a vadgazdálkodásban főleg a nagyvadfajok súlyát határozza meg, a Közösség országainak jelentős hányadában a magyarországinál (18,3%) lényegesen nagyobb (>25%).

Európában mintegy 6,5-7 millió fő hódol a vadászat szenvedélyének, de e népesség országok közötti számszerű megoszlása nagy különbségeket mutat (2. táblázat). A vadászati hagyományok

1. TÁBLÁZAT / VADÁSZATRA ALKALMAS TERÜLETEK AZ EU TAGORSZÁGAIBAN

Ország	Összterület (km ²)	Erdő (km ²)	Erdő (%)	Alkalmas (km ²)	Alkalmas (%)
NÉMET VADÁSZATI RENDSZER					
Ausztria	83 585	38 780	46,4	82 164	98,3
Belgium	30 528	6 126	20,1	24 199	79,3
Hollandia	41 526	3 041	7,3	33 176	79,9
Luxemburg	2 586	886	34,3	2 148	83,1
Németország	356 970	107 091	30,0	299 855	84,0
SKANDINÁV VADÁSZATI RENDSZER					
Dánia	43 032	5 164	12,0	33 135	77,0
Finnország	338 145	233 320	69,0	294 186	87,0
Svédország	449 964	278 978	62,0	?	?
ANGOLSZÁSZ VADÁSZATI RENDSZER					
Egyesült Királyság	244 157	20 265	8,3	228 043	93,4
Írország	27 100	1 897	7,0	?	?
LATIN VADÁSZATI RENDSZER					
Franciaország	550 000	149 000	27,1	427 000	77,6
Görögország	131 967	29 000	22,0	120 000	90,9
Olaszország	301 277	67 475	22,4	?	?
Portugália	89 000	46 600	52,4	78 600	88,3
Spanyolország	504 744	84 797	16,8	?	?
Magyarország	93 000	17 000	18,3	79 100	85,1

Ország	Népesség (fő)	Sűrűség (fő/km ²)	Vadászok száma (fő)	Vadászok aránya (%)
NÉMET VADÁSZATI RENDSZER				
Ausztria	7 900 000	94,51	109 500	1,39
Belgium	10 100 000	330,84	176 000	1,74
Hollandia	15 300 000	368,44	33 000	0,22
Luxemburg	400 000	154,68	2 300	0,58
Németország	81 200 000	227,47	329 500	0,41
SKANDINÁV VADÁSZATI RENDSZER				
Dánia	5 200 000	120,84	176 000	3,38
Finnország	5 100 000	15,08	295 000	5,78
Svédország	8 700 000	19,33	322 000	3,70
ANGOLSZÁSZ VADÁSZATI RENDSZER				
Egyesült Királyság	58 000 000	237,55	1 000 000	1,72
Írország	3 600 000	132,84	120 000	3,33
LATIN VADÁSZATI RENDSZER				
Franciaország	57 600 000	104,73	1 650 000	2,86
Görögország	10 400 000	78,81	295 000	2,84
Olaszország	58 000 000	192,51	950 000	1,64
Portugália	9 800 000	110,11	243 000	2,48
Spanyolország	39 100 000	77,47	1 440 500	3,68
Magyarország	10 200 000	109,70	46 000	0,45

és kulturális különbségek alapján az EU 15 tagországa 4 csoportra osztható: *német vadászati rendszer* (5 ország), *skandináv rendszer* (3 ország), *angolszász rendszer* (2 ország) és *latin vadászati rendszer* (6 ország).

A természeti adottságok (például Skandinávia nagy területek, általában kis népsűrűség), a kulturális differenciák (például latin vs. német hagyományok) és a történelmi fejlődés közös elemei, összefüggései (Ausztria, Németország, Magyarország) az egyes országok valamely csoportba tartozását sokkal nagyobb mértékben befolyásolják, mint a politikai rendszer. Utóbbira példa, hogy Magyarország, Lengyelország és Szlovénia a korábbi politikai rendszer megszűnése után is történelmi háttérnek megfelelően a német vadászati rendszer jegyeit mutatja.

Többek között a *történelmi-kulturális dominanciával magyarázható, hogy a vadászat kérdéseiben az EU-tagországokban nincs érdemi igény a vadászati rendszerek uniformizálására és alapvetően a szubszidiaritás elvét követi a szabályozás.* Az ide tartozó kérdések a nemzeti jogalkotás keretén belül, a helyi feltételekre, a hagyományokra és a társadalmi háttérre is tekintettel hatékonyabban és társadalmilag elfogadhatóbban kezelhetők, mint a közösség szintjén.

A szubszidiaritás kérdése számos esetben merült fel a Madárvédelmi irányelv és a FFH irányelv kapcsán is. Ezek a jogszabályok ugyanis esetenként olyan általános hatályú előírásokat tartalmaznak, amelyek egy-egy tagország helyi adottságaival alig egyeztethetők össze. Példa erre a varjúfélék vagy a kormorán vadászata körüli vita: ezek a madarak a tanácsi irányelv alapján meglehetősen

védelmet élveznek, annak ellenére, hogy számos országban rendkívül elszaporodtak és a vadgazdálkodás, a halászat (és a természetvédelem) számára is káros a hatásuk. Hasonló, a helyi szokásokat figyelmen kívül hagyó rendelkezés a madarak hálózásának tilalma, amely Dél-Franciaországban mély gyökerekkel rendelkező tradicionális tevékenység.

A vadgazdálkodást és a vadászatot szabályozó törvények

A vadgazdálkodást és a vadászatot csaknem valamennyi tagállamban önálló törvény vagy törvények szabályozzák, esetenként a terület részkérdéseit több specifikus jogszabály is (3. táblázat). Az LV/1996. sz. hazai törvény tehát az EU-államok többségének megfelelő gyakorlatot követte, amikor a vadgazdálkodás és a vadászat kérdéseit önállóan szabályozza.

Az EU-tagállamok törvényei a nemzeti sajátosságokon alapulnak és ezeknek megfelelő változottsággal szabályozzák a vadgazdálkodást és a vadászatot.

3. TÁBLÁZAT/ A VADÁSZATOT SZABÁLYOZÓ TÖRVÉNY(EK) AZ EU TAGORSZÁGAIBAN

Ország	Jogszabály	Év
NÉMET VADÁSZATI RENDSZER		
Ausztria	Az osztrák alkotmány alapján a vadászati törvénykezés a tartományok hatáskörében van	
Belgium	Vadászati Törvény – országgrészenként rendeletekkel aktualizálva	1882
Hollandia	Vad(ászati) Törvény	1996
Luxemburg	Vadászati Törvény	
Németország	Szövetségi Vadászati Törvény – kerettörvény, a részleteket a tartományok szabályozzák	1952
SKANDINÁV VADÁSZATI RENDSZER		
Dánia	Nemzeti Vadászati Törvény	1993
Finnország	Vadászati Törvény és Vadászati Rendelet	1993
Svédország	Vadászati Statútum – amelyet a parlament fogadott el és az ezen alapuló vadászati rendeletek	
ANGOLSZÁSZ VADÁSZATI RENDSZER		
Egyesült Királyság	Bonyolult jogszabályi rendszer, amin belül a Vadvilág és a Vidék Törvénye a legkövetlenebb hatályú	
Írország	Vadvilág Törvény	1976
LATIN VADÁSZATI RENDSZER		
Franciaország	Vidéki (Rurális) Törvény	1989
Görögország	Erdészeti Törvény – miniszteri rendeletekkel módosítva	1969
Olaszország	157/1992. számú törvény	1993
Portugália	Vadászati Törvény	1986
Spanyolország	Vadászati Törvény – rendeletekkel és az autonóm tartományok törvényeivel módosítva	1970
Magyarország	Törvény a vad védelméről, a vadgazdálkodásról és a vadászatról (LV/1996)	1996

Kiemelésre érdemes, hogy a vadgazdálkodás és a vidék kérdéseinek szabályozása több országban is összekapcsolódik (Franciaország, Egyesült Királyság)j. Ugyanilyen, szintén a hagyományokon alapuló gyakorlat, amely a vadászat érdemi jogi szabályozását alacsonyabb szintre helyezi (Ausztria, Spanyolország) és a nemzeti törvény csak az általános kérdéseket foglalja össze (Németország).

A vad tulajdonjoga szempontjából az EU-tagállamok többségében az *uratlan jószágként* (*res nullius*) való kezelés a jellemző, míg a vadászati jog általában a föld tulajdonjogához kapcsolódik (*4. táblázat*). Állami tulajdonként csak a mediterrán országokban (Görögország, Portugália és Olaszország) kezelik a vadat. Ezekben az országokban ez lényegében minden állampolgár számára lehetővé teszi a vadászatot – feltéve, ha a vadászat egyéb, rendszerint nem túl szigorú – feltételének megfelel.

Annak ellenére, hogy a vadászati jog az EU tagállamainak többségében a földtulajdonhoz kötődik, a vadászati jogok hasznosítására vonatkozóan jellemző lehet a Belgiumban végzett felmérés eredménye (*5. táblázat*). A földbirtokosok kis hányada hasznosítja a vadászati jogokat saját maga, a nagy többség azt bérbé adja. Így a vadgazdálkodással járó felelősséget a vadászokra hárítják, és

4. TÁBLÁZAT / A VAD TULAJDONLÁSA ÉS A VADÁSZATI JOGOSULTSÁG AZ EU TAGORSZÁGAIBAN

Ország	Vad tulajdonjoga	Vadászati jog
NÉMET VADÁSZATI RENDSZER		
Ausztria	Res nullius	Földbirtokos
Belgium	Res nullius	Földbirtokos
Hollandia	Res nullius	Földbirtokos
Luxemburg	Res nullius	Földbirtokos
Németország	Res nullius	Földbirtokos
SKANDINÁV VADÁSZATI RENDSZER		
Dánia	Res nullius	1. földbirtokos 2. a tengeri területeken a vadászat szabad
Finnország	Res nullius	Földbirtokos
Svédország	Res nullius	Földbirtokos
ANGOLSZÁSZ VADÁSZATI RENDSZER		
Egyesült Királyság	Res nullius	Leginkább a földbirtokos, de a vadászati jog elválhat a földtől
Írország	Res nullius	Földbirtokos, de a jogokat rendszerint helyi vadászklubok gyakorolják
LATIN VADÁSZATI RENDSZER		
Franciaország	Res nullius	Földbirtokos, egyénileg vagy társultan gyakorolható
Görögország	Köztulajdon (állam)	Köztulajdon, a vadászati engedéllyel rendelkezők az engedélyben meghatározott körzetben – a nem tiltott területeken – szabadon vadászhatnak
Olaszország	Köztulajdon (állam)	Állami jog (köztulajdon)
Portugália	Köztulajdon (állam)	Állami jog (köztulajdon)
Spanyolország	Res nullius	Az adott terület vadászati besorolásától függően változik a vadászati jog
Magyarország	Állami tulajdon	Földtulajdon része

5. TÁBLÁZAT / A VADÁSZATI JOG HASZNOSÍTÁSA BELGIUMBAN

Hasznosító	Arány (%)
Földbirtokos	13
Vadászati jog bértő	29
Vadászati szindikátus tagja	36
Vendég	22

6. TÁBLÁZAT / A VADÁSZAT ÉS A VADGAZDÁLKODÁS KÉRDÉSEIBEN
ILLETÉKES TÁRCA AZ EU TAGORSZÁGAIBAN

Ország	Hatóság
NÉMET VADÁSZATI RENDSZER	
Ausztria	Környezetvédelmi Minisztérium Mező- és Erdőgazdasági Minisztérium
Belgium	Flandria: Környezetvédelmi, Természeti Erőforrások és Mezőgazdasági Minisztérium Vallónia: Természeti Erőforrások és Környezetvédelmi Főigazgatóság
Hollandia	Mezőgazdasági, Természetgazdálkodási és Halászati Minisztérium
Luxemburg	Környezetvédelmi Minisztérium
Németország	Mezőgazdasági Minisztérium Környezetvédelmi Minisztérium
SKANDINÁV VADÁSZATI RENDSZER	
Dánia	Környezetvédelmi Minisztérium
Finnország	Mezőgazdasági és Erdészeti Minisztérium Környezetvédelmi Minisztérium
Svédország	Mezőgazdasági és Erdészeti Minisztérium Svéd Környezetvédelmi Hivatal
ANGOLSZÁSZ VADÁSZATI RENDSZER	
Egyesült Királyság	Hat minisztériumi szintű hivatal hatáskörében van
Írország	Turisztikai, Halászati és Erdészeti Minisztérium
LATIN VADÁSZATI RENDSZER	
Franciaország	Környezetvédelmi Minisztérium Nemzeti Vadászati Hivatal
Görögország	Erdészeti Hivatal
Olaszország	Mezőgazdasági és Erdészeti Minisztérium
Portugália	Mezőgazdasági Minisztérium
Spanyolország	Mezőgazdasági, Halászati és Élelmezésügyi Minisztérium Környezetvédelmi Minisztérium
Magyarország	Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium

maguk csupán a béreltből jutnak bevételhez. Ugyanakkor a vad köztulajdonként (állami tulajdon) való kezelése az államnak a természeti kincsek, mint a nemzeti örökség részének megőrzése iránti felelősségét fejezi ki.

Finnországban a vadászklubok (társaságok) bérlik a vadászterületeket. Jelenleg mintegy 4500 vadásztársaság működik és a bérelt területek nagysága 2000 és 10 000 hektár között változik. Hasonló rendszer működik Svédországban is, ahol vadgazdálkodási egységekbe (hunting management area), mint a vadgazdálkodásra alkalmas funkcionális egységekbe fogják össze a földbirtokokat. *Ennek különösen Svédország azon részein van nagy jelentősége, ahol a birtokok rendkívül elapróztak.*

A nyugat-európai vadászati rendszerek fő szakmai problémájának vadgazdálkodási és természetvédelmi szempontból is azt tartják, hogy a *kis vadászterületeken ökológiai alapokon álló vadgazdálkodást* – amit a két legfontosabb irányelv is a vadgazdálkodás előfeltételének jelöl meg – *nem, vagy csak a kis egységek valamilyen módon való összefogásával lehet folytatni.*

Ez az oka, hogy a hagyományosan kötelező vadászati tervezést folytató országok mellett (Németország, Ausztria) több országban vadászati tervezési és ellenőrzési rendszert alakítottak ki: Franciaország, Belgium, Luxemburg, Finnország, Svédország.

Hollandiában az új vadászati törvény ezt tovább is fejlesztette és körülbelül 5000 hektár nagyságú vadgazdálkodási egységek kijelölését írja elő, amelyeken belül igen szigorú, természetvédelmi és ökológiai alapú vadgazdálkodást kell folytatni.

A vadgazdálkodás hatósági irányítása

A vadgazdálkodás és a vadászat felső szintű irányítása csaknem valamennyi európai államban a mezőgazdasági vagy a környezetvédelmi tárca feladatai közé tartozik (6. táblázat).

A vadászat mezőgazdasághoz való kapcsolódása tradicionális okokkal magyarázható. Az utóbbi időben több államban a természetvédelem egységes irányításának szükségességét felismerve, a nem közvetlenül az élelmiszer-termelést szolgáló területeket (erdészet, halászat, vadászat) a környezetvédelmi tárca hatáskörébe helyezték. Ezt a tendenciát erősítik az EU-n belül a természetvédelem elsődlegességét erősítő jogszabályok, ami a vadállomány jellegét, a vadgazdálkodás természetvédelmi funkcióit figyelembe véve mértékadónak látszik.

A vadászat irányítását a minisztériumok hatóságai végzik. A nagyobb területű államokban általában a regionális irányítás szerepe a meghatározó (Németország, Olaszország, Spanyolország). Belgiumban a regionális tagolódás a flamand és vallon elkülönülés következménye. A törvényekben és más jogszabályokban meghatározott előírásoktól az alsóbb hatóságok csak a felsőbb szintű jogszabályok biztosította keretek között térhetnek el (például vadászdíjnyek rövidítése, szigorúbb védelem).

A fegyvertartás és a vadászat gyakorlásának feltételei

Az EU tagállamaiban minden állampolgár jogosult vadászni, ha az ehhez szükséges feltételeket teljesítette. A vadászat gyakorlását a legtöbbször szigorú feltételekhez kötik (7. táblázat).

Lényegében minden tagállamban fegyvertartási engedély szükséges a vadászfegyverek tartásához. Az 1993-ban érvénybe lépett 91/477/EEC Tanácsi Irányelv a *lőfegyverek megszerzéséről és birtoklásáról* a Közösségen belül a fegyverek vásárlásának és tartásának szabályozásában jelentős harmonizációt eredményezett. Ez alapján került bevezetésre az úgynevezett „Fegyver-útlevel”.

7. TÁBLÁZAT / A VADÁSZAT GYAKORLÁSÁNAK
FELTÉTELEI AZ EU TAGÁLLAMAIBAN

Megnevezés	A	B	DK	GB	F	FIN	GR	NL	IRL	L	D	I	P	E	S	H
Fegyvertartási engedély	◆	●	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆
Vadász-engedély	◆	◆	◆	●	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆
Minimális terület	◆	◆	-	-	-	-	-	◆	-	-	◆	-	-	●	-	◆
Vadászvizsga	◆	◆	◆	◆	◆	◆	-	◆	●	◆	◆	◆	◆	◆	◆	◆
Minimális életkor (év)	16	18	16	-	16	18	18	18	-	17	16	18	18	14	-	18
Felelősség-biztosítás	◆	◆	◆	-	◆	◆	-	◆	-	◆	◆	◆	◆	◆	-	◆

◆ igen - nem ● részleges

8. TÁBLÁZAT / A VADÁSZAT IRÁNYÍTÁSÁT SEGÍTŐ
TANÁCSADÓ TESTÜLETEK AZ EU TAGORSZÁGAIBAN

Ország	Van/nincs	Elnevezése
Ausztria	?	?
Belgium	igen	Flandria: Flamand Felső Vadászati Tanács Vallónia: Vallon Vadászati Tanács
Dánia	igen	Vadászati Tanácsadó Bizottság
Egyesült Királyság	●	Természetmegőrzési Tanács
Franciaország	igen	Nemzeti Vadászati és Vadfauna Tanács
Finnország	igen	Vadászok Központi Szervezete
Görögország	igen	Görög Vadászati Liga
Hollandia	igen	Vadászati Tanács
Írország	igen	Vadászati Tanácsadó Testület
Luxemburg	igen	Legfelső Vadászati Tanács
Németország	nincs	
Olaszország	igen	Nemzeti Vadászati Technikai Bizottság
Portugália	igen	Nemzeti Vadászati Tanács
Spanyolország	igen	Vadászatanács
Svédország	igen	Svéd Vadászszövetség
Magyarország	igen	Országos Vadgazdálkodási Tanács

● vitatott a szerepe

Valamennyi országban a vadászengedély beszerzése és évenkénti megújítása szükséges a vadászat gyakorlásához (legalább az engedélyt helyettesítő bélyeg megvásárlása formájában). Az engedélyezési rendszer a vadászok nyilvántartását, ellenőrzését szolgálja, valamint az engedélyek díjai a költségvetés számára is bevételt jelentenek.

A vadászengedély megszerzését (a vadászat gyakorlását) négy tagállamban kötik minimális vadászterület meglétének igazolásához (Ausztria, Belgium Hollandia és Németország). A vadászok számának korlátozása szempontjából ez a feltétel igen hatékony, de az ezekben alkalmazott mértékek (25–300 hektár) a vadpopulációk biológiai sajátosságait figyelembe véve nem megfelelőek, ökológiai szemléletű vadgazdálkodásra alkalmatlanok.

A vadászok megfelelő elméleti és gyakorlati ismereteinek biztosításában fontos szerepe van a vadászvizsgáknak. Ezt az Unión belül a Miniszteri Tanácsnak a vadászok képzésével kapcsolatban tett ajánlása szinte kötelező erővel fogalmazza meg.

A vadászati jogszabályok megsértésének következményei

A vadászati jogszabályok megsértőit rendszerint szigorúan büntetik. A vadászati szabálysértéseknek automatikus büntetési tételei nincsenek, de bírósági döntésekben lehetőség van a vadászhoz használt eszközök elkobzására (fegyver, gépjármű stb.) és kirívó esetekben szabadságvesztés is alkalmazható (Görögország, Németország, Olaszország), amelyeket indokolt esetben alkalmaznak is.

A szabálysértések megítélésében a természetvédelmi érdekek különös súllyal esnek latba, ami azzal függ össze, hogy a Madárvédelmi irányelv és a FFH Irányelv mellékleteiben a tiltott vadászati eszközöket és módszereket tétélesen felsorolja (1–4. melléklet).

Az EU államaiban a *kereskedelmi célú vadászás megakadályozásának fontos eszköze az élő és lőtt vad kereskedelmének szigorú szabályozása*, amit a két fent hivatkozott tanácsi irányelv szintén szabályoz (kereskedelem az elfogással és elejtéssel azonos megítélés alá esik). Friss vad általában csak a vadászidény kezdetétől a végét követő néhány napig hozható forgalomba. Külön szabályozzák a tenyésztett vad kereskedelmét, de az eredetet ilyen esetben is igazolni kell. A rendelkezések a felhasználókra is vonatkoznak (éttermek, szállodák stb.), amelyek tilalmi időben jogi következmények nélkül nem vásárolhatnak nem törvényes eredetű vadat.

Vadászati tanácsadó testületek

Németország kivételével valamennyi EU-tagállamban van hivatalos, a vadászati kérdésekben illetékes tanácsadó testület, melyek feladatait és tagjainak összetételét a vadászati törvény határozza meg (8. táblázat).

A tanácsadó testületek szerepe, hogy az érintett szervezetek képviselői a vadgazdálkodást és vadászatot befolyásoló elvi és gyakorlati kérdésekben véleményeket mondjanak, javaslatokat tegyenek és így támogassák a felelős miniszter, illetve hatóság döntéseit. Noha a különböző érdekcsoportok lobbizását ez sem szünteti meg, az érdekek hivatalos kifejezésére és figyelembevételére mindenképpen lehetőséget ad.

A VADÁSZAT MEGÍTÉLÉSE ÉS A VADÁSZATOT KÖZVETLENÜL ÉRINTŐ JOGSZABÁLYOK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A vadászat megítélése

A vadászatot az EU országaiban a társadalom többsége a rekreáció egy formájának tekinti, amelynek társadalmi támogatottsága csökken. A kedvezőtlen ítéletben nem kis szerepe van azoknak az évtizedes médiakampányoknak, amelyet különböző állatvédő és protekcionista természetvédő csoportok általában az állatok használata/hasznosítása, és ezen belül a vadászat ellen folytatnak. Ez a propaganda igen nagy teret nyert a városi lakosság körében, mivel az urbanizált környezetben élő emberek többségének közvetlen tapasztalatai nincsenek e tárgyban – ugyanakkor a vidéki, rurális közösségekben a vadászat népszerűsége továbbra is nagy.

A vadászat elleni támadások fókuszában a vadászat mint „brutális sport” megbélyegzése áll. Emellett a vadászok nem megfelelő ismeretei, a képzettségének hiánya, a vadászat vadállományra gyakorolt zavarása szintén érvként szerepel. E csoportok és vélemények társadalmi hatékonyságát jelzi, a vadászat megítéléséről az *Európai Tanács Parlamenti Közgyűlése* határozatot is hozott, amelyet a *Miniszterek Tanácsának ajánlása* a vadászvizsga tananyagaira és a vadászok viselkedési szabályaira vonatkozóan egészít ki.

Az Európai Tanács Parlamenti Közgyűlésének határozata bevezetőjében megállapítja, hogy a vadászat társadalmi megítélése jelentősen romlott, aminek részben érzelmi, részben pedig a vadászok egy részének nem megfelelő képzettsége és viselkedése miatt valós alapja is van. A határozat kimondja, hogy a környezeti változások a vadászható és nem vadászható faunára és élőhelyére káros hatást gyakoroltak és meggyőződését fejezi ki, hogy a vadászatnak konzervációs szerepe is

lehet, és helyenként gazdasági jelentősége is van. A vadászat a környezet védelméhez is hozzájárulhat a fajok közti megfelelő egyensúly kialakításával, egyes fajok túlnépesedésének megelőzésével, amivel a leromlást, a betegségek terjedését és a növényzet károsítását is meg lehet előzni. Mindezeket figyelembe véve a tagországok kormányainak javasolja:

- tegyenek intézkedéseket, hogy a vadászok jobban képzettek és informáltak legyenek;
- agrárpolitikáikat – különösen, hogy a mezőgazdasági túltermelés állandó gond – úgy orientálják, hogy az a vad növény- és állatvilág számára jobb életfeltételeket biztosítson (sövények, tavak, erdőfoltok létesítése), ezáltal egyes térségekben a farmerek számára több bevételt biztosíthatnak a vadászból és a turizmusból;
- segítsék elő a vadászok, farmerek, erdészek, természetjárók és környezetvédők közti párbeszédet, és az együttműködésükből származó előnyöket;
- járuljanak hozzá ahhoz, hogy a közvélemény jobban megértse a vadászat alapvető szerepét és egyes vidéki térségek gazdaságában betöltött fontos szerepét.

79/409/EEC Tanácsi Irányelv a vadmadarak védelméről

Az Európában élő madárfajok többségének létszámcsökkenése és jelentős részük veszélyeztetettsége miatt a Madárvédelmi irányelv megszületésének fő oka és célja a madarak és élőhelyeik megfelelő védelmének biztosítása volt. A direktívának tartalmi szempontból igen fontos jellemzője, hogy a fajvédelmen túlélve, az élőhelyek védelmét is azonos súllyal kezeli – mivel bebizonyosodott, hogy az egy-egy faj számára különböző életfázisaiban szükséges élőhelyek védelme nélkül eredményes, hosszú távon sikeres konzervációt nem lehet folytatni. Az irányelv a madarak konzervációja érdekében elrendeli védett területek kijelölését.

A madárpopulációk csökkenésében nagy szerepe van az emberi tevékenységeknek, így az élőhelyek elpusztításának, a környezet szennyezésének, a madarak befogásának és vadászatának, valamint a velük való kereskedelemnek. Ezért a tanácsi irányelv célja, hogy az európai népek örökségét képező *madárvilágot, mint természeti erőforrást megőrizzék*, amihez élőhelyeik védelme, fenntartása és helyreállítása is szükséges.

Mivel a kereskedelem az egyik legfontosabb veszélyeztető tényező, ezért a tanácsi irányelv védelmi célú előírásaitól eltérni csak abban a nagyon korlátozott körben lehet, mely esetben az adott fajok biológiai helyzetét megengedi a hasznosítást, ezen belül a vadászatot. A hasznosítás előbbi feltételek melletti engedélyezésén túl azonban szigorúan meghatározza azokat a módszereket, amelyek nem alkalmazhatók, különös tekintettel a nem szelektív tömeges módszerekre.

Az irányelv hangsúlyozza, hogy *a vadászatnak a bölcs hasznosítás és az ökológiailag kiegyensúlyozott szabályozás alapelveit kell követnie*. A tagállamok a tanácsi irányelv védelmi előírásaitól közegészségügyi és közbiztonsági érdekből, légbiztonsági érdekből, súlyos kártétel megakadályozása, valamint a növény- és állatvilág védelme érdekében térhetnek el.

Annak érdekében, hogy a tanácsi irányelv előírásaitól való eltérések ne meheessenek a madárvédelmi célok rovására, az Európai Bizottságot megbízza a rendszeres és részletes kontroll végrehajtásával. A tanácsi irányelv ugyancsak kitér a kutatások szükségességére, a kutatásoknak a megvalósítás során elért eredmények monitorozásában betöltött szerepére, és ezeket figyelembe véve kitüntetett kutatási területekre is javaslatot tesz.

A tanácsi irányelv egyes mellékletei a következő kérdéseket szabályozzák:

I. Melléklet: A szigorú védelmet, beleértve az élőhelyekét is, kívánó fajok. Ezek esetében semmilyen hasznosítás, zavarás nem történhet.

II. Melléklet: A Közösség egészében az egyes államok nemzeti előírásait figyelembe véve vadászható fajok.

III. Melléklet: A III/1. részben felsorolt fajok hasznosítását, az élő vagy holt egyedeikkel, vagy azokból készült termékekkel való kereskedelmet nem kell tiltani, amennyiben legális módon kerültek elejtésre. A III/2. részben felsorolt fajoknál az Európai Bizottsággal való konzultációt követően a legális módon elejtett vagy elfogott madarakkal való kereskedelem engedélyezhető.

IV. Melléklet: A vadászatot és elfogást tiltott eszközei, valamint a vadászathoz nem használható közlekedési eszközök.

V. Melléklet: A támogatásra javasolt kutatási témakörök.

92/43/EEC Tanácsi Irányelv a természetes élőhelyek és a vad flóra és fauna konzervációjáról (FFH direktíva)

Az FFH direktíva lényegében a Madárvédelmi direktívának a teljes vad élővilágra való kiterjesztését szolgálja a Közösségben. Az irányelv pontosan definiálja a jogszabályban használt egyes fogalmakat és kifejezéseket (például konzerváció, természetes élőhely, közösségi jelentőségű terület, elsőbbséget élvező élőhely, elsőbbséget élvező faj, konzervációs helyzet, a Közösség számára fontos faj, a Közösség számára fontos élőhely).

A tanácsi irányelv fő célja az európai területeken a természetes élőhelyek, valamint a növény- és állatvilág biodiverzitásának biztosításához való hozzájárulás a Tagállamok területén. Rendelkezései értelmében olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek a közösségi jelentőségű természetes élőhelyeken, és a vad flóra és fauna fajai számára a kedvező konzervációs helyzet fenntartását vagy helyreállítását biztosítják. Az irányelv értelmében hozott intézkedéseknek tekintetbe kell venniük a gazdasági, szociális és kulturális követelményeket és a területi és helyi sajátosságokat is.

A speciális konzervációs területekből egy koherens európai ökológiai hálózatot kell létrehozni *Natura 2000* elnevezéssel, amelynek magába kell foglalnia azokat a védelmi területeket is, amelyeket a tagállamok a Madárvédelmi direktíva alapján jelöltek ki. Ezt követően részletesen szabályozzák azokat a szempontokat, lépéseket és határidőket, amelyeket a *Natura 2000* létrehozása során a tagországoknak követniük kell. A tagállamoknak ezekre a védett területekre kezelési terveket kell készíteniük és ilyen területeket csak különleges esetben vonhatnak ki a védelem alól.

Az FFH irányelv részletesen foglalkozik a finanszírozás, különösen pedig a közösségi társfinanszírozás eszközeivel, az ezekhez igénybe vehető források felhasználási lehetőségeivel és mértékével.

Az állat- és növényfajok védelmére vonatkozó cikkelyekben a tanácsi irányelv lényegében kiterjeszti a Madárvédelmi irányelv rendelkezéseit, és ezzel azt más állatokra és növényekre is értelmezték. A védelem eredményeinek nyomonkövetésére rendszeres monitorozás kialakítást rendel el.

Az irányelv az állat- és növényfajok hasznosítását negatívan közelíti meg, mivel azt határozza meg, hogy *valamely hasznosítható faj helyzetének kedvezőtlen megváltozásakor milyen tiltó intézkedéseket kell bevezetni*. A hasznosításhoz/vadászathoz alkalmazható eszközökre vonatkozóan többször kihangsúlyozza a nem szelektív és a tömeges eszközre vonatkozó tiltást.

A védett fajok esetleges elfogását, elejtését a Madárvédelmi direktívához hasonló szükségfeltételekhez köti (állat- és növényvilág védelme és az élőhelyek megőrzése érdekében; súlyos károk megelőzésére, főként természetben, állatállományban, erdőkben, halászatban és vizekben vagy más tulajdonokban; közegészségügyi és közbiztonsági érdekből, vagy más kiemelkedően fontos közérdekből, beleértve a szociális vagy gazdasági érdekeket és alapvető fontosságú kedvező környezeti hatásokat).

A tanácsi irányelv részletesen rendelkezik az információs rendszerről és felszólítja a tagországokat a megvalósításhoz szükséges kutatások támogatására. *A tanácsi irányelv önálló cikkelyben foglalkozik az őshonos fajok visszatelepítésével és a nem honos fajok betelepítésével, vala-*

mint az ilyen tevékenységek során elvégzendő előzetes vizsgálatok, illetve későbbi nyomkövetés szükségességével.

A tanácsi irányelv egyes mellékletei a következőket szabályozzák:

- *I. Melléklet:* Közösségi fontosságú természetes élőhelyek típusai, amelyek megőrzése speciális konzervációs területek kijelölését kívánja.
- *II. Melléklet:* Közösségi fontosságú állat- és növényfajok, amelyek megőrzése speciális konzervációs területek kijelölését teszi szükségessé.
- *III. Melléklet:* Kritériumok azoknak az alkalmas helyeknek a kiválasztására, amelyek közösségi jelentőségüként azonosíthatók és speciális konzervációs területek jelölhetők ki.
- *IV. Melléklet:* A szigorú védelmet igénylő közösségi fontosságú állat- és növényfajok jegyzéke.
- *V. Melléklet:* Közösségi fontosságú állat- és növényfajok, melyek szabad területről való kivétele és hasznosítása gazdálkodási intézkedések tárgya lehet.
- *VI. Melléklet:* Az elfogás, az elejtés és a szállítás tiltott módszerei és eszközei az emlősökre és halakra vonatkozóan.

A VADGAZDÁLKODÁS FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI AZ EURÓPAI UNIÓHOZ VALÓ CSATLAKOZÁS SORÁN

Az EU természetvédelmi jogszabályainak alkalmazásával kapcsolatban a vadgazdálkodásban és a vadászatban várható hatások

Az EU közös vadászati-vadgazdálkodási politikával nem rendelkezik, de több irányelv vagy rendelet közvetlenül, és a Közös Agrárpolitika (CAP) egyes részei közvetve, hatnak a vadászat szabályozására, gazdálkodási és természeti környezetére.

A joganyag fő jellemzője és célja az egyes vadfajok, élőhelyek védelme, esetleg repatriálása/helyreállítása, a biodiverzitás fenntartása, az állatoknak okozott szenvedések minimalizálása vagy megszüntetése. Ezért a vadászatot közvetlenül érintő EU-irányelvek, a vadgazdálkodás szempontjából erősen korlátozóak. Általában szorosan kapcsolódnak olyan kormányzati szintű, nemzetközi egyezményekhez, amelyeket hazánk is elfogadott és a vadászatot szabályozó törvényekbe már be is épített, sőt esetenként az EU-ban érvényes szabályozásnál szigorúbban határozott meg.

Igy míg a *Ramsari Egyezmény* a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek védelméről, nem tiltja az adott területen folyó hagyományos gazdálkodási formákat (vadászat vagy halászat), addig a hazai célok között a teljes zavartalanság biztosítása szerepel és a védett, állami tulajdonban lévő területeken ezt meg is valósítják (Fertő-tó, Bodrogló, Hortobágy). Jelenleg 400 000 hektár olyan védett terület van az országban, amelyen a vadászatot részben vagy teljesen korlátozták. Ezek a viszonylag nagy területeket érintő védelmi intézkedések azonban – közvetve – a környező vadgazdálkodók számára is kedvezőek, hiszen az állomány növekedése a gazdálkodásban hasznosítható területeken is jelentkezik.

Napjainkban egyre nagyobb szerepet kap a térségi szinten gondolkodó, cselekvő (aktív) természetvédelem – vizes élőhelyek fejlesztése, természetközeli gyepek visszaállítása –, amely keretében a hivatalos természetvédelem a vadgazdálkodók számára is példaértékű fejlesztéseket hajthat végre. Ez természetesen fordítva is igaz: a hasznosítható vadállomány védelme érdekében végzett beavatkozások – a vadgazdálkodó által végzett élőhelyfejlesztés, vadászati „önkorlátozások” – a védett fajokra is pozitívan hatnak, és ez a vadászat utóbbi években erősen romló presztízsét is növelheti.

A CAP és a vadgazdálkodás viszonya

Bár a CAP nem tartalmaz közvetlenül a vadgazdálkodásra vonatkozó szabályozást, de alapvető céljai, így a környezeti terhelés csökkentése, a biodiverzitás fenntartása vagy növelése, a külterjes természeti rendszerek támogatása, ágazatonként és összeségében is kedvező környezeti feltételeket teremtenek a vadgazdálkodás számára. Különösen igaz ez azért, mert az alapvetően természet- és környezetvédelmi szempontok mögött a belső piac védelme és szabályozása, a túltermelés visszaszorítása húzódik meg. Ugyanakkor a legtöbb esetben *a vadgazdálkodásból, turizmusból származó többlet termelési/bevételi lehetőségeket nem korlátozzák sem kvótákkal, sem egyéb elvonásokkal.*

A legfontosabb cél a környezetbarát mező- és erdőgazdálkodásra való törekvés, amelyekhez a legkülönbözőző eszközöket alkalmazzák, mint például tradicionális termék, környezetvédelmi díjak, gazdaképzés, kutatás. Egyes becslések szerint a mezőgazdasági programok közel egyharmada irányul olyan megoldásokra (külterjes termelés, környezet-mezőgazdaság kapcsolatrendszer stb.), amelyek kedvezőek lehetnek a vadgazdálkodás számára is.

A CAP és az ahhoz kapcsolódó eszköz- és támogatási rendszer számos olyan elemet tartalmaz, amely a vadgazdálkodás számára kedvező. Várakozásaink szerint a vadgazdálkodás szempontjából a csatlakozástól következő elemek révén várható hatás:

- A hozzáférhető források a megfelelő elemek megválasztásával közvetlenül vagy közvetve a vadgazdálkodásba forgatható tőke nagyságát növelik.
- A várhatóan bekövetkező élőhelyi változások rövid és középtávon a vadállományok növekedését okozhatják.
- A vadállomány hasznosításából származó hozam/bevétel nem esik korlátozások/elvonások alá.

- A támogatásokhoz való hozzáférési lehetőséget megkönnyíti, hogy a vadászati jog hazánkban is a földtulajdonhoz kapcsolódik (megegyező tulajdonosi kör). Ez a vadászati jog saját joga vagy bérbeadásával való hasznosítása szempontjából is hatással lehet a földtulajdonosi közösségek döntéseire és a vadászati jog hasznosítását felértékelheti. A kieső mezőgazdasági hozam helyét részben betöltő vadgazdálkodási bevételek ugyanahhoz a tulajdonosi körhöz kapcsolódnak.
- A várható hatások olyan vadfajok létszámára hathatnak kedvezően (mezei nyúl, gímszarvas, vaddisznó), amelyek vadászata jól eladható az európai vadászati piacokon, illetve a nyúl és a szarvas esetében élővad exportra is rendszeres érdeklődés van.

A vadgazdálkodás környezetére legközvetlenebbül és legnagyobb mértékben a különböző parlagos-ugarolások (apróvad), illetve az erdőgazdálkodás támogatása (nagyvad), mint az erdőterületek növelése, a természetserű erdőgazdálkodás őshonos fajakkal stb. hatnak. A mező- és erdőgazdálkodás gyakorlatában várható szemléletváltás és támogatások lehetséges hatásait egyelőre csak feltételezni-becsülni tudjuk.

A CAP-ban rejlő vadgazdálkodási fejlesztési lehetőségek

A VADGAZDÁLKODÁS SZÁMÁRA A TERMELÉSBEN NEM TARTHATÓ FÖLDEK TERÜLETNÖVEKEDÉST BIZTOSÍTANAK

A CAP egyik legfontosabb célja az EU mezőgazdasági piacának szabályozása a termelés visszafogását ösztönző kvótarendszerek és a termőföld termelésből való kivonása révén. Az ehhez való alkalmazkodás következtében várható, hogy többek között felgyorsul a termőföldek - elsősorban a nem gazdaságosan művelhető területek - termelésből való kivonása, illetve, hogy támogatni fogják a rövidebb (1-2 éves) és a hosszabb távú parlag- vagy ugargazdálkodást. A gazdaságosan nem művelhető területeken támogatni fogják az erdőtelepítést és várhatóan ezeken a területeken versenyképes gazdálkodási formát jelentenek majd a vadgazdálkodási célú zártkertek (szarvasfarmok, dámos- és vaddisznós kertek) is.

A felkészülés hazánkban is megkezdődött, első lépésként a gazdaságosan nem művelhető területeken. Ezt támogatja ugyanis a védett területek felvásárlása, az „Álföld területfejlesztési, tájvédelmi és tájhasznosítási feladatairól” szóló 2042/1994. (V. 9.) Kormányhatározat, a Természet védelméről szóló törvény, amely többek között az ökológia zöldfolyosók és az érzékeny természeti területek kialakításáról, valamint fenntartásáról kíván gondoskodni. Ezek együttesen egy jobb környezeti feléltelrendszer kialakulását eredményezik, amelynek potenciális hasznosítója a természetvédelem mellett a magyar vadgazdálkodás lehet. A vadgazdálkodás számára pozitív hatások a következők lehetnek:

- A vadgazdálkodásban hasznosítható földterületek növekedése.
- Kedvezőbb környezeti (élőhelyi) feltételrendszer.
- A kedvező élőhelyeket adó társulások összekapcsolása révén (zöld folyosók), a vadállomány számára fontos mozaikos térszerkezet kialakulása.
- Egyes fajok állomány és/vagy elterjedési terület növekedése.
- A fenntartható hasznosítható vadmenyiség növekedése.

A TÁMOGATÁSI RENDSZER KEDVEZ A VADGAZDÁLKODÁSI CÉLÚ ÉLŐHELYFEJLESZTÉSEKNEK

Az EU mezőgazdasági támogatási rendszerének öt alappillére van, mely támogatási formái közül a vadgazdálkodásra közvetlenül a termelői árak növelését és/vagy szintentartását célzó eljárások, továbbá a közvetlen jövedelem támogatások hathatnak, elsődlegesen a kicsi üzemi méretnél vagy kedvezőtlen természeti adottságoknál alkalmazva.

Különösen fontosak lehetnek, mert amíg a közösségi intervenció és exporttámogatás szerepe csökken, addig a kínálat/termelés korlátozása – ezen belül a külterjes vagy a biotermelésre való átállás, a nem élelmiszer célú termelés szerepe növekszik. Ausztriában például az elmúlt években 350 000 hektárral nőtt az ellenőrzött biogazdálkodásban részt vevő területek nagysága. Magyarországon az elkövetkező években hasonló nagyságú „bioterületek” alakulhatnak ki.

Az apróvadfajok globális csökkenésének fő oka az intenzív mezőgazdasági termelésre jellemző kemizálás volt. Ezért minden olyan változástól, amely ezek szerepét csökkenti, az apróvadfajok számára pozitív változások várhatók – amelyek a vadgazdálkodás oldaláról tett beavatkozásokkal használhatók ki.

Az ugargazdálkodás támogatása során megkülönböztetnek 1 éves fekete ugart, ahol a földet művelik, de semmilyen növénytermesztés nem történik (klasszikus nyomásos gazdálkodási forma), valamint a rugalmas és hosszú távú ugargazdálkodást, ahol általában valamely vad- vagy védett faj számára kedvező összetételű növénykultúrát termesztnek. Az ugaroltatás támogatását összekötik az általános környezetvédelmi koncepcióval és a mezei élőhelyek javításával:

- általában a termőterületek 10%-a lehet ugar;
- az ugarterület sem készpénzben, sem természetbeni hasznot nem hozhat a gazdának;
- kivétel, ha ez a haszon vadgazdálkodási vagy természetvédelmi jellegű.

Annak érdekében, hogy az ilyen területeken termesztett növények, bújtatva se hozhassanak mezőgazdasági hasznot, az alkalmazott technológiát és növényfajokat is meghatározzák. Így egy adott faj érdekének megfelelő habitatok kialakíthatók, de feltétel, hogy a keverék betakaríthatatlan legyen.

Külön figyelmet fordítanak a környezetvédelmi támogatásokra, ezen belül a Környezetileg Érzékeny Területek (ESA) kialakítására. E rendszer kialakítására első ízben 796/85 számú EC irány-

elv utal. A részletes célok és a támogatáshoz jutás feltétel rendszerek a 2328/91 EC irányelv szerint a következők:

- Alapvető célja biztosítani a természetes élőhelyek védelmével összhangban álló, a gazdálkodók bevételeinek megőrzését segítő mezőgazdasági gyakorlat bevezetését vagy fenntartását. Azokat a gazdálkodókat, akik vállalják az ESA előírásait, díjazni kell. *Elő kívánják segíteni*: olyan mezőgazdasági módszerek alkalmazását, amelyek egyaránt csökkentik a környezetszennyezést és a termelést, a jobb piaci egyensúly érdekében is; extenzív növénytermesztés és állattenyésztés kialakítása, szántókból extenzív gyepek létesítése; a környezet, a vidék, a táj, a természeti erőforrások, a talaj és a genetikai sokféleség megőrzésével és javításával összhangban álló mezőgazdasági földhasználat; elhagyott mezőgazdasági és erdőterületek fenntartása; mezőgazdasági területek környezetvédelmi megfontolásból való felhagyása; a farmerek továbbképzése az új szemléletű gazdálkodási formákról; a földek közösségi és pihenési célú kezelése.
- Azok a farmerek kaphatnak támogatást, akik vállalják, hogy: lényegesen csökkentik a műtrágya- és növényvédőszer-felhasználást; extenzív módon gazdálkodnak, szántóikból extenzív gyepek lesznek; ha már eddig hasonlóan gazdálkodtak, akkor fenntartják azt; csökkentik a legeltetett állatállomány sűrűségét; veszélyeztetett helyi állatfajta tenyésztenek, a tájjelleggel és a tájképi értékek fenntartásával kapcsolatos gyakorlatot folytatnak; legalább húsz évre felhagynak a műveléssel biotóp rezervátumok, természetvédelmi területek létesítése vagy hidrológiai rendszerek védelme érdekében; kezelik a közösségi célokat szolgáló területeket.

Ezek vadgazdálkodási célú élőhelyfejlesztéseknek, különösen, ha azok:

- korábban mezőgazdasági termelésre használt területek és
- a mezőgazdasági haszonnyerés megszüntetésével vagy csökkentésével történnek és/vagy
- a különösen támogatott gazdálkodási formákhoz tartoznak

jelentős lehetőségeket teremtenek és a vadászati piacon eladható vad mennyiségét és az ehhez kapcsolódó szolgáltatásokból származó, a vidéki térségben keletkező jövedelmet jelentősen növelhetik.

A VADGAZDÁLKODÁS/VADÁSZAT VERSENYKÉPES FÖLDHASZNÁLATI ÉS TURISZTIKAI LEHETŐSÉGET JELENT

A mezőgazdasági termelésben nem tartható területeken a vadászat és a *vadászati turizmus* jelentős bevételi forrásokat jelenthet. Számos európai tapasztalat bizonyítja, hogy természetszerű erdőgazdálkodás és az ahhoz kapcsolódó vadgazdálkodás bevételei és nyereség szintje meghaladja az adott területen korábban végzett mezőgazdasági termelés eredményességét. Skóciában például terjed a földbirtokosok által létrehozott erdő- és vadgazdasági rendszer, amely egy korábban legeltetéses állattenyésztéssel hasznosított területeken vadgazdálkodási és ökoturisztikai hasznosítással jelentős bevételekhez jutnak. Az ilyen rendszerek arra is példát nyújtanak, hogy a természetmegőrzés és a földhasználat célja *megfelelő megközelítéssel* gazdaságilag is eredményesen kombinálható.

Magyarország vadgazdálkodási bevételeinek jelentős részét a külföldi és a hazai bérvadászok adják. A vendégkör elsősorban az EU tagországaiból érkezik. A vadásztatáshoz kapcsolódó szolgáltatások (szállás, ellátás) folyamatosan fejlődnek, de további fejlesztést is kívánnak. A szolgáltatások szerepének felértékelődése azért is fontos, mert a jelenlegi jó piaci megítélés elsősorban a jelentős mértékben a korábban felduzzadt vadállománynak köszönhető. Így vált lehetővé ugyanis az, hogy a külföldről érkezett vadászvendég viszonylag rövid idő alatt, nagy biztonsággal ejthette el az általa kívánt számú és minőségű vadat. A kilencvenes évek elejétől, a vadállomány csökkenésével azonban egyre nagyobb szerepre tesz szert a színvonalas kiszolgálás. A hosszabb ideig tartó, de kedvező kikapcsolódást jelentő vadászathoz kevesebb, de minőségi vadászművelet is kapcsolódhat.

A vadásztatáshoz kapcsolódó szolgáltatások jól harmonizálhatók az egyre fontosabbá váló falusi és ökoturizmussal. A bevételi lehetőségek fontosságát az adja, hogy az érintett területeken élő népesség – az ebben rejlő bevételi forrásokat kihasználva – nem válik függővé a különböző támogatási rendszerektől (ennek következménye végső soron az elvándorlás/elnéptelenedés lenne), hanem azokat mint forrást tudná felhasználni a hosszú távú tartamos hasznosítás érdekében. A vadászat mint turisztikai forma önmagában az esetek nagy részében feltételezhetően nem képes jelentős népességet eltartani, de a vadászati turizmushoz kiépített infrastruktúra (például vadászházak) más turisztikai célokra az év más részeiben kiválóan hasznosítható.

Ehhez azonban az érintett ágazatok (vadgazdálkodás, természetvédelem, idegenforgalom) együttes, egymás érdekeit figyelembe vevő, a kölcsönös előnyökön alapuló fellépése szükséges.

DR. CSÁNYI SÁNDOR

A VADÁSZOK BORÁSZZA

Debreczeni Pál bizvást tarthatna igényt a vadászok borásza címre. Debreczeninek hívják, pedig valójában szegedi. A nagy alföldi városban nőtt föl, dolgozott vezető építőipari, majd tanácsi beosztásban, végül lett saját, jólmenő cége. Itt lett vadász: 1979-ben a szegedi Széchenyi Vt. tagja. 1989-ben ő kezdeményezte a Szegedért Alapítvány létrehozását, mely tíz éve támogat művészeket, tudósokat, egyetemistákat, civil kezdeményezéseket, és díjazza a város legjobbjait.

Ez év nyaráig az alföldi nagyvárosban élt és vezetett sikeres céget, mely mára piacvezető a háztartási tisztasági cikkek piacán. Azonban nem elégedett meg ezzel. A 80-as években Baranyába vetődött vadászni, s addig-addig járt oda, míg rabul ejtette a táj, s egy lehetőség: a korszerű, világszínvonalú szőlőtermesztés és borászat lehetősége. Az alapoktól kezdett fölépíteni egy új céget: földet vásárolt, szőlőt telepített, pincészetet hozott létre. A cég a keresztségben Villány középkori nevét kapta: Vylyan lett. Ma a márkanév már oly jól cseng a hazai boros szakmában, mint egy szépen metszett kristálypohár.

Nem csoda, hisz mintaként Debreczeni Pál feleségével, Mónikával beutazta a fél világot. A

leghíresebb bortermelő vidékeken, Olaszországban, Dél-Afrikában, az USA-ban jártak, valamint a franciaországi Bordeaux-ban és Burgundiában. Törekvéseik hamar sikert arattak: 1994-es Kékoportójuk Bordeaux-ban, a vörösbor bölcsőjénél nyert aranyérmeket, 1995-ös Pinot Noirjuk pedig Olaszországban Gran Menzionét.

Az idei vadásznapiakon – egyedüli pincészetként – a Vylyan két első díjat is begyűjtött. Ismét a Pinor Noir – ezúttal az 1997-es – az őz kategóriában nyert, az 1995-ös Cabernet Sauvignont pedig a vaddisznóhúshoz találták legjobbnak a borbírák.

Persze talán nem véletlen, hogy a sok nagy nevű cég előtt egy olyan ember borai nyertek, aki maga is nap mint nap vadászik, vadászok között forog. Mintha ebből szellemből is szorult volna valami a nevezetes palackokba.

Debreczeni Pál 1994 óta a Tenkesi Kittenberger Vt. rendes tagja. Idén nyáron családjával a szőlőbirtokra, Kisharsányba költözött, azóta szegedi cégét távirányítja. Irodájának ablaka a szőlősorokra néz. A parcella szélén már a vadászterület kezdődik. A társaság nemrég elnökévé választotta.

Az idei hosszú, napos ős kivételes minőségű fűrtöket érlelt a villányi borvidéken. A cabernet-t október közepén 21-22 cukorfokkal, teljesen egészségesen szüretelték.

- A borászat ma már kémia - vallja Debreczeniné Mónika, aki a Vylyan marketing ügyeit intézi, és kitűnően ért a borhoz. - A hőmérséklet pontos beállításával, enzimekkel szabályozunk minden folyamatot. Ugyanakkor a korszerű borászat természetes anyagokkal dolgozik. A szőlőt minél kíméletesebben dolgozzuk föl, nem szivattyúzzuk ide-oda, az átféjtésnél legtöbbször a gravitációt használjuk, a törkölyt csak egyszer préseljük ki, akkor sem túl nagy nyomáson...

- ...és már mehet is ki, a területre - veszi viszsza a szót a férj. - Idén az összes törkölyt odaadtam a vadásztársaságnak. Megetetjük a szőrókon.

A kiváló minőségű vadállománynak az volna a titka, hogy kiváló minőségű szőlővel etetjük?

- Nem ilyen egyszerű a dolog, de azért a sok édes törköly biztosan jól jön nekik - mosolyog a gazda. - Mindenesetre csak úgy megyünk valamire, ha mindenki hozzájárul valamivel a vadállomány és a terület fejlesztéséhez. Én is azért tettem ezt a fölajánlást, hogy a tagtársaimnak példát mutassak.

No és a borászati példa?

- Mi nagyüzemi technológiával dolgozunk. Másik cégem hasznából és bankkölcsönökből óriási beruházással világszínvonalú borászatot

fejlesztettem ki. Egy francia borász is segíti a munkánkat, nemzetközi kiállításokra járunk. Ez más léptékű vállalkozás, mint azé a vadásztársamé, aki néhány száz négyszögöl gazdája. De egyvalamiben közösek vagyunk: mindketünknek a minőségre kell törekednünk. Olyan bort kell termelnünk, amit mi jóízűen iszunk, és bátran megkínáljuk vele a barátainkat. Vadásztársaimnak szívesen adok tanácsokat, s garantálom, ha megfogadják, jobb boruk lesz. Az életben a finomságos dolgokat kell keresni.

Debreczeni Pál a vadászatban elfogyasztott már néhány finomságot. Minden évben részt vesz néhány nagy terítékű fácánvadászaton, nagyszabású kacsázáson. 1994-ben saját tenkesi területén külföldi árjegyék alapján lőtt egy aranyérmes dámbikát. Az agancs 4,95 kilogrammot nyom, pontértéke 211,61, 13 évesnek bírálták. Szeretne még lőni egy kapitális őzbakot és egy igazán nagy gimbikát. Persze hivatalosan, megfizetve az árát.

Afrikában is megfordult már egy namíbiai vadászaton, de tervezi, hogy egyszer elmegy egy olyan országba, ahol oroszlánt és bivalybikát is lehet.

Debreczeni Pál a legjobb bort igyekszik tenni a fogyasztók, köztük a vadászok asztalára. És a legjobbat akarja elvenni a vadászat terített asztaláról is.

(márok)

MAGYAR TRÓFEÁK A VILÁGRANGLISTÁN

AZ 1999. OKTÓBER 1. ÁLLAPOT SZERINT

Összeállította: Bognár Gábor

GÍMSZARVAS AGANCSOK VILÁGRANGLISTÁJA (1999. 10. 28.)

Rang-sor	Elejtés éve	Elejtés helye	Ország	Elejtő neve	Súly (kg)	Pontszám
1.	1988	Silistri	BG	Ch. Ivanov	16,20	273,60
2.	1997	Rev. Sonnshien	A	W. Phyr	13,32	272,57
3.	1986	Karapancsa	H	J. Bleier	14,50	271,00
4.	1988	Baicik	BG	G. Drasal	18,10	270,44
5.	1989	Iri Chisar	BG	S. Kovacki	17,20	269,94
6.	1981	Pusztakovácsi	H	W. Petznik	14,00	269,89
7.	1983	Iri Chisar	BG	T. Zsivkov	14,80	263,28
8.	1992	Márki	H	D. Boetticher	13,70	261,29
9.	1980	Vrancea	RO	N. Ceausescu	15,11	261,25
10.	1994	Imbau	A	F. Habsburg	15,50	261,07
11.	1992	Noszlop	H	F. Söfje	11,68	260,02
12.	1984	Iskar	BG	P. Kubadinski	14,90	257,32
13.	1978	Iri Chisar	BG	T. Zsivkov	14,66	256,78
14.	1994	Gelse	H	J. Bítzinger	13,37	256,78
15.	1989	22 Glodeni	RO	M. Brateanu	13,52	255,95
16.	1982	Iri Chisar	BG	T. Zsivkov	13,15	255,12
17.	1983	Ludogorie	BG	P. Kubadinski	14,68	254,95
18.	1983	Iri Chisar	BG	Anonymus	13,70	254,54
19.	1985	Nagykanizsa	H	W. Zeitelhack	12,30	253,95
20.	1975	Iri Chisar	BG	T. Zsivkov	14,99	253,62
21.	1984	Kalinyingrád	RU	V. Zazecskis	13,77	253,31
22.	1972	Lenti	H	P. Riegel	13,40	252,98
23.	1984	Ivánc	H	W. Zimmermann	12,62	252,62
24.	1993	Lábod	H	T. Helsig	13,51	252,52
25.	1978	Wally	PL	P. Miniuk	14,16	252,00
26.	1978	Karakuz	BG	T. Colov	12,04	251,98
27.	1970	Lenti	H	M. Schuster	12,45	251,83
28.	1980	Stara Planina	BG	P. Kubadinski	13,10	251,68
29.	1986	Iri Chisar	BG	T. Zsivkov	12,75	251,59
30.	1986	Duvenstedt	D	Fallwild	11,38	250,79
31.	1984	Tragöss	A	W. Allinger	12,78	250,24
32.	1968	Garnás	H	E. Schausberger	12,57	250,22
33.	1980	Iri Chisar	BG	T. Zsivkov	11,36	250,06
34.	1980	Ludogorie	BG	P. Kubadinski	11,69	250,02
35.	1986	Iri Chisar	BG	S. Cakarov	12,90	249,83
36.	1990	Bojnice	SK	M. Grezo	12,40	249,30
37.	1946	Kazuk	YU	D. Stefanovic	11,00	248,55
38.	1986	Iri Chisar	BG	S. Cakarov	12,15	248,24
39.	1991	Lábod	H	R. Neumann	12,45	248,16
40.	1981	Seslav	BG	A. Doncev	13,02	248,04
41.	1972	Pleisor Arges	RO	G. Zimmermann	?	247,99
42.	1986	Tatinec	SI	D. Kosir	11,10	247,85
43.	1983	S. Brjag	BG	I. Erbakanov	9,86	247,68
44.	1969	Ukrajna	UA	I. Pehno	11,88	247,56
45.	1968	Zurasz	EE	V. Szeja	10,00	247,19
46.	1963	Szentegát	H	F. Ohlig	13,60	247,14
47.	1971	Márki	H	H. Wewalka	11,92	247,13
48.	1981	Nagykanizsa	H	F. Leberzammer	12,25	246,99
49.	1980	33 Homorod	RO	A. Gall	11,85	246,72
50.	1977	Zalavár	H	Á. Kovács	11,90	246,21

DÁMAGANCSOK VILÁGRANGLISTÁJA

Rang-sor	Elejtés éve	Elejtés helye	Ország	Elejítő neve	Súly (kg)	Pontszám
1.	1991	Guth	H	R. Korz	5,80	233,11
2.	1994	Termanec	CZ	I. Vlsnak	4,92	224,18
3.	1972	Gyulaj	H	J. Kádár	4,44	220,31
4.	1993	Guth	H	W. Eder	4,75	219,41
5.	1991	Prace	CZ	M. Krajci	4,45	219,22
6.	1970	Gyulaj	H	F. Tolnai	5,15	217,25
7.	1982	Palárikovo	SK	J. Janik	4,32	215,80
8.	1984	Taegersborg	DK	P. Henrik	4,75	215,10
9.	1969	Gyulaj	H	L. Fehér	3,85	214,99
10.	1997	Guth	H	J. Rektor	4,60	214,61
11.	1995	Guth	H	W. Eder	5,00	214,49
12.	1974	Gyulaj	H	J. Kalauz	4,10	213,76
13.	1980	Gyulaj	H	E. Hackstein	5,15	212,70
14.	1995	Podcejk	CZ	J. Cerny	4,15	212,60
15.	1995	Sarkadremete	H	R. Collong	3,95	212,53
16.	1965	Gyulaj	H	L. Fehér	4,30	212,12
17.	1993	Petrovec	SK	O. Stancek	4,27	212,09
18.	1988	Svodin	SK	I. Kondel	4,65	211,95
19.	1967	Gyulaj	H	Anonymus	4,50	211,92
20.	1970	Gyulaj	H	F. Szűcs	4,12	211,52
21.	1984	Taegersborg	DK	T. Christiansen	4,00	211,10
22.	1997	Lovasberény	H	Anonymus	4,75	211,00
23.	1992	Guth	H	E. Perri	4,30	210,98
24.	1994	Termanec	CZ	H. Jacobsen	4,45	210,92
25.	1989	Svodin	SK	J. Chabada	4,50	210,88
26.	1974	Gyulaj	H	S. Tóth	4,30	210,34
27.	1997	Lábod	H	Anonymus	4,30	210,30
28.	1985	Taegersborg	DK	K. Sorensen	4,18	210,12
29.	1986	Gyulaj	H	Anonymus	4,70	210,04
30.	1986	Svodin	SK	P. Krajniak	4,65	209,88
31.	1923	Gyulaj	H	P. Rimler	3,84	209,60
32.	1974	Gyulaj	H	L. Fehér	4,35	209,28
33.	1981	Ilok	HR	J. Bilic	?	209,22
34.	1978	Gyulaj	H	J. Szirmai	4,20	208,87
35.	1984	Voden	BG	T. Zsivkov	3,99	208,59
36.	1977	Gyulaj	H	L. Faluvégi	4,36	208,45
37.	1984	Taegersborg	DK	P. Christiansen	4,25	208,30
38.	1985	Wedellsborg	DK	T. Wedell	4,24	208,23
39.	1953	Gyulaj	H	M. Rákosi	4,75	208,16
40.	1983	Taegersborg	DK	S. Theilmann	3,75	208,04
41.	1994	Palárikovo	SK	I. Kondel	4,47	207,90
42.	1985	Wedellsborg	DK	T. Pedersen	4,54	207,85
43.	1989	Svodin	SK	J. Androvic	4,45	207,84
44.	1998	Guth	H	M. Neidhardt	4,61	207,23
45.	1984	Wedellsborg	DK	T. Pedersen	4,34	207,02
46.	1985	Voden	BG	P. Kubadinski	4,67	206,80
47.	1991	Strazovice	CZ	J. Brejcha	4,25	206,70
48.	1995	Gyulaj	H	Anonymus	4,22	206,35
49.	1989	Karikás	SK	J. Dobrik	4,15	205,94
50.	1998	Mályvád	H	M. Schöder	4,21	205,85

ŐZAGANCSOK VILÁGRANGLISTÁJA

Rang-sor	Elejtés éve	Elejtés helye	Ország	Elejtő neve	Súly (kg)	Pontszám
1.	1983	Widtsköffel	S	C. Strjernsward	875,0	246,90
2.	1975	Jászakisér	H	P. Riegel	770,0	231,53
3.	1993	Abádszalók	H	M. Rolland	769,0	230,75
4.	1965	Martonvásár	H	L. Cseterki	766,5	228,68
5.	1976	Prahova	RO	N. Ceausescu	?	211,67
6.	1971	Sussex	GB	M. Lahgmed	750,0	210,25
7.	1986	Kruscic	YU	R. Stojanovic	818,0	207,25
8.	1977	Olt	RO	D. Alexandru	?	204,62
9.	1975	Kisköre	H	L. Sramkó	792,0	201,92
	1971	Panaghia Dolj	RO	H. Nepomuck	?	201,92
11.	1938	Zidlochovice	CZ	F. Haase	710,0	201,70
12.	1982	Krystokowice	PL	B. Derez	744,0	201,47
13.	1996	Wiltshire	GB	K. Brett	755,0	200,50
14.	1974	Boldog	H	S. Medveczki	660,0	198,10
15.	1978	Csépa	H	Gy. Gyollai	781,0	197,65
16.	1979	Ilfov	RO	N. Dinitru	685,0	196,08
17.	1896	Nienadowa	PL	P. Sichora	659,0	196,00
18.	1982	Grolniki	PL	L. Wozniak	676,0	194,50
19.	1969	Szajol	H	E. Tribull	693,0	193,80
20.	1954	L. Timis	RO	I. Anton	551,0	192,80
21.	1967	Skuly	PL	J. Usochowski	?	192,28
22.	1967	Vilnius	LV	P. Litvinskas	?	191,95
23.	1974	Bánov	CZ	J. Stich	666,0	191,80
24.	1980	Wyszkov	PL	W. Kwiatkowski	674,0	191,58
25.	1976	Viljandi	EE	J. Kais	599,0	191,48
26.	1973	Törökszentmiklós	H	J. Kádár	674,0	190,65
27.	1984	Kozienice	PL	Z. Boczkowski	620,0	190,30
28.	1966	Szóreg	H	M. Düring	644,0	190,05
29.	1992	Smardioasa	RO	E. Zlate	677,0	189,35
30.	1973	Dobieszyn	PL	T. Szczepanski	593,0	188,95
31.	1976	Olt	RO	O. S. Slatina	?	188,83
32.	1997	Fori	I	S. Rustignoli	747,0	188,48
33.	1974	Siklós	H	B. Horváth	595,0	188,12
34.	1991	Borovce	CZ	J. Stepan	598,0	188,03
35.	1976	Tiszasziget	H	I. Kovács	719,0	187,62
36.	1978	Jászakisér	H	L. Bereczki	703,0	187,17
37.	1972	Kisléta	H	R. Lengyel	665,0	187,00
38.	1991	N. Topola	YU	V. Babic	594,0	186,65
39.	1969	Cefa-Bihor	RO	T. Székely	646,0	186,20
40.	1984	Szilvásvárad	H	J. Juhász	656,0	185,95
41.	1981	Taras	YU	D. Ludoski	?	184,80
	1985	Krzeszowice	PL	ZWPZL Krakow	806,0	184,80
43.	1987	Strzow	PL	L. Dziadosz	660,0	184,57
44.	1933	Rakowcyk	PL	F. Plkor	?	184,30
45.	1971	Törökszentmiklós	H	K. Kriews	613,0	184,15
46.	1981	Debrecen	H	H. Bretschneider	600,0	184,08
47.	1970	Komádi	H	F. Papp	629,0	184,05
	1984	Volci Dol	BG	C. Ruskov	702,0	184,05
49.	1975	Szentes	H	J. Magyar	665,0	183,98
50.	1996	Dojc	SK	M. Celustka	656,0	183,95

MUFLONCSIGÁK VILÁGRANGLISTÁJA

Rang-sor	Elejtés éve	Elejtés helye	Ország	Elejtő neve	Szarvhossz (cm)	Pontszám
1.	1992	Zidlochovice	CZ	B. Janda	110,40	252,45
2.	1994	Zidlochovice	CZ	J. Golden	105,55	246,30
3.	1996	Breclav	CZ	P. Forejték	107,10	246,20
4.	1986	Zidlochovice	CZ	J. Bocek	108,20	245,40
5.	1987	Radonin	CZ	F. Bezega	102,00	244,25
6.	1979	Karadjordjevo	YU	J. Tito	?	242,15
7.	1988	Jihlava	CZ	J. Blatak	94,35	241,75
8.	1989	Velic	CZ	F. Hornacek	107,25	241,60
9.	1988	Termanec	CZ	Helbich	101,00	241,20
10.	1974	Zajeciny	CZ	F. Sramek	105,30	240,65
11.	1988	Termanec	CZ	B. Janda	97,70	240,05
12.	1991	Vysoká Srbska	CZ	J. Jirman	105,95	239,30
13.	1986	Bad Muhlacken	A	A. Laus	108,50	239,15
14.	1991	Hetmáňkovice	CZ	V. Rathovsky	106,60	238,05
15.	1987	Termanec	CZ	K. Dohnal	100,85	237,55
16.	1991	Vysoká Srbska	CZ	J. Jirman	?	237,10
17.	1993	Teply Vrch	SK	P. Schmidt	98,05	237,05
18.	1657	Chvalov	CZ	A. Podolski	?	236,95
19.	1990	O. Studanka	CZ	Janovsky	101,05	236,65
20.	1970	Zajeciny	CZ	J. Hudak	104,40	236,15
21.	1985	Eisenhüttenstadt	D	W. Driedger	99,30	235,20
22.	1986	Voden	BG	Jagdgut	107,15	234,40
23.	1995	Termanec	CZ	P. Hlavac	95,80	234,30
24.	1983	Kamerice	CZ	B. Pechek	107,80	234,25
25.	1991	Podjavori	CZ	M. Stejnar	105,80	234,05
26.	1967	Zajeciny	CZ	H. Sieberz	94,25	233,90
27.	1984	Orebic	HR	R. Todorovic	101,50	233,85
28.	1986	Telki	H	A. Rácz	97,60	233,80
	1979	Bartosovice	CZ	V. Marvan	97,90	233,80
30.	1995	Ohrobec	CZ	V. Tolar	101,40	233,50
31.	1984	Zajeciny	CZ	S. Rivoira	109,50	233,00
32.	1989	Prosicka	CZ	M. Horák	99,95	232,90
33.	1995	Breclav	CZ	M. Hrib	95,50	232,75
34.	1992	Dolni Brezany	CZ	V. Svehlak	98,90	232,45
35.	1975	Zajeciny	CZ	F. Sramek	102,70	232,40
36.	1987	Termanec	CZ	M. Jirku	98,65	232,35
37.	1984	Rozmberk	CZ	J. Kiel	98,25	232,30
38.	1977	Karadjordjevo	YU	J. Tito	?	232,25
39.	1971	Zamberku	CZ	P. Vercelli	?	232,10
40.	1992	Dolni Brezany	CZ	V. Moravec	92,90	231,90
41.	1981	Peljesac	HR	V. Bilic	?	231,50
42.	1988	Plaven	D	S. Gruner	97,00	231,40
43.	1985	Plaven	D	L. Siegfried	100,40	231,35
44.	1991	Bojkovice	CZ	Z. Navratil	100,10	231,25
45.	1988	Mladá	CZ	Z. Karkan	93,60	231,15
46.	1989	Gardelegen	D	F. Voigt	102,70	231,05
47.	1986	Gera	D	K. Gregor	100,35	231,00
48.	1991	Pod Spicakem	CZ	P. Zwirkirsch	99,00	230,65
49.	1983	Kunwald	CZ	J. Zabka	105,90	230,55
50.	1989	Prosicka	CZ	J. Burian	99,15	230,55

VADDISZNÓAGYARAK VILÁGRANGLISTÁJA

Rang-sor	Elejtés éve	Elejtés helye	Ország	Elejítő neve	Agyarhossz (cm)	Pontszám
1.	1986	K. Kormiszos	BG	T. Zsivkov	27,10	158,20
2.	1930	Rychcice Lwow	PL	J. Bielski	?	151,00
3.	1982	Burgas	BG	C. Ruskov	28,55	150,30
4.	1995	Perusic	HR	M. Hecimovic	26,25	149,25
5.	1976	Primorie	RU	V. Panamarcsik	29,70	149,20
6.	1995	Szin	H	Cs. Bán	28,15	144,90
7.	1995	Kosinj	HR	M. Gruicic	30,90	144,40
8.	1978	Ilfov	RO	N. Ceausescu	22,45	144,00
9.	1976	Moskowski R.	RU	K. Nazimov	26,30	143,65
10.	1956	Primorie	RU	L. Ronkin	?	143,25
11.	1973	Ludogorie	BG	P. Kubadinski	27,40	143,00
12.	1969	Vrancea	RO	C. Bostanaru	?	142,85
13.	1989	Prienaj	LV	A. Milasauskas	?	142,80
14.	1969	Prokletije	YU	A. Sabanoj	27,55	142,30
15.	1924	Kolohory	PL	J. Bielski	?	142,20
16.	1980	Lukow	PL	A. Decka	26,25	142,00
17.	1979	Golubev	RU	Hovaling	26,25	141,95
18.	1964	Russia	RU	V. Kulikov	22,70	141,80
19.	1982	Vraca	BG	S. Berzew	25,15	141,05
	1979	Bihor	RO	D. Agop	28,55	141,05
21.	1967	Rzeszow	PL	W. Skoczylas	24,90	140,85
22.	1963	Brzegi Dolne	PL	R. Buziewich	?	140,60
23.	1983	Voden	BG	T. Zsivkov	25,45	140,15
24.	1971	Rzeszow	PL	S. Tomaszewich	?	140,00
25.	1956	Lutowska	PL	J. Knapczyk	?	139,75
26.	1967	Berkovica	BG	B. Stajcev	23,45	139,55
27.	1968	Drjanovo	BG	N. Karakolev	21,05	139,40
	1976	Krim	UA	V. Emec	25,95	139,40
29.	1972	Havelberg	D	E. Giebler	24,05	139,00
30.	1923	Zizin	RO	F. Deubel	?	138,95
31.	1977	Ilfov	RO	I. David	?	138,87
32.	1976	Janova	RU	V. Jakutis	23,25	138,85
33.	1981	Krosno	PL	S. Kolecki	?	138,80
	1980	Sadovica	BG	I. Tringov	26,40	138,80
35.	1986	Olt	RO	N. Ceausescu	24,70	138,70
36.	1974	Hansalu	SU?	V. Manguc	24,95	138,40
37.	1977	Ludzenski	SU?	V. Onanko	22,90	138,35
38.	1980	Bixad	RO	J. Kolumban	24,40	138,25
39.	?	Panavezsizs	LV	A. Melinic	22,35	138,00
40.	1974	Ural	RU	E. Plukszia	23,85	137,95
	1969	Worden	BG	E. Stanev	26,70	137,95
42.	?	Belgium	B	Herban	36,05	137,85
43.	1974	V. Lesna	SK	L. Dzurak	24,50	137,80
44.	1960	Marghita	RO	E. Fazekas	?	137,65
45.	1979	Barbosu	RO	L. Trandafir	24,60	137,50
46.	1975	Brzozow	PL	J. Domko	23,95	137,35
	1973	Hostie	SK	E. Fejfar	25,65	137,35
48.	1979	Vesellie	BG	I. Janakiev	29,95	137,20
	1962	Celje	SI	H. Edo	?	137,20
50.	1960	Fruska Gora	YU	J. Dentic	?	137,15

A trófeák kikészítése

A VADÁSZTRÓFEA FOGALMA

A trófea megbecsülése szinte egyidős a vadászó emberrel, ezért gyökerei a történelmi múlt vadászirodalmában mindenütt fellelhetők. Ez a trófeakultusz természetesen minden korban és országban eltérően alakult.

Amióta a vadászat mellett megjelent a vadgazdálkodás, melynek egyik fő törekvése a minél kiválóbb trófeák elérése, egyre nő a trófeák értéke és megbecsülése. Ma már egy ország vadászati kultúrájának nemzetközi elismerésében meghatározó szerepe van az ott zsákmányolható trófeák minőségének.

Az igaz vadász számára a trófea értékét nem a pénzben kifejezhető értéke jelenti, hanem az az emlékkép, amely a zsákmányolás körülményeihez fűződik.

A vadásztrófea fogalmán nemcsak agancsot, agyart, szarvat stb. értünk, hanem magát a vadat vagy annak egy részét, amelyet megfelelő módon tartósítottunk. A vad nem hord trófeát, ezért helytelen a magyar vadásznyelven használt „trófeás vad” elnevezés. Trófea birtokába a vad elejtése és egy részének megfelelően izléses kikészítése után jut a vadász. A trófeakezelés és kikészítés ismerete minden vadász alapvető feladata, mivel nem közömbös, hogy egy-egy jelentős értéket (kulturértéket) képviselő trófeát hogyan őrzünk meg, milyen állapotban kerül a bíráló bizottság elé, illetve határainkon túlra.

NAGYVADTRÓFEÁK

Szarvas A szarvas fő trófeája maga az agancs. Mint melléktrófea a gyöngyfog (a felső állkapocsban található szemfogak), továbbá az ágyelótét gyanánt használt bőr, és végül a zsákmányolt trófea viselőjének hullatott agancsa is számításba jöhet. A szarvastehén gyöngyfogai kisebbek, mint a bikáé, de néha szebb a rajzolatuk. Az öreg szarvasbikáé erősen kopott, sőt hiányozhat.

A gyöngyfogakat foglalatba téve kalap- vagy nyekkendőtűnek használják. Legszebbek a 6-10 éves szarvas gyöngyfogai, ezek fényesek és szép rajzolatúak. Ritkaságként jöhet számításba az úgynevezett Hubertusz-kereszt, amely a szarvas szívében, a porcszövet elmeszesedéséből keletkezik. Ezzel kapcsolatban a múltban sok monda keletkezett, és ezért egyesek talizmánként viselték.

Dámvad A fő trófea maga az agancs, vagyis a dámlapatok. Bőre szintén kikészíthető ágyeló-

tétnek. A perüst körülvevő szorból kalapdísz köthetünk.

Őz Az őz trófeájának számít nemcsak az agancs, hanem a bőr is, amelyből ágyelótéteket készítenek. Ritkaságnak számít a gyöngyfog.

Muflon Fő trófea a kos lefőzött és kikészített koponyája a szarvakkal (csiga). Egyre gyakoribb a nyakkal, fejfel történő, úgynevezett félpreparátum készítése, amely – ha szakember végzi – emeli a trófea szépségét. Trófeaként értékelhető az alszegett kikészített bőr, és a kos nyakáról tépett hosszú, úgynevezett szakáll, amelyből kalapdísz készül.

Vaddisznó A vaddisznó agyart már igen régen kiváló trófeának tekintik. Olykor a kocának is hosszú szemfoga van, ez a „kocakampó”. Mint melléktrófea a vaddisznósörte jöhet számításba. A bőrből előtétet, szőnyeget lehet

készíteni. Némely vadász a vaddisznó farkát is kikészíti trófeának.

A környező országokban megbecsült trófea a medve, a hiúz, a farkas, a borz, a vadmacska, a róka lefőzött és kifehéřített koponyája. A koponyák kissé nyitott állkapocccsal kerülnek az alá-tétre, így látható a fogazat szépsége. Különösen szépen mutat a felsorolt ragadozók plasztikus fejfel kikészített, zöld filcel alászegett bőre. Hazánkban egyedül a rókát készítjük ki trófeának, mivel a többi ragadozó védett.

Az eddig felsoroltakon kívül szokás az őz, a dám, a gímszarvas és a vadkan fejfel, nyakkal történő preparálása. Az így kikészített trófeák

nem bírálhatók, azonkivül nagy helyet foglalnak el, tisztántartásuk is körülményes. A vadászlelemény kifogyhatatlan. A vad – eddig nem említett – legkülönbözőbb részeit is kikészítik trófeának; az egyes vadfajok csülkét, körmét is szokás kikészítve falra akasztani vagy felfűzni.

Nálunk például alig ismert trófea a minden szőrmés ragadozó hímjén megtalálható peniscsont, amelyet a penis (hímvesztő) lefőzésével preparálnak. (A régmúlt időkben ezekből varrótűket készítettek. Egyes primitív népcsoportok még ma is talizmánként viselik.) A hullott agancsból különböző dísz- és használati tárgyak készülnek, ezeket nem tekintjük trófeának.

SZÁRNYASVAD-TRÓFEÁK

A vadászható madarokat háromféle alakban őrizhetjük meg trófeaként.

Amikor egész madarat preparálunk, falra akasztható ágra vagy vízszintes talapzatra állítjuk, természetes állásban. Gyakori az úgynevezett „csendélet-preparátum”, amikor egy vagy több preparált madarat (főleg fácánt, vadkacsát, vadlibát) úgy helyezünk el, mintha aggátékon lógnának, merev állapotban, nyújtott nyakkal, kissé nyitott szárnyakkal. Ezeket nyaknál vagy lábánál fogva akasztjuk falra.

Ha a madár egy részét preparáljuk, például a fejet a nyakkal, akkor mögé legyezőszerűen nyitott farkat, esetleg szárnyakat helyezünk el. Így főleg a „nagy madarokat” (siketfajdot, vadpulykát) készítjük ki.

A madár különböző tollai is trófeának számítanak. Így a nyírfajd lant alakú farktolla, a fácán, a fogoly, egyes vízimadarak fedő-, illetve pehelytollai, valamint a mátyásmadár színes szárnya. Megbecsült trófea a tűzokkakas – ha-

zánkban védett - farktolla, fedőtollai, a csőr két oldalán elhelyezkedő bajusztollak, és a szárnyon, a másodrendű evezők között található egy-egy felemás mustrázatú toll, az úgynevezett „csikóstoll”.

A felsorolt madártollakat főleg kalapra tűzve használják trófea gyanánt.

Magyarországon a leggyakrabban látott kalapdísztrófeák a szalonkák zsírzó- és festőtollai, valamint a vadkacsa hímjének (gácsérnak) kunkorodó farktollai. A zsírzó-tollak apró, kékszürke pehelytollak, és a faroktöbén elhelyezkedő zsírzó-mirigy körül található. A festőtollak tulajdonképpen csökevényesedett szárnykönyöktollak.

Még sok, de kevésbé ismert madártrofeát őriznek meg a vadászok. Ilyenek például a ragadozók karmaiból és csüdcsontjából készített nyakékek, karperecek, preparált csontvázak, koponyák, csontok stb.

A NAGYVADTRÓFEÁK KIKÉSZÍTÉSE

Az agancsok, szarvak, agyarak, koponyák preparálása A trófeák kikészítésének folyamata már az erdőben megkezdődik. Az otthoni, illetve a preparátori munkát a lőtt vad gondos kezelésének kell megelőznie. Ha ezt a

szabályt betartjuk, sok későbbi bosszúságtól kíméljük meg magunkat.

A vad kimúlása utáni zsigerelesét, nyúzását külön tárgyaljuk. Itt a trófea épségét megőrző, előkészítő munkálatokat ismertetjük.

A munka a vadnak az elejtés helyéről való elszállításával kezdődik. Különösen nagyvad esetében okoz gondot a szállítás. Tetézi a nehézségeket, ha a kedvezőtlen terepviszonyok miatt nem tudunk járművel a vad közelébe férkőzni. Ilyenkor a legkülönbözőbb közelítési eljárásokat alkalmazzák, sajnos sok esetben tekintet nélkül a trófeára. Emberi erőn kívül lóval vagy gépi erővel, csőrőlével, kötéllel, rúddal stb. vontatva közelítik a tetemet a járműhöz. Eközben keletkezik az agancson, agyaron a legtöbb sérülés, az elejtéskor ép trófea tehát sérülten kerül a birtokunkba. Hányszor szomorkodunk otthon egy szállítás közben eltört agyar vagy egy kocsikerék által kidörzsölt agancs miatt. Ha az említett okok miatt nem látszik kellően biztosítottnak trófeánk épsége, zsigereles után válasszuk le a trófeát elejtett vadunk teteméről vagy helyezzük biztonságba a következő módokon.

A szarvas, a däm vad és az őz fejét, ha nem akarjuk a trófeát nyakkal együtt preparáltatni, leghelyesebb az elejtés helyén levágni. Zsigereles után a tetemet óvatosan oldalára fordítjuk. A fejet hátrahúzva, az állkapocsont szögletével egy vonalban átvágjuk a nyakizmokat. Így a koponya és az első nyakcsigolya mozgó izületéhez jutunk. Ezután késünk hegyével körülvágjuk a gerincvelőt burkoló szivós izületi tokot, majd a csonthártyát, és egy erőteljes rántással mintegy letörjük a koponyát a nyakról. Most már csak a nyakszirt izmait és a bőrt kell átvágni, és leválasztottuk a fejet. Ha így végezzük a munkánkat, szükségtelen a fűrész használata. (Fejszét nem szabad használni.)

A vadkannal könnyebb a helyzetünk. Itt nem szükséges az állkapcsot a helyszínen levágni, mivel még a legnagyobb agyar sem áll ki 10–13 cm-nél jobban. Az állkapcsokat szorosan összekötjük, hogy a nyitott állkapocs a kocsira dobáskor ne koccanjon össze. A legtöbb agyar ugyanis ilyenkor pattan szét. Hideg, fagyos időben fokozottabban fenyeget ez a veszély. A további ütődés elleni védelmet úgy biztosítjuk, hogy előbb papírral vagy vattával beborítjuk az agyarakat és ezt körültekerjük ronggyal vagy baleseti csomagból kivett kötzerrel. Jó módszer az is, ha szalma, széna vagy

szükség esetén zöldlombkőtege „haraptatjuk” kanunkat, és így kötjük össze az állkapcsokat.

A muflonszarv védelme okozza a legkisebb problémát, mivel a rugalmas szaruból levő tülök károsodás nélkül viseli el a kisebb-nagyobb ütéseket. A szarv alakulása pedig „jó fogást” tesz lehetővé vonsozás, illetve kocsira emelés esetén. Elég védelmet jelent, ha a kocsiban úgy helyezzük el a kosunk tetemét, hogy a feje valami puha anyagon, szalmán vagy szénán nyugodjék.

A fej levágása azért sem célszerű, mert a legtöbb esetben a szép muflont nyakkal együtt preparáljuk.

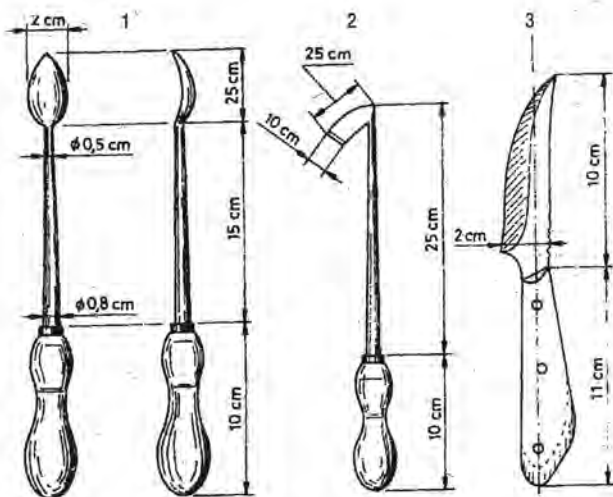
A kikészítéshez használt eszközök

Szükségünk van mindenekelőtt egy jó acélból készült, erős pengéjű, hegyes, és egy rövid pengéjű, tompa hegyű kése, 2 lapos favésőre (2 és 0,5 cm széles), egy erős, hosszú szárú csavarhúzóra (legalább 35 cm). Ezek a szerszámok üzletben mind beszerezhetők. Magunknak kell elkészíteni vagy elkészíttetni a két legfontosabb szerszámunkat, az úgynevezett kaparókanalat és a kaparóhorgot (1. ábra). Ezek lehetőleg acélból készüljenek a következő formában.

Eros, legalább 0,5 cm átmérőjű, kör keresztmetszetű, 15 cm hosszú száron kiskanál nagyságú, 4 mm vastag, hegyes végű kanalat alakítunk ki. A szárat fanyélbe erősítjük. A kanálrész peremét körben élesre köszörüljük. Munkánkhoz e kanál úgyszólván nélkülözhetetlen. A kaparóhorgot a kanálhoz hasonlóan készöljük.

A koponyák előkészítése a lefőzésre A koponyában levő agyvelő, valamint a fej mirigy-állománya nagyon hamar romlik, ezért igyekezzünk a kikészítést az elejtés után mielőbb elkezdni.

Az eddigi gyakorlattól eltérően nem szükséges főzés előtt a fejbőrt lefejtetni a koponyáról, mivel az agancstöveket borító bőr a főzés alatti vízsztintingadozások megvédi a csontot a barnulástól, s a szőr mintegy szűrőként szerepel, nem engedi a kifőtt zsiradékot visszaömleni a csontokba.

1. ábra. A preparálás szerszámai. 1. kaparókanál, 2. kaparóhorog, 3. nyúzókés

A szemgolyókat, valamint alattuk a szemüregben található faggyút és az agyvelőt viszont még nyers állapotban kell eltávolítani. Kaparókanállal a szemgolyó mögé nyúlunk, majd a kanalat nekifeszítve a szemgödör csontos alapjának, kiemeljük a szemüregből annyira, hogy a bal kezünkkel meg tudjuk fogni. Ezután kihúzzuk a szemgolyót, átvágjuk a koponyába vezető idegeket. A szemgolyó után a faggyút is eltávolítjuk a szem környékéről. Hátravan még az agyvelő kivétele. Ezt úgy végezzük el, hogy az öreglyukon (a gerincvelő kivezetőnyílása) benyúlva a kaparókanállal, pépes állapottúra keverjük a velő állományát, melyet azután vízszaggárral könnyen eltávolíthatunk.

Vértelenítés Ehhez az egyszerű eljáráshoz csupán egy edényre és tiszta, lehetőleg folyó vízre van szükségünk.

A koponyát olyan edénybe állítsuk, hogy a víz teljesen ellepje, egészen a koszorúig. Ha módunk van, gondoskodjunk gyenge állandó átfolyásról úgy, hogy a gumszivert az edény fenekére süllyesztjük. Ezt a műveletet lehetőleg 10, de legalább 5 órán át 18 °C-os hőmérsékleten végezzük. Ha nincs módunk átfolyatásra, többször cseréljük a vizet. A vértelenítés folyamatát

gyorsíthatjuk, ha 1%-os konyhasóoldattal vagy 1%-os káliúggal végezzük azt.

Kifőzés E művelet a leglényegesebb része a koponya preparálásának. Ha nem az előírásnak megfelelően végezzük, nagy kárt tehetünk a trófeában. A tapasztalat sajnos azt mutatja, hogy általában nem fordítanak kellő figyelmet e fontos munkára.

A leggyakrabban előforduló hibák a következők:

- a koponya túlfőzése,
- a kevés ideig való főzés,
- a koponyacsont megpörkölése, - az agancs elégetése,
- a koponya megcsonkítása,
- a káros vegyszerek használata.

Mivel a különböző trófeák kifőzése nem egyformán végezhető el, szükséges az egyes eljárások részletes ismertetése.

AGANCOSOS KOPONYÁK. A vértelenítés után a koponyát úgy merítsük a főzővízbe, hogy a víz teljesen ellepje az agancstöveket is, a koszorút azonban már nem (2. ábra).

A kisebb agancsokat az edényen keresztbe fektetett farúdra kötjük, hogy egy szintben

2. ábra. Az őzkoponya lefézése

maradjanak. Célszerű az agancs alsó harmadát (beleértve a koszorúkat és a szemágakat is) ruhadarabbal betekerni, hogy a kifövő faggyú ne rakódjon a gyöngyök közé, valamint az edény mellett felcsapódó lángok ne égessék meg az agancsot.

A koponyát sohasem tegyük forró vízbe, hanem a vízzel együtt melegítsük! A víz felforrása után zsíros hab keletkezik a felületén, amit el kell távolítani. Az elpárolgott vizet rendszeresen pótoljuk. A vízszint állandóságára nagyon vigyázzunk, mert a vízből kiálló csont a meleg hatására megbarnul, s nehezen lehet kifehéríteni. Ha nem sürgős a főzés, félórás forralás után az egész vizet cseréljük ki, és tiszta vízzel kezdjük újra a főzést. Ezzel tulajdonképpen a zsírtalanítást is elvégezzük. Lényeges a kellő főzési idő betartása. Ez nemcsak a szarvas-, dám- és őzkoponya esetében különböző, hanem fajon belül függ az állat korától is, tehát idejét esetenként döntjük el. Főzés közben több ízben meg kell győződnünk arról, hogy kellően megpuhultak-e már az izom- és ínreszkek. Elégtelen főzés esetén a tökéletes letisztítás nehéz, sőt a csontmélyedésekben tapadó inak egyáltalán nem távolíthatók el. Túlfőzéskor viszont a koponyavarratok meglazulnak, esetleg szét is esik a koponya. A vékony csontrészek törékenyené válnak, mivel kilúgozódik belőlük a mész.

Nagyon fontos, hogy a főzéshez semmilyen vegyszert (pl. lúgot, szalmiákat, szódat, fahamut) ne használjunk! Nem gyorsítja a lefőzést az sem, ha túl erősen forraljuk a vizet.

Ha már kellő puhára főttek az izom- és ínreszkek, a koponyát tiszta meleg vízbe merítve hagyjuk állni a teljes lehűlésig. Ezután kezdődik a koponya letisztítása, amit először kézzel, majd tompa késsel végezzünk. Ilyenkor nagy segítségünkre van a kaparókanál, mellyel jól hozzáférünk a mélyedésekben tapadó inmaradványokhoz. Ezeket a kanál éles szélével kapargatva könnyen el tudjuk távolítani anélkül, hogy a csontot megsértenénk.

A nagyjából lehusolt trófeát az agancsszárknál fogva asztali szorítóba (satuba) fogjuk úgy, hogy a koponyaalap fölül legyen, tehát a szápadlást lássuk. Előbb azonban erős vászonnal tekerjük körül az agancsot a befogás helyén, hogy a gyöngyöket meg ne sértsük. Rögzítés után óvatosan vessük ki a belső orrsővényt és az orrporcot (a két oldalán elhelyezkedő rostacsontokkal együtt). A vésést az orrüreg és az agyvelőkamra határán elhelyezkedő keskeny porcgűrűnél kezdjük, s miután szabaddá tettük az orrüreget, egyhelyukasztatjuk az agyvelőkamrával.

A gyenge rostacsontokat a kaparóhorog és a hosszú csavarhúzó segítségével távolítsuk el.

Ezután a két koponyatövis tövében elhelyezkedő csontos hallójáratot kalapáccsal lyukasza-

3. ábra. A helyes koponyalevágás sikja

szuk be az agyvelőkamrába. Az így két oldalon szabaddá tett koponyát a kaparókanállal és a horoggal könnyen megtisztíthatjuk a benne levő agyvelő- és agyhártyadaraboktól. Nem szabad a koponyaalapot lefűrészelni vagy az öreglyukat kibővíteni, mert ezzel jelentős tömegcsökkenést okozunk. A vésést óvatosan végezzük, nehogy feleslegesen megsértsük a koponyát.

Az őzagancsot kikészíthetjük kiskoponyával is, ekkor a helyes koponyalevágást a 3. ábra szemlélteti.

A kalapács okozta rázóadás következtében gyakran előfordul – különösen túlfőzés esetén –, hogy néhány fog kihullik vagy az orr keretét adó és a koponyához rugalmas kötőszövettel, merev izülettel kötődő kétoldali orrcsont és állcsont leválik. Ez nem jelent különösebb bajt, mert fehérítés után ennyivel könnyen visszaragasztható. Az a lényeg, hogy gondosan őrizzük meg és ezt is fehérítsük ki.

A SZARVAK KIFŐZÉSE. A muflonszarvat és a zergekampót a fejjel együtt úgy merítjük a főzővízbe, hogy bőven ellepje az egész trófeát. Nem kell attól félni, hogy a víz kioldja a szaru festékanyagát és elszínteleníti. A főzés menete azonos az előbb ismertetett móddal. Lényeges eltérés abban van, hogy amikor az izomzat és a kötőszövet kellően megpuhult, vegyük ki trófeánkat a vízből, és így forrón, ruhával megfogva húzzuk le a tülköket a szarvcsontról. Ezután még tegyük vissza az egész koponyát néhány percre főzni.

Főzés végeztével a tülkőből a kocsonyás kötőszövetet a kaparókanállal még forró állapotban kikaparhatjuk. A koponyát az előbb leírt módon tisztítjuk meg. Ajánlatos a szarvcsontot lefűrészelni úgy, hogy kb. 10–15 cm maradjon a koponyán. Némelyik szarvcsontról üreges és tele van csontvelővel. Ha ezt nem tisztítjuk ki, akkor hetekig bűzlik trófeánk a rothadó velőtől. A kártevők is szeretnek beférkőzni a tülkő alá. A fehérítés és a száradás után a tülköket ennyivel visszaragaszthatjuk. Ha a kötőszövet eltávolítása miatt túl nagy a szarvcsontról és

tülkők közötti hézag, enyves papír- vagy vászonszálakkal töltjük ki.

A VADKANAGYAR KIFŐZÉSE. Az összes trófea közül talán az agyarak kifőzése látszik a legegyszerűbbnek, mégis a legtöbb probléma velük kapcsolatos. Régi vadászfájdalom, hogy az agyarak főzés után bizonyos idő elteltével elpattannak, megrepednek. Ez a folyamat sokszor egy légfegyver csattanásához hasonló zajjal jár. Az agyarak helyes főzése és kezelése körül évtizedek óta folyik a vita, de megnyugtató eredmény eddig még nem született.

Ha a következőkben ismertetett módszer minden részletét betartjuk, fáradozásunkat siker koronázza.

Mivel az agyarak kivételéhez nem szükséges az egész koponya kifőzése, az állkapcsokat el kell vágnunk. Természetesen csak akkor, ha nem akarjuk a fejet kipreparáltatni. A levágandó rész nagyságára gondosan ügyeljünk, mert sokszor előfordul, hogy a rövidre vágott állkapocsban kettévágjuk az értékes trófeát (4. ábra). A levágandó rész nagyságát az agyar látható részének háromszorosa adja, amihez óvatosságból még 1-2 ujjnyit hozzáadunk. A vágást mindig a fogsor tengelyére merőlegesen végezzük. Legegyszerűbb lefűrészelni. Fejszét semmiképpen se használjunk, mert összetörve az állkapcsot az agyar is összetörik.

A levágott állkapcsokat tegyük főzőedénybe, és annyi vizet eresszünk rá, hogy ellepje. Lassú tűzön főzzük, a vadkan korától függően 1-2 órán át. Főzés végeztével vegyük ki a vízből, és ruhával megfogva az agyarakat nyomban próbáljuk meg kihúzni őket az állkapocsból. Pusztá kézzel ne próbálkozzunk, mert az éles alsó agyar könnyen elvághatja ujjunkat! Fogót vagy egyéb kemény eszközt nem szabad használni a kihúzáshoz, mert elpattanhat a zománc. Fialat kan alsó agyarát egyszerűen nem tudjuk kihúzni, mert az agyar belül egyre vastagszik. Itt óvatosan körül kell vésni a csontot. Ha sikerült kihúzni az agyarakat, a főzőedényt vegyük le a tűzről, az agyarakat azonban tegyük vissza a zsíros, forró vízbe, és hagyjuk benne, amíg a víz magától lehűl szobahőmér-

4. ábra. A vadkan állkapcsának helyes átvágása

sékletre. A legtöbb vadász azzal követ el hibát, hogy ezt elmulasztja, sőt tetézi a bajt: a forró agyarakat hideg vízzel tisztára mossa. Ez a hirtelen lehülés a fogcsont és a fogzománc lepatogzásához, később pedig az agyar elrepedéséhez vezet.

A zsíros, meleg vízben hagyott agyar lehülés alatt beszívja mikropórusaiba a zsírt, amely így mintegy védőréteget képez. Az ilyen módon főzött agyarak színe nem lesz fehér, hanem sötét csontszínű. Ez azonban mit sem von le a trófea értékéből.

A kihülés után az agyarak belső tartalmát (ideg) rázzuk ki, a belső felületet vattával töröljük ki, majd nyirkos, nem meleg helyen hagyjuk száradni. (Ha a fog hirtelen veszi el nedvesgärtartalmát, akkor is megreped.)

Száradás után következnek a tartósítási, melyet a következő új módszerrel végezzünk.

Az agyarak üregét benzines vattával zsírtalanítsuk, ezután töltjük ki epokittal. (Beszerezhető minden háztartási boltban.) 24 óra elteltével az epokitt csontszilárdan összeköt az agyarral, és megakadályozza annak szétpattanását. Gazdaságosabbá tehetjük az eljárást, ha az epokittet vattával szívátjuk fel, és ezt a pépes vattát egy csipesszel kis darabokban tömjük az agyarakba.

Ha az így preparált agyarakat színtelen szintetikus lakkal vékonyan áthúzzuk, kevésbé reagálnak a légnedvesség-változásra, s így a zománcreteg sem pattogzik le. Ezen eljárással kapcsolatos eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy eredményesebb, mint bármelyik eddig alkalmazott módszer. (Például az agyarak fagy-

gyúval vagy sztearinnal való kiöntése, az agyarak rothasztással való kisézése.)

A régi eljárások közül az egyetlen jó, de nagyon ritkán alkalmazott az, amikor az agyarakat negyedórán át méhviaszban kifőzik. Ez megóvja az agyarakat a szétpattanástól, de egészen elsötétíti őket. Ezért nem szívesen használják. Bármilyen tartósítási eljárást alkalmazunk, tartsuk szem előtt, hogy minden kezeléssel ellentétben elpattan az agyar, ha közvetlen kályha – különösen központi fűtéses radiátor – mellett vagy fölött tartjuk. Ilyen helyre kerülve még az 5–10 évig épen maradt agyarak is elpattannak.

ZSÍRTALANÍTÁS. Ha jól végeztük az áztatás és főleg a lefőzés munkáit, zsírtalanításra tulajdonképpen nincs is szükség. Gyakran előfordul azonban, hogy sebzett és később megtalált vagy régen elhullott vad koponyáját kell kikészíteni. Ilyenkor a bomlás következtében keletkező zsírsav átjárja a csont szöveteit, megsárgítja, megbarnítja őket. Egyszerű lefőzéssel ilyenkor nem érünk célt. Csak száraz állapotban lehet a koponyát zsírtalanítani. Ezért a lefőzés után szellős, de nem túl meleg helyen meg kell előbb szárítani. A zsírtalanításnak több módja ismeretes.

Eredményes eljárás, ha 10 l vízbe 3 evőkanál zsíralkoholt vagy Ultra mosogatószeret teszünk, és ebben néhány percig főzzük a koponyát, majd tiszta vízben átmoszuk.

Egyéb munkák

FEHÉRÍTÉS. A jól kifőzött koponyát nem szükséges fehéríteni. Az ízlesek azonban különböznek e tekintetben. Van, aki a hófehér koponyát szereti, mások a mesterségesen patinázottat (barnítottat) kedvelik. A következőkben ismertetett fehérítési módok közül bármelyiket választjuk, végeredményben hófehér koponyát nyerünk.

EGYSZERŰ FEHÉRÍTÉSI ELJÁRÁS. A száraz koponyát vízben áztatjuk 1-2 órán keresztül vagy felfőzzük néhány percig. Vízből kivéve a lecsöpögtetett, szikkadt, de nem száraz csont a következő pépet kenjük fel: a szarvasnagykoponyára körülbelül 2 dl 33%-os hidrogén-pero-

xidot (H_2O_2) tejfölsűrűségű péppé keverünk össze bécsifehér festépporral (bécsifehér helyett használhatunk iszapolt krétát vagy magnézium-oxid-, illetve Magnézia-por). E semleges anyagoknak csupán az a szerepük, hogy a hidrogén-peroxidot – mint hordozó-anyagot – bizonyos ideig a koponyacsonton tartásák. A bekent koponyát lehetőleg nedves, sötét helyre, például pincébe tegyük 10–24 órára. Ezalatt a peroxid lassan elbomlik és kifejti fehérítő hatását (gyengén pezsegve buborékosá teszi a felkent masszát).

A szükséges idő elteltével tiszta vízzel mosuk le a koponyát. Leggyorsabban sikerül a lemosás, ha vizsugárral veretjük a koponyát, közben nyeles kefével súroljuk.

A tisztára mosott koponyát lehetőleg napon szárítsuk meg. Tekintve, hogy a hidrogén-peroxid maró hatású vegyszer, az ecsetet néhány használat után tönkretesz, nem érdemes erre a célra drága ecsetet használni. Legcélszerűbb, ha magunk készítjük el, egy kis maroknyi vad-disznó-gerincszórt (sörtét) egy körülbelül 1 cm átmérőjű papálca végére kötve.

A pép felhordását először a koponya elérhető belső részein (orrüreg, szemüreg stb.) kezdjük, majd a szájpadrást, a koponya alapot, az agancstöveket, végül a koponyatetőt és az ornyeret kenjük be.

Nagyon vigyázzunk, különösen a koszorúknál, hogy a vegyszer ne kerüljön az agancsra. Ha mégis rácspeppen, először száraz, majd vizes vattával töröljük le, ellenkező esetben kifehériti az agancsot. A foltos agancs pedig veszít értékéből.

GYORS FEHÉRÍTÉS. A főzőedénybe öntsünk vizet, ebbe 25%-os ammóniákat vagy szalmiákokat tegyünk (literenként 5 cm^3 -t). Ebben az oldatban forraljuk a koponyákat 5 percig! (Ilyenkor az agancsot kézben tartva vigyázzunk, hogy a folyadék ne érje el a koszorúkat.) A forralás befejeztével a forró csontra ecsettel kenjük rá a folyékony 33%-os hidrogén-peroxidot, minden egyéb anyag hozzáadása nélkül. Ezt az ecsetelést egymás után többször végezzük el, majd lemosás nélkül hagyjuk száradni

a koponyát, lehetőleg napon. Kifehéredés után azonban ajánlatos tiszta vízzel átmosni és napon kiszáritani.

FEHÉRÍTÉS HÍGÍTOTT HIDROGÉN-PEROXID-DAL. A lemosott koponyát vattával vagy gézzel göngyöljük be, még a lyukakba is, hogy az általa felszívott hidrogén-peroxid mindenhová behatoljon. Ajánlatos a 7–10%-os koncentráció használata, miközben 1 l-hez 5 ml 25%-os ammóniákat adunk. A lúgosság fokozásával gyorsítjuk a hidrogén-peroxid bomlását, ennek következtében a fehéredés is gyorsabb lesz.

Kisebb vad koponyája esetén megtörténik, hogy a fehérítés után kisebb, sötét foltok maradnak vissza (az alap – a háttér áttetszik). Ezeket a foltokat úgy távolíthatjuk el, hogy az üregeket vattával töltjük ki. Ne használjunk gipszet, mert pontozás (bírálat) esetén nehéz eltávolítani.

NĚHÁNY JÓ TANÁCS. Fehéritésre a felsorolt vegyszereken kívül mást használni nem szabad. A hozzá nem értés és kísérletezés sokszor megbosszulja magát, s helyrehozhatatlan károsodást okoz a trófeán. Sohasem szabad fehérítésre meszet vagy gipszet használni. A hypo szétmarja a csontot.

A 33%-os hidrogén-peroxid mérgező és maró hatású, víztiszta, folyékony vegyszer. Használata során fokozott elővigyázattal kell eljárni! Szembe kerülve súlyos gyulladást okoz. A kéz bőrét pillanatok alatt fehérre marta. Feltétlenül indokolt a védőkesztyű használata!

A koponyák bekenését lehetőleg szabad helyen végezzük, ahol a lecseppenő vegyszer nem tesz kárt semmiben. Ha ruhára vagy cipőre cseppen és nem távolítjuk el azonnal, a szennyezett darab egy nap alatt elroncsolódik.

AZ AGANCS ÉS SZARV MEGTISZÍTÁSA. A koponya kikészítésével még nem szerelhetjük alátré trófeánkat. Minden esetben szükséges magának az agancsnak, illetve szarvnak a kezelése is. Elkerülhetetlen ugyanis, hogy a lefőzéskor kiolvadt zsír ne szennyezze azokat. Ezenkívül majdnem minden trófea sárral, vér-

rel és egyéb anyagokkal is szennyezett. Ha nem tisztítjuk meg kellően ezektől, hiába készítettük ki szépen a koponyát.

Leghelyesebb ezt a munkát a fehérités előtt elvégezni. Oldjunk fel egy vödör meleg vízben nagy evőkanálnyi Ultra mosogatóport, s ezzel, egy jó nyeles kefe segítségével, gyengén súroljuk le a trófeát, majd hideg vízzel, lehetőleg vízsugárral öblítsük le.

Gyakran a gyöngyök köze tele van fakéreg-maradványokkal, gyantával. Ez egyszerű mosással nem távolítható el. Ilyenkor még mosás előtt drótkéfével vagy gyöckerkéfével száraz állapotban keféljük le az agancsot. Egyes vadászok szerint az agancsra a bögés előtti „dörzsoléskor” felrakódott fakéreg és egyéb anyagok növelik annak értékét és a zergekam-póra rakódott gyantához hasonlóan ezeket rajta kell hagyni. Ez izlés dolga. Előfordulhat azonban, hogy a bírálatra bemutatott agancs éppen emiatt kevesebb szépségpontot kap, mivel nem látszik a gyöngyözés és a szín.

A megtisztított száraz agancsot ezután egy ecsettel kenjük be benzinen vagy terpentinen oldott sztearinnal vagy paraffinnal. Az oldóanyag elpárolgása után cipőkéfével fényesítjük ki, így szép, matt fényű lesz a trófeánk. Ez a beavatkozás a bírálatra bemutatott agancsokon is engedélyezett.

KOPONYAFÉNYEZÉS (polírozás). Alapos fehérités és szárítás után kerülhet sor a fényesítésre. Ez a koponyakikészítés befejező mozzanata. Elvégzése tulajdonképpen nem feltétlenül szükséges, de ha rászánjuk a kellő időt, nemcsak esztétikailag lesz szebb a koponya, hanem karbantartása is könnyebbé válik. A polírozási eljárás eltünteti a csontfelület apró érdességeit, így a por sokkal nehezebben szennyezi be a koponyát. Szakszerű elvégzése türelmet igényel, az eredmény azonban megéri a fáradságot.

A fehéritett csontot kenjük be egy rész iszapolt kréta és két rész bécsifehér vízzel pépesített keverékével. E keverékkel átutalt ronggyal türelmesen dörzsoljuk a csontfelületet mindaddig, amíg a pép kiszáradva leporlik róla. Ha érdes felületű, előbb 100-as finomságú polirpa-

pírral dörzsoljuk át a csontot. Legvégül denaturált szesszel (spiritusz) hígított iszapolt krétaporral dörzsolva fejezzük be a munkát. A tisztára törölt csontot ezután vagy síkporral (hintőpor) simítsuk át, vagy teljesen szintelen és nagyon híg szintetikus lakkal vonjuk be. Átvnáshoz használhatunk politúrt (denaturált szeszben oldott sellakot) is, amelyet vattával dörzsoljunk a csontra, de ettől kicsit sárgás színt kap a koponya.

A lakkozással nagyon kell vigyázni, mert nincs csúnyább, mint a laktól „ragyogó” koponya.

Lakkozni különben csak az agancs, illetve a szarv nélküli koponyákat szokás (pl. a ragadozók koponyáit).

Elítélendő, izléstelen a koponyák fehér festékkel való bemázolása.

RÉGITRÓFEÁK KIKÉSZÍTÉSE. Gyakori eset, hogy a sebzett és később elhullott vadat csak napok, sőt hetek múlva találják meg. Ilyenkor általában a hús nagy része már hiányzik a koponyáról. Letisztítják róla a különböző állatok (vad-disznó, róka stb.) és bogarak, légyenyűvek stb. Az inak és a megszáradt csonthártya azonban a koponyán maradnak. Az ilyen koponya szép kikészítése még a gyakorlott szakembernek is komoly munkát ad. Nem is szólva a gusztustalan és veszélyes voltáról. (Hullamérgezés!) A trófea megmentése végett azonban néha e kellemetlen munkát is vállalunk kell.

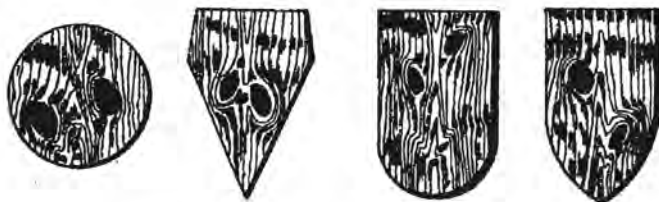
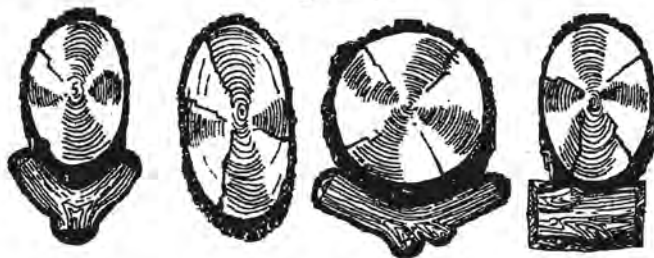
A kikészítés első lépéseként a koponyát 5-6 napig áztassuk vízben, gyakran cserélve a vizet. A többi munkafolyamat azonos az előzőekben részletesen leírtakkal, csupán abban különbözik tőlük, hogy a főzővizet többször cseréljük és a fehéritést is hosszabb ideig végezzük, esetleg ismétéljük meg.

Természetesen az ilyen koponya nem lesz hófehér. Leghelyesebb ebben az esetben először a már ismertetett szalmiákos gyorsfehéritést alkalmazni, s utána a bécsifehérral péppé kevert hidrogén-peroxidot felkenni, majd azt legalább két napig rajta hagyni.

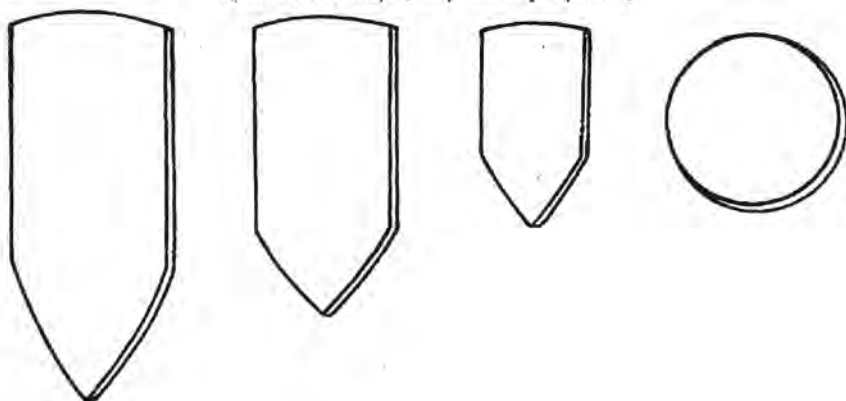
A RAGADOZÓK KOPONYÁJÁNAK ÉS CSONTJÁNAK PREPARÁLÁSA. Sajnos kevés vadász teszi

KÜLÖNBÖZŐ TRÓFEA-ALÁTÉTEK

a) hagyományos

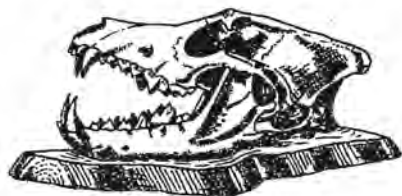
b) modern formája (Salaj - Roskopf nyomán)

Méretlek	Nagykoponya	Kiskoponya	
		hosszú orrcsont	lek. kop. csont
Szarvas	530×200×20	400×200×20	330×200×20
Dám	340×170×20	310×170×20	270×170×20
Őz	280×125×20	230×110×20	190×110×18
Vadkan	200×20	180×20	160×20

el az elejtett kisragadozók koponyáját tróféának. Pedig szép dísz az a vitrinben, íróasztalon vagy a falon (5. ábra). Ezeknek a koponyáknak a kikészítése mindenben megegyezik a már ismertetett módszerrel.

Előfordul, hogy a kisragadozó egész csontvázat akarjuk kikészíteni. Az apró csontok miatt a hús eltávolítása az ismert módon nem lehetséges, ezért gyenge főzés után vízben rothasszuk (maceráljuk) le az izomzatot (természetesen a koponya kivételével). A rothasztást zárt, lehetőleg üvegedényben végezzük. 3-6 hét eltelte után a szétesett anyagban a csontok az edény aljára süllyednek, a lágy részek pedig többszöri óvatos öblítéssel, az edény újratöltésével és leöntésével eltávolíthatók.

5. ábra. Ragadozó - alátétre szerelt - koponyája

Ha egy kicsit ügyeskedünk, még a legapróbb csontokat sem veszítjük el. Szárítás után (amely nem a napon történik) a zsíros csontvázrészeket néhány napig benzinben vagy kloroformban fűrösszük. Ha szükséges, néhány napig 5-7%-os hidrogén-peroxidos vízben áztatva fehérsítjük ki.

Ez a kikészítési eljárás a kezdő vadásznak első olvasásra talán bonyolultnak látszik, mégis próbálkozzék meg vele, mert az elért eredmények bőven kárpótolni fogják fáradozásaiért.

A munkához szükséges anyag és vegyszer kapható a gyógyszerárakban, a háztartási boltokban, nagyobb mennyiségben pedig a Vegyianyag és Vegyszerkészletező Vállalatnál szerezhető be.

A nyúzás Az elejtett állatot, különösen melegben, mielőbb nyúzzuk meg. A nyúzást nem szükséges az elejtés helyén végezni, mert több időt igényel. A kiszigerelt állatot azonban ne

hagyjuk a földön feküdni, hanem a szállítási akasszuk fel vagy fektessük száraz gallyakra.

A nem zsigerelendő vad nyúzásaival különösen siessünk. Az ilyen vadnak, ha nem is zsigereljük, ajánlatos melegben „levegőt adni” (a hasfalat néhány centiméterre felvágni). Az emlősállatok nyúzása különféleképpen történik. Szükséges azonban néhány általános alapelve ismerete.

1. Már zsigerelés előtt el kell dönteni, hogy az elejtett vadnak csak a bőrét akarjuk kikészíteni vagy fejfel együtt kipreparálni, különben később ebből sok bosszúság keletkezik.

2. Melegen könnyebb a bőr lefejtése.

3. Kést csupán a „fő vágásokhoz” (hasítás-hoz, átvágáshoz stb.) használunk, de mindig úgy, hogy ne a bőr, hanem a hús felé vágjunk. Ellenkező esetben a bőr kikészítés után tele lesz úgynevezett „vakvágással”.

4. A kisebb állatok bőrét tömlőre fejtsük, tehát ne vágjuk fel a hason, kivéve, ha az egész állatot ki akarjuk preparálni.

5. A lábakat mindig a belső oldalon hasítsuk fel.

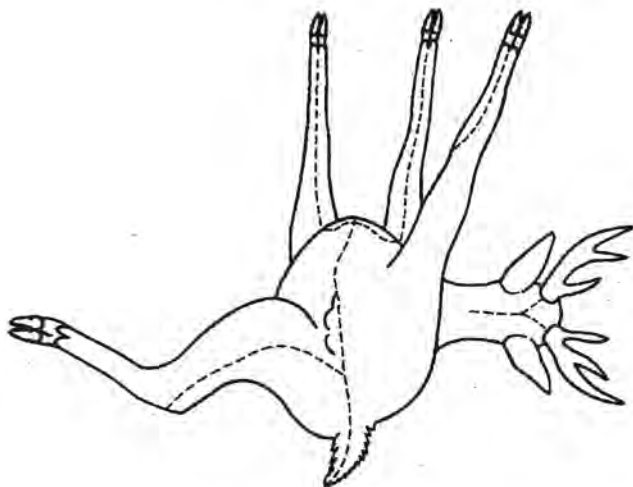
6. A mérgezett vadat csak hideg állapotban nyúzzuk és mindig használjunk gumikesztyűt.

7. Veszettség gyanúja esetén (róka, macska) sohase nyúljunk az állathoz!

8. A lőtt vad helyes kezelése fontos, mert a húsa érték.

A CSÜLKÖS VAD NYÚZÁSA. Attól függően nyúzzuk, hogy csupán a bőrt akarjuk eltenni vagy a bőrt szőnyegnek akarjuk kikészíteni, vagy az egész állatot, esetleg annak egy részét (a fejét a nyakkal) akarjuk kipreparálni.

Az első két esetben a bőrt a hasi oldalon hasítjuk végig az állcsúcstól a végbélnyílásig (6. ábra). Ha a körmökre nincs szükség, a csülkőkön vágjuk körbe a bőrt a fűkörmök fölött. Ha szükség van a csülkökre, akkor csak hasítsuk fel a bőrt a csülkök felületén, az első végtagokon a belső oldalon úgy, hogy a két metszési irány a mellcsontnál találkozzék. Hasonlóképpen járunk el a hátulsó végtagokon is, ahol a metszések a végbélnyíláshoz futnak, a faroktő alá. Ezután szabadítsuk ki a csülökizületeket,

6. ábra. Csülkös vad nyúzása

vágjuk le a végtagokról, és vigyázva, hogy ne vágjuk meg, fejsük le a bőrt a lábokról.

Ajánlatos a nyúzást a hátsó végtagokon kezdeni és amikor ezzel elkészültünk, az előlőkön folytatni.

Ha a fejtéssel elérteztünk a farokig, szabaddítsuk ki az első farkcsigolyákat és az izesülésnél (tehát a fark csigolyástul a bőrön marad) vágjuk át. Ezután hátulról előre haladva fejsük le a bőrt a törzs két oldaláról, majd a nyakról is. Csak ezután kezdhetjük meg a fej lenyúzását, amely a legnehezebb művelet. Óvatosan haladjunk a fülekig. Ezeket tőben vágjuk át és fejsük tovább a szemek felé. Különösen ügyeljünk, nehogy a szemhéjakat átvágjuk, mert ez a pilaszörök kihullásával jár. A szem után hagyjuk abba a nyúzást egy kis időre és próbáljuk meg az állkapcsokat szétfeszíteni (ha ez nem sikerül, akkor előbb az alsó állkapocs külső felületén tapadó nagy rágóizmot vágjuk át, ezáltal könnyen nyithatóvá válik a száj). Ha sikerül kinyitni a száját, vágjuk körül a szájszél nyálkahártyáját egészen belül a fogak tövében, majd az orrháton folytassuk tovább az előbb abbahagyott munkát. Végül elérkezve az orrporcig, vágjuk át azt és a bőrt távolítsuk el a testről.

Nagyjából ugyanígy járunk el, ha preparálásra nyúzunk (az előbb említett harmadik

eset). A különbség csak a nyak lenyúzásában van (7. ábra). Ilyenkor ne az állcscúctól kezdve hasítsuk fel a bőrt a nyak alsó felén, hanem a tarkótól kiindulva a hát felé a nyak hátulján vágjuk fel, olyan hosszúságban, hogy az agancsot, illetve a szarvat is ki tudjuk bűjtetni a hasítékon. A tarkón folytatni kell a vágást Y alakban

7. ábra. A nagyvad bőrének helyes felvágása preparáláshoz

elágazva egészen az agancs-, illetve a szarvtövekig, hogy a bőrt körben lefejtessük azokról is.

Vaddisznó nyúzásokor minden esetben alul hasítsuk fel a nyakbőrt. A fej külön preparálása esetén a gégefőnél kezdjük a hasítást, sohasem az állcsúcson.

Ha így lefejtettük a bőrt, még nem fejeztük be a munkát. Ki kell fejteni a csülkök csontjait, a fark csigolyáit, a fülporcokat, az orrot és a szájszéleket. A csülköket hegyes késsel az első ízületnél vágjuk körbe és a csontokat távolítsuk el. A farkat alul hasítsuk végig és fejsük ki a farkkrépat. A fül kifordítása a legnehezebb művelet. Ez azt jelenti, hogy a fül elülső (belső) felületét különválasztjuk a porcos hátsó felülettől. A fül tövétől elindulva fokozatosan csaknem teljes kör alakban kezdjük meg a munkát. Segítségünkre van ebben az úgynevezett „kifordítófa”, amely nem más, mint egy körülbelül 30 cm hosszú, 2,5 cm vastag féküveg formájú puhafa deszkadarab. Ezt kívülről illesztjük a fülbe és erre fordítjuk rá a fület, miközben körömmel, késsel, esetleg tompa hegyű kis kalapáccsal ütögetve válasszuk el a bőrt és a porcréteget. Ha ez sikerült, már csak a szájszéleket és az orrot kell kifordítani.

Az így előkészített nyersbőrt azonnal le kell sózni közönséges konyhasóval, mégpedig úgy, hogy a szőrös felére leterített, fonákával felfelé néző bőr minden kis részét vastagon és egyenletesen bedörzsöljük. (Egy közepes nagyságú vadkanbőrre kb. 3 kg só elegendő.) 1-2 nap elteltével a só által kiszívott szövetnedvet el kell távolítani úgy, hogy a bőrt 1-2 órára felakasztjuk, hogy lecsurogjon, majd leterítve újra besózzuk és összehajtogatjuk. Ilyen állapotban (a bőr vastagságától függően) néhány hétig vagy hónapig is tárolható a téli hónapokban.

Legcélszerűbb azonban a friss, sózott bőrt mielőbb kikészíteni. Különösen vonatkozik ez a nagy kanok bőrére, mivel a vastag páncélt (a mellkas két oldalán lévő bőrt) a só nem tudja kellőképpen konzerválni és hamar bepállik.

A NYŰL NYÚZÁSA. A nyulat az elejtés után nem kell azonnal kiszigerelni, de fontos, hogy a vizeletet kinyomjuk belőle. Ezt a következőképpen

végezzük: a nyulat a mellső lábainál fogva föl-emeljük. Jobb kezünkkel úgy fogjuk át, hogy a hüvelykujjunkkal a hasát a mellkastól kezdve erőteljesen végigsimítjuk egészen a végbélnyílásig. Erre a nyomásra kiürül a húgyhólyag, illetve a végbél.

A vadászat alkalmával a lött nyulat nem szabad a földön vonszolni, húzni, mert értéketlenedik a szőre, gereznája. A nyulak hátsó lábát keresztben kössük össze, majd aggassuk rudakra, hogy jól kihüljenek. Ebben az állapotban rakjuk szekérre. Nem szabad azonban halomba vagy egymáshoz közel rakni őket, mert befülledhetnek.

A bőrt egyébként könnyű lefejteni. A nyulat a hátsó lábának csuklójánál kössük meg és akasszuk föl egy szögére. A szabadon álló lábakat a körmök fölött vágjuk körbe. A bőrt a comb felső felén, ahol mindkét vágás találkozik, egészen a végbélnyílásig, hasítsuk föl. A megnyúzott lábat az inaknál fogva akasszuk szögére és fejsük le a bőrt a másik lábról is. A farkat a testtől úgy távolítsuk el, hogy a bőrt a legvastagabb farkcsigolyákról fejsük le, amelyeket azután levágunk. A másik lábat is akasszuk szögére és a bőrt húzzuk le róla. A mellső lábakat a könyökénél válasszuk le. A füleket közvetlenül a koponyacsontnál vágjuk le. Az orr porcogójának levágásával a nyúzást befejezzük. A vért ronggyal töröljük ki.

A RÓKA NYÚZÁSA. Előbb a bőrt a mellső lábak között vágjuk föl a lábak belső oldalán egészen a mellkasig (a karmok a bőrön maradnak). Hasonlóképp járjunk el a hátsó lábakkal is.

A fark is a bőrön marad, benne a farkkréppával. A bőrt a hátsó lábaktól kiindulva a fej felé haladva fejsük le. A füleket közvetlenül a koponyacsont mellett vágjuk le. Különösen vigyázva válasszuk le a bőrt a szem és az orr körül.

A lehúzott bőrről fejsük ki a nyúzásokor rajtahagyott ujjerceket úgy, hogy a levágott végüknél laposfogóval megfogva egyenként kifordítjuk és az utolsó ízesülésnél a köröm alatt vágjuk el őket. A farkat az összes kisragadozó esetében úgy szabadítsuk meg a farkkrépatól, hogy egy-két farkcsigolyánál fogva szo-

rítsuk be satuba vagy fogjuk meg laposfogóval, és a bőrt két oldalról egyszerre toljuk le a farok-réparól, ezután a farokbőrt alul felhasítjuk.

A bőrök (gereznák) kezelése és tartósítása a kikészítés (cserzés) előtt A nyúzástól a kikészítésig (cserzésig) eltelhet néhány hét, esetleg néhány hónap. A bőr is, mint minden állati eredetű anyag, nagyon romlandó. Ha nem gondoskodunk tartósításáról, mire a kikészítésére kerülne a sor, már hasznavehetelenné válik. Ezért a következő módszerek kell alkalmazni:

1. Nyúzás után a bőrön maradt zsír- és izomdarabokat kaparjuk le, a csülköket, az ujjperceket, a farkat fejtjük ki.

2. A nagyemlősbőröket minden esetben sózzuk le.

3. Sózásra csak konyhasót használunk. A timsó nagyon összehúzza és törekkennyé teszi a bőröket.

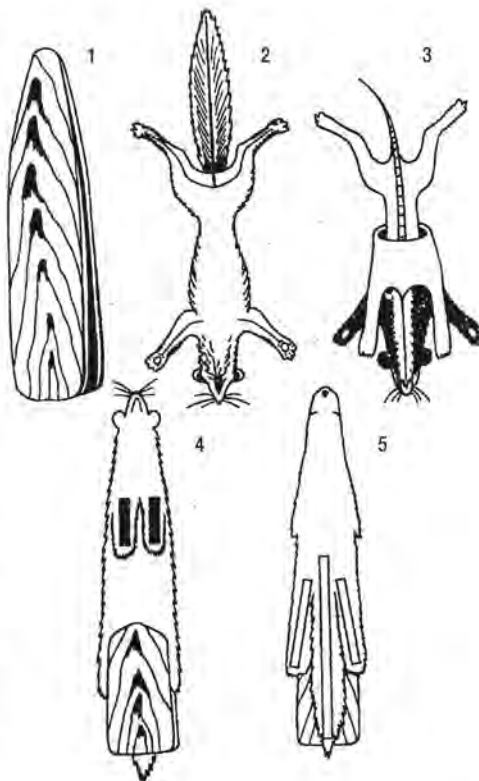
4. A tömlőre fejtett bőröket ne sózzuk, hanem szárítsuk. A szárításhoz a bőröket ki kell feszíteni. Ennek során úgy járjunk el, hogy a bőr szőrös oldalát a deszka felé fordítva tűzzük a bőrt a megfelelő kiképzésű sima felületű deszkára (8. ábra). A deszka alakját és nagyságát a Bőrfelvásárló Vállalat szabványban is előírja. A róka esetében például:

	I. osztály	II. osztály
a feszítődeszka hossza	130 cm	120 cm
nyakszélessége	12 cm	10 cm
szélessége a combok táján	20 cm	15 cm
a test hossza	80 cm	70 cm

A görény bőrét sima felületű, körülbelül 9 cm vastag karóra húzzuk, melynek végét kerekítjük le.

A bőröket azonban sem szelvényben, sem hosszában nem szabad túlságosan feszíteni, mert megbomlik a bőr szerkezete (struktúrája). A szőrmenek dúsak, teltek kell lennie.

5. A kisebb állatok bőrét U alakúra meghajlított rugalmas ágra is kifeszíthetjük száradni. Fontos, hogy gyűrődésmentesen feszítjük ki,

8. ábra. A róka nyúzása és tartósítása
1. feszítődeszka, 2. a bőr felvágásának vonalai, 3. a bőr lefejtése, 4. a tömlőre nyúzott bőr felhúzója
a feszítődeszkára, 5. a végtagok és a farok kifeszítése

mert a ráncok helyén nem szárad ki a bőr és kikészítéskor ledobja a szőrt.

6. Sohasem szabad a szőrmet a szárítás céljára kitömni papírral vagy szalmával, mert deformálódik a bőr, és ezt a hibát a későbbiekben már nem lehet helyrehozni.

7. A szárítást nem szabad tűző napon vagy magas mesterséges hő mellett végezni. Ilyen esetben a bőr szerkezetében helyrehozhatatlan károsodás következik be.

8. Ha nedves levegőn tartjuk a bőröket, penészedés, majd rothadás következik be.

9. A szőrmentes állatok bőrét a teljes száradás előtt szőrrel kifelé fordítjuk és így szárítsuk meg. Csak a nutria, a pézsmapocok, a mezei

nyúl és az üregi nyúl gereznáját hagyjuk a szőrével befelé fordítva.

10. A gereznákat és a kikészített szőrméket a károsítókkal szemben állandóan védeni kell. Gyakori ütögetéssel, szellőztetéssel és porolással megelőzhetjük a molyok kártételét. Ajánlatos – ha hosszabb ideig akarjuk tárolni a szőrméket – rovarirtó porral beszórni őket, különösen a szalonnabogarak ellen.

11. Az esetleges kipállott részeket 3%-os tejsavval ($\text{CH}_3\text{CHOH-COOH}$) vagy ecetsavval ($\text{CH}_3\text{-COOH}$) ecseteljük be, hogy a további romlást megakadályozzuk.

12. Ha a kisebb emlősök bőrét felhasítva nyúzzuk le és rövid időn belül kikészítésre kerülnek, lesózva, összecsavarva, nedves állapotban tároljuk őket. Ha több hónapig szeretnénk megőrizni a kikészítésig, akkor feltétlenül

még kell szárítani őket. Tekintve, hogy szét vannak vágva, ezért kiterítve, szőrével lefelé fordítva deszkára kell kiszögélni a bőröket, apró szöggekkel. Vigyázzunk, hogy a farok és a lábak is ki legyenek feszítve.

13. A nagyon zsíros bőrök a bennük levő zsír miatt hamar megavasodnak. Az ilyen bőr alkalmatlanná válik a kikészítésre. Ezért lehetőleg az elejtés után 1 hónapon belül készítessük ki ezeket a gereznákat.

A zsákmányolás időpontjától függően megkülönböztetünk tavaszi, nyári és téli bőröket. A legrosszabb minőségűek a nyári bőrök, kivéve a szarvas-, az őz- és dämvdabőröket. Vannak átmeneti típusba tartozó bőrök is.

A gereznák közül minden esetben a téli gereznák a legértékesebbek.

SZIDNAI LÁSZLÓ

Lista a megyei földművelésügyi hivatalok vadászati és halászati felügyelőségeiről

FVM BARANYA MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 7600 Pécs, Rákóczi u. 30. Pf. 428

Hivatal közvetlen: (06-72) 512-452; fax: (06-72) 512-451

Falk Konrád, osztályvezető

(06-72) 512-455, (06-30) 202-4751

Bedecs György, vadászati felügyelő

(06-72) 512-462

Bartha János, vadászati felügyelő

(06-72) 512-461

Bognár Zoltán, vadászati felügyelő

Telefon: (06-72) 512-461

Lovasi László, halászati felügyelő

Telefon: (06-72) 512-455

FVM BÁCS-KISKUN MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 6000 Kecskemét, Bajcsy-Zsilinszky krt. 2. Pf. 215

Hivatal közvetlen: (06-76) 481-530, 412-617; fax: (06-76) 497-071

Szenek Zoltán, osztályvezető

Telefon: (06-76) 481-444/120

Varga István, vadászati felügyelő

Telefon: (06-76) 481-444/119

Nagy Sándor, vadászati felügyelő

Telefon: (06-76) 481-444/119

Tóth Balázs, vadászati felügyelő

Telefon: (06-76) 481-444/119

Seres Róbert, halászati felügyelő

Telefon: (06-76) 481-444/118

FVM BÉKÉS MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 5601 Békéscsaba, Derkovits sor Pf. 361

Hivatal közvetlen: (06-66) 441-811/102; fax: (06-66) 441-811/111

Páskai Sándor, osztályvezető

(06-66) 441-811, 444-254

Török Zoltán, vadászati felügyelő

(06-66) 441-811, 444-254

Nemes János, vadászati felügyelő

Valler Attila, vadászati felügyelő

(06-66) 441-811, 444-254

Makarovné Demeter Edit, halászati felügyelő

(06-66) 441-811, 444-254

FVM BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 3550 Miskolc, Kazinczy utca 32.

Hivatal közvetlen: (06-46) 351-488, 354-478; fax: (06-46) 354-416

Szilágyi Sándor, osztályvezető
(06-46) 413-264, 320-444/220

Hoitsy György, osztályvezető-helyettes,
halászati felügyelő

(06-46) 413-264, 320-444/218

Galambos Kálmán, vadászati felügyelő
(06-46) 413-264, 320-444/219

Godzsák Tibor, vadászati felügyelő
(06-46) 324-174

Szentléleki Tibor, vadászati felügyelő
(06-46) 413-264, 320-444/219

Vadász István, vadászati felügyelő
(06-46) 413-264, 320-444/219

FVM CSONGRÁD MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 6071 Szeged, Rákóczi tér 1. Pf. 1225

Hivatal közvetlen: (06-62) 425-506; fax: (06-62) 426-311

Szél István, osztályvezető
(06-62) 488-411/4704

Pappné Nagypál Judit, vadászati felügyelő
(06-62) 488-411/4702

Soós Zoltán, vadászati felügyelő
(06-62) 488-411/4702

Papp András, halászati felügyelő
(06-62) 488-411/4701

FVM FEJÉR MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 8001 Székesfehérvár, Piac tér 12. Pf. 43

Hivatal közvetlen: (06-22) 511-270; fax: (06-22) 316-579

Pántl László, osztályvezető
(06-22) 511-279

Karvaly Gyula, vadászati felügyelő
(06-22) 510-548, 511-279

Deák Zoltán, vadászati felügyelő
(06-22) 510-548

Weidinger István, vadászati felügyelő
(06-22) 511-278, 510-548

Csizmadia Csaba, halászati felügyelő
(06-22) 511-279, 510-548

FVM GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 9021 Győr, Jókai u. 12.; 9002 Győr, Pf. 234

Hivatal közvetlen: (06-96) 313-031; fax: (06-96) 315-123

Pintér Csaba, osztályvezető
(06-96) 315-121

Budai Tamás, vadászati felügyelő
(06-96) 315-121

Orbán Henrik, vadászati felügyelő
(06-96) 315-121

Pusztai József, vadászati felügyelő
(06-96) 315-121

Szabóné Németh Ágnes, vadászati felügyelő
(06-96) 315-121

Keserű Balázs, halászati felügyelő

FVM HAJDÚ-BIHAR MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 4002 Debrecen, Péterfia u. 4. VI. em.

Levelezési cím: 4002 Debrecen, Piac u. 54. Pf. 72

Hivatal közvetlen: (06-52) 507-444, 507-454; fax: (06-52) 507-455

Nádor József, osztályvezető

(06-52) 314-511, 347-988/57

Dr. Szabó Ernő, osztályvezető-helyettes,

halászati felügyelő

(06-52) 314-511, 347-988/53

Almássy Károly, vadászati felügyelő

(06-52) 314-511, 347-988/51

Móré János, vadászati felügyelő

(06-52) 314-511, 347-988/51

Polonkai László, vadászati felügyelő

(06-52) 314-511, 347-988/55

FVM HEVES MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 3301 Eger, Kossuth Lajos u. 9. Pf. 145

Hivatal közvetlen: (06-36) 413-737/101, 130; fax: (06-36) 410-589

Szabó Lajos, osztályvezető, halászati felügyelő

(06-36) 311-923

Faludi Csaba, vadászati felügyelő

(06-36) 311-923/126

Magyar Dezső, vadászati felügyelő

(06-36) 311-923/126

Tóth Mihály, vadászati felügyelő

(06-36) 311-923/126

FVM JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 5000 Szolnok, Kossuth Lajos u. 2.

Hivatal közvetlen: (06-56) 420-503; fax: (06-56) 422-405

Horváth Ferenc, osztályvezető

(06-56) 423-042, 379-933/182

Major Tibor, vadászati felügyelő

(06-56) 379-933/102

Gugolya Imre, vadászati felügyelő

(06-56) 379-933/180

Erdei Péter, vadászati felügyelő

(06-56) 374-927

Boros Mihály, mezőrendészeti vezető

(06-56) 379-933/198

Dencs Árpád, vízhasznosítási felügyelő

(06-56) 374-927

Csachné Rubint Etelka, halászati felügyelő

(06-56) 374-927

FVM KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 2801 Tatabánya, Fő tér 4. Pf. 147

Hivatal közvetlen: (06-34) 310-909, 300-229; fax: (06-34) 335-771

Zámbó Zoltán, felügyelőségvezető

(06-34) 312-204

Mészáros Miklós, vadászati felügyelő

(06-34) 310-909

Holdampf Miklós Róbert, vadászati felügyelő

(06-34) 310-909

Tóth László, halászati felügyelő

(06-34) 310-909

FVM NÓGRÁD MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 3101 Salgótarján, Rákóczi u. 192. Pf. 95

Hivatal közvetlen: (06-32) 310-710; fax: (06-32) 310-710

Andrási László, felügyelőségvezető
(06-32) 310-710/112, 312-357/112
Kiss Tamás, vadászati-halászati felügyelő
(06-32) 310-710/111, 312-357/111

Bakó Csaba, vadászati felügyelő
(06-32) 310-710/119, 312-357/119
Varga Péter, vadászati felügyelő
(06-32) 310-710/119, 312-357/119

FVM FŐVÁROSI ÉS PEST MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 1364 Budapest, Városház u. 7. Pf. 212

Hivatal közvetlen: (06-1) 317-6659; fax: (06-1) 317-6231

Szabó Zoltán, osztályvezető
(06-1) 317-6659, 318-6759
Pető Zoltán, vadászati felügyelő
(06-1) 318-6759
Szabó László, vadászati felügyelő
(06-1) 318-6759

Takács Péter Tamás, vadászati felügyelő
(06-1) 318-6759
Farkas István, halászati felügyelő
(06-1) 318-0111

FVM SOMOGY MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 7402 Kaposvár, Csokonai u. 3. Pf. 250

Hivatal közvetlen: (06-82) 315-045, 427-584, 427-178; fax: (06-82) 315-023

Simon Pál, osztályvezető
(06-82) 315-045, 315-122, 314-166
Ország István, vadászati felügyelő
(06-82) 315-045

Darányi Zsolt, vadászati felügyelő
(06-82) 315-045
Havranek Mihály, halászati felügyelő
(06-82) 315-045

FVM SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 4401 Nyíregyháza, Hősök tere 5. Pf. 145

Hivatal közvetlen: (06-42) 311-083, 310-076; fax: (06-42) 311-083

Fagyas Zoltán, osztályvezető
(06-42) 311-714
Éberhardt Gábor, vadászati felügyelő
(06-42) 311-714

Hevesi István, vadászati felügyelő
(06-42) 311-714
Ifj. Fesztóry Sándor, halászati felügyelő
(06-42) 311-714

FVM TOLNA MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 7101 Szekszárd, Augusz I. u. 7.

Levelezési cím: 7106 Szekszárd, Mártírok tere 11-13. Pf. 210

Hivatal közvetlen: (06-74) 412-564; fax: (06-74) 411-968

Kosaras Zoltán, osztályvezető

(06-74) 529-351

Borsiczky Iván, vadászati felügyelő

(06-74) 529-354

Király István, vadászati felügyelő

(06-74) 529-353

Renkecz József, vadászati felügyelő

(06-74) 529-353

Székely Gábor, halászati felügyelő

(06-74) 529-354

FVM VAS MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 9700 Szombathely, Berzsenyi Dániel tér 2/B

Levelezési cím: 9700 Szombathely, Hollán Ernő u. 1. Pf. 35

Hivatal közvetlen: (06-94) 311-211/289, 290; fax: (06-94) 314-582

Bogács László, osztályvezető

(06-94) 344-213

Mesterházi József Zsolt, vadászati-halászati felügyelő

(06-94) 344-213

Rozmán Ferenc, vadászati felügyelő

(06-94) 344-213

Turay András, vadászati felügyelő

(06-94) 344-213

FVM VESZPRÉM MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 8200 Veszprém, Megyeház tér 1. Pf. 315

Hivatal közvetlen: (06-88) 425-024, 420-632; fax: (06-88) 407-347

Vezenyi Imre, osztályvezető

(06-88) 427-467, 427-687

Dr. Nyulász István, vadászati felügyelő

(06-88) 427-467, 427-687

Ján Miklós, vadászati felügyelő

(06-88) 427-467, 427-687

Papp László, vadászati felügyelő

(06-88) 427-467, 427-687

Péter György, halászati felügyelő

(06-88) 427-467, 427-687

FVM ZALA MEGYEI FÖLDMŰVELÉSÜGYI HIVATAL

Vadászati és Halászati Felügyelőség / 8901 Zalaegerszeg, Kosztolányi u. 10. Pf. 222

Hivatal közvetlen: (06-92) 324-678; fax: (06-92) 321-440

Süle Lajos, osztályvezető

(06-92) 550-417

Füle Szilveszter, vadászati felügyelő

(06-83) 311-330

Lázár Attila, vadászati felügyelő

(06-92) 550-418

Méhes Miklós, vadászati felügyelő

(06-92) 550-418

Néber Szilveszter, vadászati felügyelő

- (06-92) 550-419

Badacsonyi Lajos, halászati felügyelő

(06-92) 550-419

Az Országos Magyar Vadászkamara központja

1027 Budapest, Medve utca 34-40. / Telefon/Fax: 212-2226 / Telefon: 355-6180 / Fax: 375-8378

ORSZÁGOS MAGYAR VADÁSZKAMARA MEGYEI TERÜLETI SZERVEZETEINEK CÍME, TELEFONSZÁMA

- OMVK Baranya Megyei Területi Szervezete
7626 Pécs, Felsővámház u. 44.
Telefon: (06-72) 332-354
- OMVK Bács-Kiskun Megyei Területi Szervezet
6000 Kecskemét, Árpád krt. 2.
Telefon: (06-76) 418-800
- OMVK Békés Megyei Területi Szervezete
5600 Békéscsaba, Bajza u. 11.
Telefon: (06-66) 321-234
- OMVK Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
Területi Szervezete
3526 Miskolc, Tas u. 18.
Telefon: (06-46) 327-288
- OMVK Csongrád Megyei Területi Szervezete
6701 Szeged, Római krt. 18/B
Telefon: (06-62) 420-362
- OMVK Fejér Megyei Területi Szervezete
8000 Székesfehérvár, Rác u. 15.
Telefon: (06-22) 327-561
- OMVK Győr-Moson-Sopron Megyei
Területi Szervezete
9025 Győr, Jókai u. 12.
Telefon: (06-96) 329-535
- OMVK Hajdú-Bihar Megyei Területi Szervezete
4026 Debrecen, Péterfia u. 4.
Telefon: (06-52) 417-447
- OMVK Heves Megyei Területi Szervezete
3300 Eger, Hibay K. u. 12.
Telefon: (06-36) 316-512
- OMVK Jász-Nagykun-Szolnok Megyei
Területi Szervezete
5000 Szolnok, Petőfi u. 13.
Telefon: (06-56) 421-401
- OMVK Komárom-Esztergom Megyei
Területi Szervezete
2800 Tatabánya, Dózsakert u. 63.
Telefon: (06-34) 316-733
- OMVK Nógrád Megyei Területi Szervezete
3100 Salgótarján, Múzeum tér 1. Pf. 234
Telefon: (06-32) 314-929
- OMVK Fővárosi és Pest Megyei Területi
Szervezete
1051 Budapest, Nádor u. 34.
Telefon: (06-1) 311-9608
- OMVK Somogy Megyei Területi
Szervezete
7400 Kaposvár, Rákóczi tér 9-11.
Telefon: (06-82) 311-963
- OMVK Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei
Területi Szervezete
4400 Nyíregyháza, Vörösmarty tér 7/B
Telefon: (06-42) 311-246
- OMVK Tolna Megyei Területi Szervezete
7100 Szekszárd, Bezerédi u. 2.
Telefon: (06-74) 312-319
- OMVK Vas Megyei Területi Szervezete
9700 Szombathely, Puskás Tivadar u. 7.
Telefon: (06-94) 333-787

OMVK Veszprém Megyei Területi Szervezete
8200 Veszprém, Vörösmarty tér 4.
Telefon: (06-88) 422-298

OMVK Zala Megyei Területi Szervezete
8900 Zalaegerszeg, Tompa u. 1.
Telefon: (06-92) 312-552

Az Országos Magyar Vadászati Védegylet központja

1027 Budapest, Medve utca 34-40. / Telefon: 355-6180, 355-0697 / Fax: 375-8378

OMVV MEGYEI SZÖVETSÉGEK CÍME

Baranya megyei Vadásztársaságok Szövetsége
7623 Pécs, Petőfi u. 45.
Telefon: (06-72) 312-953
Fax: (06-72) 315-322

Hajdú-Bihar megyei Vadgazdálkodók
és Vadászok Szövetsége
4026 Debrecen, Péterfia utca 4.
Telefon/Fax: (06-52) 417-447

Bács-Kiskun megyei Vadászszövetség
6000 Kecskemét, Árpád krt. 2. Pf.: 158
Telefon/Fax: (06-76) 418-800

Heves megyei Vadászok Szövetsége
3300 Eger, Hibay K. utca 12.
Telefon: (06-36) 313-811

Békés megyei Vadászszövetség
5600 Békéscsaba, Bajza u. 11.
Telefon: (06-66) 321-234
Fax: (06-66) 441-535

Komárom-Esztergom megyei Vadászszövetség
2890 Tata, Tópart utca 8/c.
Telefon/Fax: (06-34) 384-063
Lakás: (06-34) 380-162
Mobil: 06-60-937-5314

Vadászok és Vadgazdálkodók
Észak-Magyarországi Ter. Szöv.
3526 Miskolc, Tas u. 18.
Telefon/Fax: (06-46) 327-288, 359-454

Nógrád megyei Vadászszövetség
3100 Salgótarján, Múzeum tér 1. Pf.: 234
Telefon/Fax: (06-32) 314-929

Csongrád megyei Vadászszövetség
6721 Szeged, Római körút 18/b.
6701 Szeged, Pf.: 532.
Telefon/Fax: (06-62) 426-166

Vadászok és Természetvédők
Közép-Magyarországi Szövetsége
1051 Budapest, Nádor utca 34.
Telefon: 311-9608 / Fax: 331-4790

Fejér megyei Vadászok és Vadgazdálkodók
Szövetsége
8000 Székesfehérvár, Rác utca 15.
Telefon/Fax: (06-22) 327-561

Somogy megyei Vadászok Szövetsége
7400 Kaposvár, Zárda utca 18.
Telefon/Fax: (06-82) 321-221

Kisalföldi Vadászszövetség
9025 Győr, Köztelek utca 21.
Telefon: (06-96) 314-929

Vadászok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei
Szövetség
4400 Nyíregyháza, Vörösmarty tér 7/b.
Telefon/Fax: (06-42) 311-246

Jász-Nagykun-Szolnok megyei
Vadászszövetség
5000 Szolnok, Petőfi utca 13.
Telefon/Fax: (06-56) 421-401

Tolna megyei Vadászszövetség
7100 Szekszárd, Bezerédi utca 2.
Telefon/Fax: (06-74) 312-319

Vadászok Vas megyei Szövetsége
9700 Szombathely, Széll K. u. 54.
Telefon: (06-94) 314-955
Fax: (06-94) 324-057

Veszprém megyei Vadász Szövetség
8200 Veszprém, Ifjúság utca 5.
Telefon: (06-88) 400-555

Zala megyei VT-ok és Vadgazdálkodók Szövetsége
8900 Zalaegerszeg, Tómpa utca 1.
Telefon/Fax: (06-92) 312-552

Sopron Tájegységi Szövetség
9400 Sopron, Bajcsy Zs. u. 4. (EFE)
Telefon: (06-99) 311-100
Fax: (06-99) 311-103 / EFE,

Felsőtiszaivédeki Vadgazdák Szövetsége
Elnök: Kozma Károly
4561 Baktalórántháza, Zöldfa u. 2.
Telefon: (06-42) 352-212
Titkár: Borbás László
4337 Jármí, Széchenyi u. 30.
Telefon: (06-44) 350-456

Magyar Korongvadász Szövetség
1052 Budapest, Városház utca 5-7.
Telefon: (06-1) 318-0111 / Fax: (06-1) 317-6231

Rábaközi Vadászszövetség
9322 Rábatamási, Szabadság út 87.
Telefon: (06-96) 282-342
Fax: (06-96) 282-344

Megyei Trófeabíráló Bizottságok

Baranya megyei Trófeabíráló Bizottság
7601 Pécs, Rákóczi út 30.
Telefon: (06-72) 512-450, 512-455, 211-162
Nyitva tartás:
Május hónap: hétfőtől-péntekig 8.00-14.00
Júniustól csak ügyelet (előzetes
bejelentkezés alapján az egyeztetett
időpontban bírál a bizottság)

Bács-Kiskun megyei Trófeabíráló Bizottság
6100 Kecskemét, József Attila utca 2.
Telefon: (06-76) 320-375, 481-556
Nyitva tartás:
Belföldi: május 3-17-ig: 9.00-13.00
Külföldi: előzetes 24 órával történő
bejelentkezés alapján

Békés megyei Trófeabíráló Bizottság
5600 Békéscsaba, Derkovits sor 2.
Telefon: (06-66) 441-141, 441-811/109,
(06-60) 485-681 (munkaidőn kívül)

Fax: (06-66) 441-811
Nyitva tartás:
Május 1. Péntek: 14.00-16.00
Május 2-3.: 9.00-16.00
Május 4-31.: 14.00-17.00
Június 1-jétől: minden hétfőn 14.00-17.00

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Trófeabíráló
Bizottság
3525 Miskolc, Deák tér 1.
Telefon: (06-46) 345-433
Nyitva tartás:
Május 4-8., 11-15.
(hétfőtől-péntekig): 8.00-16.00
Május 9., 16. (szombat): 8.00-13.00
Külföldit 48 órával történő
bejelentkezés alapján

Csongrád megyei Trófeabíráló Bizottság
6701 Szeged, Feltámadás utca 29.
Telefon: (06-62) 498-056, 483-589

- Fax: (06-62) 495-059
 Nyitva tartás:
 Május 1-16., 29.: vasárnap kivételével
 9.00-tól előzetes bejelentkezés alapján.
- Fejér megyei Trófeabíráló Bizottság
 8000 Székesfehérvár, Tolnai utca 1.
 Telefon: (06-22) 316-473
 Nyitva tartás:
 Hétfőtől-csütörtökig: 7.30-16.00
 Péntek: 7.30-13.30
 Május: szombaton is: 7.30-12.30
- Győr-Moson-Sopron megyei Trófeabíráló
 Bizottság győri részlege:
 9027 Győr, Kiskültiget
 Telefon: (06-96) 315-733
 Nyitva tartás:
 Hétfőtől-csütörtökig: 7.30-16.00
 Péntek: 7.30-14.00
 Május: szombaton is: 8.00-12.00
- Győr-Moson-Sopron megyei Trófeabíráló
 Bizottság soproni részlege:
 9400 Sopron, Ady Endre utca 5.
 Telefon: (06-99) 311-100
 Nyitva tartás:
 Májusban hétfőtől-péntekig: 8.00-15.00
 Szombaton: 8.00-12.00
- Hajdú-Bihar megyei Trófeabíráló Bizottság
 4000 Debrecen, Piac utca 54.
 Telefon: (06-52) 107-452, (06-60) 455-421
 Nyitva tartás:
 Május 4-15. Hétfőtől-péntekig: 8.00-16.00
 Szombaton: előzetes bejelentkezés alapján
- Heves megyei Trófeabíráló Bizottság
 3301 Eger, Kossuth Lajos utca 18
 (Erdőgazdaság épületében)
 Telefon (06-36) 312-510
 Nyitva tartás:
 Május 3-tól: 9.00-15.00 (bejelentkezés
 alapján, ettől eltérő időpontban is lehet)
- Komárom-Esztergom megyei Trófeabíráló
 Bizottság
 2801 Tatabánya, Fő tér 4.
 Telefon: (06-34) 312-204, 310-909
 Nyitva tartás:
 Minden hónap 2. csütörtökjén: 8.00-15.00
- Nógrád megyei Trófeabíráló Bizottság
 3100 Salgótarján, Rákóczi út 36.
 Telefon (06-32) 312-357, 310-710
 Nyitva tartás:
 Minden hétfőn: 9.00-15.00
- Fővárosi és Pest megyei Trófeabíráló Bizottság
 1125 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 8.
 Telefon: (06-1) 355-4246, 355-5282
 Nyitva tartás:
 Hétfőtől-csütörtökig: 7.30-16.00
 Pénteken: 7.30-13.30
 Májusban szombaton is: 7.30-12.30
- Somogy megyei Trófeabíráló Bizottság
 7402 Kaposvár, Csokonai út 3.
 Telefon: (06-82) 315-045
 Nyitva tartás:
 Májusban hétfőtől-csütörtökig: 8.00-15.00
 Pénteken: 8.00-13.00
- Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Trófeabíráló
 Bizottság
 4401 Nyíregyháza, Sóstói út 61-63.
 (Ózon Panzió)
 Telefon: (06-30) 354-303, (06-42) 402-001
 Nyitva tartás:
 Minden hónap utolsó péntekén: 9.00-14.00
 Május 1-10.: előzetes bejelentés alapján
 az egyeztetett időpontban bírál a bizottság
- Jász-Nagykun-Szolnok megyei Trófeabíráló
 Bizottság / 500 Szolnok, Petőfi utca 13.
 Telefon: (06-56) 423-042
 Nyitva tartás:
 Május 2-15. Hétfőtől-péntekig: 8.00-16.00
 (Valamint előzetes bejelentés alapján
 az egyeztetett időpontban bírál a bizottság)

Tolna megyei Trófeabíráló Bizottság

7100 Szekszárd, Kossuth Lajos utca 32.

Telefon: (06-74) 319-609

Nyitva tartás: Hétfőtől-csütörtökig: 8.00-16.00

Pénteken: 8.00-14.00

Vas megyei Trófeabíráló Bizottság

9700 Szombathely, Fő tér 13

Telefon: (06-94) 329-526, (06-30) 566-976

Nyitva tartás:

Hétfőtől-csütörtökig: 7.30-16.00

Pénteken: 7.30-13.30

Májusban szombat, vasárnap: 7.30-12.30

Veszprém megyei Trófeabíráló Bizottság

8200 Veszprém, Jutassy utca 10. (Verga Rt.)

Telefon: (06-88) 325-474, 322-704

Nyitva tartás:

Májusban hétfőtől-péntekig: 9.00-13.00

Zala megyei Trófeabíráló Bizottság

8360 Keszthely, Balatonpart 5.

(Helikon Szálló)

Telefon: (06-83) 311-330

Nyitva tartás:

Hétfőtől-péntekig: 8.00-16.00

Május 1-31.: szombaton is: 8.00-12.00

Az apróvad-gazdálkodás stratégiai terve Magyarországon

BEVEZETÉS

Apróvad-gazdálkodásunknak elsődleges célja olyan létszámú apróvad-populációk fenntartható módon történő kezelése, amelyek biztosítják az ország vadászterületeinek mintegy 80%-án a hazai apróvad vadászati igények kielégítését. A fenntartható módon történő kezelés egyrészt feltételezi a vadpopulációk kívánt szinten megvalósuló, tartós létét, másodsorban pedig megteremti a gazdálkodás újratermelő pénzügyi alapjait.

Apróvad-gazdálkodásunkban sorrendben a fácánnak, a mezei nyúlnek és a vízivad fajoknak van jelentőségük, míg a vadászható, de veszélyeztetett fogoly megmentése vadgazdálkodásunknak erkölcsi kötelessége. Mindezen fajok vadászata viszont elképzelhetetlen hatékony ragadozógazdálkodás nélkül.

Apróvad-gazdálkodásunkat az elmúlt 25 évben a kettősség jellemezte. A fácán gazdálkodásban az intenzív, tenyésztésen alapuló módszerek abszolút egyeduralmukodóvá váltak. Másik két fontos mezei vadfajunk, a fogoly és a mezei nyúl állományait – mivel nem lehet a fácánhoz hasonló intenzitással tenyészteni –, nem, vagy csak részben érintette a tenyésztési tevékenység. Következésképpen a fácánállomány a tényleges apróvad-gazdálkodás elsődleges alanyává lett.

A mezei nyúl egyes területeken a környezet állapotának viszonylagos állandósága mellett – a vadgazdák beavatkozása nélkül is – megtartotta, vagy csak szerényebb mértékben veszítette el állománysűrűségét, másutt, ahol életre leromlott, felmorzsolódtak állományai. Ugyanez a jelenség következett be a fogoly esetében is.

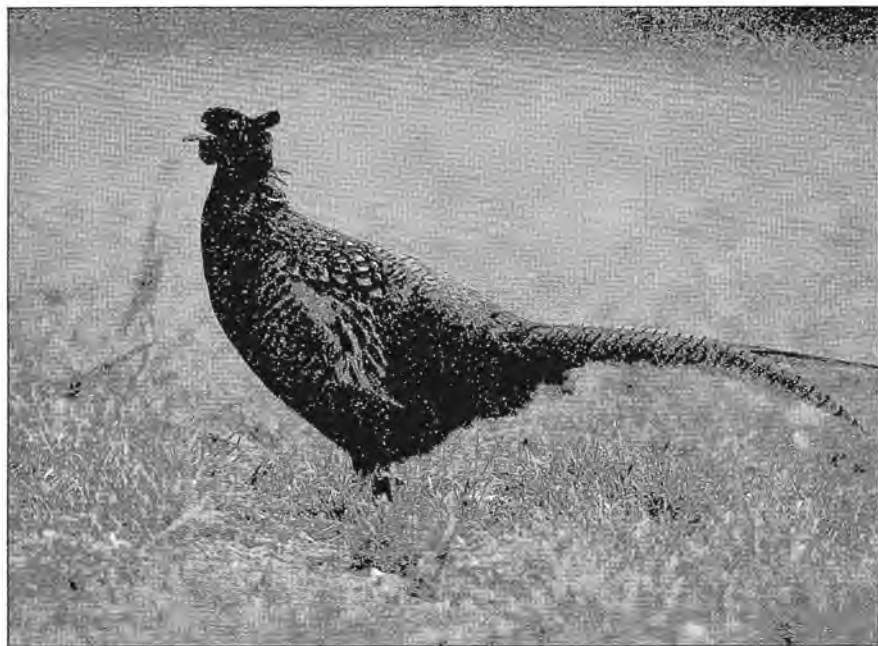
Az apróvad-gazdálkodás nem volt képes olyan ökológiai módszereket bevezetni és elter-

jeszteni a gyakorlatban – bár azok korábban is rendelkezésre álltak –, amelyek az élőhelyromlást ellensúlyozni tudták volna. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy az intenzív mezőgazdálkodás mindenek feletti megvalósításának kényszere mellett ez jóval nehezebb volt és az adott pillanatban kisebb eredményeket mutatott fel, mint az intenzív tenyésztés. A szabadterületi apróvad-gazdálkodás gyakorlata – beleértve az élőhely-fejlesztési és dúvagyéritési munkát –, fokozatosan a háttérbe szorult, a természetközelséget felváltotta az intenzív, zárttéri tenyésztésen alapuló gazdálkodás. Különösen jól érzékelhető ez szellemiség a szakképzés minden szintjén megjelentetett tan- és szakkönyvekben.

A rendszerváltás után az apróvad-gazdálkodás – különösen a tenyésztés-, finanszírozásában igen nagy törés következett be. A kibocsátás jelentős mértékben visszaesett, s ekkor élesen és kegyetlenül megmutatkozott a korábbi apróvad-gazdálkodási elmélet és gyakorlat minden fogyatékosága és hátránya.

A jövő elképzeléseinek megfogalmazásakor kiindulásként annyit célszerű megállapítani, hogy a magyar apróvad-gazdálkodást nem lehet úgy folytatni, ahogy az korábban történt, éppen abból a megfontolásból, hogy az általános társadalmi-gazdasági környezet, s a szakszerűség a megváltozott helyzetben új szemlélet és a korábitól eltérő megoldások előtérbe kerülését kívánja.

Apróvad-gazdálkodásunkat alapvetően a természetes populációkra és azoknak természetes környezetben való tenyésztésére kell alapoznunk.

APRÓVADFAJAINK GAZDÁLKODÁSÁNAK ÉRTÉKELÉSE

Úgy gondoljuk, hogy a jövő apróvad-gazdálkodása súlypontjainak megfogalmazásakor akkor járunk el helyesen, ha elemezzük az állományok alakulását, a múlt cselekedeteit, az akkor megfogalmazott jobbító

elképzeléseket, s belőlük megtartjuk azokat, amelyek ma is jók és vállalhatók, de kritikusan elhagyjuk mindazokat, amelyek nem illeszthetők be szemléletünkbe.

A fácsángazdálkodás

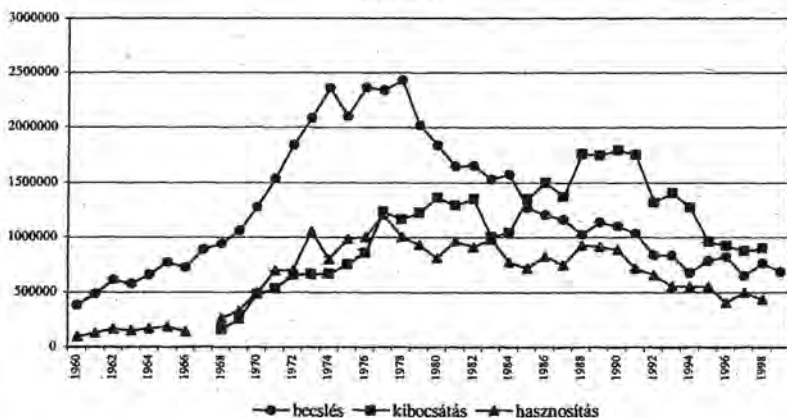
Állományalakulás

A fácsán – lévén telepített vadfaj –, a múlt század végén szerény mértékű terítéssel képviseltette magát, hasznosításának éves mértéke nem érte el az 50 000 pld-t. Ez a mennyiség a századfordulóra megduplázódott, 1913-ban pedig már 289 000 pld-t ejtettek el. A két világháború között a legnagyobb fácsánterítéket az 1937/1938-as vadászszézonban jegyezték fel, 327 100 példánnyal.

Az 1950-es évekre a teríték évi 70-80 000 pld-ra esett vissza. Az 1960-1970-es években átlagosan 167 000 került terítékre, ugyanezen időszakban 400 000 pld-ról 1 000 000 pld-ra nőtt

a tavaszi becslés értéke. Az 1960-as évek végétől – alapvetően a kibocsátások hatására és azzal összhangban –, nőtt a becsült létszám és a hasznosítás egyaránt (a fácsánhasznosításnak mintegy 10%-a volt a befogás). A legmagasabb becsült mennyiséget – 2 428 000 pld-t –, 1978-ban jelentették, a legmagasabb hasznosítás – 1 207 000 pld –, 1977-ben volt. 1979 óta fácsánállományunk jelentősen csökkent annak ellenére, hogy a kibocsátás mértéke 1987-ig lényegében nem változott, 1988-1991 között pedig még emelkedett is. 1986-tól az évente kibocsátott fácsán mennyisége meghaladta a tavaszi becsült törzsállomány

FÁCÁN

1. ábra. A fácán dinamikája és hasznosítása Magyarországon

nagyságát. 1988-ban 1 024 000 fácánt becsültek és 1 761 000 pld-t lőttek. Ez volt az az időszak, amikor a fácánállomány teljesen tenyésztés függővé vált. A rendszerváltás után a vadgazdálkodók valós anyagi helyzete nem tette lehetővé a korábbi szintű tenyésztést – az 1995. évi kibocsátás 1 000 000 pld alá süllyedt –, ami a fácán törzsállomány hasonló visszaesését eredményezte. A mélypont 1997-ben volt, 645 000 pld-os értékkel. Az élőhelyek átalakulása a vad fácánállomány szerény mértékű növekedését eredményezte, a drasztikus kibocsátás-csökkenés ellenére, 1998-ban 764 000 pld-os törzsállományt jelentettek (Faragó, 1997; Nagy, 1984a; Csányi, 1996). A statisztikai adatok azt a természetes állapotot mutatják, hogy a becsült és hasznosított fácánállomány dinamikája erősebben függ a környezet aktuális éves állapotától, mint korábban (1. ábra). A faj térbeli elhelyezkedése azt mutatja, hogy az erdőhöz köthető fácán napjainkra csaknem kizárólagos kisalföldi és alföldi elterjedésűvé vált.

Tenyésztés

A fácángazdálkodásban mindig nagy hagyományai voltak a tenyésztésnek és kibocsátásnak. A fácán tenyésztésében az utóbbi 30 évben azonban

az intenzív, nagyüzemi módszerek kerültek előtérbe. A már említett dinamikájú és mértékű kibocsátást félvad, extenzív módszerekkel valóban nem lett volna mód elérni. Erre csak az 1960-as évek második felében kialakult – főként a baromfitenyésztés adaptációjaként kidolgozott –, intenzív zárttéri fácántenyésztés adta meg a lehetőségeket (Nagy, 1971). A módszer kezdeti sikerei után – amely együtt járt a fácánállomány növekedésével –, azonban bekövetkezett a törzsállomány drasztikus csökkenése, a tenyésztési kedv lanygulása és a teríték csökkenése is. Az akkor készített értékelő munka (Tóth, 1983) feltárta a tenyésztés hiányosságait, az elégtelen technológiai fegyelmet, s javaslatokat fogalmazott meg azok felszámolására. Helyesen állapította meg, hogy a tenyésztés pénzügyi támogatása az élőhely javításra kell, hogy ösztönözzön. A javaslatok megvalósulásáról egy 10 évvel később készült elemzés (Nagy, 1993) azt állapította meg, hogy a tenyésztés átalakítására vonatkozó korábbi elképzelésekből alig valósult meg valami. Ehhez persze hozzájárult a rendszerváltás megváltozott gazdasági környezete és az új vadászati törvény életbe lépése körüli – a vadgazdálkodási egység-

gek jövőjét érintő -, bizonytalanság is. Nagy (1993) javaslatai a fácántenyésztés feltámasztására tulajdonképpen a korábbi megállapítások megismétlését jelentették.

Gazdálkodás

Fácángazdálkodásunk évtizedekig főként a szabadterületi állománygondozásra épült. Ebben a gyakorlatban a *tenyésztés intenzitásának növekedése jelentős, összességében negatív változásokat hozott*. Hogy ez a kérdés nem új keletű, azt Tóth (1983) már idézett elemzése is igazolta. Ő a fácángazdálkodásban az alábbi problémákat tárta fel:

- a helytelen tenyésztési gyakorlat állategészségügyi szempontból veszélyezteti a szabadterületi állományt
- az élőhely romlást nem kellően ellensúlyozták szabadterületi gazdálkodással, e tevékenység elmaradt a fejlődésben, a vadászterületek fogadóképessége nem volt megfelelő
- a tömeges kibocsátás mellett másodrangúan kezelték a természetes törzsállományt
- a ragadozóállomány nagysága a táplálékforrás növekedése és a fokozott védelem miatt megnőtt
- kedvezően hatott a fácángazdálkodásra, hogy az apróvadás jellegű területeken növekedett a vaddisznóállomány
- a kis létszámú kibocsátások kedvezőtlen hasznosítási arányt eredményeztek, a kis sűrűségű populációk hozama alacsony volt, és ezért terítke is csökkent, ami a tyúkállomány kíméletét indokoltá tette.
- az intenzív, túltelített területeken a természetes szaporulat csökkent, ami a tyúk vadászátát indokolta.

A gazdálkodás jobbítására irányuló javaslatok 1983-ban az alábbiak voltak (Tóth, 1983):

- minden vadászterületen üzemtervi feladatként, rövid lejáratú programok keretei között kell megvalósítani az élőhely-fejlesztést
- a fácángazdálkodás alapja a jövőben a vadontenyésztő állomány legyen, ennek szükséges alárendelni a tenyésztési technológiákat, előtérbe helyezve az extenzív és fél-intenzív módszereket

- felül kell vizsgálni, és évente értékelni kell a védett ragadozók státusát, szelektív gyérítési eljárásokat kell kidolgozni
- az indokolatlanul elszaporodott vaddisznóállományt üzemtervi szinten csökkenteni kell
- új gazdálkodási integrációs formák kialakítása szükséges
- a kutatás dolgozzon ki élőhely és gazdálkodási modelleket, fejlesszen ki a vadászterületek populációinak elemzésére, a hasznosítás mértékére és a technológiák kapcsolatára vonatkozó módszereket
- a kutatási eredményeket mielőbb alkalmazni kell a gyakorlatban.

Az 1983-ban kitűzött célok megvalósításáról Nagy (1993) megállapította, hogy *a fácánállomány hazai degradációja főként szakmai és emberi tényezőkre vezethető vissza*. Nagy (1993) javaslatai a fácángazdálkodás javítására azonban hasonlóak voltak a 10 évvel korábban célként kitűzött és meg nem valósult feladatokhoz.

Összességében megállapítható, hogy *a fácángazdálkodás korábbi programjaiban is folyamatosan megfogalmazódott a természetközelség elképzelése, vagy annak igénye*, de az intenzív szemlélet általános térnyerése a mezőgazdálkodásban (amely nagyban befolyásolta az apróvadász-gazdálkodást – lásd pl. legeltetés kontra istállózás) *az élőhelyekkel és a vad populációkkal való gazdálkodás igényét „korszerűlenné” tette. Ez utóbbi pedig azt eredményezte, hogy a gyakorlati vadgazdálkodók többsége lassan leszokott minderről.*

A magyar fácánállomány mai állapota – mint láttuk –, az elmúlt 30 évben bekövetkezett ökológiai-társadalmi-gazdasági változások következményeként, *azaz több tényező együttes hatására alakult ki. Nem lehet kétséges, hogy a korábbi, kedvezőbb állapot rehabilitációja is különböző beavatkozások kombinációját tételezi fel.*

Ahhoz, hogy az állomány helyzetét javítani lehessen, megfelelő diagnózisra van szükség és a diagnózison alapuló kezeléseket kell végezni.

Az állomány csökkenésében fontossági sorrend nélkül összefoglalva a következő tényezők játszottak szerepet:

- A fácán számára megfelelő élőhelyek fenntartása és létesítése.
- A ragadozók nem megfelelő kezelése, ill. a ragadozók elszaporodása. A vaddisznó terjeszkedése.
- Az utóbbi 3 év rendkívül kedvezőtlen hatású téli és tavaszi-nyári időjárási körülményei, és a folyományaként fellépő belvizek és árvizek

- Hagyományos fácángazdálkodási módszerek felhagyása vagy visszaszorulása (fészekmentés, területrészek vadászati pihentetése).
- Az iparszerű fácántenyésztésből származó fácánok kibocsátása és ezeknek a szabad területen élő állományra gyakorolt közvetlen és közvetett hatásai (szabad területei állomány felhígulása, tyúk vadászat következményei, ragadozók kibocsátás hatására való feldúsulása).
- A vadgazdálkodói érdekek változása.

A fogolygazdálkodás

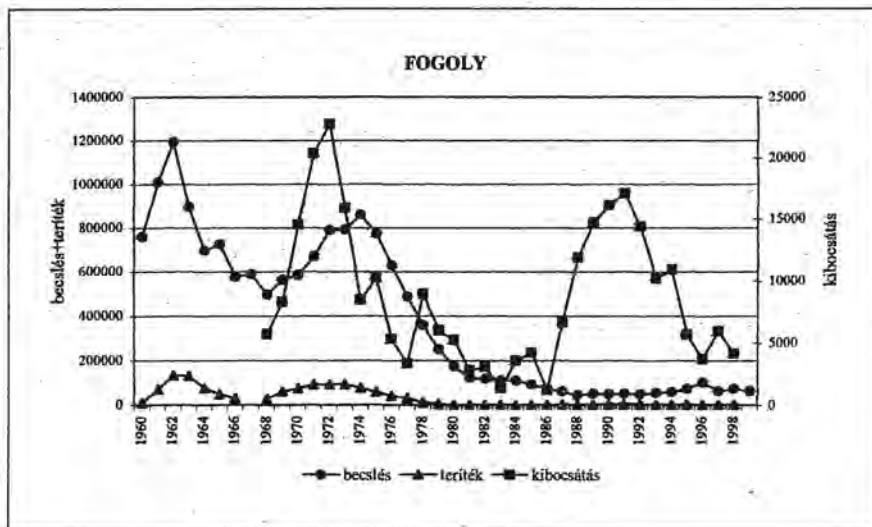
Állományalakulás

A fogoly éves terítéke az 1880-as években alig haladta meg a 200 000 pld-t, de a századfordulóra ez az érték megduplázódott, 1907-ben pedig már 1 222 500 pld-t lőttek. Ezt követően néhány évben szerényebb volt a teríték (800-830 000 pld), de 1913-ban ismét meghaladta az 1 milliót.

A több mint száz évet felölelő időszak statisztikai adatai azt mutatják, hogy a század elején

felfutó állomány- és terítéknagyság a két világháború között is fennmaradt. A terítékcsökkenés megfelelt az ország legjobb foglyos területei (pl. Csallóköz és térsége) elvesztése mértékének. Az 1928/1929-es kemény télen a fogolyállomány jelentős része elpusztult. Ennek ellenére az 1930/1931-es vadászidényben már 893 000 foglyot lőttek, s az 1936/1937-es szezonban a fogolyállományt 1 500 000 pld-ra becsülték (!).

2. ábra. A fogoly dinamikája és hasznosítása

A II. világháború és az azt követő 15 év időszakából nincsenek valós statisztikai adataink. Az 1960-as évek elején fogolyállományunk meghaladta a 600 000 pld-t. Ez a mennyiség – hasznosítása ellenére –, az 1970-es évek közepéig növekedett, 1974-ben 858 000 pld-t tett ki. Ugyanezen évben a teríték 55 500 pld, a megelőző évben 63 700 pld volt, ezek voltak a legmagasabb éves terítékek a háború után. Az 1970-es évek közepétől veszes fogyatkozásnak indult a fogoly. 1978-ban ugyan részleges, átmeneti vadászati tilalmat állapítottak meg rá, de nem sikerült megállítani csökkenését (Faragó, 1986, 1988). A tenyésztést és a kibocsátással történő állományregeneráció a hatóság azzal igyekezett elősegíteni, hogy a kibocsátott mennyiségnek előbb 50, majd 40, jelenleg pedig 30%-áig lehet a foglyot visszavadászni. Ez azonban nem változtatott, mert nem is változtathatott a helyzeten. 1992-ben mindössze 50 400 foglyot számláltak Magyarországon. Ekkor kezdődött meg a fogolyállomány lassú regenerációja. 1996-ban már 103 400 foglyot számláltunk, ami az 1992 évinek 205%-a, tehát egyedszáma megkétszereződött (Faragó, 1997). A környezet állapotváltozása azonban ismételen a fogolyal-

omány csökkenését eredményezte, 1999-ben 64 000 foglyot becsültek (2. ábra).

Tenyésztés

Az 1960-as évek közepén dolgozták ki, és az 1970-es években vezették be a fogoly zárttéri tartásának és tenyésztésének technológiáját abból a megfontolásból, hogy – akkori nézet szerint – a faj állományának szinten tartása csak tenyésztéssel és kibocsátással érhető el Magyarországon (Nagy, 1988). A nagyüzemi technológia jegyében létesült a Kemecei ÁG 1000 foglypáros telepe, amely 1983-ig üzemelt. A nagyüzemi tenyésztési eredmények a fogoly szaporíthatóságát bizonyították – tenyészpáronként 45 tojást és 28 felnevelt csibét értek el. Úgy találták, hogy a fogoly tenyésztési költsége mintegy fele a fácánénak, azaz – beleértve az értékesítést és vadászati értékét –, gazdaságosan végezhető. A kibocsátott foglyok hasznosítási értékét Nagy (1988) egy vizsgálat alapján 36-40%-ban adta meg. Ilyen kedvezőnek tűnő értékek ellenére szerény mérvű volt a kibocsátás, 1988-ig nem érte el az évi 10 000 darabot. A fogolyvadászat jó piaci értékesíthetősége miatt az 1980-as évek végén átmenetileg

nőtt a kibocsátott egyedszám – 1991-ben 17 100 pld-nyal tetőzött –, de azóta folyamatos a csökkenés, 1995-ben 6 700 pld-t helyeztek ki a vadászterületekre (Csányi, 1996)

Gazdálkodás

A tenyésztésközpontú fogolygazdálkodás során – érzekelve a faj kisebb adaptivitását – ugyan kívánalom volt az örökbefogadás (adoptálás) módszerének előnyben részesítése, azaz kisebb mesterséges csoportok létrehozása – enélkül a csibék nagy csapatokba álltak –, de ezen módszer alkalmazásának elsősorban tartástechnológiai és vadásztatási indítékai voltak, az etológiai és ökológiai megfontolások a kibocsátások alkalmával háttérbe szorultak, vagy elmaradtak.

A kibocsátások helyének megválasztásában egyik ismérv az volt, hogy ott éljenek vad fogolycsaládok. Ez mindjárt kettős veszéllyel járt. Egyrésztől az esetlegesen fertőzést hordozó kibocsátott madarak tovább adhatták a betegségeket a védtelen (nem vakcinázott), vad egyedeknek, amelyek megbetegedve elhullhattak. Másrészt a vadászati rendelet lehetővé tette a fogolycsaládok egy adott területen, ha ott kibocsátás történt, a kibocsátott egyedszám 50%-os mértékéig. Ilyenkor a vadászat azt a vad populációt is terhelte, amelyre a kibocsátott egyedeket rátelepítették. Azt soha senki nem vizsgálta, hogy a kibocsátásoknak és a hasznosításnak milyen egészségügyi és vadászati következményei voltak. Talán nem véletlen, hogy ezeken a kibocsátással érintett területeken szenvedtek el a fogolyállományok a legnagyobb veszteségeket. Az ugyancsak kívánalom volt (Nagy, 1988), hogy a kibocsátóhely „szárnyas és szőrme ragadozóktól lehetőleg mentes legyen”, illetve, hogy a legalkalmasabbak erre

a célra a „zártkertek, vagy mezőgazdasági termelésből kivett területek”. *A komplex élőhelygazdálkodás – beleértve az élőhelyfejlesztést –, nem volt elérendő cél.* Nem véletlen tehát, hogy a fogoly állományalakulása Magyarországon tragikus tendenciát mutatott.

A fogolyállományok jelenlegi alacsony szintjét három tényező okozza szerte Európában, amelyek közül mindegyik az élőhelyek degradálódását bizonyítja (Potts, 1986; Aebischer, 1991, Faragó, 1997). Ezek a tényezők az alábbiak:

1. A fogolycsibék rendelkezésére álló rovar táplálék mennyisége nem kielégítő, aminek legfőbb oka az intenzív gyomirtószer-használat. Alkalmazásuk eredményeként eltűnnek a táplálékláncból azok a termelő szervezetek, amelyekhez a fogolycsibéknek táplálékul szolgáló izeltlábú fogasztók kapcsolódnak.

2. A táblanagyság növelése következtében eltűntek azok a mezsgyék, remízek, sövények, amelyeket a fészkeléshez megfelelő fedezetet biztosító növényzet alkotott.

3. A ragadozó emlősök, ragadozó madarak és a varjúfélék nagymértékben fosztogatják a fészkeket és pusztítják a kótló fogolytüköket, valamint a kelt csibéket.

Csak akkor lehet eredményes fogolygazdálkodást folytatni, ha a fenti, a csökkenés irányába ható tényezőket kiküszöböljük. Erre a korábban alkalmazott módszerek – főként a tenyésztés és a kibocsátás kizárólagos gyakorlata – eredménytelenek voltak.

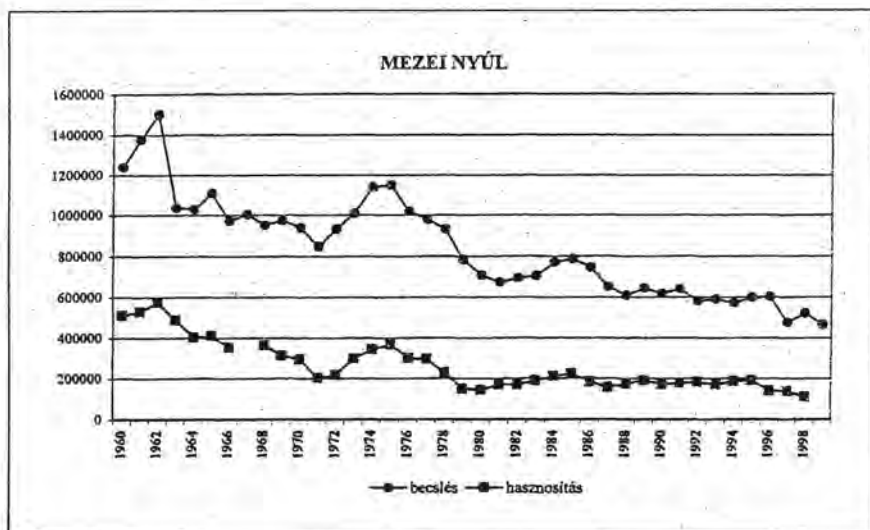
A mezei nyúl gazdálkodás

Állományalakulás

A mezei nyúl terítéke az 1880-as években mintegy évi 300 000 pld volt. Ez az érték a századfordulóra 600 000 pld-ra növekedett, ettől kezdve ugrásszerű volt a változás, s 1907-ben 1 448 000 pld, 1909-ben 1 165 000 pld, 1912-ben

1 338 300 pld, 1913-ban 1 460 000 pld került terítékre.

A trianoni területvesztések után – amelyek az állomány mintegy negyedének határon kívülre kerülését eredményezték –, a teríték mintegy 1 100 000 pld szintjén stabilizálódott a

3. ábra. Mezei nyúl

két világháború között. Az 1930/1931-es vadászidényben a nyúlállományt 2 200 000 pld-ra becsülték, a nyúlteríték pedig 1 117 700 pld volt.

Az 1940-1960 közötti 20 év mezei nyúl statisztikai adatai ugyancsak hiányoznak, így sem a háború okozta veszteségek mértékét, sem az állomány regenerálódását nincs módunk nyomon követni. Az 1960-as évek elején mezei nyúl állományunkat 1 000 000 pld-nak becsülték, éves terítéke pedig 500 000 pld körül változott. Mindkét érték fele az 1930-as évek eredményeinek.

Ezt követően a mezei nyúl állomány 1975-ig tartósan 1 000 000 pld körüli értéken állt, 1975-ben 1 150 000 pld-t számláltak. A hasznosított (lőtt + befogott) mennyiség ezzel szemben – igaz kisebb megtorpanásokkal –, de folyamatosan csökkent (Csányi, 1996). A becsült példányszám az 1990-es évek elején még 600 000 pld számláltunk, de 1997 óta jelentős a csökkenés, 1999-ben már csak 463 300 pld-t becsülték. A hasznosítás évtizedünk elején 170 000 pld körül állandósult, de 1996 óta itt is megfigyelhető a becsléssel arányos csökkenés: 1998-ban 110 200 pld-t számláltak (3. ábra).

Gazdálkodás

Szemben az előző két fajjal a mezei nyúl esetében csak a szabaderületi gazdálkodásban lehetett és lehet távlatokban gondolkodni. Ketreces vagy félvad tenyésztése (leporárium) megoldott ugyan, de e módszereknek a gyakorlatban való alkalmazása erősen korlátozott.

Mezei nyúl állományunk – hasonlóan a már említett szárnyas apróvad fajokhoz –, jelentős állománycsökkenésen ment keresztül az elmúlt 30 évben. A helyes gazdálkodás kidolgozásának alapja e faj esetében is a jelen állapothoz vezető okok megállapítása, majd a hibákból okulva annak átalakítása. Az okokat lényegre törően Kovács és Heltay (1985) fogalmazta meg:

- Meghatározó jelentőségű volt a környezet átalakulása, a mezőgazdasági termelés nagyüzemi viszonyainak kialakulása miatt.
- Ezekre a változásokra a vadgazdálkodás nem tudott kellően felkészülni, ugyanolyan módszerekkel történt a gazdálkodás, mint a nyúlban gazdag időszakban.
- Az állománycsökkenést tapasztalva a vadgazdálkodók nem a környezet állapotát (eltartókéességét) javítva akarták ellensú-

lyozni a veszteségeket, hanem a terítékkorlátozás passzív védelmi módjához folyamodtak, ráadásul nem tették lehetővé a területek közötti differenciálást, a populációbiológiai szemlélet előtérbe kerülését.

- A korlátozás nem vette figyelembe a populációk sajátos mennyiségi változásait (dinamikáját), sem a jó, sem a rossz nyulasa évek adta eltérő lehetőségeket.

- Gazdasági megfontolásból nőtt az élőnyúl befogás jelentősége (ebből fedezték a fácántenyésztés költségeit).

A sematikus gazdálkodás még ennél a kizárólag természetes populációiban fenntartható fajnál sem tudott elszakadni az apróvad-gazdálkodás általánosító mechanikus szemléletétől és gyakorlatától.

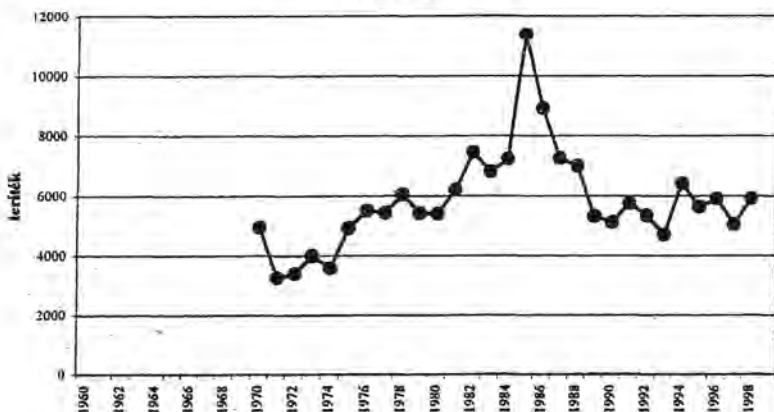
A vízivad gazdálkodás

A vízivad állományalakulását tekintve nehéz helyzetben vagyunk, mert a teríték statisztikákban mindenkor összevonva szerepeltek a libák és külön összesítve a kacsák. Tovább nehezíti az értékelést, hogy a mintegy 110 évre – ha hiányosan is –, rendelkezésre álló adatok mindenkor a hatályos törvényeknek megfelelő, értelemszerűen *változó fajsámra alapulnak*. Mégis úgy gondoljuk nem érdektelen mindennek nyomon kísérése.

A *vadliba* teríték a századforduló történelmi Magyarországon 4000-6000 pld körül válto-

zott, azután azonban erőteljes volt a növekedés. 1905-ben már több mint 9000 pld-t, 1909-ben 15 800 pld-t, 1913-ban 19 600 pld-t lőttek. Ekkor kezdett kialakulni a magyar libavadászat nimbusza. Az 1930-as években a teríték meghaladta a 25 000 pld-t, a maximumot – 32 700 pld-t –, az 1939/1940-es szezonban érték el. A második világháborút követően a terítékeket csak az 1960-as évek közepétől tudjuk nyomon kísérni, amikor 5000-7000 pld-t ejtettek el. Az 1970-es évek elején a teríték 3000-4000 pld között változott, majd ezt követően folyamatos volt a teri-

VADLÚD

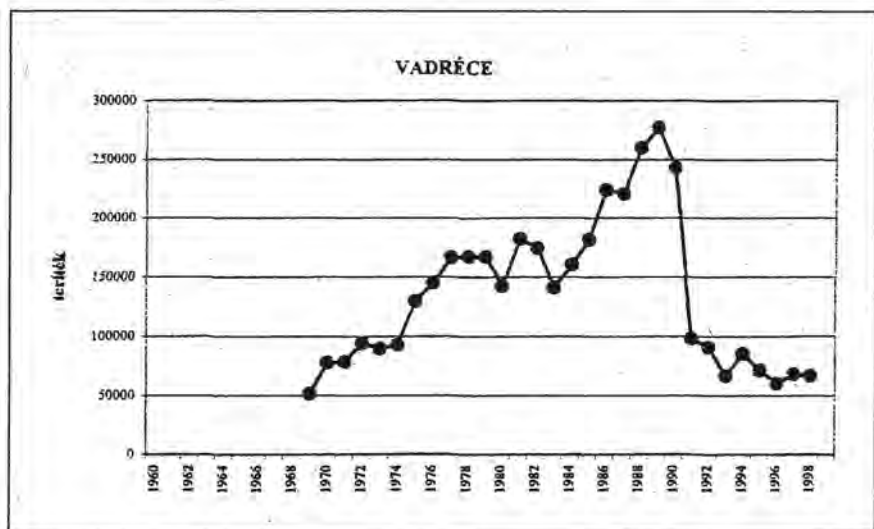
4. ábra. A vadludak terítékének alakulása Magyarországon

téknövekedés. A két kiugró évben, 1985-ben és 1986-ban 11 400 és 8900 pld-t ejtettek el, azt követően jelentős visszaesést tapasztalhattunk. Az 1990-es években ismét 5000-6000 pld között stabilizálódott a teríték (Faragó, 1982 Csányi, 1996). 1997-ben 4599 vetési lúd és 439 nagy lilik került terítékre (Faragó és Ritter, 1999) (4. ábra).

A vadliba állományalakulásról már faji szinten rendelkezünk információkkal, igaz csak az 1970-es évek eleje óta. A vetési lúd (*Anser fabalis*) tetőző állománya az 1970-es években átlagosan mintegy 36 500 pld volt, majd a megfigyelt mennyiség az 1980-as évek elejére érte el maximumát, 197 600 pld-nyal. Folyamatos csökkenés után az 1990-es években beállt a mintegy 80 000 pld-os átlagos tetőzés, ettől egy-egy évben pozitív irányban (egészen 120 000 pld-ig) vagy negatív irányban (60 000 pld-ig) lehetett eltérést tapasztalni. A nagy lilik (*Anser albifrons*) tetőző állománya az 1970-es években átlagosan mintegy 88 000 pld volt, majd a megfigyelt mennyiség folyamatosan csökkent, s 1989 őszén mindössze 15 000 pld-t számláltunk. A csökkenést elsősorban a száraz évtizednek és a nagy vadászati nyomásnak, főként a zavarásnak a számlájára lehet írni. Ezt követő-

en – főként a vadászati nyomás hatósági csökkentésével, azaz vadászatának átmeneti betiltásával –, egyelőre még csak a tavasi vonulásra tapasztalható jelentős állománynövekedés, s az ökológiai viszonyok is kedvezőbbre fordultak. Egyes években tavasi vonuláson 130 000-160 000 pld is megjelent (Faragó, 1995, 1996).

A vadréce teríték a múlt század végén csak alkalmanként haladta meg az 50 000 pld-t. Századunk elején e fajcsoportnál is magasabb hasznosítási arányok voltak kimutathatók, 1913-ban 99 000 pld-t hoztak terítékre. Ez az érték sokáig a legmagasabb hasznosítás volt, hiszen az 1930-as években 77 000 pld, az 1960-as években 51 000 pld volt a csúcspont (Sterbetz, 1972). Az 1970-1990 közötti időszak apró megtorpanásokkal jelentős terítéknövekedést mutatott, ami az 1989. évi 277 000 pld-nyal érte el maximumát. Ezt követően határozott visszaesés volt tapasztalható, s az 1990-es években 60-80 000 pld-os tartományban változik az elejtett kacsák száma. A domináns faj mindenkor a tőkés réce volt (Faragó, 1982 Csányi, 1996). 1997-ben 67 923 tőkés réce, 1067 bőjtű réce, 4364 csörgő réce, 2135 barátréce, 456 kerceréce került terítékre (Faragó és Ritter, 1999) (5. ábra).

5. ábra. A vadrécék terítékének alakulása Magyarországon

Szemben a libafélék szinte teljes állományfelmérésével – amit a koncentrált éjszakai helyek tesznek lehetővé –, a nagy területen szét-szóródó réceféléknél nem rendelkezünk országos állományadatokkal, csak a tendenciáikból tudjuk, hogy az utóbbi évtizedben jelentősen csökkentek állományaik (Faragó, 1991).

Ugyanez a helyzet a szárcsával is. E fajból a század első felében 13-20 000 pld-t, az 1930-as években 6-9000 pld-t, az 1960-as évek második felében 4-5000 pld-t lőttek (Sterbetz, 1972). Az 1997-es vadászidényben 4264 szárcsát ejtettek el (Faragó és Ritter, 1999).

Tenyésztés

A tőkés réce tenyésztés technológiája ugyancsak kidolgozott mind extenzív, mind intenzív változatban (Nagy, 1984b, 1989). E vonatkozásban is felmerültek olyan problémák, amelyek a tenyésztést, a kibocsátást és a hasznosítást érintik:

- történtek olyan kísérletek, amelyek tőkés réce esetében a testtömeg-hozam növelését bizonyos házi réce fajták keresztezésével próbálták elérni. Az ilyen genetikai manipuláció rendkívül veszélyes és tiltandó a vad populációk veszélyeztetése miatt. Tudni kell,

hogy Nyugat-Európában helyenként a tőkés réce állomány 30-40%-a már basztardokból áll, igaz ott a parktavakon történt keresztezések okozták ezt a nemkívánatos változást;

- a tenyésztőtelepek állathigiéniai állapota és a kibocsátáskor betartandó állategészségügyi rendszabályok hiányosságai – mivel általános jelenségről van szó –, azonos a fácánál leírtakkal, s a veszélyforrások is azonosak. Itt külön fel kell hívni a figyelmet a *botulizmus* veszélyére, különösen akkor, ha tudjuk, hogy a kihelyezések utáni magasabb elhullás és a tetemek felhalmozódása csak a vadon élő populációkat illetően növeli fellépésének veszélyét;

- a tenyésztett tőkés réce vadászatát, a hasznosítás módját, egyúttal megítélését a kettősség jellemzi. Igazából azt a vadászati módot kellene támogatni, amelyek a lehető legkisebb zavarást okozza a vadon élő populációkban. A rátelepítéssel ez a cél nem teljesül, sőt a hasznosítás során a vadon nevelkedett egyedek ugyanolyan veszélynek vannak kitéve, mint a kibocsátottak, ráadásul élőhelyük is tartósan zavart. Ugyanakkor a legkisebb zavarást biztosító *trambulinos récevadászat* sem a vadászok

nagy része, sem az állatvédők által nem kedvelt hasznosítási módszer. Mégis célszerű a vadászati mód alkalmazása ott és addig, amíg így bizonyos vendégvadász kört el lehet vonni a természetes vízi élőhelyektől.

Gazdálkodás

A természetes populációkkal való gazdálkodásról csak 1993 óta beszélhetünk. Addig szinte mindenütt, korlátozás nélküli módon, mérték-

ben történt a hasznosítás. Isten ajándékaént kezelve, rendszerint önmegtartóztatás nélkül, pusztán a kereslet szabta meg a hasznosított mennyiséget. A 8/1993-as majd a 30/1997-es FM számú rendeletek szabályozása a vízivad bölcs hasznosítása irányába jelentős – Európában is iránymutató-, lépéseket tett. A napi teríték meghatározása, kémleleti területek kijelölése, a vadászati módok szabályozása teljesen új alapokra helyezte a vízivad vadászatot Magyarországon.

Gazdálkodás a dúvadfajokkal

Állományalakulás

A haszonvad mellett foglalkoznunk kell a dúvadfajok (predátorok) mennyiségével és vadászatukkal. A ragadozó fajok megítélése az utóbbi 110 évben gyökeresen megváltozott. A korábban korlátozás nélkül elejthető fajok zömét ma szigorú természetvédelmi jogszabályok védik, részint azért, mert egyedszámuk megfogyatkozott, másrészt azért, mert megváltozott megítélésük az ökoszisztémákban betöltött szerepüket illetően.

A dúvadfajok gyérlésére vonatkozóan, az 1960-as évek első feléből származó értékek csak az ország vadászterületeinek 88%-át bérülő vadászárságokra vonatkoznak (hiányoznak belőle az állami területek adatai). Ebben az időszakban mintegy 19-31 000 rókát, 35-51 000 kóbor kutyát, 23-35 000 kóbor macskát, 47-65 000 dolmányos varjút, 130-185 000 szarkát, 13-20.000 szajkót lőttek évente. Abban az időben még nem állt védelem alatt a héja (*Accipiter gentilis*) és a karvaly (*Accipiter nisus*) sem, ezekből az éves teríték 4400-5900, illetve 3500-5200 pld volt (Nagy és Benderek, 1973).

Az 1969-1993 közti negyedszázadban jelentős változások következtek be egyes dúvadfajok megítélésében, jogi helyzetében. Védetté vált Magyarországon a héja, a karvaly, a borz, a menyét és a nyest – ez utóbbi védettségét 1993-ban ismét megszüntették –, vadászható lett a vetési varjú.

A róka terítéke ugyanezen időszakban gyakorlatilag stabil volt, 29-34 000 pld között változott. A vadászati nyomás stabilitása nem fel-

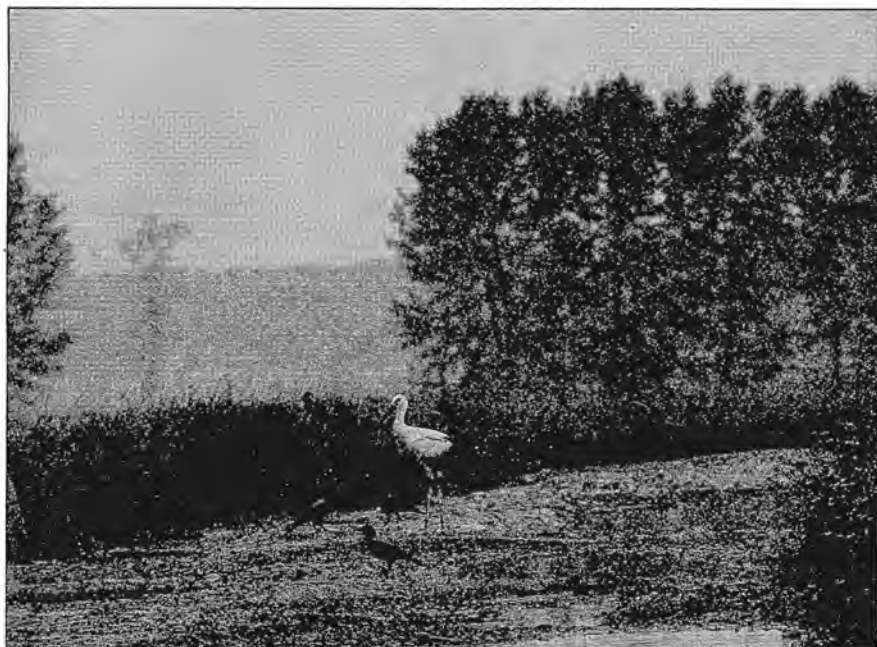
tétlenül jelenti a populáció nagyságának változatlanóságát. 1992 őszétől megindult Nyugat-Magyarországon a veszettség elleni immunizációs program (Nagy *et al.*, 1995). A korábban állomány szabályozó szerepet betöltő veszettség nagy területről kiszorult, ezáltal a rókapopuláció itt növekedésnek indult, jelentős gondokat okozva az apróvad-gazdálkodásban és a természetvédelemben. 1998-ban 44 700 rókát lőttek.

A kóbor kutya terítéke már az 1960-as években növekedni kezdett, az éves csúcs 59 000 pld volt (1976), ami után folyamatos csökkenést lehetett tapasztalni napjainkig. 1998-ban 35 600 pld esett.

Kóbor macskából az 1980-as évek elején már kétszer annyit lőttek, mint 20 évvel korábban, 1983-ban csaknem 74 000 esett, azóta azonban folyamatos a csökkenés az 1998. évi 38 800 pld-ig.

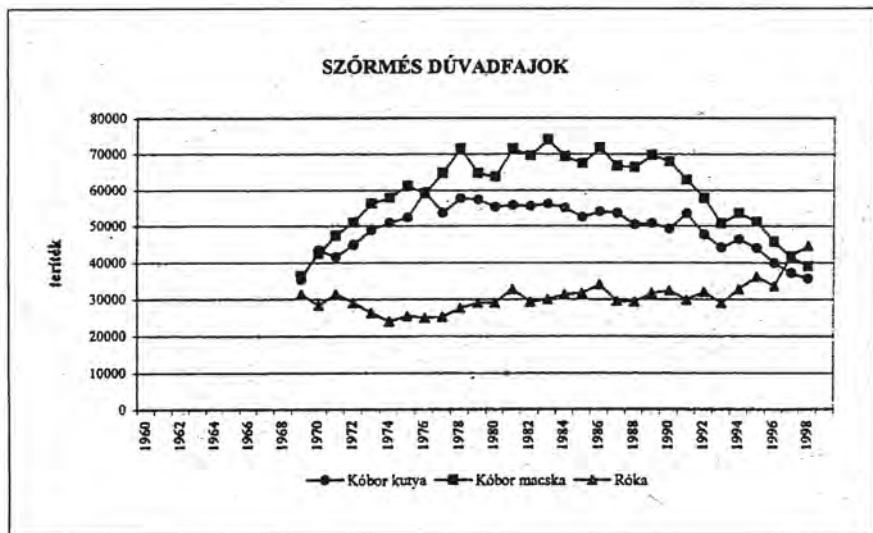
Dolmányos varjúból az 1970-es években évi 80 000 pld-t lőttek, kiemelkedett 1974, amikor 131 000 pld esett. Az 1980-as évek elejére 60-65 000 pld volt, az 1990-es évek elején 50 000 pld alá ment a teríték. A teríték csökkenése az állomány növekedését eredményezte. 1998-ban mindössze 27 900 pld esett.

A vetési varjúról 1973 óta készülhet statisztika, akkor oldották fel védettségét. Az országos teríték azonban csökken, mert a fészkelőkön kívül tartalmazza a hozzánk érkező téli kóborló példányokból elejtetteket is. Az 1970-es években évi 130-150 000 pld-t lőttek, 1978-ban 215 000 pld került terítékre. Ezt erős csökkenés követte, s az 1990-es évek elején 70 000 pld

1995-ben 47 700 pld volt csupán a teríték. Mivel telepesen fészkel, a vetési varjú esetében volt leghatásosabb a szelektív gyérités (3-klór-4

metilánilin-hidroklorid hatóanyaggal preparált tojásokkal), aminek következtében 10 év alatt a faj fészkelőállománya a negyedére csök-

6. ábra. A szőrmés dűvadfajok terítékének alakulása Magyarországon

kent (Kalotás, 1988): 1980-ban 254 000 pár, 1992-ben 60-70 000 pár. A teríték csökkenése tehát egyértelműen a fészkelő állomány csökkenésére vezethető vissza. Egyes becslések szerint napjainkra ismét megfeleződött a fészkelő párok száma, ami vadászidényének bevezetését, vagy esetleg újbóli teljes védettségét is kikényszerítheti. E fajból 1998-ban 32 400 pld elejtését jelentették.

A szarka terítéke az 1970-es években csaknem 200 000 pld volt, azóta folyamatosan csökken. 1985-ben került a 100 000-es határ alá, 1998-ban pedig már csak 49 300 pld-t lőttek. A csökkenés részben a nyugati országrészben tapasztalható tényleges állomány-visszaeséssel függ össze, részben a hatékony gyérítéssel magyarázható.

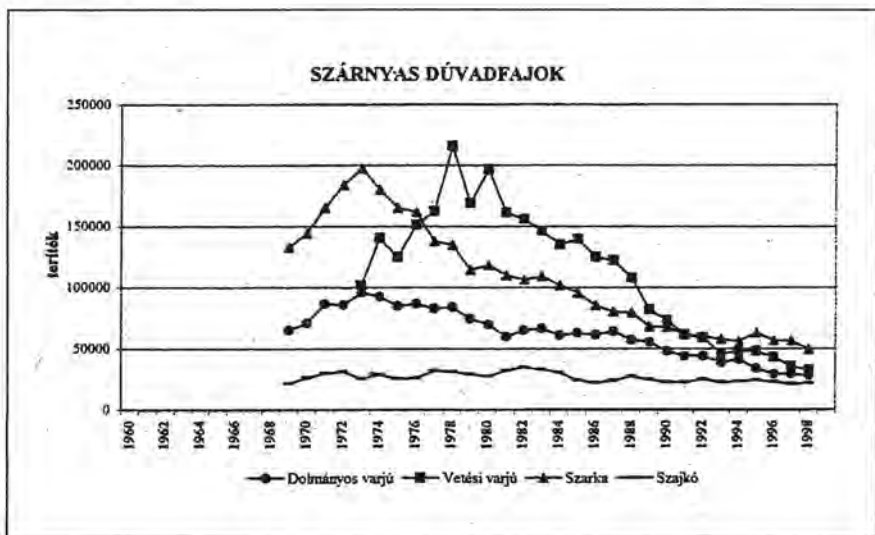
A dúvadfajok terítékeinek csökkenése feltétlenül hatással volt populációik növekedésére, s az általuk az apróvadban okozott, ki nem mutatott mérvű kár növekedésére (6-7. ábra).

Gazdálkodás

A ragadozó gazdálkodás egészen a legutóbbi időig kimerült a ragadozógyérítésben. Szinte minden, az apróvad-gazdálkodás témakörében megjelent hazai irodalom hangsúlyozta a

ragadozólétszám csökkentésének fontosságát, ám kétséges, hogy valójában mi valósult meg mindebből a gyakorlatban (Nagy, 1971; Györffy, 1974). Igazából még a gyérítés hatékonyságának megállapítása sem lehetséges, mert bár a vadászható fajok egy részének (róka, kóbor kutya és macska, vetési és dolmányos varjú, szarka, szajkó) terítékéről vannak országos adatok, ám a vadgazdálkodóknak az állomány nagyságokat nem kellett megbecsleniük és jelenteniük. Nyilvánvaló, hogy a teríték az állomány nagyságon kívül más tényezők is, mint pl az engedélyezett gyérítési módszerek, a gazdálkodó érdekeltsége, a hivatásos vadászok leterheltsége stb., erősen befolyásolják, ezért a ragadozógyérítés hatékonysága nem mérhető, vagyis nem dönthető el objektívan, hogy a ragadozóállományok szabályozásában a vadgazdálkodóknak milyen szerepük volt.

A terítékadatokat vizsgálva a róka és a szajkó kivételével a hetvenes években növekedést, az utolsó évtizedben pedig, ugyenezen két faj kivételével, csökkenést találunk. A teljes időszak alatt a szajkó terítéke stagnál, a rókaé a hetvenes évektől kezdve lassan növekszik. Kérdés, hogy mindezen időszak alatt a valós álló-

7. ábra. A szárnyas dúvadfajok terítékének alakulása Magyarországon

mány nagyságok hogyan változtak, illetve, hogy a vadászok a ragadozóállományok hányad részét távolították el. E kérdések megválaszolására a GATE VVT-n 1988 óta folyó kérdőíves adatgyűjtések eredményeinek felhasználásával nyílik mód (Szemethy *et al.*, 1994). Mivel vadgazdálkodási szempontból a róka jelentősége kimagasló, ezért e fajjal foglalkozunk a továbbiakban.

Rókgazdálkodás

A koslatáskori rókaállomány nagysága az elmúlt évtizedben országos szinten csaknem megduplázódott (1988: 4,39 egyed/1000 ha, 1998: 8,2 egyed/1000 ha). Az állomány sűrűségével fordítottan arányos a róka gyérítés hatékonysága, vagyis a növekvő rókaállomány mellett a vadászok arányaiban egyre kevesebb rókát ejtenek el. (Ez látható a gyors létszámnövekedés és a lényegesen lassúbb terítéknövekedés összehasonlításából is, az országos teríték 1988-ban 3,15 egyed/1000 ha, 1998-ban 4,8 egyed/1000 ha volt). Modellszámítások szerint a jelenleg országos átlagnak tekinthető 5

kölyök/szuka szaporulattal és 1:1-es ivararányra számolva a teríték a késő tavaszi, szaporodási időszak utáni rókaállomány egyhatodát éri el. A rókalétszám szinten tartásához a késő tavaszi állomány legalább kétharmadát el kellene távolítani. Ezek szerint a ragadozógyérítés hatékonysága rossz.

A rókavadászat célja még mindig a prém megszerzése és nem az apróvad védelme. Ezt bizonyítja, hogy a négy téli hónap alatt több rókát ejtenek el, mint az év többi részében. Az apróvad-gazdálkodás érdekei szerint ennek az aránynak legalább fordítottan kellene lennie. A téli létszámcsökkentést a rókaállomány könnyen kompenzálja (az alomszám növelésével és a nem szaporító szukák bekapcsolódásával a szaporodásba), az apróvad védelme szempontjából fontos tavaszi-nyári időszakra ismét magas sűrűséget ér el.

A gyérítési módszerekben egy 1997-ben végzett felmérés adatai szerint a lőfegyverre alapozott módszerek túlsúlya tapasztalható. A kotorekozás kevésbé jelentős. A vadgazdálkodók nagy része nem végez rendszeres kotorek kutatást és

nem is ismeri a területén található kotorekokat. Szinte elhanyagolható mértékű a csapdák alkalmazása, amelyek a lőfegyverrel ellentétben a sűrűséggel arányos gyérítést tennének lehetővé. GATE VVT-n folyó országos emlősragadozó monitoring program tanulmányai szerint a legálisan alkalmazható eszközökkel is növelhető a ragadozógyérítés hatékonysága, pl. a ládacsapdák kiterjedtebb alkalmazásával, a kotorek keresés és megsemmisítés ösztönzésével.

A gyérítési módszerek egyoldalúsága rávilágít a vadász-vadgazdálkodó képzés hiányosságaira. Mind a sportvadász, mind a hivatásos

vadász képzésben a ragadozógyérítés eszközeinek, módszereinek bemutatása rendkívül elhanyagolt, felületes. Különösen feltűnő ez, ha a mai tananyagot összevetjük a múlt század végi hazai, vagy a jelenlegi, külföldön folytatott képzéssel. Nem csoda hát, hogy a magyar vadász elfelejtett, vagy nem is tanult meg csapdázni.

Mindent összevetve a ragadozógyérítés hatékonysága rossz, mind a használt módszerekben mind a gyérítés időszakában mind a gazdálkodók képzésében, érdekeltségében változtatások szükségesek.

AZ APRÓVAD-GAZDÁLKODÁS ALTERNATÍVÁI

Apróvad-gazdálkodásunkban mindenek előtt a természetközeliséget kell a jövőben szem előtt tartanunk. Ezt a megállapítást az alábbi indokokkal lehet alátámasztani:

- a vadászat hagyományos, elvi alapjai
- az eredményes apróvad-gazdálkodás gyakorlata
- a természetközeli gazdálkodásban rejlő tartamosság és gazdaságosság
- a társadalom értékítélete (jelentős részének vadászatellenessége)
- az európai tendenciák – amelyeket EU integrációnk miatt nem hagyhatunk figyelmen kívül
- a természetvédelem törvényi előírásai
- az állatvédelem széles társadalmi háttéren alapuló opponáló magatartása (lásd második pont)
- a nagyterítékű vadászatok iránti társadalmi (és részben a vadászok körében újabban felépő) ellenérzések.

Az apróvad-gazdálkodásnak nem tagadható végső célja a vadászat. Ehhez megfelelő nagyságú vadállományra, és annak hozamára van szükség. Apróvad-gazdálkodásunk szempontjából el lenne a legkedvezőbb állapot, ha a hasznosítható mennyiségeket a természetes állományok éves hozamai minél magasabb szinten biztosítanák. Ez ma még távolról sincs

így, ezért az apróvad-gazdálkodásnak elsődleges feladata mindazon körülményeknek a megteremtése, amelyek ebbe az irányba hatnak.

Ezen feladatok érdekében minden olyan módszert alkalmazni lehet és kell, amely a vadállomány növelését eredményezi, de ugyanakkor a fenti tendenciákat is figyelembe veszi. Mindezekért nem vethető el a zárttéri tenyésztés és kibocsátás/utónevelés gyakorlata sem, de e gazdálkodási mód esetében is bebizonyosodott, hogy csak ott lehetett igazán jó, tartós eredményeket elérni, ahol azt összekötötték az élőhely-gazdálkodással, azaz a természetközeliséget tűzték ki célul. Ez a megállapítás elsősorban a fácánra vonatkozik, de a fogoly és a tőkés réce zárttéri tenyésztésére alapuló gazdálkodási formákra is.

Az elmondottak alapján a jövőben kívánatos a szabadterületi állományokkal való gazdálkodás prioritásainak érvényesítése a mezei nyúl, a fogoly és a vízivad fajok esetében, s a kombinált gazdálkodási megoldás elfogadása a fácán esetében. Természetesen nem zárható ki annak lehetősége sem, hogy gazdálkodói döntés alapján, a feltételek megteremtése után, a fácán esetében is vad populációkra alapozzák a gazdálkodást.

A döntést a gazdálkodás formájáról természetesen mindig a vadgazda hozza meg, elsősorban pénzügyi háttére függvényében.

A hatóságoknak azonban módjában áll ezt a döntést befolyásolni részben a törvényi úton, részben a támogatási (pályázati) rendszer formálásával. E szabályozók megfogalmazásakor a vadászat-vadgazdálkodás helyi érdekei mel-

lett, ugyancsak *érvényesíteni kell a vadgazdálkodás hosszú távú - a társadalom számára is elfogadható -, érdekeit. Súlyos hiba lenne, ha ennek súlyát kellőképpen nem mérnénk fel és figyelmen kívül hagyánánk.*

Apróvad-gazdálkodás ökológiai alapokon

Az elmondottak alapján nem lehet kétséges, hogy apróvad-gazdálkodásunkat új alapokra kell helyezniünk. Ennek módját *történeti ökoló-*

giai alapon kell megközelítenünk, a múlt állapotának és tapasztalatainak, eredményeinek és hibáinak felhasználásával.

MEGKÖZELÍTÉS TÖRTÉNETI ÖKOLÓGIAI ALAPOKON

Ha a vadászati terítékadatok (és olykor a becsült mennyiségek) dinamikáját nézzük - figyelembe véve a trianoni területvesztéseket is -, akkor azt mondhatjuk, hogy a magyar *apróvadállomány „aranykorát” évszázadunk első négy évtizedében élte.* A maximális apróvadállományt kialakító környezeti feltételeket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a kisbirtokos, kisparscellás termelés túlsúlya az országban;
- változatos természetű növényösszetétel;
- magas takarást biztosító növényzet (csenderesek, remízek stb.) jelenléte;
- extenzív természetstechnológia (alacsony-fokú gépesítés, műtrágya- és növényvédőszer felhasználás);
- erős dűvadgyérítés.

Attól az időszaktól kezdődően, amikor a kedvező adottságok közül egyik, vagy több változni, romlani kezdett, a kialakuló új környezeti viszonyok azonnal maguk után vonták az apróvadállomány csökkenését. E csökkenés mértéke akkor vált erőteljessé - s ez időben az 1970-es évek közepére tehető -, amikor már valamennyi tényező jelentősen eltért az optimálistól, azaz az „aranykor” állapotától. Ebben az időben:

- csaknem kizárólagossá vált az állami szektor (a szövetkezet is hasonlóan működött);
- domináltak a nagyüzemek;
- a tagosítások során nagy táblák jöttek létre, felszámolták a takarást nyújtó növényzetet;
- a természetű növényfajták száma egy-egy területen a korábbiaknak a harmadára csökkent;

- egyre intenzívebb természetstechnológiák kerültek bevezetésre és széleskörű elterjesztésre;
- sok ragadozó védetté vált, a védett státusz szükségességének rendszeres felülvizsgálata elmaradt. A dűvadgyérítés is elégtelen volt.

A privatizáció és a kárpótlás hatásainak ellenére még napjainkban is távol áll az apróvad környezetállapota az ideálistól, hiszen a tulajdon és táblaméretetek változásán kívül valamennyi korábban negatív tényezőként bemutatott körülmény továbbra is fennáll, azaz:

- helyenként még dominálnak a nagyüzemek és a nagy táblák;
- hiányzik a takarást nyújtó (elsősorban cserjés, fás) növényzet;
- a természetű növényfajták száma változatlan (tehát nem nőtt);
- helyenként a természetstechnológiák intenzitása alig csökkent, vonatkozik ez a kisgazdaságokra is. A nemzetgazdaság stabilizációja - nyugati európai példák alapján, a támogatásokon keresztül -, a természet intenzitásának ismételt növekedését fogja eredményezni;
- sok a védett ragadozó, a védett státusz szükségességének rendszeres felülvizsgálata ma sem gyakorlat. A dűvadgyérítés hatékonysága napjainkban is elégtelen.

Megállapítható tehát, hogy a tulajdonviszony változással az apróvad-populációk csökkenéséért felelős jellemzőknek csak kis része alakult

pozitív irányban. Ez a változás valóban eredményezett bizonyos növekedést az apróvadállományok dinamikájában, de ennek a növekedésnek a nagysága éppen olyan mértékig korlátozódott, mint amilyen mértékig behatárolt volt a környezet állapotváltozása.

Szakszertílennek és egyúttal károsnak is tarthatjuk azokat a megnyilvánulásokat, amelyek a fenti, kezdeti apróvadállomány növekedésre hivatkozva elvetik az apróvadállományok érdekében végzendő élőhelygazdálkodás szükségességét, mondván a kistáblás gazdálkodás majd megold mindent. A még változatlanul ható csökkentő tényezők során kívül a nyugat-európai tapasztalatok is cáfolják állításukat. Ha igaz lenne, amit állítanak, akkor a kontinens nyugati felén nem következett volna be az apróvadállományok nagymérvű csökkenése, hiszen ott nem volt kollektivizálás soha. Ám ennek éppen az ellenkezője az igaz, a kisbirtokok létezése mellett is csökkent az apróvad mennyisége (és területe) pontosan azért, mert a felsorolt, napjainkban is ható negatív tényezők érvényesülése nem a tulajdonviszonyok függvénye, hanem az a természettechnológia, továbbá a természetvédelmi és vadgazdálkodási koncepció

és/vagy gyakorlat által meghatározott. Megfigyelhető Nyugat-Európában a termőföld koncentrációja, a 80-100 ha-os középgazdaságok kialakulása. Ez az a birtokméret ugyanis, amely egy család megélhetését biztosítani tudja. Ez a trend az Európai Unióba tartó Magyarországon is érvényesülni fog.

Ha egy vadászterületen napjainkban olyan körülményeket akarunk kialakítani, amely a vadállomány sűrűségét természetes úton a ma-inál jóval magasabb szinten tartja, akkor *apróvad-gazdálkodásunk „aranykorának” állapotait kell maximálisan szem előtt tartanunk.*

Annak azonban, hogy az akkori környezeti viszonyok teljes restaurációját elérendő célként kitűzzük magunk elé, természetesen számtalan akadálya van. *Az idő kerekét nem lehet visszaforgatni, azokat a feltételeket és lehetőségeket napjainkban már nem lehet megismételni. A vadbiológiai kutatás feladata az, hogy olyan módszereket dolgozzon ki, illetve a vadgazda tevékenységén keresztül vezessen be a gyakorlatba, amelyek a mai körülmények között is kielégítik a fenti, megkívánt feltételek nagy részét, de ugyanakkor biztosítják a hatékony mezőgazdasági termesztést is.*

A BÖLCS HASZNOSÍTÁS ELMÉLETE

Amikor apróvad-gazdálkodási fejlesztés tervezéséről van szó, ez az a pont, amikor – a régi beidegződéssel – csaknem mindenki azonnal a zárttéri tenyésztésre gondol, pedig a korábban elmondottak világosan mutatják, hogy ez a megoldás csak részben járható út.

A gyökeres szemléletváltásban rejlik az apróvad-gazdálkodás jövője ma Magyarországon. A bölcs hasznosítás (wise use) elmélete az, amely bizonyíthatóan az ezredforduló apróvad-gazdálkodási módszere.

Az apróvad-gazdálkodásnak nem titkolt célja a populációk hasznosítása, azaz a vadászat, vagy a vadbefogás és az élő vadként történő értékesítés. Egy vadfajjal való gazdálkodás esetén *bölcs hasznosítás történik akkor, ha annak hasznosítását az optimális hozam szintjén végzik, ugyanakkor az illető fajt*

olyan vadgazdálkodási eljárásokkal segítik, aminek eredményeképpen törzsalományának sűrűsége magasabb lesz, mint ugyanazon faj nem vadászott és vadgazdálkodási eljárásokkal sem támogatott populációinak állománysűrűsége (Robertson, 1991).

A fentiekben ismertetett összefüggések alapján számos egyszerű következtetés vonható le (Roberston, 1991):

1. Bölcs hasznosítása egy fajnak csak ott történik, ahol vadászat mellett vadgazdálkodást is folytatnak. (Beleértve a megfelelő élőhelyek létrehozását, illetve fejlesztését, a dűvagyérintés tökéletesebbé tételét, avagy mindezeknek a kombinációját.) Ezek a vadgazdálkodási eljárások nem csupán kompenzálják a lelövésből eredő veszteségeket, hanem jóval magasabb állománysűrűséget eredményeznek.

2. A legtöbb faj esetében a védelemnek nem az a legeredményesebb módja, hogy a hatóságok (vadászati, természetvédelmi) betöltik a vadászatot, s ezzel elvész a vadgazdálkodás folytatására motiváló tényező, hanem az, hogy felelősségteljes mértékű vadászatra serkentenek és előmozdítják a helyes vadgazdálkodást. Ez az út vezet a bölcs hasznosításhoz, amely előnyös mind a kérdéses állatfajnak, mind pedig a vadászoknak.
3. A bölcs hasznosítás megvalósításának legalkalmasabb módja függ a vadászat és vadgazdálkodás színvonalától. Ahol tartamosan fenntartható a hasznosítás hozama, de a populáció sűrűsége alacsonyabb, mint ha az illető populációt sem nem vadásznak, sem vadgazdálkodással nem támogatnák, ott szorgalmazni kell a vadgazdálkodási aktivitás növelését. Ahol pedig túlzottan nagy a vadászati nyomás, ott a vadgazdálkodás hatékonyságát növelni, a vadászati terhelést pedig csökkenteni kell.

A bölcs hasznosítás feltételezi tehát azt, hogy a gazdálkodás alapja a természetes populáció – *amelyet persze meg lehet támogatni tenyésztéssel* –, s a vadgazdálkodónak az állománysűrűség növekedésének érdekében a környezeti tényezőket, – *azaz a vadeltartó képességet* –, *kell egyre magasabb szintre emelnie.*

Az *élőhely-gazdálkodás* értelmezésünk szerint magában foglalja a szaporodó- és táplálkozó helyek növelését, a dűvad (predátor) állományok – mindenkori törvények keretei közötti –, alacsony szinten tartását és a nyugalom biztosítását.

Ez az élőhely-gazdálkodási munka szükség szerű alapja a tenyésztésre építő apróvad-gazdálkodásnak is, hiszen kis eltartóképességű környezetbe kibocsátott vad nagy része elváándorol, vagy elpusztul. Ez volt az a tevékenység, amit korábban a gazdálkodók szívesen elhanyagoltak, de legalábbis nem kellő súllyal kezeltek.

Apróvad-gazdálkodás a bölcs hasznosítás alapján

Az elmondottak alapján a bölcs hasznosítás alapú apróvad-gazdálkodás a XXI. század kezdetén az egyedüli járható útja a magyar apróvad-gazdálkodásnak. A természetszerűség előtérbe kerülését – jól felfogott és megindokolt saját érdekeink mellett – motiválhatja az is, amit már említettünk –, hogy elsősorban a zöld és állatvédő mozgalmak aktivitásának térnyerésével egyre tarthatatlanabb lesz az apróvad-

tenyésztés jelenlegi intenzív technológiáinak és a nagy terítékű vadászatok gyakorlatának megőrzése. Az Európai Unióban elsősorban a bölcs hasznosítás alapján álló apróvad-gazdálkodás lesz a jövőben „szalonképes”. Ha vadászni akarunk; ehhez kell igazodnunk.

Mit tehetünk akkor az egyes apróvadfajok esetében a bölcs hasznosítás magyarországi bevezetéséért és elterjesztéséért?

A FÁCÁNGAZDÁLKODÁS

A hazai fácánállomány mai helyzete – mint korábban elemeztük –, mintegy 3 évtized alatt alakult ki. Mivel e folyamat nem vezethető vissza egyetlen okra, ezért az állomány rehabilitációja is különböző vadgazdálkodási beavatkozások kombinációit tételezi fel.

A jelenlegi politikai és gazdasági feltételrendszerben a hatósági (állami) beavatkozás lehetőségei igen korlátozottak. Ezen a szűk mozgástéren belül a *támogatások leghatékonyabb módjait* és a *tiltások szükséges mértékét* kell megtalálni.

A vadgazdálkodási támogatások lehetséges körét azonban meghatározhatja, hogy ezek – az életképes természetes állományok kialakítását kell, hogy elősegítsék, valamint – hosszú távon pozitív hatású feltételek kialakítását biztosítsák.

Ennek a két kritériumnak megfelelően önmagában a fácántenyésztés, mint tevékenység támogatása nem célszerű. A *fácántenyésztésnek nem az állattartási értelemben vett sikertelensége, hanem a kibocsátott fácánok*

természetes viszonyok közötti gyenge életképessége (életképtelensége) a problémája. Amennyiben a fácántenyésztés a vadgazdálkodási tevékenységek között támogatást kap, akkor ebbe a körbe csak azokat a módszereket célszerű bevonni, amelyekről objektív vizsgálati eredmények alapján megállapítható, hogy megfelelő technológiai fegyelem mellett a kibocsátott fácánok a szabadterületi állomány fennmaradásához is hozzájárulnak.

Vitatott a tenyésztésből származó fácánok „vadászfácán” jellege, a tenyésztelepeken tartott állományok genetikai degradációjának kérdése. Ezek a vélemények a pillanatnyilag rendelkezésre álló hasonló külföldi vizsgálatok alapján eltúlzottnak tűnnek, de nem vitatható, hogy:

1. A telepeken tartott törzsállományok eredete, jellege és homogenitása, valamint „vadászati értéke” nem ismert.
2. Az országban valószínűleg nincs tudatos tenyésztési (szelekciós) programmal rendelkező telep.
3. A fácántenyésztés technológiája automatikusan a *technológia-tűrő* egyedeket szelektálja, amelyeknek természetes viszonyok közötti életben maradási képessége alacsonyabb lehet.
4. A törzstelepek nem a vadászati szempontból értékesebb fácán előállításában, hanem saját végtermékük – elsősorban a napos csibe eladása – maximalizálásában érdekeltek.

A fácántenyésztésben szükség lenne a tevékenység teljes vertikumát felölelően az elfogadott módszereket, és technológiákat rögzítő „tenyésztési kódex” összeállítására, amely a szabályozott működés egyik feltétele.

Az állomány szempontjából hosszú távon pozitív hatás az élőhely javításától és a megfelelő (tartamos) ragadozó-gazdálkodástól várható. Ezért a támogatási rendszeren belül elsőbbséget kell kapnia az élőhely-fejlesztésnek, amennyiben az megfelelő szakmai terveken és gazdasági háttéren alapul (pl. a földterület tartamos bérlete).

A támogatásokat nem célszerű a tevékenységek csupán egyikére (tenyésztés/élőhely) adni, hanem *kombinált támogatás formájában* azokat a pályázatokat célszerű előnyben részesíteni, amelyek a tenyésztés/kibocsátás-technológia és az élőhelygazdálkodás (élőhely-fejlesztés + ragadozó-gazdálkodás) párhuzamos javítását biztosítják.

Annak érdekében, hogy a fácángazdálkodás preferált módszerei világosan láthatók legyenek, egyértelműen meg kell határozni, melyek azok a módszerek, amelyek támogatást nem kapnak (pl. ketreces fácántojatás, broiler-fácán előállítás, vadászat előtti közvetlen kihelezés).

Minden állami beavatkozásnak egyértelműen a vad fácán védelmét kell tenyésztéssel szemben szolgálnia.

A vadgazdálkodás és így a fácángazdálkodás is *gazdasági tevékenység*, amelynek eredményessége mérhető. Az eredményességet egyrészt a kibocsátásra kerülő fácánok előállítási költségei (állandó és változó költségek, ebbe beleértve a kibocsátás után jelentkező költségeket is), másrészt pedig a fácánok vadászati megtérülése és a lőtt fácánok értéke (a lelövés díja és a lőtt vad ára) határozza meg. A fácángazdálkodás költség és bevételi oldalainak értékeléséhez szükséges adatok többsége viszonylag egyszerűen meghatározható és a termelési/előállítási költségek egyszerűen modellezhetők. *Az egész tevékenység legkritikusabb eleme a kibocsátott fácánok megtérülése, mivel ennek ismerete nélkül a többi költséglelem jelentősége sem ítéltethető meg, illetve nem befolyásolható eredményesen.*

A pillanatnyilag rendelkezésre álló kevés adat alapján is kijelenthető, hogy a kibocsátott fácánok alacsony megtérülése és az emiatti túlhasznosítás valószínűleg az egyik legfontosabb tényező a hazai fácánállomány elmúlt 3 évtizedes csökkenésének történetében.

A fácántenyésztés gazdaságosságának felmérésére sürgősen megfelelő, célzott adatgyűjtésen alapuló vizsgálatokat kell kezdeni, továbbá nagy mintaszámon alapuló (jelöléses) megtérülési vizsgálatokat szükséges végezni. *Mind-*

addig, amíg erre vonatkozóan valós hazai adatok nem állnak rendelkezésre, a fácán-kibocsátás gazdasági és biológiai következményei reálisan nem ítéltethők meg. A fácángazdálkodás esetleges támogatásának rendszerben ezért a tenyésztéssel kapcsolatos támogatásokat célszerű lenne a megtérülési mutatókhoz is kötni (Csányi, 1994, 1998).

Az új szemléletű fácángazdálkodás ismérvei tehát az alábbiak:

- a fácángazdálkodás alapja a jövőben a vadon tenyésztő állomány legyen, ennek szükséges alárendelni a tenyésztési technológiákat, előtérbe helyezve az extenzív és félintenzív módszereket, azaz minden beavatkozásnak annak erősítését, fenntartását kell szolgálnia;
- a fácángazdálkodásnak elsődleges alapja az élőhely-gazdálkodás, amely magában foglalja az élőhely fejlesztését és a ragadozó/dúvad fajokkal történő gazdálkodást is;
- a mezőgazdasági természetből kivont területek új földhasznosítása során a fácángazdálkodás számára kínálkozó új lehetőségeket ki kell használni;
- felül kell vizsgálni, és folyamatosan értékelni kell a védett ragadozók státusát, szelektív gyérítési eljárásokat kell kidolgozni;
- országos ragadozó/dúvad gazdálkodási programot kell kidolgozni, annak feltételeit meg kell teremteni, és végrehajtását ellenőrizni kell (különös tekintettel a róka immunizációs program okozta veszteségek ellen-súlyozására);
- az apróvadas (főként alföldi) területeken indokolatlanul elszaporodott vaddisznóállományt üzemtervi szinten kell tartani (lásd minimálisban eltartandó egyedszám érvényesítése);
- a kibocsátott fácánok csak olyan telepekről kerülhetnek a vad populációkba, amelyek a hatóság által ellenőrzöttten a megalkotandó „tenyésztési kódex” alapján működnek;
- a hasznosítás során is a természet-szerűsége-re kell törekedni, csökkenteni kell a vadászatok számát egy-egy területen;

- kíméleti területeket, vadkamrákat kell kialakítani a vadászterületek 5-10 %-án;
- az állami támogatások odaítélése során a fenti elvek megvalósulása érvényesüljön, különös tekintettel a kombinált támogatásokra és a tenyésztési támogatás során a megtérülési mutatók figyelembe vételére.

A jövő új lehetősége a fácángazdálkodásban: az erdőtelepítési program

E kérdéssel az eddig elhangzottakat is figyelembe véve külön és kiemelten kell foglalkoznunk.

Az elkövetkező 30 évben a tervek szerint mintegy 700.000 ha területen, az ország jelenleg kevéssé erdősült, vadgazdálkodási szempontból „apróvadas” jellegű területein fognak erdőket telepíteni. Ez az erdőtelepítési program a fácánra (és a többi apróvadra) jelentős közvetlen és közvetett hatást fog gyakorolni. Közvetlen hatású lesz az élőhelyek megváltozása, míg közvetett hatású az élőhely változása eredményeként a vadfajok létszámában és arányában bekövetkező átalakulás.

A fácán ázsiai származási helyein jellegzetesen az erdőkhöz kötődő madár, de ezt az igényét hazánkban, az utóbbi évtizedekben - főleg a mértéktelen kibocsátási programok során - figyelmen kívül hagyták.

A fácán által kedvelt erdők fafajok szerinti jellemzése nehéz, sokkal inkább az erdő szerkezete meghatározó. A fácán a kis záródású, ezért világos, gazdag gye- és cserjeszintű, ligetes jellegű erdőket kedveli. A gazdag cserje- és gyepszint azért fontos, mivel megfelelő éjszakázó, búvóhelyet és táplálékot is az ilyen állomány-szerkezetű erdő biztosít a fácán számára. A fácán nem igényli/kedveli a nagy, összefüggő erdősegeket, alapvetően a tagolt, nyíladékokkal és tisztásokkal szabdalt erdei élőhelyre van szüksége, ahol a nyílt területeken táplálékot is talál. A fácán az erdő és a mezőgazdasági területek határán csupán 50-70 méteres szegélyt használ, az erdő iránti igényét is alapvetően ez határozza meg.

A fácán számára kedvező szerkezetű, egyes erdő diverzitása magasabb, így más állatfajoknak is kedvezőbb élőhelyet biztosít, mint

az elegyetlen állományok. A fácán számára is kedvező erdőállományok létrehozása és szakszerű kezelése nem csak vadgazdálkodási, hanem természetvédelmi szempontból is kedvező hatású.

Az új erdők telepítésekor – amennyiben az lehetséges, szakmailag elfogadható, s egyszerűen finanszírozható-, két szempontot szükséges figyelembe venni:

- a termőhelyi adottságokat;
- a fafaj-megválasztás során az őshonos fajok előnyben részesítését.

Az erdők elsődleges rendeltetésének megállapításakor törekedni kell arra, hogy az ésszerűség határain belül magas legyen a (apró) *vadgazdálkodási célú erdők aránya*, amelyek kezelését ugyancsak állami támogatással lehet elősegíteni.

Az erdősítések következtében kialakuló új térségi élőhely szerkezet eredményeként fokozatosan a nagyvadfajok és a ragadozók számá-

ra is kedvező feltételek alakulnak ki. Ez a folyamat a szarvas és a vaddisznó Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történt terjeszkedése alapján előre jelezhető és 20-40 éves távlatban lezajló változásként képzelhető el. Az ebből fakadó negatív (predációs) hatásokra ezzel egy időben fel kell készülni.

Az apróvad szempontjából e kedvezőtlen jelenségeken túl a *vadgazdálkodói érdekeltségi viszonyok változása* fontos közvetett, ugyancsak negatív hatással lehet az apróvad állományokra. Ennek fő oka az, hogy a nagyvad megjelenésekor – függetlenül annak hatásától (lásd vaddisznó) –, a vadgazdálkodók többsége az új vadászható faj megtelepedését kívánja elősegíteni, annak potenciális vadászati és gazdasági lehetőségeit szeretné kihasználni.

Bár megfelelő gazdasági elemzések nem állnak rendelkezésre, hosszabb távon és nagyobb nagyvad létszám esetén az apróvad/fácán gazdasági eredményei biztosan nem versenyképesek a nagyvad hasonló mutatóival.

A TERMÉSZETKÖZELI FOGOLYGAZDÁLKODÁS

A fogolygazdálkodással kapcsolatosan Potts (1986) a következő gondolatok megfontolását javasolja:

- fogolykibocsátás nem ajánlható ott, ahol nem történt élőhelyjavítás, nem biztosították a megfelelő fészkelő és táplálkozó helyet, nem végeztek hatékony dűvadgyérítést, azaz nem csökkentették a halálózást kiváltó okokat. Igen alacsony fogolysűrűség-nél, alkalmi kibocsátásnál a felsoroltaktól el lehet tekinteni, de tartamos gazdálkodás esetén már az élőhelyfejlesztés nem pótolható kibocsátásokkal;
- téli takarmányozás ajánlatos, de nem a fás vegetáció közelében, ahol a ragadozó madarak zsákmányolása könnyű, hanem nyílt területen. Az etetés igen fontos vastag hótakaró, és az egy hetet meghaladó kérges hó esetén;
- betegségek nem jelentenek különösebb problémát, de a populáció sűrűség-növekedése esetén fellépő betegségek leküzdésére ismertek már olyan alkalmas gyógyszerek és módszerek, amelyek jó hatásfokkal alkalmazhatók.

A felsorolt módszerek és javaslatok egységes egészet alkotnak, mindig az adott körülmények és a lehetőségek döntik el, hogy közülük melyiket, mikor, és milyen mértékben lehet alkalmazni.

A hazai fogolyállomány helyzetének tarthatatlansága hívta életre – a Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kar Vadgazdálkodási Intézet vezetésével a Magyar Fogolyvédelmi Programot 1992-ben. A Program alapvető célja – a fenti megfontolásokból –, a természetszerű, ökológiai, azaz bölcs hasznosítás szemléletű gazdálkodás előtérbe állítása, támogatása volt, s ez az elképzelés a megvalósulás során erősödött. A munka súlypontjait, eredményeit az alábbi tényezőkkel lehet jellemezni, és egyúttal lemérni:

- élőhelyfejlesztési tevékenység;
- dűvad (predátor) gazdálkodás;
- a fogolypopulációk nagyság és sűrűség változása;
- egyéb vadászható fajok terítékalakulása.

A tapasztalat azt mutatta, hogy elsősorban ott lehetett nagyobb fogolyállomány növekedést felmutatni, ahol az élőhelyfejlesztés során a vonalas struktúrák (ökotonok) hosszát tudták jelentős arányban emelni. A nagy kiterjedésű gyepek nyugalma még önmagában kevés volt a hatékony állománynöveléshez. Nem véletlen, hogy a hajdani pusztákon sem érte el a fogoly azt a sűrűséget, amit a mezőgazdasági területeken megfigyelhettek. Mivel már a hagyományos dűvadgyérités pontos elvégzésével fokozni lehetett az eredményt, ezért nincs szükség a védett ragadozó madarak gyéritésének kényes szorgalmazására.

A Program referenciaterületein végzett vizsgálatok egyértelműen kimutatták, hogy a két

élőhely-gazdálkodási tevékenység feltételezi egymást. Abban az esetben, ha nem lehet megfelelő élőhelyszerkezetet kialakítani, a vadászható dűvadfajok gyéritése hozhat ugyan relatív eredményeket (ha a vadászterület nem védett körzet közelében van), de a terület eltartóképessége határt szab a fogolyállomány növekedésének. S fordítva is igaz, a dűvadgyérités elégtelen volta (objektív – természetvédelmi, vagy szubjektív – kis hatékonyság miatt) az élőhelyszerkezet kedvező volta ellenére eredménytelenséghez vezethet, aminek mértéke a hiányosságokkal összhangban van. Igazán *ott sikerült átöréssé elérni, ahol a vadgazdálkodás minden kívánalma teljesült* (Faragó, 1997).

A TERMÉSZETKÖZELI MEZEI NYÚL GAZDÁLKODÁS

A mezei nyúllal történő gazdálkodás első lépése csakis a valós adatokra támaszkodó hasznosítás ésszerű megtervezése lehet. A hasznosítás növelésére a következő lehetőségek nyílnak (Kovács és Heltay, 1985).

1. A vadászat idejének előrehozása, figyelembe véve azokat a hátrányokat, amelyeket a vemhes, illetve szoptató anyák esetleges kilövése okoz.
2. A terület eltartóképessége alá csökkentett törzsellományban a szaporodás és az elhullás aránya a szaporodás javára eltolható, ezáltal a maximálisan hasznosítható mennyiség tartósan megnövelhető.
3. Érdemes a vadászati és élővad befogási lehetőségek maximális kihasználására törekedni, mivel a természetes téli elhullás és a vadászati hasznosítás között kiegyenlítő hatást lehet feltételezni.

A TERMÉSZETKÖZELI VÍZIVAD GAZDÁLKODÁS

Az apróvad-gazdálkodás speciális területe a *vízivad gazdálkodás*, amelyre mindaz érvényes, amit már eddig elmondtunk, de mivel az érintett fajok jelentős része vendégként érkezik hozzánk, így még nagyobb irányukba a vadgazda felelőssége. Ennek a közös felelősségnek a megfogalmazására, a vízivad fajok és élőhelyeik védelmére, valamint fenntartható hasznosításuk biztosítására született a Bonni Konvenci-

További és eddig kellően ki nem használt hasznosítás növelő lehetőség a mezei nyúl számára végzett *élőhelyfejlesztés*. Ennek hatékonyságáról korábban Kovács (1988) számolt be. A Magyar Fogolyvédelmi Program referenciaterületein szerzett tapasztalatok szerint a mezei nyúl állomány a szárnyasvadnál is gyorsabban és határozottabban reagál az élőhelyfejlesztésekre. A nyúl a vonalas és táblás élőhelyfejlesztéseket egyaránt meghálálja, különösen a parlagterületek kínálta táplálék sokfélesége és bősége kedvező a számára (Faragó, 1997). A dűvadgyéritéssel kiteljesedett bölcs hasznosítás szemléletű mezei nyúl gazdálkodás, összekötve a populációökológiai alapokon nyugvó állományhasznosítással biztosíthatja a fenntartható, természetközeli mezei nyúl gazdálkodást Magyarországon.

ón alapuló, „Az Afrikai és Eurázsiai Vonuló Vízimadarak Védelmére vonatkozó Egyezmény” (AEWA), amely *alapelveiben ugyancsak a bölcs hasznosításra épül*. A Gazdálkodási Terv *Ajánlásokat* tartalmaz a szerződő felek számára a megvalósítás módozatait illetően az alábbi tematika szerint:

1. A fajok védelme
 - Törvényhozás és a törvények végrehajtása
 - Szükséghelyzetek
 - A fajok védelmére vonatkozó tervek
2. Az élőhelyek védelme
 - Védett területek hálózatának létesítése
 - A vizes területek helyreállítása és a velük való gazdálkodás
 - A szétszórt elterjedésű fajokkal való gazdálkodás
 - A vizes területek védelmére vonatkozó, már kidolgozott stratégiák
3. A vízimadarak hasznosítása
 - Vadászat
 - Öko-turizmus
 - Egyéb hasznosítási módok
4. Összeütközések az emberi tevékenységgel
 - A vízimadarak mint a mezőgazdaság és az aquakulturák kártevői
 - A természetes táplálékforrásokért folyó versengés
 - Azon hatások enyhítése, amelyeket a gazdaságfejlesztés gyakorol a vizes élőhelyekre és a költő vízimadarakra
5. Tudományos kutatás és monitorozás
 - A vízimadarak helyzete és elterjedése
 - A populációnagyságok és azok trendjei
 - A vízimadarak vonulási útvonalai
 - Produktivitás és halandóság
 - Az előnyben részesítendő fajokra vonatkozó kutatások
 - A vizes területek eltartó képességére vonatkozó kutatások
6. Oktatás és információnyújtás

A felvázolt gazdag feladatsor megoldása részben a vadgazdálkodás, részben a természetvédelem hatásköre, de leginkább közös jogalkotást, felügyeleti, hatósági és gyakorlati munkát feltételez, sőt követel.

Mindezt, tehát a vadvédelem és a természetvédelem érdekeit is figyelembe véve a legfontosabb javaslat az élőhelyek védelme, különös tekintettel a *kíméleti területek kialakítására*. E területek létesítése során az alábbiakat kell szem előtt tartani:

- a hatályos - olykor eddig be nem tartott - jogszabályokat;
- a vadlúd éjszakázó helyek kíméletének vadvédelmi szempontú igényét;
- a védett vizes területek vízivad védelmi funkcióinak a vadászati nyomás következtében fellépő veszélyeztetettségét;
- *az eltérő fontosságú területek közötti különbséget, kiemelve a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeket (felhasználva a Ramsari Egyezmény 3C kritériumát, amelynek értelmében nemzetközi jelentőségű egy terület akkor, ha ott egy vízimadár faj, alfaj vagy regionális populáció állományának 1%-a rendszeresen megjelenik).*

A területek besorolása tehát mind a vadvédelem, mind a természetvédelem megfontolásait tartalmazza, előbbi esetben kiemelve a Vadászati Törvény azon szellemét, amely elsősorban a *vad védelmére helyezi a hangsúlyt*.

A fenti célok elérésére három kategória került kimunkálásra, az eltérő szintek leghatékonyabb szabályozásának biztosítására. Ezek a következők:

I. KATEGÓRIÁJÚ TERÜLETEK - VÍZIVAD VADÁSZATI TILALMI TERÜLETEK Főhatóság szintű szabályozás

A területek *tételelesen felsorolva* meghirdetésre kerülnek az 1996. évi LV. Törvény végrehajtására vonatkozó mindenkorai FvM Rendelete 3. számú mellékletében, amely a vadászati idényekről rendelkezik. Kialakításuk, hasonló - azaz országos szintűvel egyező -, lenne a különleges rendeltetésű területekéhez, de a *tényleges szabályozást az első fokú hatóság végézné*.

- a Fertő - tó¹ (Fertő-Hanság Nemzeti Park része)
- a Balaton¹,
- a Kisbalaton és tározói¹ (Balatonfelvidéki NP része)
- a Velencei-tó és a Dinnyési Fertő¹ Természetvédelmi Terület
- a Tatai Öreg-tó¹ Természetvédelmi Terület

- a Biharugrai és Begécsi halastavak¹ (Körös-Maros NP része)
- a Hortobágyi Nemzeti Park védett (azaz teljes) területei^{1,3}
- a Kardoskúti Fehér-tó¹ (Körös-Maros NP része)
- a Pusztaszeri TK Ramsári területei¹: a Szege-di Fehér-tó, a Csaj-tó és a Büdösszék, a Tisza labodári és saséri területe
- a Rétszilasi halastavak¹, (Sárvíz-völgye TK kiemelt területe)
- a Duna minden zátonya² (ha a vízállás száraz zátonyt, azaz éjszakázóhelyet biztosít)
- Duna Béda és Karapancs térsége (volt TK területei)
- a Pellérdi és Sumonyi halastavak² (Duna-Dráva NP része)
- a Tisza-tó lehatárolt területrésze^{2,3} (Hortobágyi NP csatolt része)
- a Kiskunsági Nemzeti Park fokozottan védett területei^{2,4} (Kiskunsági szikes tavak, Kolontó, Orgoványi rétek, Tiszaalpári ú-rét)
- Ócsai TK
- Pacsmagi-tavak TT
- Péteri-tavi Madárrezervátum TT

ad¹: A 8/1993 FM sz. rendelet által felsorolt területek. A felsoroltakat 1993-ban *nem azért javasoltuk vízivad vadászati kíméleti területeknek, mert védettek, netán Ramsári területek, hanem a liba éjszakázó helyek védelme miatt, azaz vadvédelmi, vadgazdálkodási érdekből.* Az más kérdés, hogy a természetvédelem ugyanilyen megfontolásokból – hasonló paraméterek (Ramsári 3C kritérium) alapján –, jelentette őket korábban a Ramsari Irodának. *Fent említett vadvédelmi érdekeink napjainkban is fennállnak, azaz érvényesítendőek.*

ad²: Ugyanilyen megfontolásból kerültek korábbi javaslatunkba – ma is fenntartjuk e nézetet –, hogy a fenti (2°)-vel jelölt területeknek ugyancsak e kategóriában a helyük. Ezek 1993-ban is *kimaradtak* a Rendelet 5. melléklet III. fejezete felsorolásából.

ad³: A Hortobágyi Nemzeti Park (1850/1972 sz. OTvH Elnöki határozat) és a HNP csatolt terü-

letei (1851/1972 sz. OTvH Elnöki határozat) *alapító okiratában rögzítésre került, hogy a HNP védett területein tilos a vízivad vadászata.*

ad⁴: A Kiskunsági Nemzeti Park létesítésére vonatkozó 1800/1974. OTvH Elnöki határozat 3. sz. melléklete 9.c) pontja értelmében: *a KNP szigorúan védett területein a vízivad vadászata tilos* és csak a biológiai egyensúly érdekében kivételesen szükségessé váló természetvédelmi kezelési beavatkozás engedhető meg.

II. KATEGÓRIÁJÚ TERÜLETEK - VÉDETT VIZES TERÜLETEK

Első fokú hatóság szintű szabályozás (FM Hivatal, NP Igazgatóság)

A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. Évi LV. Törvény 38. §-a szerint az e kategóriába sorolható területeken *a vadászati hatóság – a természetvédelmi hatóság javaslatának figyelembevételével – szabályozza a vízivad vadászat rendjét, a vadászat módját, idejét, gyakoriságát és a vadászható fajok számát.*

Azt éppen a Bonni Konvención alapuló AEWÁ Szerződés ajánlásai alapján *nem tartjuk elfogadhatónak, hogy automatikusan minden Ramsari, vagy minden védett vizes terület kerüljön ki a vízivad vadászat hatóköréből.* Egy területen a vízivad vadászat lehetősége az első fokú hatóságok szintjén *esetenkénti* vizsgálatra és döntéshozatalra szorul.

A következőkben azoknak az országos jelentőségű területeknek a listáját adjuk meg, amelyeknél a védetté nyilvánításnak elsődleges, de legalábbis kiemelt szempontja volt a vízi élőhelyek, illetve a vízimadarak (vízivad) védelme. Ilyen megfontolásból javasoljuk a felsorolt területek *e kategóriába sorolását.*

Az első fokú hatóságok feladatai:

- a szabályozással (vízivad vadászat tiltása vagy engedélyezése) érintett vizes területeknek a védett zónákon belüli lehatárolása;
- a teljes, vagy részleges tiltás, illetve a vadászat tiltás nélküli engedélyezése;

- a vadászat időbeli rendjének meghatározása (idénycsökkentés, heti gyakoriság megállapítása stb.);
- szakmailag indokolt esetben a vadászható fajok körének szűkítése.

A területek *tételesen felsorolva* meghirdetésre kerülnek az 1996. évi LV. Törvény végrehajtására vonatkozó mindenkor FM Rendelete 3. számú mellékletében, amely a vadászati idenyekről rendelkezik.

- *Tájvédelmi körzetek:* Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet, Baláta-tó TT, Borsodi Mezőség TK
- *Tájvédelmi körzetek:* Kesznyéteni TK, Közép-tiszai TK, Mártélyi TK, Sárréti TK (a Rétszilasi-halastavakon kívüli vizes területei), Szatmár-Beregi TK, Szigetközi TK, Tokaj-Bodrogszugi TK, Vértesi TK – Csíkvarisai-rét
- *Természetvédelmi területek:* Kecskeri pusztai TT, Nagybereki Fehér-víz TT, Pusztaszéri Fülöp-szék TT, Sárosfői Halastavak TT, Tiszadobi ártér TT, Tiszatelek-Tiszaberceli ártér TT, Tiszavasvári Fehér-szék TT, Zalakomári Madárrezervátum TT

III. KATEGÓRIÁJÚ TERÜLETE - NEM VÉDETT VIZES TERÜLETEK

Ide sorolható minden olyan vizes terület, amely az előző két kategóriába nem tartozik, azaz ott nincs felsorolva. Rájuk az *általános vadászati szabályozás* vonatkozik. A vadászterület

A RAGADOZÓGAZDÁLKODÁS

A ragadozógazdálkodás bevezetésének feltételei és korlátai

Természetvédelmi problémák: A magyar vadgazdálkodásnak egy erős és egyre erősödő természetvédelemmel és állatvédelemmel együttélve kell a gazdálkodási feladatainak megfelelnie. Tekintve, hogy e két terület társadalmi támogatottsága sokkal nagyobb, mint a vadgazdálkodásé, az együttélésben a lehetséges együttműködési formák keresésére, a konfrontációk kerülésére érdemes törekedni. Ugyanakkor az európai és hazai szabályozás keretein

használójának azonban módjában áll saját, szigorúbb vadászati szabályozást bevezetni a vadászati nyomás ésszerűsítésére, a fenntartható vízivad gazdálkodás biztosítása érdekében.

Úgy gondoljuk, hogy fenti javaslat megnyugtató módon rendezi a területek vízivad vadászát, egyúttal megfelel a korábban az FM Vadgazdálkodási és Halászati Főosztály illetve a KTM – TVH által elfogadott Magyar Vízivadgazdálkodási Terv célkitűzéseinek, szellemének.

Fentiek teljesülése alapján az FvM Rendelet biztosítja a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségek megvalósulását, a vízivad védelmét és annak fenntartható (bölcs) hasznosítását.

A vízivad gazdálkodás és a tenyésztés viszonya

A természetes élőhelyek kímélete és a szabadterületi vízivad állomány-gazdálkodás mellett és azzal összhangban - figyelembe véve a piaci igényeket -, elfogadható az *extenzív, vagy félintenzív tőkés réce nevelés fenntartása*. A genetikailag tiszta, betegségektől mentes kibocsátott (pl. röptetett) tőkés réce vadászata - gazdaságossága mellett -, *csökkenti a vadászati nyomást a vad populációkban, s csökkenti a természetes élőhelyeken a zavarásból eredő veszteségeket*. A vadászat módját és mértékét azonban összhangba kell hozni a társadalom értékrendjével (lásd állatvédelem).

belül ki kell használni minden lehetőséget a túlszaporodó ragadozók okozta problémák kezelésére.

Európai és hazai szabályozás: A ragadozógazdálkodás stratégiájának kialakításakor, tekintettel az EU-hoz való csatlakozási szándékunkra, célszerű figyelembe venni az Európai Unió tagállamaiban érvényes szabályozásokat.

A ragadozófajok túlnyomó része teljes, vagy legalább részleges védelmet élvez az EU tagállamaiban (Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik

védelméről, 79/409/EEC Tanácsi Rendelet a vad madarak védelméről, 92/43/EEC Tanácsi Rendelet a természetes élőhelyek és a vad flóra és fauna védelméről).

A gyérítési módszerek köre egyre szűkül (a fentiek kivül a 3254/91/EEC Tanácsi Határozat a lábfogó csapdák közösségen belüli használatának betiltására) a tömeges gyérítésre alkalmas eszközök – mérgezett csalik, gázosítás, csapóvasak, hurkok – hangsúlyozottan tiltottak. A fenti szabályoktól indokolt esetben (pl. a flóra és fauna védelme, közegészség- és biztonság), átmeneti időre el lehet térni.

Az EU szabályozásaira a ragadozófajok veszélyeztetettsége, az állatvédelem társadalmi súlyának növekedése, valamint a vadászat romló társadalmi megítélése miatt a folyamatos szigorodás és korlátozás a jellemző. Ez a trend várhatóan a jövőben is folytatódik.

A hazai helyzetet az európai szabályozáshoz igazodó Vadászati Törvény, a Természetvédelmi Törvény ill az ezekhez kapcsolódó végrehajtási utasítások, valamint a korábbi védetté nyilvánítások szabályozzák. A szabályozásban és a társadalmi környezetben az európai trendekhez hasonló változások zajlanak Magyarországon is.

A védett fajok problémája: Hazánk faunája ragadozó madár és emlős fajokban rendkívül gazdag, amely fajok nagy része ritkasága, veszélyeztetettsége miatt védett. Ez a tény nagyban behatárolja vadgazdálkodók ragadozógyérítési lehetőségeit. Várhatóan a jelenlegi védelem a továbbiakban is fennmarad, esetleg szigorodik. E fajok kártétele ellen is lehet azonban védekezni, elsősorban az apróvad hozzáférhetőségének csökkentésével (élőhelyfejlesztés, apróvad-állomány diszperziójának növelése, a ragadozók mozgását korlátozó akadályok létesítése). A védett ragadozófajok többségének vadgazdálkodási jelentősége többek véleménye szerint csekély. Megjegyzendő azonban, hogy némelyekes vizsgálatok a legtöbb faj esetében nem állnak rendelkezésre. A vadgazdálkodás irányításának feladata, hogy a védett fajok állományainak valós helyzetét, vadgazdálkodási

hatását nyomon kövesse és szükséges esetben, jól megalapozott érvekkel a védelem teljes, illetve az EU szabályozására hivatkozva átmeneti időre szóló feloldását kezdeményezze. A védelem feloldása érinthet régiót, de érintheti az ország teljes területét. A GATE VVT-n több mint egy évtizede folyó ragadozó monitoring program eredményei néhány faj esetében (pl. borz, molnárgerénya) felvetik a védelem részleges feloldásának szükségességét.

A természetvédelmi hatóságnak a jövőben a merev, bürokratikus kinyilatkoztatások helyett a ragadozó fajok árnyaltabb, a regionálisan eltérő élőhelyi és populációs viszonyokhoz jobban igazodó védelmére kellene törekedni.

A ragadozógyérítés eszköztárának szűkülése: A ragadozógyérítés eszköztára, az európai trendeknek megfelelően egyre szegényesebb. A jelenleg érvényes hazai szabályozás szerint mindössze a lőfegyverre, az élvefogó csapdákra és külön szakhatósági engedéllyel a kitorék gázosításra és a mérgezett tojások alkalmazására terjed ki. A mérgezések és az ölücsapdák tiltása és a velük szembeni társadalmi ellenérzés olyan erős, hogy ezek újbóli alkalmazására törekedni elhibázott lépés lenne. Bár világszerte folynak ezirányú kutatások, egyelőre nem valószínű, hogy rövidesen olcsó, mindenhol alkalmazható és hatékony új ragadozógyérítést szolgáló eszközök kerülnek forgalomba. A kutatások figyelemmel kísérése és az alkalmazások lehetőségeinek vizsgálata azonban mindenképpen szükséges, különösen azért, mert külföldi tapasztalatok szerint csak egy integrált, minden lehetséges eszközt (fegyveres gyérítés, csapdázás, fogamzásgátlás) alkalmazó kampánnyal lehet a felszaporodott rókaállomány létszámát csökkenteni.

Ragadozógazdálkodás célja és formái

Az eredményes apróvad-gazdálkodás szerves részét kell, hogy képezze a veszteségeket okozó (halandóságot növelő) ragadozófajok állomány-sűrűségének elviselhető szinten tartása, létszámuk hatékony gyérítése. A vadgazdálkodás átalakuló rendszere, a bölcs hasznosítás elv

- elfogadásával, a természetvédelem és a vadgazdálkodás közeledése, valamint a piaci elemek erősödése a vadgazdálkodásban is szükségessé teszi a korábbi „dúvadgyerítés” vagy „ragadozó-
 apasztás” helyett a ragadozógazdálkodás elfogadását. Ez a korábbiaktól abban különbözik, hogy
- jól meghatározott cél érdekében,
 - idejében, módszereiben megtervezett, összehangolt,
 - eredményessége ellenőrizhető,
 - ökonómiailag értékelhető.

A ragadozógazdálkodás típusai: A ragadozógazdálkodás célja lehet (1) a természetes vagy tenyésztett apróvadállományban okozott veszteségek csökkentése. Ebben a megközelítésben a ragadozógazdálkodás gazdasági tevékenység, eredménye az apróvad haladóságának csökkentése nyomán a teríték növekedésével mérhető. A nagyobb teritékekből származó többletbevételnek meg kell haladnia a gyérítés költségeit. A gazdálkodó ragadozógyerítésre irányuló erőfeszítéseit az elérhető nyereség, illetve a bevétel növelésének más, kevésbé munka-, vagy költségigényes módjai (pl. fáccantenyésztés) limitálják.

Merőben más felfogású ragadozógazdálkodást kíván (2) a ritka fajok kislétszámú, veszélyeztetett populációinak megvédése (pl. a fogoly és a tűzok esete). Ekkor nem a gazdasági szempontok dominálnak, hiszen gazdasági szempontból ez a tevékenység veszteséges. A ragadozógazdálkodás eredményessége a mortalitás csökkenése révén, a többlet felnevelt szaporulattal, illetve a populáció létszámának/sűrűségének növekedésével mérhető. Az eredményesség eléréséhez a szokásosnál lényegesen nagyobb erőfeszítésre, kivételes, esetleg nem engedélyezett eszközök alkalmazására van szükség.

A ragadozógazdálkodás szélesebb társadalmi célokat is szolgálhat. Ilyenek pl. (3) egyes betegségek, zoonózisok terjedésének megakadályozása, vagy (4) a lakott területekre beköltözött ragadozók (nyest, róka) közvetlen, illetve közvetett kártételének csökkentése. Ezek a tevékenységek nem kötődnek szorosan

a vadgazdálkodáshoz, a vadgazda, mint eszközzel szakértelemmel és megfelelő jogosítványokkal rendelkező szakember, ekkor tulajdonképpen „szolgáltatást” nyújt. E tevékenységet nem finanszírozhatja a saját vadgazdálkodási bevételeiből, külső támogatásra, vagy ellenszolgáltatásra van szüksége.

A ragadozógazdálkodás jövőképe

A megfogalmazott célokat a ragadozógazdálkodás szabályozásában is világosan el kell különíteni, a vadgazdálkodókat eszerint osztályozni. Azon gazdálkodók esetében, ahol a ragadozógyerítés elsősorban ökonómiai kérdés, ott a minimálisan kötelező gyérítési szintet kell meghatározni, illetve annak teljesítését ellenőrizni. Azokon a vadászterületeken ahol a veszélyeztetett zsákmányfajok védelme a cél, ott az eltávolítandó ragadozólétszám meghatározása mellett a gyérítés végrehajtását támogatni illetve ösztönözni kell. A támogatás formája a lődíjak specifikus emelése és célzott támogatási lehetőségek (pályázat), prioritások kialakítása lehet. Különösen szükséges a támogatás akkor, ha a ragadozógyerítésnek nem közvetlenül vadgazdálkodási, hanem más pl. természetvédelmi, közegészségügyi, vagy kárelhárítási céljai vannak. Ebben az esetben a vadgazdálkodók nem képesek a költségeket felvállalni, ezért az érintett szakterületek hathatós támogatása is szükséges.

A vadgazdálkodási körzetekhez igazodva meg kell határozni azokat a területeket, amelyeken a gyérítést idejében és intenzitásában összehangoltan kell elvégezni.

Az összehangolt ragadozógyerítést több éven keresztül, rendszeresen el kell végezni. A gyérítést a ragadozók szaporodási időszakára, tavaszra kell összpontosítani. Az év többi részében a szinten tartásra, a bevándorló egyedek eltávolítására kell törekedni.

A gyérítés eszköztárát a legális lehetőségek keretein belül szélesíteni kell. Ösztönözni kell a katorékok ismeretén és megismerésén alapuló módszereket. Ismét el kell terjeszteni a csapdák alkalmazását. A vadgazdálkodókkal a képzés és továbbképzés minden szintjén meg

kell ismertetni a különböző csapatátusokat, azok használatát és eredményességét. Támogatni kell a vadászati kultúra e részének fejlődését.

Az eredményes ragadozógazdálkodás elengedhetetlen része az ellenőrzés. A ragadozóállományok monitoringjához erősíteni kell az adatszolgáltatást nem csak a teritékről, hanem az állományok nagyságáról, kotorekszámokról és a szaporulat nagyságáról. Ennek módszerei az apróvad-gazdálkodásból ismert egyszerű sávós vagy vonalas becslések, ill. a kotorekokban talált kölykök, vagy az elejtett nőstények placentahegeinek számlálása lehet. Ezen adatok ismeretében az eltávolítandó mennyiség könnyen meghatározható, a gyérítés hatékonysága ellenőrizhető.

Felül kell vizsgálni a hazai apróvad-gazdálkodás gyakorlatát abból a szempontból, hogy mely elemek kedvezhetnek a ragadozóknak, tehetik kiszolgáltatottabbá az apróvadállományt. A koncentrált fácán utónevelés/kibocsátás bizonyítottan ilyen. Ez a tevékenység

gazdaságossági oldalról közelítendő meg, így a ragadozógazdálkodás céljainál leírtak érvényesek rá. Más a helyzet az élőhelyfejlesztésekkel, amelyek nemcsak a természetes vadállományok javítását, hanem a ragadozók elleni védelmet is szolgálhatják. E tevékenységek mindenképpen támogatandók.

A képzés minden szintjén meg kell ismertetni a vadászokkal-vadgazdálkodókkal a ragadozógazdálkodás elveit és gyakorlatát. Különös súlyt kell fektetni a gazdálkodás tervezését és ellenőrzését végző felügyelők, valamint a hivatásos vadászok továbbképzésére. Az ezekhez szükséges segédanyagokat össze kell állítani.

Az előzőekben is jelzett hiányzó tudományos ismeretanyag megszerzését, a ragadozógazdálkodás hatékonyságának javítását célzó a kutatások támogatása szükséges. Külföldi és hazai tapasztalatok is azt mutatják, hogy a túlszaporodó ragadozók okozta problémákat rövidtávú, alkalmi akciókkal megoldani nem lehet. Siker csak a fent leírtak hosszútávú következetes végrehajtása esetén várható.

AZ APRÓVAD-GAZDÁLKODÁS ÁLLATEGÉSZSÉGÜGYI HÁTTERE

Apróvad-gazdálkodásunk egyik meghatározó eleme, szűk keresztmetszete lehet vadpopulációink állategészségügyi helyzete. Külön kell tárgyalnunk a mezei nyúl, s külön szárnyasvadaink állategészségügyi helyzetét, s külön kell szólnunk a vadászati tevékenység speciális következményéről az ólomsörét okozta mérgezésről.

Mezei nyúl

Mezei nyúl populációinkat elsősorban a *tularémia* betegsége veszélyezteti. A korábbi gyakorlatban a vizsgálatok során pozitív egyedeket tartalmazó export szállítmányokat teljes egészében visszafordították, köztük a még betegséget nem mutató egyedeket is. Az 1990-es években kialakult az előszűrésnek az a helytelen gyakorlata, amelynek során a negatív egyedeket elszállították, míg a pozitíveket visszaeresztették a fogási területekre. Ennek a módszernek a következményeként az azt megelőző 20 esztendő ismert fertőzöttségi mértéke az utóbbi

években 35-40-szeresére nőtt. A tularémia bakteriális fertőzését az adott területen leginkább a rágcslálók tartják fenn. Azokban az években, amikor a rágcslálók elszaporodnak, a mezei nyulak megbetegedése is gyakoribb. Ezért járt igen káros következményekkel, s járult hozzá a tularémia terjedéséhez az a tény, hogy a rendszerváltás után a rágcslálóirtás szervezett módja megszűnt. A jelenlegi mértékű fertőzöttség miatti zoonózis veszély el lehetetleníteni az élő mezei nyúl exportot. EU csatlakozásunk ennek esélyét csak növeli. *Élő mezei nyúl exportot folytató vadgazdálkodóknak, régióknak erre fel kell készülniük, s mind a helytelen előszűrési gyakorlatot meg kell szüntetniük, mind a rágcslálóirtás érdekében fel kell lépniük.*

Szárnyasvad

Mikoplazmózis: A szabadon élő populációkat kevésbé veszélyezteti. A fertőzöttség mértéke a hagyományos tenyésztési gyakorlatot folytató

telepeken sem emelkedik 10-15%-nál magasabbra. Ez a megállapítás nem vonatkozik azokra a telepekre, amelyek közel vannak baromfitelepekhez, illetve zárt épületekben, intenzív technológiát alkalmaznak. E helyeken a fertőzöttség mértéke jóval magasabb, ami beavatkozást is igényel. E telepekről származó csibékkel a fertőződés terjedhet, ezért e telepekről érkezett csibeszállományokat a fogadáskor kezelni szükséges.

Szalmonellózisok a szabadon élő populációkban viszonylag ritkán fordulnak elő, a paratífusz elsősorban a tőkés récék (vadréce fajok), ritkán a fácánok esetében, a baromfitífusz a fácánoknál mutatható ki. Szerepük elsősorban a zárttéri tenyészetekben van.

- *Paratífusz*: Korábban e betegség az ismert és ellenőrzés alatt álló hazai tenyészetekből származó csibék között nem volt gyakori, ami talán a hazai tojásfertőtlenítési gyakorlat következménye volt, ami ugyanis megakadályozta a nagyobb számú baktériumgazda kialakulását. A fertőzöttség az import csibék behozatalával emelkedő tendenciát mutat.

- *Baromfitífusz*: A fertőződés mind gyakrabban előfordul az importált csibék között. A fertőzött egyedek baktériumgazdák maradnak, s a betegséget a tojások útján terjesztik.

A fentiek alapján hazai tenyészállományok kialakítására és megőrzésére, s azoknak folyamatos állategészségügyi kontrolljára kell törekedni. A tenyészetek kötelező vérvizsgálatával a baktériumgazdákat el kell távolítani az állományokból.

Botulizmus: Kezdetben főleg a vízivad jellemző betegsége volt (ún. tavibénulás). Az 1970-es évektől egyre gyakoribb a fácánkibocsátó helyek környékén is, ahol 50-70%-os elhullásokat is okozott. A beregség a vad fácánpopulációkra is ráterjedhet. Az utóbbi években a kibocsátott fácán „eltűnések” okaként lehet tekinteni a botulizmust azokban a körzetekben, ahol a környezet védősűrűkben, búvóhelyekben szerény és a kibocsátás nagy terítékű vadászat céljából az egyetlen alkalmas területre történt. E

területeken az elhullott madarak összegyűjtése nem volt megszervezve, ami a baktériumspóra elterjedését és a botulizmus kialakulását, majd az elhullást eredményezte. A nagy mennyiségben szétszóródott spórák miatt az ilyen körzetekben csak botulizmus elleni vakcináció után lehet csak fácánt kibocsátani, vagy állományt növelni.

Baromfipestis: A fácán esetében elhúzódó, jelentős elhullást okozó, gyógyíthatatlan betegség lehet. Vadrécék között ritkán fordul elő. *Észlelése esetén az ország járványhelyzete szerint kell eljárni.* Megjelenése összefügg az ország járványhelyzetével. A betegség jelentkezésekor, az állategészségügyi szabályzat előírása szerint kell eljárni. Vakcinázását rendelet szabályozza. A fácán és a fogoly esetében előimmunizálásra van szükség.

Baromfikolera: A szabadon élő szárnyasvadfajoknál csak szórványosan fordul elő, tömeges elhullás csak ott jelentkezik, ahol a betegségben elhullott más fajú madarakat szabálytalanul kihordják a természetbe. Fertőzött környezet esetében a tenyészeteket vakcinázni kell, hogy a beszálló vad madarak a fertőzést ne hurcolhassák be a telepre. A tenyésztelepeken előfordulhat, hogy a betegséget túlélt madarak baktériumhordozók lesznek, ezért célszerű azokat kiirtani és a telepet a betelepítés előtt, 3 hónapig pihentetni. A gyógyításra antibiotikumok, megelőzésre – amely a törzsállományoknál célszerű –, vakcinák beszerezhetők.

Égészségügyi intézkedések

- A fácáncsibe import – amely átmeneti konjunkcióra következménye –, a még működő telepeket is lezúllszti. Ismeretlen a behozott szállományok törzsállományainak állategészségügyi minősítése, így előfordulhat, hogy eddig ismeretlen betegségek (pl. 1994-ben és 1995-ben sejtzárványos hepatitisz, ami a fácánoknál addig ismeretlen volt) kerülnek be az országba és onnan, kibocsátás után a vad populációkba. A veszélyt a karanténozás sem küszöböli ki teljesen, hiszen csak a főbb fertőzési veszélyeket lehet a karanténozás során kizárni. *A megoldás a törzsállományok állategészségügyi minő-*

sítésének ismerete, de leghatékonyabban a szükségtelen import beszüntetése, saját ellenőrzött törzstelepek kialakítása lenne.

- Ez utóbbi tény, nemkülönben a korábban tárgyaltak alapján a tenyésztőrzseket mind fajta, mind állategészségügyi szempontból minősíteni és folyamatosan ellenőrizni kell.
- Meg kell határozni azt a tollasodási és fejlettségi (testtömeg) szintet, ami alatt kibocsátani - mert az egyedeknek túlélési esélyük nincsen -, nem szabad (Lásd tenyésztési kódex). Ilyen cselekedetre elsősorban (1) a kibocsátott létszámhoz kötött hasznosítási arány meghatározása, (2) a betegség miatti kezelési költség csökkentésének lehetősége, vagy (3) a telepen belüli elhullási arány csökkentésének kényszere vezeti a szűklátókörü vadgazdálkodót. Az ilyenkor fellépő elhullások elősegítik a botulizmus fellépését és az egészséges (vad) madarak fertőződését is.

Az ólomsörét okozta mérgezések

E veszély elsősorban az intenzíven vadászott tavakon (lásd röptetett réce) erőteljes, ólommérgező elhullás ott fordulhat elő, de szabad területen is veszélyforrás. Újabbban a fácánokban is kimutatható az ólommérgezés, különösen ott, ahol az eredményesség (hasznosítás) növelése érdekében a tartósan használt utónevelő helyeken történik a vadászat. Ezért *vizeinken tanácsos - sok európai országhoz hasonlóan -, fokozatosan áttérni alternatív sörétfajták alkalmazására, míg a fácán*

AZ APRÓVAD-GAZDÁLKODÁS ÉS A TERMÉSZETVÉDELEM

A bölcs hasznosításra vonatkozó megfontolások - mint láttuk -, viszonylag egyszerűek - s hatékonyan növelik a célfaj/apróvad faj állományúságát.

A szobán forgó állatfaj azonban valamely ökoszisztémának a részét képezi. A vadászható faj javát szolgáló vadgazdálkodási eljárások szükségszerűen hatást gyakorolnak ugyanazon ökoszisztémához tartozó más fajokra is (Robertson, 1991).

vadászata során az említettől eltérő vadászati gyakorlat (pl. vadászterdők kialakítása) az igazi megoldás (Ákoshegyi, 1994).

Általános apróvad-egészségügyi intézkedések szükségességéről

- Kívánatos volna, hogy a vadgazdálkodók időszakos rendszerességgel (10 évenként) állategészségügyi szűrővizsgálaton vegyenek részt. Ilyen vizsgálatok 1970/1971-ben és 1979/1980-ban voltak a MAVOSZ megrendelésére, s kiterjedt az ország valamennyi vadásztársaságára. Ezekre központi forrásokat kellene tartalekolni (lásd következő pont).
- Amióta a vizsgálatokért fizetni kell, azóta csak utólag, vagy csak igen súlyos esetben kerül vizsgálatra sor. Ilyenkor már sem megelőzésre nincs mód, sem a fellépő veszteségeket (kárt) kellő módon nem lehet csökkenteni. Ez az állapot nem érdeke a vadgazdálkodásnak, ezért törvényi szigorral és egyúttal a vizsgálatok támogatásával kellene az állategészségügyi fevelmet megteremteni.
- A vadon élő populációk állategészségügyi helyzetéről kevés információnk van. Az első pontban felsoroltak ezt az állapotot is megszüntethetnék.
- Vizsgálatokat kell folytatni arra nézve, hogy a kibocsátott állatok egészségi állapota milyen hatással van a vad populációkra.
- Erősíteni kell az állategészségügyi hálózat vadegészségügyi munkáját (szakember, infrastruktúra). Fenti feladatok megvalósítására, rövid határidővel be kell vezetni a vadgazdálkodási szakállatorvos képzést.

Vajon miképpen, illetve milyen mértékben érinti az apróvaddal kapcsolatos vadgazdálkodás az egyéb fajokat? Kitűnő példa erre a szántóföldek szegélyének a szárnyasvad fenntartására szolgáló védelme, vegyszermentes kezelése. Ez az eljárás nem csupán a rovarok mennyiségét és diverzitását fokozza és ezáltal a szárnyasvad-csibék túlélési arányát növeli, hanem számos védett fajnak is a javát szolgálja. Az élőhelyek minőségének javítása mellett a vadgaz-

dálkodás növelheti az értékes élőhely típusok mennyiségét is.

A dűvadfajok hatásának korlátozása fontos szempont a szárnyasvadgazdálkodás terén. E tevékenységnek a célja sok esetben populációik csökkentése, de ezen fajok válogatás nélküli gyérítésének a napjai már elmúltak. Jelenleg a dűvadgyérítés legális módszerei és a veszélyeztetett ragadozómadár fajok védelmére hozott rendeletek azt igazolják, hogy az állomány szabályozás csupán a gyakori fajok – pl. a róka (*Vulpes vulpes*) és a vadászható varjúfélék (*Corvidae*) – populációinak korlátozására irányul.

Előfordul az is, hogy a vadgazdálkodás és a vadászat nem jelenti az adott faj klasszikus értelemben vett bölcs hasznosítását – pl.: a fácánállományt mesterségesen tenyésztett madarak kihelyezésével tartják fenn –, ennek ellenére a terület vadgazdálkodási célú fejlesztése és kezelése jóteknony hatást gyakorol az ökoszisztémára.

Egy-egy vad faj bölcs hasznosítása tehát lehet kítűzött célja az apróvad-gazdálkodásnak,

de inkább az egész ökoszisztéma bölcs hasznosításának kell elsőbbséget kapnia.

Az apróvad-gazdálkodásnak adott ökoszisztémába való integrálása során alaposan mérlegelni kell mindazon következményeket, amelyek pozitív vagy negatív változásokat okozhatnak, s csak ezek után szabad rátérni a megvalósításra.

A fentiek megerősítik azt a világtendenciáról, amely a vadgazdálkodás és a természetvédelem sokrétű érdekazonosságának felismerésével, illetve bizonyos esetekben a természetvédelem prioritásainak elismerésével jellemezhető. A vadgazdálkodás ilyen irányú, már kinyilvánított szándéka mellé ehhez itthon a természetvédelemi hatóság szigorúan szakmai megfontolásokon alapuló, problémafeltáró és azt megoldani szándékozó hozzájárulása szükséges. E vonatkozásban – a korábbi viszonyokhoz képest –, már lényeges elmozdulás történt.

Az apróvad-gazdálkodás az oktatásban és a kutatásban

Meggyőződésünk szerint a felsorolt kérdésekben megkívánt szemléletváltás alapja az oktatás. A szakmunkás, középfokú és felsőfokú oktatásban halaszthatatlanul el kell terjeszteni az új szellemet új tankönyvek írásával, szakkönyvek publikálásával, tanfolyamok, tréningek szervezésével. A sportvadász vadászvizsga tananyagának bizonyos részei is kiegészítendők ily módon.

A korszerű oktatás és gyakorlat alapja a kutatás. A vadgazdálkodási főhatóság mindig nagy súlyt fektetett az apróvad-gazdálkodással kapcsolatos kutatások támogatására. Ez a támogatás korábban (1990-ig) a tenyésztési technológiák fejlesztésére és gyakorlati adaptációjának kidolgozására irányult és a Gödöllői

Agrártudományi Egyetem Állattani Tanszéke és a Vadbiológiai Állomás ténykedéséhez volt köthető.

1992 óta a bölcs hasznosítás szemléletű kutatások a Soproni Egyetem Vadgazdálkodási Intézetében létrehozott Magyar Fogoly Kutató Csoport és a Magyar Vizivad Kutató Csoport tevékenységéhez, illetve a ragadozó kutatások révén a GATE Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszékéhez kapcsolódnak.

E kutatások további támogatása, s eredményeinek mielőbbi gyakorlati bevezetése – a finanszírozás támogatásokon keresztül –, a vadgazdálkodási főhatóság eredménnyel vállalt feladata lesz a jövőben is.

BEFEJEZÉS

Magyarország területének mintegy 70%-a mezőgazdasági jellegű, potenciálisan apróvad-gazdálkodásra alkalmas terület. Még a nagyvadász területek nagy részén is folytatható lenne apróvad-gazdálkodás.

A magyar vadgazdálkodás számára óriási kihívás, hogy a XXI. században képes lesz-e megbirkózni a mezői környezet állapotát jellemző negatív hatásokkal, képes lesz-e

vadászható nagyságú apróvadállományt hagyni az utókorra. Mindez csak abban az esetben következik be, ha a társadalom értékeitelével egyező módon és mértékben óvja, gondozza és hasznosítja az apróvadállományt. Ezt a feladatot kizárólag az európai tendenciákkal azonosulni tudó, természetközeli, a bölcs hasznosítás elvi alapjain álló apróvad-gazdálkodás lesz képes elérni.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aebischer, N.J.* (1991): Sustainable yields: Gamebirds as a harvestable resource. *Gibier Faune Sauvage* 8. Décembre 1991. 335–351.
- Ákoshegyi, I.* (1994): A szárnyasvad-ólomszennyezése frekvenciált vadászterületeken. *Vadbiológia*, 4: 130–135
- Csányi, S.* (1987): Vadállományok dinamikája és hasznosítása. Jegyzet vadgazdálkodási szakmérnökök részére. GATE Állattani és Vadbiológiai Intézet, Gödöllő. 152 pp.
- Csányi, S.* (1994): Fácánállományunk hasznosításának értékelése. *In: III. Magyar Ökológus Kongresszus. Előadások és poszterek összefoglalói*, Szeged, 1994. július 3–6: 24.
- Csányi, S.* (szerk.) (1996): Vadgazdálkodási Adattár 1960–1995. Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gödöllő, 230 pp.
- Csányi, S.* (1998): Mérhető-e a fáccántenyésztés természetes állományra gyakorolt hatásai? *In: XV. Vadászati Téli Egyetem, Keszthely*, 1998. január 17–24, PATE Georgikon Kar: 4.
- Faragó, S.* (1982): A vízivad vadászat Magyarországon 1970–1980. *Nimród Fórum* 1982. november 14–22.
- Faragó, S.* (1986): A fogoly (*Perdix perdix* Linné, 1758) Magyarországon. *Nimród Fórum* 1986. október 1–18.
- Faragó, S.* (1988): Die Gestaltung der Bestände des Rebhuhnes und die Lage dieser Vogelart in Ungarn im Jahre 1985. *Common Partridge International Symposium, Poland '85.*: 39–67.
- Faragó, S.* (1991): A vízivad és vadászata. *Venatus*, Budapest. 87 pp.
- Faragó, S.* (1995): Geese in Hungary 1985–1991. Numbers, Migration and Hunting Bags. *IWRB Publication* 36. Slimbridge, UK. 97 pp.
- Faragó, S.* (1996): A magyar vadlúd adatbázis 1984–1995: egy tartamos monitoring. *Magyar Vízivad Közlemények* 2.: 3–168.
- Faragó, S.* (1997): Élőhelyfejlesztés az apróvad-gazdálkodásban. A fenntartható apróvad-gazdálkodás környezeti alapjai. *Mezőgazda Kiadó*, Budapest.
- Faragó, S. és Náhlik, A.* (1997): A vadállomány szabályozása. A fenntartható vadgazdálkodás populációökológiai alapjai. *Mezőgazda Kiadó*, Budapest.
- Faragó, S. és Ritter, D.* (1999): A vízivad teríték Magyarországon 1997-ben. *Magyar Vízivad Közlemények* 5.: 329–418.
- Győrffy, L.* (1974): Szörmes és szárnyas kártevők apasztásáról. *MAVOSZ*, Budapest, 53 pp.

- Kalotás, Zs.* (1988): A vetési varjú (*Corvus frugilegus* L.) hazai állományának felmérése 1984 tavaszán. Állattani Közlemények 74.: 65-76.
- Kovács, Gy.* (1988): A célzott vadföldgazdálkodás hatása a mezeinyúl populáció-sűrűségére (előzetes közlemény). Vadbiológia 2: 91-95.
- Kovács, Gy. és Heltay, I.* (1985): A mezeinyúl. Ökológia, gazdálkodás, vadászat. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- Nagy, A., Kerekes B. és Heltay I.* (1995): A rókkák (vadon élő ragadozók) veszettség elleni orális immunizálása - hazai eredmények. Magyar Állatorvosok Lapja 50: 95-100.
- Nagy, E.* (1971): A fácán és fogoly intenzív tenyésztése. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- Nagy, E.* (1984a): A fácán és vadászata. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- Nagy, E.* (1984b): Az intenzív szárnyasvadtenyésztés biológiai és technológiai rendszere. Akadémiai doktori értekezés, Gödöllő.
- Nagy, E.* (1988): A szürke fogoly (*Perdix perdix* L.) zárttéri tenyésztésének eredményei és tapasztalatai. Vadbiológia 2.: 7-19.
- Nagy, E.* (1989): A vadréce intenzív tenyésztésének eredményei és tapasztalatai. Vadbiológia 3.: 23-37.
- Nagy, E.* (1993): Fácántenyésztésünk és gazdálkodásunk időszerű kérdései. Nimród 60. (11): 30-30.
- Nagy, E. és Benderek, K.* (1973): A dűvadfajok számának alakulása, és annak hatása a fácán- és a mezeinyúl-populáció sűrűségére. A vadgazdálkodás fejlesztése 9.: 85-94.
- Potts, G.R.* (1986): The Partridge. Pesticides, Predation and Conservation. Collins Professional and Technical Books, London
- Robertson, P.* (1991): Wise use and conservation. Gibier Faune Sauvage 8: 379-388.
- Sterbetz, I.* (1972): Vizivad. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- Szemethy, L., Heltai, M. és Pusztai, P.* (1994): A rókagyérités helyzete Magyarországon. Vadbiológia, 4: 146-151
- Tóth, S.* (szerk. 1983): Fácántenyésztés 1973-1983. Kézirat, MÉM Budapest 29 pp.

Összeállította:

Dr. habil. Faragó Sándor CSc.

egyetemi tanár

Vadgazdálkodási Intézet, Soproni Egyetem

Munkatársak:

Dr. habil. Csányi Sándor CSc.

tanszékvezető egyetemi docens, GATE Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék

Pechtol János

főtitkár, Országos Magyar Vadászati Védegyelet

Szemethy László

tudományos műszaki ügyintéző, GATE Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszék

Dr. Szojtkov Vladov

osztályvezető, Országos Állategészségügyi Intézet, Vedegeészségügyi és Parazitológiai Osztály

Sopron 1999

KÖNYVELŐZETES

Az alábbi részlet dr. Zoltán János most készülő „A vadászat mesterei” (akik megteremtik a vadászat lehetőségét) című könyvéből való. A neves vadászíró, több nagy sikerű könyv, mint a „Hatvan év vadászpuskával”, a „Forró vadász-

szívvel” (Studinka László élete) és a „Legenda és Valóság” után most az általa megismert hivatásos vadászokról és vadászati vezetőkről gyűjtött csokorba történeteket.

* * *

Vadászkönyveket olvasgatva, az ember elcsodálkozik, miért van az, hogy az izgalmas élmények leírói legtöbbször esetekben meg sem említik azokat, akiknek éjt-nappallá tévő, fáradságos, olykor veszélyes munkája megteremti számunkra a vadászat lehetőségét. Jobb esetben

egy monogram sejteti, hogy ki áll a történetek háttérében.

Elhatároztam, hogy önálló könyvben emlékezem meg azokról a hivatásos vadászokról, akiknek vadászszenvedélyem kiélését köszönhettem.

* * *

Ifjabb Berek János 1903. február 9-én született Bogyiszlón. 1920-ban a Kalocsai Érsekség birtokán állt szolgálatba, mint uradalmi vadór, annak ellenére, hogy maga református volt. 1928-tól Gógán, 1938-tól Gemencen dolgozott. 1947-ben rendeztek egy nagy vadászatot Karapancsán, Tito tiszteletére. Aztán jöttek a „láncos kutya” idők és mindenkit, aki részt vett a karapancsai vadászatban letartóztattak és a Hortobágyra internálták – köztük Berek Jánost is. Amikor aztán Kádár kiszabadult, kimentette Berek Jánost is, akivel olyan jóban lettek közben, hogy Kádár és felesége csaknem minden szilvesztert Veránkán töltöttek Berekékkel.

Berek János a Gemencei Állami Vadgazdagság fővadásza lett, és 80. születésnapján az

Elnöki Tanács, a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki.

82 éves korában együtt fációztunk Lenezen, és az öreg vagy 200 kakast lőtt!

Néhányzor gyerekeinkkel együtt nyaraltunk nála Veránkán. A gyerekek hallották, hogy az öreg rettentő féltékeny fiatal feleségre, s gonoszkodtak is vele ezért; esténként, amikor megjött erdei körútjáról, azzal ugratták, hogy a Dunából távollétében egy „békaember” szokott látogatni jönni a feleségéhez.

Deák Ferenc, aki egy ideig vele együtt szolgált, így beszélt róla: „Nagymenő” volt a vadászatban, meg a nőügyekben is. Szép szál ember volt, daliás lovas, aki tudatában volt, milyen jó kiállítású, és ezt öltözködésével is kihangsúlyozta. Meg is kapta érte a „Cifra Jani” nevet.

* * *

Az alábbiakban feleségem, dr. Tomai Éva visszaemlékezéseit olvashatják Berek Jánosról:

A mai megfogalmazással élve az öreg kimondottan „macsó” volt. Második házasságában sokkal fiatalabb nővel élve, érzelmileg és

fizikailag is erősen függött a fiatalasszonytól, Margittól, de ha valaki ott volt, akkor megjátszotta az „igazi” férfit. Például az asztalnál ülve elordította magát: Margit! Bejött az asszony és megkérdezte, hogy mit kér. Azt mondta erre,

„Poharat, mert szeretnék bort inni.” Erre Margit odament és pontosan az öreg háta mögött lévő pohárszékből kivett egy poharat és odaadta. A pohár olyan közel volt, hogy hátrafordulva maga is kivéhte volna. De ezt így kellett csinálni, hogy mindenképpen kiderüljön, az aszszony mindig alárendeltje legyen a férfinak.

Azt hallottuk, hogy az első felesége, „hirtelen felindulásában” hagyta ott férjét. Ez úgy történt – mesélték –, hogy Jani bácsi a házuk udvarán tisztogatta a német vadászvendégével lövett szarvasbika „grandli”-ját. (A grandli jó magyar szóval a szarvas szemfoga, amelyet az elejtett szarvas felső állkapcsából kivágnak, megtisztogatnak és trófeaként használnak.) Szóval Jani bácsi bicskájával tisztogatta a grandlikat. A bicska egyrossz mozdulatára a sikamlós darab kiugrott a kezéből és leesett a földre. A lába körül egy csomó aprójószág ögyelgett. A leesett fog azonnal eltűnt az egyik szemfüles kacsza csőrében. Az öreg el akarta kapni a kacsza nyakát, de az elugrott és már el is tűnt a tömegben. A mese úgy végződött, hogy mikor az öreg a tizenegyedik kacsza nyakát vágta el, hogy gymorában megkeresse a grandlit, a felesége szó nélkül összecsomagolt némi motyót és otthagytott csapat-papot és eszeveszett férjét.

Jani bácsiékint éltek Veránka szigetén. Rengeteg állatot tartottak, százsámra volt csirkéjük és vagy ötven vegyes nemű és korú disznójuk. Ezekint éltek a szigeten, úgy mint a vaddisznók. Tehát, ha például valami jót szagoltak a túlsó oldalon, egyszerűen átúsztak a Dunán, belaktak és visszamentek. Egy alkalommal, amikor ott voltam, négy vagy öt kocáját lopták el, amit az öreg egy vállrándítással intézett el.

Tehenük is volt több, s ezeket a haszonállatokat Margit látta el, de ő látta el a vendégeket is. Ez az öreg számára teljesen természetes volt. Ő a vadászattal foglalkozott és a kutyáival. Őt-hat kutyája volt, most hirtelen négyet tudok – mondjuk – személyiségjegyekkel ellátni. A főkutyát Waldemár a hannoveri véreb volt. Waldi a mi ismeretségünk elején már rokkant volt. Ezeket a kutyákat nem vízumkúra használják, hanem nyomkeresésre, de Waldinak rengeteget kellett úsznia a holtágakon keresztül, úgyhogy tönkrementek az ízületei és a füle.

Vadászni viszont imádott, tehát amikor vadászni indultunk lovaskocsival, őt nem lehetett ott-hon hagyni, mert olyan szemekkel nézett, aminek senki nem tudott ellenállni lelkiismeret-furdalás nélkül. Egy baj volt csak vele, hogy fel kellett emelni a kocsi- és lerekni, mert sem fel, sem lefelé nem tudott mászni. Azonban felelmetes orra volt. Bent feküdt a kocsi- lábunk előtt és onnan lehetett tudni, hogy vad van a közelben, hogy Waldemár elkezdte csóválni a farkát. A szeme már gyalázatos volt és a többszöri fülgyuladás miatt, a hallása sm volt tökéletes, de az orra remek volt még. Ezzel a kutyával történt meg a betanításakor, télen, hogy az öreg megsebzett egy borjút. A borjú futott, átkelt egy másik szigetre a vékony jégen, amely őt is meg a kutyát is elbírta, de az öreg már nem mert rámenni. Amikor a kutya állóra csaholta a sebzett borjút, az öreg a recsegő-popogó jégen úgy kelt át, hogy kivágott egy három méter hosszú vastagabb ágat, azt a lába közé vette, hogy ha beszakad, nagyobb felületen osztdőjon el a testsúlya.

„Nem szabad a kutyát becsapni, mert akkor olyan lesz, mint a gyerek, nem fog bizni a felnőttben és többet nem dolgozik!” – mondta az öreg.

Waldi rendkívül kedves, mértéktartó kutya volt, nem maradt „örök gyerek”, hanem felnőtté vált, tehát megvolt a maga területe, amit nem szívesen osztott meg az emberekkel. Az elejtett vadhoz, amelyet őrzött, senki nem nyúlhatott hozzá, csak Jani bácsi. Velem nagyon jóban volt, de ha vadat őrzött, akkor elmorgott onnan.

Egyszer télen lóttek egy süldőt a konyhára, amely a rossz lövéssel átment egy vékony patakon. Jani bácsi a lovat nem merte rávinni a jégre. Waldi közben megtalálta az addigra kimúlt disznót, így szólt Margitnak, hogy menj segíteni neki behozni a malacot. A befagyott patakhoz érve futva indultak neki a disznóval, hogy áthúzzák a jégen, de az bizony beszakadozott alattuk. Waldi mögöttük bent maradt a jégen. Jani bácsi visszament érte, s míg Margit hazahúzta a disznót, ő a kabátjába tekert kutyát ölben vitte haza, és otthon szárazra dörzsölte.

Másik kutyája a „nevetlen” német vizsla, Kati volt. Ő volt az egyetlen olyan szuka, amelyik még meg tudta bolondítani a kankutyákat.

Bűbájos, aranyos kis kamaszlány volt, mindenhol és mindenkinek tetszeni akart. A finomabb falatokat elzabálta a kanok elől. Jani bácsi csak „kurva Katinak” nevezte.

Volt aztán az Edit nevű kutya. Már több éve rákos volt, de az öreg semmi pénzt nem sajnált tőle, felhozatta Pestre az Állatorvosi Főiskolára megoperáltatni. Edit annyira beteg volt, hogy nem tudta magát tisztán tartani, ezért az öreg minden harmadik-negyedik nap megtisztogatta. A kutya szenvedett. Egyszer meg is kérdeztem, hogy miért hagyja? „Szenved, de még élvez az életet. Nézze meg, ha hazajövünk, felkel és köszönt. Tehát még nem adta fel. Nem lehet injekcióval elaltatni, mert a kutya tudja, hogy megölik! Észreveszi az emberen, hogy halálra ítélte!” Edit mindig a nagy eperfa alatt feküdt és az öreg minden este visszavitte a kuckójába.

Volt egy negyedik kutyája is Jani bácsinak, egy fehér foxi, amelyik hosszú évek óta vak volt. Még fiatal kutya volt, mikor a ragadozó madaraknak kitett méregből evett és attól megvakult. Alig tudták életben tartani a mérgezett tojás megevése után. Az udvarban szaladgált, ahol mindent ismert, hogy hol van, ezért az öreg nem engedett semmi idegen holmit az udvarban tartani, mert tudta, hogy annak a szegény vak kutya nekimegy. Az öreg erre is azt mondta, hogy ha jó volt neki a munkája egészségesen, akkor kötelessége betegen is ellátni az állatot.

Szóval Jani bácsi nagy állatszerető volt. Ugyanígy szerette a vadat is. A szigeten, ahol lakott, nagy volt a vadbőség, de csak kivételes embereknek engedett a szigeten vadat lőni. A többséget átvitte a többi szigetre vadászni.

Egy kora tavaszi napon kocsival mentem az öreggel, beszélgettünk. Nyilván az én idegen hangomra felállt az út mentén egy fiatal kis bak. A kocsitól volt olyan tizenöt méterre. Jani bácsi azt mondta neki „feküdj csak le, nincs semmi baj”, mire a kis bak lefeküdt.

Beszélggett a vadjával, így a disznókkal is. Szórta ki a kukoricát a kocsiról és közben kiabált: „Cocikáim, gyertek”, és verte lapáttal a kocsi oldalát. Ahogy előjöttek, úgy köszöntötte őket, mint valami régi ismerőst. Volt olyan, hogy egy kocát megszidott, mert kevés malacot hozott!

Ha megállt a kocsi, hiába voltam én is rajta, a disznó felugrott a kukoricáért. Én kicsit féltem tőlük, hogy mit csinálnak negyven centire a hátam mögött. Az öreg hiába csapott oda az ustorral, mégis feljöttek. Volt olyan eset is, hogy a disznó lehúzza a kukoricászsákot a kocsiról.

Jani bácsi kapcsolata a vaddal és Margitével haszonállatokkal egészen rendkívüli volt. Egyedül Margitot láttam úgy fejni, hogy a térdje közé szorította be a sajtárt és guggolva fejt. Ha odajött a borjú, akkor ahogy az ökleli az anyját a fejével, úgy lökte odébb ő is.

Ragyogó tisztaságot tartott. Az óriási mennyiségű állat körül nem volt légy. Hetenként kétszer is kimeszelte a tyűkólat. Hajnalban, amikor a tyűkólat kinyitotta, abból úgy jöttek elő, ömlöttek a tyűkok, mint egy barna tollfolyam. Amikor megkérdeztem, hogy minek ennyi, az öreg azt mondta, „azért, hogy a rókának is legyen!”

Imádtá a halat, ezért varsákat rakott le a holtágakban. Reggelenként szedték fel. Amikor elindultunk, roppant kedvesen és udvariasan csevegett, de amikor a harmadik varsa is üres volt, kezdték a szentek lejönni az égből. Nincs az a jutasi őrmester, aki különbül káromkodott, mint az öreg. Személyesen sértésnek vette, ha üresek voltak a varsák.

Vele voltam akkor is, mikor életem egyik legszebb természeti képeben gyönyörködhettem. Naplementében kocsikáztunk, mentünk „számolni a vadat”, ahogy ő mondta. A lemenő nap sugarai betörték az erdő felett egy tisztásra, amelyik vágatnyi széles volt, és pont a közepén vitt a kocsit. Ez július vége felé lehetett. Az út egyik felétől úgy 150–200 méterre állt egy jó kétszáz darabból álló bikarudli, hánicsban lévő agancsokkal, amelyek a beeső napfényben rettenetesen vastagnak tündek. Ahogy mentünk, a fejükkel követték mozgásunkat, de nem ugrottak meg, az agancserdő követte a kocsit. Mi árnyékban voltunk, a szarvasok a napon, a sötét erdővel a háttérben, csodálatosan gyönyörű kép volt!

Az öreg ordított: „Hol vannak a tehének. Mert ti aztán elmentek a fenébe!” - de a szarvasok meg sem mozdultak.

Zoltán János

VADÁSZMOSOLY

Nagyapáink építette, erdő mélyén szerénykedő, kedves öreg vadászházunkban tartózkodunk éppen – lévén szeptember dereka –, megünnepelni minden magyar vadászok ünnepét, a szarvasbögést, elődeinktől ránk hagyományozott módon barátságban eltöltve néhány napot. Fegyver nem is volt nálunk, hisz akkortájt már a magyar vadász persona non grata (nemkívánatos személy) minősítés alá esett – saját vadászterületén – főbögés idején: egyrészt, hogy ne zavarja a „konvertibilis” vendégvadász urak szórakozását, másrészt pedig, hogy ne legyen rálátása a személyzetet egyre inkább befolyása alá vonó borralaló, ajándék, miegyéb tranzakciókra.

Hat-hét fős kis társaságunk egyik meghatározó figurája volt Heller Tozsi bácsi. Egész este, éjjeleken keresztül mesélte könnyfakasztó humorral, élettapasztalattal, lóporillattal átszőtt adomáit, képtelenebbnél képtelenebb történeteit. (A vadászháztól harminc méterre sem lévő fatárolóig tett kirándulásáról, a közben „átélt” vadászélményeiről akár egy órát tudott mesélni, s ha kellett, még a nótákat is előhívta szavainak alátámasztására:

– Hogyaszongya: Túr a disznó, túr a mocsár szélén...)

Második vagy harmadik nap estéjén nagy túlkölés közepette érkezett meg F. Sz., a vadór egy (nyugat)német vendéggel az UAZ-ban.

– Gyerekek, akkora disznót lövtem a némettel, mint egy szamár! El kellene jönnötök segíteni kihúzni a Szekernyéből, meg felrakni a platóra!

Frissen sült nyársat letéve, akutális fröccsöt kihörpintve cihelődünk össze, közben egyik társunk odaszólt Heller Tozsi bácsinak: – Tozsi bácsi! Te már idősebb vagy no meg aztán értesz németül – hiszen a Heller sváb név – amíg mi meg hozzuk a disznót, szépen eldiskurálsz a vendéggel, ne fáraszt magad.

Tozsi bácsi piroszposzsgás arca a meggyőződés legkisebb jelét sem mutatta:

– Édes hülye gyerekem, én Goethe szép nyelvéen csak enni, inni meg aludni tudok, de kinyögni egy árva kukkot sem!

Hosszas rábeszélésre, fejcsóválások közepette azért nagy nehezen elvállalta a feladatot az öreg. Mi annak rendje és módja szerint kihúztuk egy gödörből, majd nyögyve-nyelösen fel is raktuk a 183 kilogramm zsigerelt súlyú vadkant a platóra. Amikor a vadászházhoz jó másfél óra elteltével visszaérkeztünk, a lekászalódás és lerakodás ideje alatt az épület túloldaláról többször is az alábbi párbeszédet hallottuk:

– Trink, azanyád!

– Já, gut!

Átérve Tozsi bácsiékhoz olyan kép fogadott bennünket, hogy először a szánk is tátva maradt, aztán pedig a hirtelen reánk zúdult katarzis-élmény letaglózó hatására – feledve véres, agyonizzadt, kimerült önmagunkat – rekeszizom-rengető röhögésben törtünk ki: a petróleumlámpa imbolgó fényében, a réten álló rönksztalet tetején Tozsi bácsi és a német vadászvendég – mint két részeg faun – egy-egy söröskorsónyi nagyfröccsel és az immár üres nyárssütő vasakkal hadonászva, kart karba öltve némán ropta a csárdást, s közben a fenetebb idézett párbeszédet ismételtették szakadatlanul:

– Trink, azanyád!

– Já, gut!

Aztán mikor Tozsi bácsi felmérte a helyzetet – már tudniillik, hogy öt-hat ember rángatózik fuldokolva a nevetéstől – a „táncot” abba sem hagyva, enyhén akadozó nyelvel leszólt nekünk:

– Látjátok, milyen jól eldumálgattunk! Ez a kis gyakorlat annyira kihozta belölem a svábot, hogy a magyart már épp, hogy csak töröm!

* * *

P. Lajcsi tapasztalt, jó vadász volt. Két és fél évtized szép élménye, sikeres cserkelése élt már a lelkében- emlékezetében, trófeái a lakás sok helyiségét díszítették, s jutott belőlük bőven a présház falára is. (Mert akkor még nem törték fel a présházakat havonta akár két alkalommal is.)

Megszokott, begyakorlott segítsége volt a vadásznak a cigánytelep „Ludas” névre hallgató ereje teljében lévő férfiembere. (Hogy honnét eredeztethető a Ludas név, ezt most ne firtassuk.) Ludas barátunk ismerte az erdőt, mint a tenyerét, ezért gyakran használt lehetett venni vadszállítást, cipekedés vagy egyéb munkák alkalmával. Természetesen a megfelelő díjazás sosem maradhatott el: néhány liter bor, pár kupica kisüsti, s ha került, akkor az elejtett vad zsigerei - hazai szóhasználattal a pájsli - illette meg munkájáért.

Történt egy téli napon, hogy Lajcsi találkozott Ludassal, meghívta egy fél vegyesre és így szólott hozzá:

- Este elmegyek, vadászok egyet ebben a szép hóban, kint alszok a vadászháznál, aztán reggel szintén vadászgatva jövök haza. Menj ki és hasogass egy-két kosár fát, persze a gyújtóról se feledkezz meg! Ne nekem kelljen este a sötétben, holt fáradtan törődnöm még ezzel is! Két liter bor vagy ha lövök valamit, tied a pájsli! Rendben?

- Meglesz Lajcsi bácsi, ha még edzs freccset megfizet mostan, mán azon nyomba-izibe megyek is, oszt megvágom a fát, ha addig él is a lelkem!

Lajcsi kifizette az italokat, hazament, összekapolta a felszerelését, aztán pedig elindult: fel a Kantár-hegyen, keresztül a Lánga-tetőn, a Saskói réten át sötéttel meg is érkezett a vadászházhhoz. Tömött hátizsákkal a csizmaszárig érő hóban, mínusz 8-10 fokban ez cseppet sem volt egy nyugdíjastúra. Lepakolt, átcserélte vizes ruháját és ment a fáskamrába, vágott fának se híre, se hamva nem volt, a fejszét is a helyén találta. A zseblámpa fénye mellett aztán hasogatót mindent, mi kellett, eleget, s be is gyűjtött rendesen. Persze Ludas trehányasága miatt az

ideg dolgozott benne rendesen, dérrrel-durrall tett-vett, magában pedig - ahogy szokta volt mondani - „széles tenyerű magyar királyi svábpofonokat” helyezett kilátásba Ludas komának a legközelebbi alkalomkor esedékes nagyfröccs helyett. Hajnalban összetarisznyált, bezárta a házat és szép komótos tempóban nekiindult a Mecseknek. Szokásos Dobogó-Nagykaszáló-Kátrányégető-Cikai-tető-Somos-szekernye útvonalát cserkelte végig, meg-megállva tűnődött a havas hegvyoldalak között. Tán látott is némi vadat, de lövésre sor nem került. Megöregedett a délelőlt és elfogyott az ereje, mikorra leérkezett a cigánytelephez. Putrija előtt ül Ludas, s kezében botra tűzött szalonnával bűvészkedik a tűz fölött. Szemével závarant pislog, mikor meglátja a vadászt, aztán mikor az nem szól semmit, csak megkérdezi tőle:

- Lütt-e valómi pájslit, Lajcsi bácsi?

- Löttem egy gyöngye tehenet Ludas, de még a nemes szerveket sem bírtam elhozni ebben a nagy hóban!

- Aztán merre, Lajcsi bácsi, hogy az a magasságos tarcsa meg jólétben, mer ilyen gyó vadász nincsen ám tebb, mind maga!

- A Cikaiban fekszik, ott, ahol tavalyelőtt löttem a két disznót, közel ahhoz a magas, borostyános bükkfához, tudod, no. A zsiger a tied lehet, ha kell, én addig bemelegyek a faluba lovaszánért, majd azzal behozzuk a vadat.

Ludas ugrott, mintha száz bolha csípte volna meg hirtelen, fejszét, zsákot ragadott és nyomban indult is a vagy tizenöt kilométerre levő Cikai völgybe.

Eljárt vagy három nap, mikor legközelebb összefutottak egymással. A cigány kétségbe esett tekintettel, kezét tördelve lépett a vadászhoz:

- Jájjájáj, aranyozs Lajcsi bácsi, nem tanátam a szarvazst a Cikaiba!

Lajcsi homloka ráncha szaladt, kezével pedig a pofon félreérthetetlen jelét mutatva válaszolt:

- Én se a gyűjtóst meg a vágott fát a vadászháznál, barátocskám!

* * *

A világháborút követő évek jórészt a vadkímélés, vadnevelés jegyében teltek el, az ötvenes évek elejére azonban már némi vadászni való – elsősorban apróvad – is akadt a területeken. Az egyik hétvégi fácán-keresővadászaton esett meg az alábbi történet.

Négy vadász (köztük a társaság vadőre) két kutya kíséretében bóklászott az erdőszéli gazonban, s mivel egy kakas még hiányzott a fejenkénti kettőhöz, a közeli nádaszt is közrefogták, lekerestették a kutyákkal.

Már két kakas kapott szárnyra – az első lőtávolon kívül, a második pedig Lajcsi duplázása dacára is egészségesen szállt tova –, de az utolsó csak nem akart megkerülni. Ekkor egy újabb – harmadik – fácán kelt a nádas szélén, pontosan Lajcsi előtt. „Nehogy elmenjen!”, villanhatott át vadásznak agyán, s annak rendje és módja szerint „lebombázta” a kelő kakast. A hiba ott volt, hogy Frici – a vadór – tompora és a lóirány épp egybe-

estek, ennél fogva néhány (már erősen erejét vesztett) sörétszem hatolt a kényes helyre.

Az első ijedelem után – mikor egyértelművé vált, hogy semmi komolyabb baj nem történt – a két jáger kiegyezett 5 liter jóféle fehérborban, mely mennyiség a történetek hétpecsétetes titokként való kezelésére, egyben fájdalom- és bűfelejtésre lett légyen hivatott.

A vadászházhoz visszaérkezve falatozás közben nyomban a „fájdalomdíj” bekebelezéséhez fogtak a cimborák, és gyenge másfél óra alatt nyakára is hágtak annak. Amint a demízon kilehelte lelkét és tartalmának utolsó cseppje is követte a gyomrokba a nokedlis-tej-fölös kakaspörköltet, az immáron jócskán felvidult állapotba került Frici a következő, ma már történelminek tekinthető mondattal fordult vadásztársához:

– Tudod mit, Lajcsi?! Menjünk ki a vadászház elé és lűj meg mégegyszer!

* * *

A közelmúltban meghívást kaptunk az Alföldre kedves vadászbarátainktól egy szép téli apróvad vadászatra. Mezei nyúl, fácán és ha akad, róka szerepelt az elejtendő vadak listáján. Az estét szívélyes fogadtatással, töltött káposztával, vihararkai pálinkával és észak-mecseki vörösborral mulattuk el. Már akkor feltűnt vendéglátóink között egy szálfatermetű, hirtelenszőke hajú, pirosposzsgás arcú, taghaszakadt kolléga, akinek ércesen zengő baritonja minduntalan főszerepet vitt a közös adomázás és nótázás során.

Nem igazán kipihenten ébredtünk másnap hajnalban (ugyanis igen szép számmal akadt vadászberkekben kiváló horkolóképeséggel megáldott férfiember, vagy ahogy barátom szokta volt mondani: „az a győztes, aki először elalszik”), elköltöttük a reggelit és uszgyi gépkocsira szálltunk. Az eligazítás helyén a vadászvezető körbe-körbetekintgetett, mint ha várna, keresne valakit, de aztán minden annak rendje és módja szerint történt: felálltunk az első körhöz és megindultunk. (Szép számmal kelt előttünk a nyúl s a fácán, az is

igaz, hogy életemben nem lőttem olyan gyatrán, mint aznap.) Amint jó kétórás gyaloglás után egy elhagyott tanya mellett véget ért az első hajtás és némi forró tea, sonkás szendvics alkotta tízórai várt bennünket a pihenőn, meggyötört ábrázattal, a sietségől lihegve felbukkant az esti nagytorjú kolléga. A vadászat vezetője morcosan fogadta:

– Neked kellett volna vinned a balszárnyat, erre fél tízkor érsz ide! Aki nem bírja, ne igyon!

– Hát amit én az este mögittam, az kézműsásra se lőtt volna öleg nekem! – replikázott. – De ha nagyon akarjátok, mögmondhatom, miért késtem.

S mivel mindannyian kíváncsian fordultunk felé, folytatta:

– A múltkorjában rajta kapott az asszony ögy fiatal mőnyecskével, oszt büntetésbe vagyok. Aszondta, hogy otthagy a hat gyerökkel, hacsak három hétig minden röggel nem teljesítem az ágyban, amit mögkíván a rusnyája. Hát most tössék velőm cseréni, akkó hónap nöm kések el!

Ács István (Szászvár)

MAGYAR VADÁSZOK FOGLALKOZÁSI CÍMJEGYZÉKE

Mintegy negyvennyolcezren hódolunk egyazon közös szenvedélynek: a vadászatnak.

Ez a létszám egyfelől nagynak tűnik, az ország létszámát nézve csekély.

Vitathatatlan tény: valamennyi ember őse vadász volt.

A későbbi társadalmi munkamegosztás révén a vadászok száma fokozatosan csökkent.

Nagy valószínűséggel mi néhány tízezren kölcsönösen hordozunk génjeinkben az ősi foglalkozásból „emléket”. Összeköt bennünket a természet irán való tisztelet, aggodás és az a nehezen megfogalmazható út, mely a vad elejtéséig vezet: a VADÁSZAT!

Valamennyien tudjuk, hogy ha a társaságban vagy munkánk során, korábban nem ismert vadásztárrsal találkozunk, kölcsönösen ki nem mondottan örülünk, hogy olyan társra leltünk, aki a világ e kis részéről hasonlóan vélekedik, mint mi.

Oldottabban viselkedünk, ha a politikus, orvos, könyvelő, adóellenőr, gépkocsiszerelő, vendéglátós, villanyszerelő, panziós, építész, alma-, csirke-, lúd-, tojástermelő, pálinkafőzdés, és sorolhatnám a szakmákat a végtelenségig - vadász - akárcsak mi.

E gondolatból kiindulva vetettük fel a Cserkelőben annak lehetőségét, hogy jelentkezések esetén összeállítjuk a vadászok foglalkozási címjegyzékét.

VADÁSZAT, VADGAZDÁLKODÁS

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Ács István	7349 Szászvár, Fáy A. u. 20.	(06-60) 360-480	vadgazdálkodási pályázatok készítése, mezőgazd. szakoktatás, szaktanácsadás
Bischof Ferenc	7100 Szekszárd, Herman Otto u.10.	(06-74) 417-596, 06-30-901-8453	Magyar Vadászlap munkatársa, kereskedő
Borsodi Jenő	3900 Szerencs, Kossuth tér 6/b		mezőgazdasági kárszakértő
Dénes Géza	6200 Kiskőrös, Bánffy u. 6.	(06-78) 413-305, 06-20-964-2833	mestervadász-műkökészítő
Havan Gábor	2600 Vác, Csányi krt.55.; 1095 Budapest, Soroksári u. 164.; 1073 Budapest, Erzsébet krt. 29.	(06-27) 319-100 (06-1) 280-8311 (06-1) 322-7062	MAGNUM 90 Kft. vadászboltok nagyker. raktár
Dr. Jakabházy Miklós	2890 Tata, Tópart u. 8.	(06-34) 380-162, 06-60-375-314	megyei fővadász, vadászati, vadgazdálkodási szakértő
Józsy Géza	2943 Bábolna, Tessedik u. 4.	(06-34) 369-776	vadátvétel
Károlyi Attila	4090 Polgár, Rákóczi út 166.	(06-52) 391-215, 06-30-950-1551	hivatásos vadász
László László	5743 Lökösháza, Kossuth u. 73.		vadászati, vadgazdálkodási szakértő
Monostori László	3525 Miskolc, Madarász V.u. 12.	(06-46) 348-013, 06-20-973-5306	vadgazdálkodási szakértő, igazságügyi szakértő
Pánczél Zoltán	2700 Cegléd, Dugovics u. 12.	(06-53) 322-388, 06-30-228-1724	hivatásos vadász
Petőházi Tamás	3400 Mezőkövesd, Deák F. u. 36.	(06-49) 313-684, 06-60-475-180	vadászati, vadgazdálkodási szakértő
Pomázi Ágoston	8660 Lulla, Kossuth L. u. 6.	(06-84) 321-564	vadászati és vadászknológiai, szakértő, vadászkutya tenyésztés és kiképzés
Rébell Szabó János	6800 Hódmezővásárhely, Zivatar u. 14.	(06-62) 231-439	szőrmés bőrkikészítés

FEGYVERMESTEREK ÉS KÉZMŰVESEK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dömök Pál	2083 Solymár, Móricz Zs. u. 25.	(06-26) 362-564	puskaműves, csőcsere, távcsőszerelés
Farkas Bertalan	3432 Emőd, Jókai u. 13.	(06-46) 476-375	késgyártó és vadászpuskaműves

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Jakkel Mihály	3200 Gyöngyös, Bartók B. u. 45. 3200 Gyöngyös, Fő tér 13.	(06-37) 315-978, (06-37) 313-050	faszobrász, önkormányzati képviselő, Városszépítő Egyesület elnöke
Kajos Gyula	7639 Kökény, Dózsa u. 25/a	(06-72) 462-008, 06-20-331-4316	fegyverjavító
Nagy Ferenc	4034 Debrecen, Tengerész u. 4.	(06-52) 423-176	fegyverműves
Nógrádi Tibor	6900 Makó, Hunyadi u. 13/7. 6900 Makó, Ráday A. u.2.	(06-62) 210-451, 06-20-985-7568	vadászpuskaműves
Ottó Béla	7940 Kacsóta, Kossuth L. u. 3.	(06-73) 370-434	késkészítő, géplakatos
Preisz Gyula	1131 Budapest, Jász u. 92/a	(06-1) 359-8160	fegyverjavító, puskaműves, lövészvezető, oktató
Rékasi Csaba	8345 Ötvös, Ady E. u. 13.	06-20-978-1939	vadászfestő, vadgazd. szaktechnikus
Rigó György	8052 Fehérvárcsurgó, Igar u. 6.	(06-22) 426-198, 06-30-929-6931	asztalosmester, antik és modern bútorok
Tarjányi Ferenc	1119 Budapest, Albert u. 38.	(06-1) 420-4940, (06-1) 420-5282/106	okl. fegyverműves
Timkó Csaba	3989 Alsóregmec, Szabadság út. 10/a	(06-47) 308-182	fafaragó (talp, szekrény)

ORVOSOK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dr. Antal Mihály	5940 Tótkomlós, Mezőhegyesi u. 18.; Városi Önkorm. Kórháza 5900 Orosháza, Könd u. 59.	(06-68) 385-478; (06-68) 411-166	belgyógyászat, transzfuziológia, társadalom orvostan szakorvos, osztályvezető főorvos
Dr. Bakonyi József	7600 Pécs, Mária köz. 7.	06-20-992-7234	főorvos, plasztikai sebész szakorvos
Dr. Csiszár Béla	6726 Szeged, Pécskai u. 12.	(06-62) 431-587	nyug. orvos
Íj. Dr. Csiszár Béla	2000 Szentendre, Csóka u. 20.	(06-26) 301-178	orvos
Dr. Csóka István	4127 Nagykereki, Kossuth u. 33.	(06-54) 420-008	szakgyógyszerész
Dr. Hunyadi Mátyás	2028 Pilismarót, Köztársaság tér 3.	(06-33) 471-196, 06-30-979-1386	házi orvostan és foglalkozás- egészségtan szakorvos

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dr. Jámbrik Imre	4921 Kisar, Tisza út. 11.	(06-44) 361-630	sebész és háziorvos szakorvos
Dr. Kádár László	1024 Budapest, Fillér u. 11.	(06-1) 316-6516	fogorvos
Dr. Kellner M. Barnabás	6400 Kiskunhalas, Szilády Á. u. 38.	(06-77) 422-861, 06-20-939-4591	szülész-nőgyógyász főorvos
Dr. Kókai Tamás	2760 Nagykáta, Árpád u.47.	06-30-963-5152	fog és szájbetegségek szakorvosa
Dr. Kopa Zsolt	1035 Budapest, Szabolcs u. 33-35.	(06-1) 350-2386, (06-1) 350-4760	uroológus, andrológus egyetemi adjunktus, Haynal I. Egészségtudományi Egyetem Urológiai Klinika
Dr. Magi András Zoltán	6760 Kistelek, Jókai u. 8. 6760 Kistelek, Kossuth u. 19.	(06-62) 259-611	sebész traumatológus
Prof. Dr. Papp György	1035 Budapest, Szabolcs u. 33-35	(06-1) 350-2386, (06-1) 350-4760	uroológus, andrológus egyetemi tanár, Haynal I. Egészségtudományi Egyetem Urológiai Klinika
Dr. Pintér Miklós	1111 Budapest, Bartók B. 30. fsz.5/b	06-30-933-6750	fogorvos
Dr. Remes Péter	6000 Kecskemét, Nyíri út 15.	(06-76) 478-206	
Dr. Renner Ferenc	1239 Budapest, Kenyér u. 40. MÁV Kórház és Rendelő 1062. Budapest, Podmaniczky u. 103.	06-20-928-5383	fogszakorvos
Takács Zsolt	9082 Nyúl, Szabadság út 4/a	(06-96) 364-670	mentőtiszt Orsz. Mentőszolgálat, Győr

ÜGYVÉDEK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dr. Ábel László	1033 Budapest, Folyamőr u. 2.	(06-1) 275-9532	ügyvéd
Dr. Balogh Tibor	4025 Debrecen, Vásáry I. u. 5. fsz.2.	(06-52) 323-711, 06-30-943-7944	ügyvéd
Dr. Czikray Tamás	3525 Miskolc, Kis-Hunyad u. 6.	(06-46) 412-268	ügyvéd
Héhn László	6453 Bácsbokod, Szent István u. 35.	(06-79) 351-384, (06-79) 351-311	jegyző

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dr. Katona András	6701 Szeged, Pf. 1104	(06-62) 430-347, 06-30-207-4166	ügyvéd
Dr. Kerényi Mihály	1025 Budapest, Battai u. 1. 1027 Budapest Frankel L. u. 12	(06-1) 394-2154 (06-1) 212-2803 06-30-222-7079	ügyvéd
Dr. Király Gábor	3100 Salgótarján, Alkotmány u. 9. II/6.	(06-32) 312-469 06-30-218-0225	ügyvéd
Dr. Kocsis László	1072 Budapest, Nagydiófa u. 3.	(06-1) 351-9466, (06-1) 351-9684	ügyvéd, környezetvédelmi szakjogász
Dr. Simoray Tibor	1077 Budapest, Rózsa u. 40/a III.2.	(06-1) 351-1261, (06-1) 351-1262	ügyvéd
Dr. Tatár József	1125 Budapest, Tusnádi u. 12.	(06-1) 355-3441	ügyvéd
Dr. Tinics András	1051 Budapest, Nádor u. 8. IV. 6.	(06-1) 317-7173	ügyvéd
Dr. Zsögöny Ilona	1137 Budapest, Szent István park 22. fsz. 2.	(06-1) 340-8035	ügyvéd

ÁLLATORVOSOK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dr. Erdész Csaba	5630 Békés, Malomasszonykert 10.	06-30-955-0792	állatorvos
Dr. Kiss Gyula	3885 Boldogkőváralja, Kossuth u. 44.	(06-46) 387-716, 06-30-968-7972	állatorvos, főtanácsos
Dr. Kovács Károly	9467 Zsira, Locsmándi út 42.	(06-99) 368-848, 06-20-927-3028	állatorvos
Dr. Nagy Ferenc	8878 Lovászi, Ifjúság u. 22.	(06-92) 376-042	állatorvos

VILLAMOSIPAR

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Fülöp Miklós	8093 Lovasberény, Dózsa Gy. u. 20/a	(06-22) 456-230 06-30-227-4313	villanyszerelő mester
Hamar Attila	2421 Nagyvenyim, Mezőfalvi u. 13.	(06-25) 259-837, 06-30-986-5784	villanyszerelő
Hamar István	2421 Nagyvenyim, Mezőfalvi u. 13.	(06-25) 259-837, 06-30-957-8819	villanyszerelő mester

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Pető János	1027 Budapest, Frankel L. u. 6.	(06-1) 316-7031	okl. villamosmérnök, magántervező
Szakács László	5600 Békéscsaba, Kastély u. 34.		villamosenergia-ipari technikus
Vida János	8096 Sukoró, Fő u. 19.	(06-22) 475-526	villanszerelő mester
Zámbó István	1165 Budapest, Rezgőfű u. 14.	(06-1) 407-3447, (06-1) 407-2888	villanszerelő

AUTÓSZERELŐK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Dudás Sándor	2011 Budakalász, Tövis u. 8.	(06-26) 342-873, 06-30-966-9803	kipufogószerviz és -bolt
Gáspár László	6000 Kecskemét, Zsigmond F. u.49.	(06-76) 471-400, 06-20-961-8439	autószerelő mester
Gyarmati Lajos	2723 Nyáregyháza, Diófásor 99.	(06-29) 490-175	autófényező
ifj. Gyarmati Lajos	2723 Nyáregyháza, Diófásor 99.	(06-29) 490-175, 06-30-971-1660	autószerelő, gumiszerelő
Laki Ottó	8052 Fehérvárcsurgó, Park. u. 1.	(06-22) 426-241	autószerviz
Molnár Zoltán	7720 Pécsvárad, Pécsi út 69.	(06-72) 465-227, 06-20-921-8821	autószerelő, segélyszolgálat, autómentés
Szampias Lajos	1215 Budapest, Erdősor u. 153.	(06-1) 277-4151, 06-30-932-8017	gépkocsijavítás, terepjárók átalakítása
Valentinyi Mihály	2182 Domony, Fő u. 120.	(06-28) 403-172	autószerelő mester

VENDÉGLÁTÓIPAR

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Bódis Gyula	8151 Szabadbattyán	(06-22) 363-194, 06-30-956-2138	Pokol Pince, rendezvények, esküvők, bankettek szervezése
Kiss Nándor	1125 Budapest, Fészek u. 12.	(06-1) 355-7204	Kis-Fészek vendégház
Koncz Gábor	4841 Jánd Tisza u. 5.	(06-45) 479-108, 06-30-958-9210	falusi vendéglátás
Nagy Gábor	9024 Győr, Wesselényi u. 3.	(06-96) 510-040, (06-96) 439-620	szállodatulajdonos
Nagy György		(06-60) 495-499	Velencei Camping

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Szeifert Zoltán	4200 Hajdúszoboszló, József A. u. 42.	(06-52) 364-400, (06-52) 270-741	panzióvezető, német nyelvű tolmács
Tóth Árpád	1138 Budapest, Váci út. 136/a	(06-26) 301-274, 06-20-922-9836	szálloda és vendéglátóipari ellátás, reklám, nyomdaipar
Vekérdi Zoltán	4066 Tiszacsege, Tiszavirág u. 290.	(06-52) 373-851	horgásztatás
Weiszt László	3085 Pilszvörösvár, Tűzoló út 2.	(06-26) 331-737, (06-26) 330-878	Gondola Pizzéria és panzió

GAZDASÁGI SZAKMÁK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Bakay Sándor	1184 Budapest, Tinódi u. 60/c III/3.	(06-1) 292-0391, 06-30-210-0733	mérnök közgazdász, érem, jelvény gyártási szakértő
Barics Ferenc	7634 Pécs, Muskátlí u. 11.	(06-72) 259-595, 06-30-999-0919	vámszakértő
Dr. Bognár Beatrix	1106 Budapest, Gyakorló u. 5. fsz. 1.	(06-1) 264-6769, (06-1) 264-4398	gazdasági szolgáltatás
Czmerk József	8380 Hévíz, Csokonai u. 3.	(06-83) 343-118	nyug. adócsoportvezető
Czomba Antal	4552 Napkor, Ady E. u. 1.	(06-42) 337-819	könyvelő, adótanácsadó képviselő APEH-nél
Hajmási Tibor	1106 Budapest, Gyakorló u. 5. fsz. 1.	(06-1) 264-6769, (06-1) 264-4398	számítástechnika
Miklós Péter	1121 Budapest, Kútvolgyi u. 66/a	(06-1) 218-4148	szabadalmi ügyvivő, iparjogvédelmi szakértő
Prepok Ildikó	1132 Budapest, Váci u. 34.	(06-1) 320-3840, 06-30-962-0553	mérlegképes könyvelő
Dr. Vollay Ferenc	4030 Debrecen, Málna u. 54.	(06-52) 411-453, 06-30-943-0220	okl. közgazda, adószakértő, könyvvizsgáló

SZEMÉLYSZÁLLÍTÁS, FUVAROZÁS

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Belec József	8073 Csákrberény, Rigó köz 7.	(06-22) 424-146, 06-20-954-8473	belföldi személyszállítás, gépjármű karosszéria javítása
Németh Antal	9600 Sopron, IV. László kir. u. 3.	(06-99) 315-396, 06-30-217-1398	közúti árufuvarozó
Németh Mihály	8000 Székesfehérvár, Attila u. 56.	(06-22) 426-198, 06-60-398-720	teherfuvarozó

KERESKEDELEM

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Gazsi Pál	6600 Szentés, Honvéd u. 39.	(06-63) 314-549	nyersbőr kereskedő
Lauczinger Frigyesné	1163 Budapest, Veres P. u. 56.	(06-1) 351-0365	eladó, Otthon Áruház
Punk László	1111 Budapest, Budafoki út 16.	(06-1) 209-6472, (06-1) 208-3453	textil-méteráru kereskedő
Rácz Ákos	1056 Budapest, Váci u. 36.	(06-1) 318-4910, 06-20-944-6826	gépjármű közvetítés, bonyolítás, gépkocsi beszerzés
Takács Réka	8921 Petőhenye, Szabadság u. 26.; 8900 Zalaegerszeg, Budai Nagy A. 19.	06-30-927-9537, (06-92) 324-609	Bőr és szőrme kereskedelem, teljes körű szerviz

IPARI TEVÉKENYSÉGEK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Akács István	2822 Szomor, Kodály u. 11.	(06-34) 370-603, 06-30-947-2618	épitőanyag kereskedés, műanyag nyílászárók
Benza György	1068 Budapest, Városligeti fasor 44.	(06-1) 351-7770, 06-30-951-0572	Tér és Forma Rt. építéstervezés, NIVA, GAZ terepjárók, kisteherautók értékesítése
Bolf László	8800 Nagykanizsa, Tornyos köz 2.	(06-93) 329-240	asztalosipari vállalkozás, kerti pavilonok készítése
Brányik Tibor	2040 Budaörs, Szegfű u. 5.	(06-23) 415-095	gépészműmők, palántázócserépek, fácánnevelő orrkarika készítése
Bukor Zoltán	4181 Nádudvar, Nap u. 9.	(06-54) 480-768, 06-60-306-720	Microcontrol Bt. mezőgazd. kapcsolatos elektronikai és automatizálási tevékenységek
Czinder János	9789 Ség, Táncsics M. u. 11.		Czinder 99 Kft. tetőfedő, bádogos építőipari daru kölcsönzés
Csóti Gyula	2030 Érd, Marcal u. 6.	(06-23) 390-686, 06-20-934-4420	Yotta Bt. Ipari és garázkapuk, víztisztítók, ipari vegyszerek, garázsipari berendezések
Döcsakovszky Péter	1239 Budapest, Templom u. 127.	(06-1) 287-2214, 06-30-966-7305	hivatásos vadász, víz-, gáz, fűtés szerelő
Gigler János Csaba	1147 Budapest, Öv u. 152.; 2800 Tatabánya, Gábor Á. u. 43.	06-30-998-4767, (06-34) 325-122	gépészműmők, nyílászárók, télikertek, árnyékolás-technikai berendezések, műmők szaktanácsadás
Horváth József	2194 Tura, Tüzér u. 25.	(06-28) 466-152	építőipari vállalkozó

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Kindlinger György	2335 Taksony, Széchenyi u. 35.	(06-24) 478-314, 06-20-966-7330	Faipari munkák, bútorok, berendezések gyártása
Kovács László	1025 Budapest, Törökvész út 141/b	(06-1) 325-9029	szennyvíztisztítási rendszerek tervezése, kivitelezése
Lukács György	9022 Győr, Apáca u. 51.	(06-96) 314-565	Lukács & Lukács Szolg. Kft., fűtés, klíma- és uszodatechnika, épülettervezés, szaktanácsadás
März Géza	2117 Isaszeg, Tóth Árpád u. 16.	(06-28) 493-506	cserépkályha csempe készítő
Novath László	1037 Budapest, Körtvélyes u. 21.	(06-1) 368-6084	gázkészülék javító, Novatherm Bt. FÉG és JUNKERS Márkaszerviz
Oláh Csaba	1043 Budapest, Nyári u. 36.	(06-1) 369-5497, 06-20-980-9521	Arcus-Promt Kft. építőipar, épületgépészet, irodabútorok gyártása
Pethes Ferencné	3300 Eger, Baktai u. 9.	(06-36) 312-851	épületgépész vezető tervező
Pintér László	Budapest	(06-1) 274-3058	ipari nagykonyhák tervezése, berendezések forgalmazása és szerviz
Szabó János	1154 Budapest, Wesselényi u. 46.	(06-1) 417-3851, 06-30-941-8280	ingatlan értékbécslés, forgalmazás, vagyonértékelés
Varga Mihály	2151 Fót, Temesvári u. 14.		szobafestő-mázoló, tapétázó kispáros
Vengrinyák Tibor	4431 Nyiregyháza, Sóstófürdő Kemecsei út	(06-42) 475-716, (06-42) 475-718	építőanyagkereskedés, földmunkavégzés, daruzás

VAGYONVÉDELEM

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Fekete László	1143 Budapest, Zászlós u. 2/b	(06-20) 956-5852	autórádió-riasztó értékesítés, szerelés, javítás
Karvaly Nándor	2092 Budakeszi, Erdő u. 79.	(06-23)453-510, 06-30-949-4260	bűnmegelőzési, vagyonbiztonsági iroda vezető
Katona János	1118 Budapest, Schweidel u. 17-18.	(06-1) 486-8627	magánnyomozás, vagyonvédelem
Tölgyesi Lajos	6500 Baja, Szent Margit út 100.	(06-79) 324-630, 06-60-612-090	Omega Security vagyonvédelmi szolgáltató Kft.

AGRÁR SZAKMÁK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Bajnóczi István	2100 Gödöllő, Hegy u. 27.	(06-60) 343-676	mezőgazdasági gép- és alkatrészeskedelelem
Benkó Lajos	7084 Pincehely, Kossuth L. u. 86.		vadásztársasági ellenőrző bizottsági elnök
Gottschall Zoltán	6326 Harta, Arany J. u. 69.	06-20-922-9349	kutyatenyésztés és árusítás, Virágbolt működtetése
Haas Béla	8055 Balinka- Mecsértelep	06-30-936-3172	erdőmérnök
Nagy András	2112 Veresegyház, Sport u. 2.	(06-28) 387-381	Sörfőző vállalkozó
Pádár László	3000 Hatvan, Kölcsey F. út 15.		őstermelő
Puskás László	2600 Vác, Fekete u. 53.	(06-27) 313-981, 06-30-919-1440	kertészeti szolgáltatás, kerttervezés, építés, öntözőrendszerek telepítése
Dr. S. Nagy László	1126 Budapest, Istenhegyi út 20/b	(06-1) 212-4344	okl. erdőmérnök
Szabó Péter	4943 Kőmörő, Nagyari út 3.		alma termesztés, kutya tenyésztés (jagd I.)
Tóth Károly	8060 Mór, Dózs Gy. u. 95.	06-30-946-0579	erdőmérnök közgazdász
Dr. Vicze Ernő	1022 Budapest, Felvinci út 14.	(06-1) 316-3674	méhész, igazságügyi méhész szakértő
Wittmann Ferenc		06-30-979-4439	gyom- és cserjeirtás, kertépítés

EGYÉB SZAKMÁK

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Bernhardt Endre	1196 Budapest, Árpád u. 167.	(06-1) 282-5630, 06-30-941-5254	videotechnikai szerviz, videofelvelek készítése
Bodnár Sándor	4337 Jármí, Petőfi S. u. 12.	(06-44) 315-581, 06-30-953-5920	pénzügyi-, befektetési, élet- és nyugdíjbiztosítási tanácsadó
Borsos Gábor	5672 Murany, Arany J. u. 28.	(06-66) 427-241, 06-20-923-6418	biztosítási szakértő
Dr. Bozó Jánosné Dr. Bozó János Bozó Tamás	6640 Csongrád, Jókai u. 14.		B and T Agrostart vadgazdálkodási felnőttképző Bt. vadgazd. szakmérnök
Budaházy Lajos	1028 Budapest, Miatyánk u. 4.	(06-1) 376-9575	igazságügyi építési és ingatlanforgalmi szakértő

Név	Cím	Telefonszám	Foglalkozás részletezése
Cziglényi Alpar	1027 Budapest, Horváth u. 2-12.	(06-1) 201-8366	grafikus, arculattervező, emléma, bélyegző tervezés, kivitelezés
Dornján Károly	1221 Budapest, Mák u. 6.	(06-1) 226-2905	grafikai tervezés, éremtechnika, domborítás, aranyozás
Fele Tibor	4130 Derecske, Vágóhíd u. 12.	(06-54) 411-361, (06-60) 458-075	biztosítási szaktanácsadó, befektetési tanácsadó
Gerezdsdi József	8821 Nagybakonak, Fő u. 62.		vállalkozó
Halmos Endre		06-30-922-9721	foto és nyomdai előkészítés, kivitelezés
Horváth János	1135 Budapest, Tahi u. 53-59.	(06-1) 350-8758, 06-30-903-0600	Moszkva-Bp-Párizs Expo Rt. Vezérigazgató
Hunkár Sándor	3899 Kéked, Fürdő u. 14	(06-46) 443-660	gondnok, vállalkozó
Keszthelyi Jenő	8960 Lenti, Sugár u. 39.	(06-92) 351-336	okl. faipari mérnök, intarziáművész
Dr. Komáromi Sándor	5630 Békés, Tátra u. 5/1	(06-66) 247-790	gépészmérnök tanár, tanügyigazgatási, felnőttképzési szakértés, mg. gépüzemeltetés
Kovács Miklós	3200 Gyöngyös, Aranyasu. 62/2	(06-37) 317-254, 06-30-958-6997	üzletkötő, megyei biztosítási képviselő
Dr. Magocsa László	6500 Baja, Káivária út 3.	(06-79) 420-105	angol nyelvkönyvíró, tolmács
Magyar Gyula	4027 Debrecen, Nádor u. 23.	(06-52) 446-588, 06-20-931-6631	tervező belsőépítész
Müller György	1072 Budapest, Rákóczi út 40. II/7.	(06-1) 322-1132, 06-20-962-5217	PIANO-M Bt. zongorakészítő és hangoló
Nagy Gábor	2760 Nagykáta, Dózsa Gy. u. 4/c	(06-29) 441-204, 06-30-991-0987	pirotechnikus, tűzijátékok
Nálhi László	5440 Kunszentmárton, Hunyadi u. 2/a	(06-56) 462-000, (06-56) 461-030	környezetvédelmi, tervező vízgazdálkodási mérnök
Végh Imre	8624 Balatonszárszó, Petőfi S. u. 50.	(06-84) 363-064	hangszerész, zongora, orgona hangoló-javító
Viza János	1021 Budapest, Wesselényi u. 5. III/8	(06-1) 284-3972	okl. személyügyi, munkaiügyi szakvézettség

TARTALOM

2000. évi naptár	5
Harmónia a természettel	30
A magyar vadászat története	33
A hétpróbás vadőr	49
Minden tizedik - a kullancscsípésről	52
Hol a helyünk Európában (A vadgazdálkodás és a vadászat jogi környezete az Európai Unióban)	57
A vadászok borásza	79
Magyar trófeák a világranglistán	81
A trófeák kikészítése	87
Lista a megyei földművelésügyi hivatalok vadászati és halászati felügyelőségeiről	102
Az Országos Magyar Vadászakamara központja	107
Az Országos Magyar Vadászati Védegylet központja	108
Megyei Trófeabíró Bizottságok	109
Az apróvad-gazdálkodás stratégiai terve Magyarországon	112
Könyvelőzetes	147
Vadászmosoly	151
Magyar vadászok foglalkozási címjegyzéke	155

KIADJA A DÉNES NATUR MŰHELY KIADÓ
FELELŐS KIADÓ DÉNES ISTVÁN
REPRODUKCIÓ GMN REPRÓ NYOMDAIPARI KFT.
NYOMTA ÉS KÖTÖTTE A SZEKSZÁRDI NYOMDA KFT.
FELELŐS VEZETŐ VADÁSZ JÓZSEF IGAZGATÓ

MAGNUM

Millennium 2000

MEGJELENT!
Keresse a vadászboltokban!

Megjelent az új 1999/2000 MAGNUM vadászkatalógus, mely 100 színes oldalon több mint 1000 féle árucikket mutat be, részletes magyar nyelvű leírással. Megvásárolható minden nagyobb vadászboltban az ország egész területén. Postán is elküldjük önnek. Ár: 220 Ft+postaköltség
Tel.: (27) 317-300

fegyverek
lőszerak
optika
bicskák, török
ruházat
ajándék tárgyak

VADÁSZKATALÓGUS

Remington COUNTRY

MAGNUM 90 Kft.

ászertermékek kis- és nagykereskedelmi
KÍNÁLATUNK

Herbertz

Solingen

vadászbicskák

széles

választékban

Tasco kereső- és céltávcsövek

Wenger Svájc

multifunkcionális
bicskák

ÚJ

Millennium
2000
zöld
objektív
lencsével

ÜZLETEK:

1073 BUDAPEST,
Erzsébet körút 29.
Tel.: (1) 322-7062

Nyitvatartás:
Hétfő-Péntek: 10.00-17.00
Szombat: 10.00-13.00

1095 BUDAPEST,
Soroksári u. 164.
Tel.: (1) 280-8311

Nyitvatartás:
Hétfő-Csütörtök: 8.00-15.00
Péntek: 8.00-14.00

2600 VÁC,
Csányi körút 55.
Tel.: (27) 317-300

Nyitvatartás:
Hétfő-Péntek: 9.00-17.00
Szombat: 9.00-12.00

1095 BUDAPEST,
Soroksári u. 164.
Tel.: (1) 280-8311

Nyitvatartás:
Hétfő-Csütörtök: 8.00-15.00
Péntek: 8.00-14.00

Postán utánvét is szállítunk hívja a (27) 317-300 telefonszámot!

960 Ft